BÜTÜN ESERLERİ: 2

Virginia Woolf

Deniz Feneri

Çeviren: KIVANÇ GÜNEY

ÇAĞDAŞ KLASİKLER

Virginia Woolf

İngiliz yazar ve eleştirmen. 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. 20. yüzyılın en önemli modernist romancılarından biri olarak kabul edilmesini sağlayan "bilinçakışı" tekniğinin en yetkin örneği *Mrs. Dalloway* 1925'te yayımlandı. Çağdaşlarının ve kendisinden sonra gelen yazarların biçemlerini derinden etkileyen bu anlatı tekniğini ilk kez *Gece ve Gündüz*'de (1919) kullandı. *Orlando* (1928), *Dalgalar* (1931), *Deniz Feneri* (1927), *Kendine Ait Bir Oda* (1929) adlı kitapları yanında denemeleri ve yazılarıyla da döneminin önde gelen edebiyat eleştirmenlerinden biridir. Eşi Leonard Woolf'la birlikte "Bloomsbury Grubu"nun kurucularındandır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bunalım sonucu intihar etti. Elliden fazla dile çevrilen Woolf'un yapıtlarını çevirenler arasında Jorge Louis Borges ve Marguerite Yourcenar gibi tanınmış yazarlar da bulunmaktadır.

Kıvanç Güney

Ankara'da doğdu. T.E.D. Ankara Koleji'ni ve Hacettepe İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli işlerde çalıştıktan sonra 2002 yılında Irvine Welsh'in *Porno* adlı romanını Türkçe'ye çevirerek edebiyat çevirisi alanında çalışmaya başladı. Başlıca çevirileri: Irvine Welsh: *Olağanüstü Üç: Kimyasal Romans (Ecstasy)*; Hari Kunzru: *Gölgenin Gölgesi*; James Baldwin: *Bundan Sonrası Ateş*; J.P. Donleavy: *Zencefil Adam*; Jon McGregor: *Önemli Şeylerden Kimse Söz Etmezse, Başlamanın Binbir Yolu, Köpekler Bile*; Kurt Vonnegut: *Ölümlüler Uyurken*; Ian McEwan: *Solar*; Panos Karnezis: *Doğum Günü Partisi*; Luis Alberto Urrea: *Sinekkuşu'nun Kızı*; Marshall Sahlins: *Foucault'yu Beklerken.*

Kırmızı Kedi Yayınevi: 116
Çağdaş Klasikler: 9

Özgün adı: *To The Lighthouse*
Deniz Feneri
Virginia Woolf
Çeviren: Kıvanç Güney

© Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı Kırmızı Kedi Yayınevi'nindir.

Yayına Hazırlayan: İlknur Özdemir

Son Okuma: Serra Tüzün
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Şubat 2012
İkinci Basım: Ağustos 2012
Üçüncü Basım: Şubat 2013
Dördüncü Basım: Kasım 2013, İstanbul

ISBN: 978-605-5340-21-6
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset Ltd. Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Haramidere-Avcılar İSTANBUL T: 0212 412 17 77
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Virginia Woolf

Deniz Feneri

Çeviren: Kıvanç Güney

ROMAN

Birinci Bölüm

PENCERE

I

"Evet, yarın hava iyi olursa, elbette," dedi Mrs. Ramsay. "Ama şafakla birlikte kalkman gerek," diye de ekledi.

Oğlu için bu sözler muazzam bir neşe kaynağıydı; yolculuğun gerçekleşmesine karar verilmiş, sanki yıllardır dört gözle beklediği mucize şimdi, bir gecelik karanlık ve bir günlük tekne yolculuğunun ardından, dokunabileceği kadar yakınlaşmıştı. Daha altı yaşındayken bile, bir duyguyu ötekinden ayrı tutamayan ve acısıyla-tatlısıyla geleceğe dair bütün beklentilerin yaşadığı âna gölge düşürmesine izin vermek zorunda olan o klana ait olduğundan, duygular çarkının her dönüşü böyle insanlar için daha çok küçük yaşlarda bile kasvetini ya da parıltısını üzerine yaydığı anı billurlaştırma ve sabitleme gücüne sahip olduğundan, annesi cennetlik bir saadet içinde konuşurken gördüğü buzdolabı resmi, yere oturup resimli Ordu Pazarları kataloğundan resimler kesmekte olan James Ramsay'e bir armağan gibi göründü. Çevresinde sevinçten püsküller vardı resmin. El arabası, çim biçme makinesi, kavakların sesi, yağmur öncesi beyazlanan yapraklar, gaklayan ekinkargaları, süpürgelerin takırtısı, elbiselerin hışırtısı – bütün bunlar zihninde o kadar renkli ve belirgindi ki, yüksek alnı, kesinlikle riyasız ve saf ama keskin bakışlı o mavi gözleriyle katıksız ve taviz vermez bir katılık sergiliyormuş gibi görünse de, insani

zaaflar karşısında hafiften kaşlarını çatışı, makası buzdolabının çevresinde özenle gezdirişini izleyen annesinin onu kırmızı ve kakım kürklü cüppesiyle Kürsü'de otururken ya da ülke yönetimindeki bir krizin çözümü için ciddi ve mühim bir girişimi yönetirken hayal etmesine neden olsa da, kendine ait özel bir şifre, gizli bir dil oluşturmuştu çoktan.

"Ama," dedi babası salon penceresinin önünde durarak, "olmayacak."

Oracıkta bir balta, bir ocak süngüsü ya da babasının göğsünü delip onu öldürecek başka bir silah olsa, James hemen ânında kapıverirdi. Mr. Ramsay sadece varlığıyla, sadece şimdi olduğu gibi orada öyle ipincecik, bir bıçağın keskin tarafı kadar incecik, yüzünde sadece oğlunun hayallerini yıkmanın ve her açıdan kendisinden on bin kat daha üstün olan (diye düşündü James) karısını gülünç duruma düşürmenin verdiği hazla değil, her kararında haklı çıkmanın verdiği gizli bir gururla da beliren alaycı sırıtışla dururken, çocuklarının yüreklerinde bu denli aşırı duygular uyandırabiliyordu işte. O ne derse doğruydu. Hep doğruydu. Yanlış yapması imkânsızdı; gerçeği hiç çarpıtmazdı; herhangi bir ölümlünün keyfi kaçmasın diye nahoş bir sözcüğü yumuşatarak söylediği olmamıştı hiç; kaldı ki kendi tohumlarından olan, kendi çocukları için söylesin; çünkü onlar çocukluklarından itibaren hayatın zor, gerçeklerin taviz vermez olduğunu, bütün ümitlerimizin söndüğü, dayanıksız teknelerimizin karanlığa gömüldüğü o masal âlemine geçiş yapmadan önce (Mr. Ramsay burada sırtını dikleştirip o küçük, mavi gözlerini kısarak ufka dikerdi) insanın öncelikle cesarete, dürüstlüğe ve dayanma gücüne sahip olması gerektiğini bilmek zorundaydılar.

"Ama iyi de olabilir – ben iyi olacağını tahmin ediyorum," dedi Mrs. Ramsay, ördüğü kızıl-kahve çoraba sabırsızca,

çabucak bir ilmek atarak. Çorabı bu gece bitirebilirse, sonunda Fener'e gidebilirlerse, kalçasında tüberküloz olan oğlu için fenerciye verecekti; bütün gün lambayı parlatmaktan, fitili kesmekten ve ufacık bahçelerini tırmıklamaktan başka yapacak işleri olmadığı için herhalde sıkıntıdan patlayan o zavallıcıklara biraz eğlencelik olsun diye, aslında sağda solda duran, pek istenmeyen, sadece dağınıklık yapan bir yığın eski dergi, biraz tütünle birlikte o çorabı da verecekti. Bir aylık sürelerle, fırtınalı havalarda belki daha da uzun bir süre, tenis kortu büyüklüğünde bir kayanın tepesinde tıkılı kalmaya insan nasıl dayanır ki, diye sorardı; ne bir mektup, ne gazete ne de görüşebileceğiniz birileri varken; evliyseniz, karınızı görmeden ve çocuklarınızın nasıl olduğunu –hastalar mı, düşüp bacaklarını ya da kollarını mı kırdılar– bilemeden; haftalar boyu aynı kasvetli dalgaların kıyıya vuruşunu, korkunç bir fırtınanın gelişini, camların püsküren suyla kaplanışını, kuşların lambaya çarpışını görerek ve zemin sarsılırken dalgalara kapılıp denize düşme korkusuyla kapıdan burnunuzun ucunu bile uzatamadan? Bu hoşunuza gider miydi, diye sorardı, daha çok kızlarına hitap ederek. Bu yüzden, diye eklerdi değişik bir ses tonuyla, onların gönlünü alacak ne varsa götürmeliyiz.

"Batıdan esiyor," dedi ateist Tansley, kemikli parmaklarını açıp rüzgârın aralarından geçmesine izin vererek, çünkü Mr. Ramsay'in akşam yürüyüşüne o da katılmış, terasta bir aşağı bir yukarı, bir uçtan bir uca, onunla birlikte yürüyordu. Rüzgârın fenere yanaşmayı en çok zorlaştıran yönden estiği anlamına geliyordu bu. Evet, Mrs. Ramsay'in itiraf etmesi gerekirse, bu çocuk cidden uygunsuz şeyler söylüyordu; bu konuyu tekrar açıp James'i daha fazla hayal kırıklığına uğratması korkunçtu; ama yine de, onunla eğlenmelerine izin veremezdi. "Ateist," derlerdi ona; "küçük ateist." Rose onunla alay ederdi; Prue alay

ederdi; Andrew, Jasper, Roger alay ederdi; ağzında tek bir dişi kalmamış olan kocamış Badger bile ona saldırmıştı, (Nancy'nin deyimiyle) peşlerine takılıp ta Hebrid Adaları'na kadar gelen yüz onuncu delikanlı olduğu için, oysa kendi başlarına olsalar çok daha iyi olurdu.

"Saçma," dedi Mrs. Ramsay hışımla. Kendisinden onlara geçen abartma huyu ve yatıya çok fazla misafir davet ettiği –bazılarını kasabada yatırmak zorunda kalırdı– iması bir yana (ki doğruydu bu), oraya tatil yapmaya gelmiş konuklarına, özellikle de kocasının "muazzam kabiliyetli" dediği büyük hayranlarına, o cebi delik delikanlılara kabalık edilmesine tahammül edemezdi. Hatta, karşı cinsin tamamını koruması altına almıştı; açıklayamadığı nedenler yüzünden, şövalye ruhları ve yiğitlikleri yüzünden, antlaşmalarda pazarlığa oturdukları, Hindistan'ı yönettikleri, ekonomiyi kontrol altında tuttukları gerçeği yüzünden; en nihayetinde ona karşı takındıkları ve hiçbir kadının hissetmeden ya da hoşnut olmadan edemeyeceği o tavır yüzünden; güven dolu, çocuksu, saygıdan kaynaklanan, yaşlı bir kadının saygınlığını yitirmeden genç bir erkekten kabul edebileceği türden bir şey; bunun değerini ve ne anlama geldiğini bilemeyen, iliklerine kadar hissedemeyen –çok şükür ki kızlarından hiçbiri böyle değildi!– bir kıza yazıklar olsundu.

Hışımla Nancy'ye döndü. Tansley'in peşlerine falan takılmadığını söyledi. Oraya davet edilmişti.

Bir çıkış yolu bulmaları lazımdı. Daha basit, daha zahmetsiz bir yol olmalı, diye düşünerek içini çekti. Cama bakıp elli yaşında ağarmış saçlarını, çökmüş yanaklarını görünce, belki de işleri daha iyi çekip çevirebilirdim, diye düşündü – kocasını; parayı; kocasının kitaplarını. Ama yine de kararından bir an olsun pişmanlık duymaz, zorluklardan kaçmaz, görevlerini aksatmazdı. Şu anda bakılamayacak kadar ürkünç görünü-

yordu ve Charles Tansley yüzünden öylesine büyük bir hışımla konuştuğu kızları –Prue, Nancy, Rose– gözlerini tabaklarından ancak sessizce kaldırıp kendilerine onunkinden farklı bir hayat kurmak için mayalandırdıkları düşüncelerine dalabildiler: belki Paris'te; herhangi bir erkeğin hizmetine koşmayacakları daha vahşi bir hayat; çünkü hepsi de içlerinden itaate ve şövalyelik ruhuna, Bank of England'a ve Hint İmparatorluğu'na, yüzüklü parmaklara ve dantellere dair sessiz sorular geçiriyordu ama yine de bütün bunlarda, genç kız yüreklerindeki mertliği uyandıran güzelliğin özünden, peşlerine takılıp Skye Adası'na kadar gelmiş –daha doğrusu evlerinde kalmaya davet edilmiş– o sefil ateist yüzünden hepsini de feci şekilde azarlayan annelerinin bakışları altında masada otururken, onun o tuhaf yalınlığına, çamurdan çıkıp bir dilencinin ayağını yıkayan bir kraliçeninkine benzeyen aşırı nezaketine saygı duymalarına neden olan bir şeyler vardı.

"Yarın Fener'e yanaşmak mümkün olmayacak," dedi Charles Tansley, Mr. Ramsay'le birlikte pencerede durup ellerini birbirine vurarak. Cidden, artık fazla olmuştu. Keşke James ile ikisini rahat bırakıp sohbetlerine devam etselerdi. Tansley'e baktı. Zavallının biri, diyordu çocuklar onun için; yamuk yumuk bir şey. Kriket oynayamıyordu; mıymıntının tekiydi; ağır kanlıydı. sivri dilli yabaninin teki olduğunu söylüyordu Andrew. En çok neyi sevdiğini biliyorlardı – Mr. Ramsay ile birlikte bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı yürüyüp durmak ve kim şu ödülü, kim bu ödülü kazanmış, Latin şiirinde kim "bir numara" imiş, kim "müthiş ama bence sağlam temellerden yoksun" imiş, kim hiç kuşkusuz Balliol'daki "en muktedir" adammış, kim geçici olarak Bristol ya da Bedford'da inzivaya çekilmiş ama matematiğin ya da felsefenin bir alanı üstüne yazdığı Prolegomena, Mr. Ramsay görmek isterse taslağının ilk birkaç sayfası

Mr. Tansley'de bulunan, o gün ışığına çıktığında ismi mutlaka duyulacakmış, bunları anlatmak. İşte bütün konuştukları buydu.

Mrs. Ramsay kendisi de gülmeden edemiyordu bazen. Geçen gün "dağ kadar dalgalar" gibisinden bir şey söylemişti. Charles Tansley de, evet, dalgaların cidden de biraz sert olduğunu söylemişti. Mrs. Ramsay, "İliklerinize kadar ıslanmışsınızdır herhalde," demişti. Mr. Tansley de, "Biraz ıslandım, sırılsıklam olmadım," demişti ceketinin kolunu çekiştirip çoraplarını elleyerek.

Ama çocuklar takıldıkları şeyin bu olmadığını söylüyordu. Sorun suratı değildi; tavırları da değildi. Tansley'in kendisiydi – bakış açısıydı. İlginç bir şeylerden, insanlardan, müzikten, tarihten, herhangi bir şeyden söz ettiklerinde, hatta ne güzel bir akşam olduğunu ve neden dışarıda oturmadıklarını söylediklerinde bile, Charles Tansley hakkında şikâyetçi oldukları şey, adamın dönüp dolaşıp konuyu yine kendine getirerek onları yok saymadan, âdeti olduğu üzere o sivri diliyle herkesin keyfini kaçırmadan rahat edemeyişiydi. Bir resim galerisine gitse, kravatımı beğendin mi diye sorardı insanlara herhalde, diyorlardı. Tanrı bilir ya, derdi Rose, beğenilecek gibi olmazdı.

Mr. ve Mrs. Ramsay'in yemek biter bitmez birer geyik gibi sezdirmeden sofradan sıvışan, kızlı erkekli sekiz çocuğu kendi yatak odalarına, bir şeyleri, istedikleri her şeyi konuşabilecekleri başka bir mahremiyet alanı bulunmayan evdeki kendi kalelerine doğru yollandı: Mesela Tansley'in kravatı; Reform Yasası'nın kabulü; deniz kuşlarıyla kelebekler; insanlar; birbirinden sadece tahta birer duvarla ayrılan, bu yüzden de en ufak bir ayak sesinin, Grisons'daki bir vadide kanserden ölmekte olan babası için ağlayan İsviçreli kızın hıçkırıklarının bile olduğu gibi duyulduğu, tavan arasındaki bu odalara dolan güneş kriket sopalarını, flanel pantolonları, hasır şapkaları, mürekkep

hokkalarını, boya kutularını, böcekleri, küçük kuşlara ait kafataslarını aydınlatır, duvarlara yapışmış uzun ve saçak saçak yosunlardan tuz ve ot kokusunun, kumsalın kumlarının dolduğu havlularda da olan aynı kokunun yayılmasını sağlarken.

Çekişmeler, bölünmeler, fikir ayrılıkları, önyargılar varoluşun dokusuna işlemiş, ah bu kadar erken mi başlamalıydı bu, diye hayıflanıyordu Mrs. Ramsay. Çocukları her şeyi eleştiriyordu. İpe sapa gelmez şeyler söylüyorlardı. Ötekilerle birlikte gitmeyen James'in elinden tutarak yemek salonundan çıktı. Ona abesle iştigal etmek gibi geliyordu – insanlar arasında, Tanrı da biliyor ya, zaten yeteri kadar farklılık varken, yeni yeni farklılıklar icat etmek. Gerçek farklılıklar, diye düşündü salon penceresinde durarak, zaten yeterince mevcut, hatta fazlasıyla. O anda aklında zenginler ve fakirler, yukarıdakiler ve aşağıdakiler vardı; doğuştan asil olanlar, biraz hınç duyarak da olsa, saygısını kazanıyordu, ne de olsa onun damarlarında da, efsanevi bir yanı varsa bile, kızları on dokuzuncu yüzyılda dil yanlışları yaparak, fırtınalar estirerek İngiltere'deki salonlarda dolaşan o çok soylu İtalyan ailesinin kanı akıyordu, onun o kıvrak zekâsı, hali tavrı, tez canlılığı, ağır kanlı İngilizlerden ya da soğuk İskoçlardan değil, onlardan gelmiyor muydu; ama öteki sorun, zenginlik ve fakirlik sorunu, çantasını koluna takıp, elinde ücretleri ve harcamaları, iş ve işsizlik durumlarını yazacağı şekilde sütunlara ayrılmış bir defter ve kalemle orada ya da Londra'da, her gün, her hafta, kâh bir dul kadını, kâh yaşam savaşı veren bir kadını ziyaret ettiğinde kendi gözleriyle gördüğü şeyler kafasını daha çok meşgul ediyordu, bu yaptığıyla biraz haksızlıklar karşısında duyduğu öfkeyi dindirmek, biraz da merakını gidermek isteyen ayrıcalıklı bir kadın olmaktan kurtulmayı, o eğitimsiz zihniyle büyük hayranlık duyduğu bir

şeye, sosyal sorunlara açıklık getiren bir araştırmacıya dönüşmeyi umut ediyordu.

James'in elinden tutmuş, orada öylece dururken, bunlar ona çözümü olmayan sorunlar gibi göründü. Çocukların dalga geçtiği delikanlı da peşlerinden salona gelmişti; masanın yanında durmuş, kendini olayların dışında hissederek, beceriksizce bir şeylerle oyalandığını anlaması için dönüp ona bakmasına gerek yoktu. Hepsi gitmişti –çocuklar; Minta Doyle ve Paul Rayley; Augustus Carmichael; kocası– hepsi gitmişlerdi. İç geçirerek arkasına döndü, "Benimle birlikte gelmek sizi sıkar mı Mr. Tansley?" diye sordu.

Kasabada yapması gereken bir iş vardı; bir-iki mektup yazacaktı; on dakikaya hazır olurdu herhalde; şapkasını da takacaktı. Ve on dakika sonra, sepeti ve güneş şemsiyesiyle, bir gezinti için gerekli her şeyi almış, artık hazırmış izlenimini vererek, yine oradaydı ama çim tenis kortundan geçerken, sarı kedi gözleri yarı aralık, güneşte keyif yapan Mr. Carmichael'a –kedilerin gözleri gibi onunkiler de kımıldayan dalları ya da geçen bulutları yansıtsalar da, düşünce ve duyguları hiçbir şekilde ele vermezlerdi – bir şey isteyip istemediğini sormak için biraz durmak zorunda kaldı.

Büyük bir keşif gezisine çıkıyorlardı, gülerek söyledi bunu. Kasabaya gidiyorlardı. "Pul, mektup kâğıdı, tütün?" diye sıraladı, Mr. Carmichael'ın yanında durarak. Yo, Carmichael bir şey istemiyordu. Ellerini heybetli göbeğinin üstünde birleştirmiş, hepsini sarıp sarmalayan gri-yeşil bir uyuşukluğa gömülmüş bir halde, bütün ev, bütün dünya, dünyadaki bütün insanlar için uçsuz bucaksız, iyimserlik ve rehavet dolu bir iyi niyet içinde, bu tatlı sözlere, sözcüklere gerek duymadan, kibarca yanıt vermek isteyip de (Mrs. Ramsay baştan çıkartıcı ama biraz

gergindi) beceremezmiş gibi gözlerini kırpıştırdı; çünkü öğle yemeğinde kimseye sezdirmeden bardağına birkaç damla bir şey damlatmıştı, ki çocuklara sorarsanız, aslında süt beyazı olan bıyığıyla sakalındaki o kanarya sarısı, parlak lekenin nedeni de buydu. Yo, hiçbir şey istemiyorum, diye mırıldandı.

Mr. Carmichael aslında büyük bir filozof olmalıydı, dedi Mrs. Ramsay, yoldan aşağı balıkçı köyüne doğru yürürlerken, ama adamcağız talihsiz bir evlilik yapmıştı. Siyah güneş şemsiyesini dimdik tutarak ve sanki köşe başında birisiyle buluşacakmış gibi tarifsiz bir beklenti havasıyla adım atarak, hikâyeyi anlattı: Oxford'da bir kızla gönül ilişkisi; erken bir evlilik; yoksulluk; Hindistan'a gidiş; biraz şiir çevirisi, "ki çok güzel çevirmiştir eminim," oğlanlara Farsça ve Hintçe öğretmeye çok hevesli ama bu ne işe yarayacak ki? – şimdi de, demin gördükleri gibi, çimenlere uzanıp öylece yatıyordu işte.

Bu durum Tansley'in gururunu okşadı; az önce ne kadar küçük düşürülmüş olsa da, Mrs. Ramsay'in bunu anlatmış olması içini rahatlatmıştı. Charles Tansley birden canlanıverdi. Mrs. Ramsay'in yaptığı şey kurnazcaydı da, zira Mr. Carmichael'ın *zekâsını, her ne kadar gerilemeye yüz tutmuş olsa da,* göklere çıkartarak ve bütün kadınların -kızı suçladığı falan yoktu, hem Mrs. Ramsay bunun yeterince mutlu bir evlilik olduğuna inanıyordu- kocalarının çalışmalarına hizmet etmesi gerektiğini söyleyerek, Tansley'in koltuklarının daha da kabarmasına neden olmuştu, mesela bir taksiye binmiş olsalar, Tansley o anda ücreti kendisi ödemek isterdi. Acaba küçük çantasını o taşıyabilir miydi? Yo, yo, dedi Mrs. Ramsay, *onu* hep kendisi taşırdı. Taşırdı da. Evet, onun öyle bir kadın olduğunu hissediyordu Tansley. Açığa vuramayacağı nedenler yüzünden onu hem heyecanlandıran hem de rahatsız eden özel bir şeyle birlikte, çok

şey hissediyordu. Mrs. Ramsay'in kendini cüppeli ve kepli, bir geçit töreninde yürürken görmesini isterdi. Bir öğretim üyeliği, profesörlük –kendini her şeyi yapabilecek gibi hissediyor ve görüyordu– ama o nereye bakıyordu öyle? Afiş yapıştıran bir adama. Çırpınan dev kâğıt kendi kendine düzleşti ve her fırça darbesiyle birlikte ortaya dipdiri bacaklar, çemberler, atlar, son derece pürüzsüz, parlak kırmızılarla maviler çıktı ve en sonunda duvarın yarısı bir sirkin ilanıyla kaplandı: Yüz tane atlı, yirmi tane marifetli fok balığı, aslanlar, kaplanlar... Mrs. Ramsay uzağı göremediği için başını uzatarak okudu... "bu kasabaya gelecek" yazıyordu. Merdivenin tepesinde öyle durmanın tek kollu bir adam için son derece tehlikeli bir iş olduğunu söyledi hayretler içinde – adam sol kolunu iki yıl önce biçerdövere kaptırmıştı.

"Haydi hep birlikte gidelim!" diye haykırdı yürümeye devam ederken, sanki bütün o biniciler ve atlar içini çocuksu bir sevinçle doldurup acıma hissini ona unutturmuş gibi.

"Gidelim," diyerek onun sözünü tekrarladı Tansley de, ama bunu öyle kendini tutarak söylemişti ki, Mrs. Ramsay hafifçe irkildi. "Hep birlikte sirke gidelim." Hayır. Doğru dürüst söyleyememişti. Doğru dürüst hissedememişti. İyi ama neden, diye düşündü Mrs. Ramsay. Nesi vardı böyle? O an ona karşı içinde bir sıcaklık hissetti. Çocukken, diye sordu, onları hiç sirke götürmemişler miydi? Hiç, diye cevap verdi Tansley, sanki tam da yanıtlamak istediği şey sorulmuş gibi; günlerdir tek söylemek istediği, nasıl da hiç sirke gitmedikleriydi sanki. Geniş bir aileden geliyordu, kızlı erkekli dokuz kardeştiler ve babaları çok çalışmak zorundaydı; "Babam eczacıdır Mrs. Ramsay. Bir eczanesi var." O da on üç yaşından itibaren kendi parasını kendi kazanmıştı. Okuldayken (bunlar onun kullandığı kuru, resmi sözcüklerdi) "insanların iyilikseverliğine hiç karşılık vereme-

mişti". Kışları genelde paltosuz geçirmişti. Her şeyini başkalarından iki kat daha uzun süre kullanmak zorundaydı; en ucuz tütünü içmişti: en adisinden; rıhtımlardaki ihtiyarların içtiğinden. Çok çalışıyordu – günde yedi saat; şimdi üstünde çalıştığı konu bir şeyin bir insan üzerindeki etkisiydi – yürürlerken Mrs. Ramsay onun ne dediğini tam anlamıyor, sadece ara ara birkaç sözcük yakalıyordu... tez... burs... doçentlik... okutmanlık. Tansley'in ağzından dökülen o sevimsiz akademik jargonu takip edemese de, sirke gitme fikrinin o zavallı delikanlıyı neden sarstığını, birdenbire neden annesiyle babası ve kardeşleriyle ilgili bir sürü şey anlattığını şimdi anladığını, bundan böyle ona gülmelerine asla izin vermeyeceğini geçirdi içinden; bu konuyu Prue'ya da açacaktı. Tansley'in esas sirke değil de Ramsay'lerle birlikte Ibsen izlemeye gittiğini anlatmaktan hoşlanacağını zannediyordu. Çokbilmişin tekiydi – evet, dayanılmaz derecede sıkıcı bir tipti. Çünkü artık kasabaya gelip, faytonların parke taşı döşeli yollarda tıkır tıkır ilerlediği anacaddeye çıkmış olmalarına rağmen, o hâlâ kalacak bir yer bulmaktan, öğretmenlikten, çalışan sınıftan, kendi sınıfımıza yardım etmekten, derslerden ve konferanslardan söz etmeye devam ediyordu, Mrs. Ramsay sonunda onun özgüvenine tamamen kavuştuğunu, sırk olayını atlattığını, neredeyse kendisine (o anda ona karşı içinde yine bir sıcaklık hissetti) bir şey söylemek üzere olduğunu fark etmişti ki, iki yanlarındaki evler seyreldi, rıhtıma gelmişlerdi, bütün koy önlerine serilmişti, Mrs. Ramsay elinde olmadan haykırıverdi: "Ah, ne güzel!" Mavi sular kocaman bir çanak gibi karşılarındaydı; ortada, o eski, beyaz fener, uzak, ağırbaşlıydı; sağdaysa, renkleri gitgide solarak, yumuşak, alçak kıvrımlarla, üzerlerinde çırpınan otlarla göz alabildiğine uzanan, aydaki insansız bir ülkeye doğru kaçıyormuş gibi görünen o yeşil kumullar.

İşte kocasının bayıldığı manzara buydu, durdu, gözlerinin grisi koyulaşarak söyledi bunu.

Bir an sustu. Ama artık ressamlar geldi buraya, dedi. Gerçekten de birkaç adım ötede onlardan biri vardı işte, on küçük oğlan çocuğu tarafından izlenmesine aldırmadan Panama şapkası ve sarı botlarıyla durmuş, ciddi ciddi, usulca, kendini kaptırmış bir halde, yuvarlak, kırmızı yüzünde derin bir hoşnutluk ifadesiyle, gözünü dikip bir yere baktıktan sonra öne eğiliyor, fırçasının ucunu yeşil ya da pembe renkli yumuşak bir bulamaca daldırıyordu. Mr. Paunceforte üç yıl önce oraya gelişinden beri hep böyle, grili-yeşilli, limon rengi teknelerin, kumsalda pembe tenli kadınların olduğu resimler yapıyordu, öyle dedi Mrs. Ramsay.

Ama büyükannesinin dostları, dedi Mrs. Ramsay, yanından geçerlerken adama kaçamak bir bakış attı, çok uğraşmışlardı; ilk önce kendi boya karışımlarını yapmışlar, sonra onları ezmiş, sonra da kurumamaları için üstlerine nemli bezler örtmüşlerdi.

Mrs. Ramsay, adamın yaptığı resmin yetersiz olduğunu göstermeye çalışıyordu galiba, doğru sözcük müydü bu? Renkler yoğun değil miydi? Öyle mi deniyordu? Bahçede Mrs. Ramsay'in çantasını taşımak isteyişiyle başlayan, yürüyüş boyunca gitgide artan, kasabada kendisiyle ilgili her şeyi anlatmak istediği zaman iyice büyüyen o muazzam hissin etkisiyle, kendisi ve şimdiye kadar bildiği ne varsa gözüne biraz sahte görünmeye başlamıştı. Çok tuhaf bir histi.

Şimdi onu götürdüğü o basık ve küçük evin salonunda duruyor, az önce bir kadını görmek için üst kata çıkmış olan Mrs. Ramsay'i bekliyordu. Yukarıdan onun seri ayak seslerini duydu; önce neşeli çıkan, sonra alçalan sesini duydu; kilimlere, çay kutularına, avizelere baktı; sabırsızlıktan çatlayacaktı; eve dönüş yolculuğunu dört gözle bekliyordu, bu sefer çantasını taşımaya kararlıydı; sonra onun odadan çıktığını duydu; bir

kapıyı kapadı; kapıları kapalı, pencereleri açık tutmalısınız, dedi, evdekilerin bir isteği var mıydı (galiba bir çocukla konuşuyordu), sonra, birden salona girdi, bir an sessiz kaldı (sanki yukarıda numara yapmıştı da, şimdi normale dönüyordu), Kraliçe Victoria'yı Diz Bağı Şövalyeleri'nin mavi kurdelesiyle gösteren bir resmin önünde bir an hiç kıpırdamadan durdu ve Tansley o anda nedenin bu olduğunu anladı: İşte buydu – Mrs. Ramsay hayatında gördüğü en güzel insandı.

Gözlerinde yıldızlar, saçında tüllerle; siklamenler ve vahşi morlarla – bunlar nasıl düşüncelerdi böyle? En az elli yaşındaydı Mrs. Ramsay; sekiz çocuğu vardı. Çiçekli kırlardan geçerken kopmuş goncaları ve düşmüş kuzuları göğsüne bastırıyordu; gözlerinde yıldızlar, saçında rüzgârla – Tansley onun çantasını aldı.

"Hoşça kal Elsie," dedi Mrs. Ramsay, sokağa çıkıp yürüdüler; Mrs. Ramsay şemsiyesini dimdik tutuyor, köşe başında birisiyle buluşacakmış gibi atıyordu adımlarını, Charles Tansley ise hayatında ilk kez olağanüstü gururluydu; kanalizasyon çukuru kazan bir adam kazmasını bırakıp Mrs. Ramsay'e baktı; resmen kolu yana düştü ve ona baktı; Charles Tansley hayatında ilk kez olağanüstü gurur duydu; rüzgârı ve siklamenleri ve morları yüzünde hissetti, çünkü hayatında ilk kez güzel bir kadınla birlikte yürüyordu. Onun çantasını taşıyordu.

II

"Yarın Fener'e gidilmeyecek James," dedi, pencerenin yanında durup Mrs. Ramsay'in hatırına birazcık olsun samimi

çıkabilmesi için sesini beceriksizce yumuşatmaya çalışarak.

Nemrut adam, diye düşündü Mrs. Ramsay, ne diye bunu söyleyip duruyor ki?

III

"Yarın kalkınca, bir bakarsın güneş pırıl pırıl, kuşlar cıvıl cıvıl olur," dedi sevgiyle, küçük çocuğun saçlarını okşayarak, çünkü kocasının o iğneli dili yüzünden moralinin fazlasıyla bozulduğunu görebiliyordu. Fener'e gitmek çocuk için bir tutkuydu, bunu görebiliyordu, hem sonra, sanki kocasının yediği halt, o iğneli diliyle yarın havanın iyi olmayacağını söylemesi yetmezmiş gibi, bir de o nemrut adam kalkıp yaraya tuz basmıştı.

"Belki de hava iyi olur," dedi oğlunun saçlarını okşayarak.

O anda tek yapabildiği buzdolabına hayran hayran bakmak ve sapları ve çatal uçları yüzünden keserken büyük maharet ve özen gerektiren tırmık ya da çim biçme makinesi gibi bir şey bulmayı umut ederek kataloğun sayfalarını çevirmekti. Bu delikanlıların hepsi de kocasını taklit ediyordu; kocası yağmur yağacak dese, onlar kalkıp kesinlikle kasırga çıkacağını söylerlerdi.

Ama o sırada, sayfayı çevirirken, bir tırmık ya da çim biçme makinesi arayışı yarıda kesildi. Arada bir pipoların ağza alınışı ve ağızdan çıkarılışıyla kesilen, söylenenleri anlamasa da (çünkü terasa açılan pencerenin önünde oturuyordu), erkeklerin hoşça sohbet ettiklerini düşünmesini sağlayan o boğuk mırıltılar, yarım saattir devam eden ve üstüne gelen öteki seslerin skalasının, örneğin topların sopaya çarpışı, arada bir duyulan keskin ve ani bir havlayış, kriket oynayan çocukların, "Nasıl-

mış? Nasılmış?" diye bağırışları içindeki yerini usulca almış olan o ses kesilmişti; tıpkı kumsala vuran dalgaların, çoğu zaman düşüncelerinin üzerinde ölçülü ve teskin edici bir trampet gibi tıkırdayan ve çocuklarıyla birlikte otururken doğanın "Ben seni korurum – Sana destek olurum," diye mırıldandığı eski bir ninninin sözcüklerini üst üste, avuturcasına tekrarlar gibi olan ama bazen de, ani ve beklenmedik bir şekilde, özellikle zihni o anda yaptığı işten biraz uzaklaşır gibi olduğunda, böyle sevecen şeyler ima etmeyen, acımasızca yaşamın ritmini çalan tekinsiz bir davul sesine benzeyen, insanın aklına adanın yok oluşunu ve denize gömülüşünü getiren, günlerini bir işten ötekine seğirterek geçiren bir kadına bütün bunların bir gökkuşağı kadar geçici olduğunu hatırlatıp uyaran tekdüze sesi gibi – öteki seslerin altında belirsizleşerek gizlenmiş olan bu ses kulaklarında birdenbire bir gök gürlemesi gibi çınladı, aniden dehşete kapılarak başını kaldırmasına neden oldu.

Konuşmaları bitmişti; açıklaması buydu. Onu pençesine alan o gerilimden çıkarak aşırı duygularını telafi edercesine bir anda tam öteki aşırı uca gidip, sakin, keyifli, hatta hafiften kötücül bir ruh haline girince, Charles Tansley'in ipinin çekildiği sonucuna vardı. Hiç de umurunda olmazdı. Kocasının bir kurbana ihtiyacı varsa (ki vardı), oğlunu üzen Charles Tansley'i ona seve seve sunardı.

Başını kaldırıp alışıldık bir sesi, düzenli, mekanik bir sesi duymayı beklercesine bir an daha kulak kabarttı; sonra, kocası terasta bir aşağı bir yukarı yürürken, bahçeden ritmik, yarı konuşur, yarı şarkı söyler gibi, karga gaklamasıyla melodi arası bir ses geldiğini duyunca yine rahatladı, her şeyin yolunda gittiğinden bir kez daha emin oldu ve dizlerinde duran kataloğa bakıp James'in ancak çok dikkat ederek kesip çıkarabileceği altı bıçaklı bir çakı resmi buldu.

Birden bir çığlık, yerinden yarı kalkmış bir uyurgezerden gelir gibi, keskin bir haykırış

Fırtına gibi yağdı mermi ve bombalar [1]

diye kulağında alabildiğine patlayınca, kocasını duyan başka birileri var mı kaygısıyla arkasına döndü. Sadece Lily Briscoe'nun olduğunu görünce sevindi; o duysa da olurdu. Ama çimenliğin kenarında durmuş resim yapan kızı görünce hatırladı; Lily'nin resmi için başını mümkün olduğunca aynı pozisyonda tutması gerekiyordu. Lily'nin resmi! Mrs. Ramsay gülümsedi. O küçük Çinli gözleri ve ekşi suratıyla asla koca bulamayacaktı Lily; resimlerini ciddiye almak mümkün değildi; başına buyruk, çıtı pıtı bir şey olduğu için Mrs. Ramsay ondan hoşlanıyordu; verdiği sözü hatırlayınca, başını öne eğdi.

IV

Elini kolunu sallayarak, *"Koşturduk atlarımızı güzel ve yürekli,"* [2] diye bağırıp Lily'nin üzerine doğru gelirken, az kalsın şövalesini devirecekti, neyse ki keskin bir dönüş yapıp, herhalde Balaklava tepelerinde[3] şerefiyle ölmek için, dörtnala başka yöne doğru gitti. Bu kadar gülünç olup aynı anda insanı

1 İngiliz şair Alfred Tennyson'un 'Hafif Süvari Alayı'nın Hücumu adlı şiirinden (yay.n.)

2 Aynı şiirden (yay.n.)

3 Balaklava Savaşı 1854 Kırım Savaşı sırasında Ruslar ile Kırım'ın Akyar kentini kuşatan Türk-İngiliz-Fransız kuvvetleri arasındaki savaş. Bu savaşta Rus ordusuna karşı gerçekleştirilen ve başarısızlıkla sonuçlanan saldırıyı yukarıda adı geçen başlıkla Lord Tennyson şiirleştirmişti. (yay.n.)

bu kadar ürküten başka birini tanımamıştı. Ama böyle elini kolunu sallayıp bağırmaya devam ettiği sürece güvendeydi Lily; yanında durup resmine bakmayacak demekti. Lily Briscoe işte buna dayanamazdı. Bir yığına, bir çizgiye, bir renge, James ile birlikte pencerede oturan Mrs. Ramsay'e bakarken bile, birisi sezdirmeden yanına gelir de haberi olmadan resmine bakıverir diye, sürekli antenlerini açık tutardı. Ama şimdi, bütün duyuları alabildiğine keskinleşmişken, duvarın ve ötesindeki mor sarmaşıkların rengi gözlerini yakana kadar kendini zorlayıp bakarken, birinin evden çıkıp ona doğru geldiğinin farkındaydı; ama her nasılsa, ayak seslerinden gelenin William Bankes olduğunu anlamış, bu yüzden fırçası titrese de, Mr. Tansley, Paul Rayley, Minta Doyle, aslında kim gelse yapacağı gibi tuvalini çimenlere doğru çevirmeyip, olduğu yerde bırakmıştı. William Bankes gelip yanında durdu.

İkisi de köyde birer oda tutmuşlardı, bu yüzden, odalarına girip çıkarken, paspasın üzerinde geç vakit vedalaşırken, içtikleri çorbadan, çocuklardan, şuradan buradan konuşarak dost olmuşlardı; onun için bir yargıç edasıyla yanında durduğunda (ayrıca babası olacak yaşta, dul, sabun kokan, çok titiz ve temiz bir botanikçiydi), o da öylece durdu. William Bankes de durdu. Lily'nin ayakkabılarının kusursuz olduğu gözünden kaçmamıştı. Ayak parmaklarının rahat kalmasına olanak sağlıyordu. Aynı pansiyonda kaldıkları için, kızın da ne kadar düzenli olduğunu fark etmişti, kahvaltıdan önce kalkıp tek başına resim yapmaya gittiğini varsayıyordu: yoksuldu herhalde ve Miss Doyle'un pürüzsüz teniyle cazibesinden kesinlikle yoksundu ama sağduyusu onu William Bankes'in gözünde öteki genç hanımdan katbekat üstün kılıyordu. Mesela şimdi, Ramsay elini kolunu sallayıp bağırarak üstlerine doğru geldiğinde, Miss Briscoe'nun anladığına emindi.

Birisi bir hata yapmıştı.[1]

Mr. Ramsay gözlerinden ateşler saçarak onlara baktı. Bakıyor ama sanki onları görmüyordu. Bu durum ikisini de hafiften huzursuz etti. Birlikte, görmemeleri gereken bir şey görmüşlerdi. Birinin mahremiyetine girmişlerdi. Mr. Bankes'ın neredeyse hiç vakit kaybetmeden havanın serinlediğini söyleyip şöyle bir yürümeyi teklif etmesinin, oradan uzaklaşmak, Mr. Ramsay'i duyamayacakları bir yerlere gitmek için bahane olduğunu düşündü Lily. Gidebilirdi Lily, evet. Ama gözlerini resminden zorlukla ayırabildi.

Sarmaşık canlı mor renkte, duvar göz alıcı beyazlıktaydı. Mr. Paunceforte'un adayı ziyaretinden sonra her şeyi soluk renklerde, zarif, yarı saydam görmek çok moda olsa da, canlı mor ve göz alıcı beyazla oynayıp bozmak Lily'ye dürüstçe gelmiyordu çünkü onları öyle görüyordu. Sonra rengin altında figür vardı. Baktığı zaman onu öyle net, öyle baskın görebiliyordu ki: Ama fırçayı eline alır almaz her şey değişiyordu. Resimle tuvali arasındaki o bir anlık akışta, onu sık sık ağlamanın eşiğine getiren iblisler üstüne çullanıyor, algılamaktan uygulamaya geçişi, çocukları korkutan karanlık bir koridor kadar ürkütücü oluyordu. Kendini sık sık böyle hissediyordu – cesaretini koruyabilmek için zorlu bir mücadeleye giriyor, "Ama ben böyle görüyorum – böyle görüyorum," diyerek, binlerce gücün ondan söküp almaya çalıştığı bu görüntünün ufacık bir parçasını da olsa yüreğinde saklamaya çalışıyordu. Tam o anda, tam resim yapmaya başlarken, öyle korkak ve ürkek haldeyken, başka şeyler de dolardı zihnine, kendi yetersizliği, önemsizliği, babasının Brompton Yolu'ndaki evini çekip çeviriyor oluşu; Mrs. Ramsay'in ayaklarına kapanıp (şükürler olsun ki şimdiye kadar

1 Ayrı şiirden alınma (yay.n.)

bunu yapmamayı becerebilmişti) ona – ama ona ne diyebilirdi ki? "Size âşığım" mı? Hayır, bu doğru değildi. Eliyle çit oluşturan çalıları, evi, çocukları gösterip, "Bütün bunlara âşığım," mı diyecekti? Saçmaydı bu, imkânsızdı. İnsan söylemek istediği her şeyi söyleyemezdi ki. Fırçalarını yan yana, düzenli bir şekilde kutusuna yerleştirdi ve William Bankes'e döndü:

"Hava birden serinleyiveriyor. Güneş artık o kadar ısıtmıyor sanki," dedi etrafa bakınarak, çünkü hava hâlâ oldukça aydınlık, çimenler hâlâ koyu yeşilin yumuşak bir tonundaydı ve mor çarkıfelekli yeşillikler içindeki ev yıldızlar gibi parıldıyor, ekinkargaları masmavi göğün yükseklerinden sakin çığlıklar atıyordu. Ama bir şey kıpırdandı, ışıldadı, havada gümüş rengi bir kanat çırpıldı. Eylüldü ne de olsa; eylülün ortasıydı ve saat akşamın altısını geçmişti. Böylece bahçeden her zamanki yöne doğru ağır ağır yürüyerek çim tenis kortunu, Pampa sazlığını geçtiler ve içinde kömür yanan mangal gibi kırmızı sıcak demirlerin koruduğu, çalıların oluşturduğu çitteki o aralığa geldiler, demirlerin arasından bakıldığında körfezin suları her zamankinden daha da mavi görünüyordu. Her akşam oraya gelmeden duramıyorlardı. Kuru topraklarda atılla şan düşünceler sanki suyun üzerinde süzülerek denize açılıyor, hatta bedenlerinde bile fiziksel bir rahatlama sağlıyordu. Önce, rengin zonklamasıyla koy mavileşir, yürekler onunla birlikte genişler, bedenler yüzmeye başlar, hemen arkasından kıpırtılı dalgaların üzerindeki pütürlü siyahlık hepsini yavaşlatır, soğuturdu. Sonra, neredeyse her akşam, büyük siyah kayanın hemen ardından, düzensiz aralıklarla geldiği için tetikte beklenen, ama geldiğinde büyük keyif veren, beyaz sulardan bir fıskiye fışkırırdı, bir de, bunu beklerken, dalgaların art arda vurduğu yarım daire şeklindeki soluk kumsalın sedeften bir filmle kaplanışı izlenirdi.

Orada dururken, ikisi de gülümsüyordu. Dalgaların hareketi, ikisini de neşelendirmişti; koyda bir kavis çizdikten sonra duran, sarsılan, yelkenlerini indiren bir yelkenlinin süratle geçişi de; yelkenlinin bu seri hareketinden sonra, tabloyu tamamlamak için ikisi de doğal bir içgüdüyle uzaklardaki kumullara baktı ve o sevinç hissinin üzerine biraz hüzün çöktü – kısmen olay artık bittiği için, kısmen de uzaklardaki manzaralar (diye düşündü Lily) onları seyreden insanlardan milyonlarca yıl sonra da yaşayacak ve sükûnet içindeki bir yeryüzüne bakan göklerle sohbet edecekmiş gibi göründüğü için.

William Bankes uzaklardaki kum tepelerine bakarken Ramsay'i düşündü: Westmorland'deki bir yolu, Ramsay'in doğal havası gibi görünen o yalnızlığına sarınmış bir halde yolda uzun adımlarla yürüyüşünü düşündü. Ama sonra bu yürüyüşün birden yarıda kesildiğini hatırladı Bankes (gerçekten de böyle olmuştu galiba); bir öbek civcivi korumak için kanatlarını açmış bir tavuk tarafından; sonra da Ramsay'in durup bastonunun ucunu tavuğa doğru tutarak, "Cici – cici," deyişi; Bankes bunun onun kalbine tutulan, onun sadeliğini, mütevazı şeyleri sevdiğini gösteren tuhaf bir ışık olduğunu düşünmüştü, ama sanki dostlukları da orada, o yolda bitmişti. Ondan sonra, Ramsay evlenmişti. Ondan sonra da, şu ya da bu nedenle, dostluklarının hiçbir keyifli yanı kalmamıştı. Bunun kimin suçu olduğunu bilemiyordu ama, bir süre sonra, yeniliğin yerini tekrarlar almıştı. Görüşmeleri sadece birer tekrardan ibaretti. Ama kum tepeleriyle yaptığı bu sessiz görüşmede Ramsay'e olan sevgisinin hiçbir şekilde eksilmediğini iddia etti; onun dostluğu, bir delikanlının bir asır boyunca gübrelerin altında yatmış olmasına rağmen tazeliğini koruyan bedeni gibiydi, bütün şiddeti ve gerçekliğiyle, kumullar arasındaki koyda birikmişti.

Bu dostluk adına kaygılıydı, aynı zamanda kuruyup kalmış

olma suçlamasından da kendi zihninde arınmak istiyor olabilirdi – çünkü Ramsay çoluk çocuğa karışmış bir adam, Bankes ise çocuksuz bir duldu – ve Lily Briscoe'nun Ramsay'i küçümsemeyip (nasıl biri olursa olsun, büyük bir adamdı) aralarındaki ilişkiyi anlamasını çok istiyordu. Uzun yıllar önce başlayan dostlukları, o tavuğun civcivlerine kol kanat gerdiği Westmorland yolunda miadını doldurmuştu; sonra da Ramsay evlenmiş, ikisinin yolları ayrılmıştı, görüştükleri zamanlarda, tabii ki bu kimsenin suçu değildi ama, tekrarlara düşmeye eğilimli olmuşlardı.

Evet. Bu kadardı. İşi bitmişti. Manzaraya sırtını döndü. Öteki tarafa doğru, bahçe yolundan yukarı yürümeye hazırlanırken kum tepeleri gübreler altında o kıpkırmızı dudaklarla yatan dostluğunun cesedini göstermemiş olsa ayırdına varmayacağı şeylerin artık farkındaydı Mr. Bankes – mesela Cam, şu küçük kız, Ramsay'in en küçük kızı. Suyun kenarında mine topluyordu. Vahşi ve hırçın bir kızdı. Dadısının sözünü dinleyip "beyefendiye bir çiçek" vermiyordu. Hayır! Hayır! Hayır! Vermeyecekti işte! Yumruklarını sıktı. Tepindi. Mr. Bankes kendini yaşlanmış, üzgün hissetti, gösterdiği dostluk yüzünden bu kız kendisini haksız çıkarmıştı sanki. Gerçekten de kuruyup kalmış olmalıydı.

Ramsay'ler zengin değildi, bütün bunların altından nasıl kalkıyorlardı! Sekiz çocuk! Sekiz çocuğu sırf felsefeyle beslemek! İşte içlerinden biri daha, bu sefer Jasper, kuş vurmaya gittiğini söyledi kayıtsızca, Lily'nin elini tulumba koluymuş gibi sallayınca, Mr. Bankes sitem dolu bir sesle *Lily'yi* ne kadar da çok sevdiklerini söyledi. Hepsi de gelişmiş, sırım gibi, amansız gençlere dönüşmüş olan bu "koca adamların" her gün ne giyecekleri, delinen ayakkabıları ve çoraplarıyla uğraşma derdi yanında bir de eğitim sorunu vardı düşünülmesi gereken

(Mrs. Ramsay'in kendine ait bir geliri de olabilirdi). Kimin kim olduğunu, kimin büyük, kimin küçük olduğunu, pek aklında tutamıyordu. Gizli gizli İngiltere krallarıyla kraliçelerinin isimlerini takmıştı onlara: Hain Cam, Merhametsiz James, Adil Andrew, Güzel Prue –çünkü Prue'ya güzellik düşmüştü, kız ne yapsındı?– Andrew'a ise akıllılık. Bahçe yolunda birlikte yürür, Lily Briscoe evet ya da hayır diyerek yaptığı yorumları geçiştirirken (çünkü Lily hepsine, bu dünyaya âşıktı), o da Ramsay'in durumunu değerlendirdi, ona acıdı, gıpta etti, sanki onu gençliğinde taçlandıran, yalnızlığın ve sadeliğin bütün o görkeminden sıyrılıp çırpınan kanatların ve kaygılı bir aile hayatının sıkıntılarına girişine tanık olmuş gibiydi. Ona verdikleri bir şey vardı – William Bankes bunun farkındaydı; ne güzel olurdu Cam gelip yakasına bir çiçek taksa ya da babasına yaptığı gibi Vezüv'ün patlayışını gösteren bir resme bakmak için omzuna çıksa; ama aynı zamanda, eski dostları ister istemez hissediyorlardı bunu, bir şeyleri de tahrip etmişlerdi. Bir yabancı onun hakkında ne düşünürdü şimdi? Lily Briscoe ne düşünürdü? Garip alışkanlıklar edinmiş olduğunu fark etmemek mümkün müydü? Eksantrik davranışlar, zaaflar belki? Onun kadar zeki bir adam bu kadar düşebilir miydi – bu ifade çok sert kaçmıştı ama – insanların övgüsüne bu kadar muhtaç olur muydu?

"Ama," dedi Lily, "çalışmalarını düşünsenize."

Lily ne zaman Mr. Ramsay'in "çalışmalarını düşünse" gözünün önüne net olarak koca bir mutfak masası gelirdi. Andrew'un marifetiydi bu. Bir gün ona babasının kitaplarının neyle ilgili olduğunu sormuştu. Andrew da, "Nesne, özne ve gerçekliğin doğası," demişti. Aman Tanrım, bunun ne demek olduğu hakkında hiçbir fikri olmadığını söyleyince de, "Öyleyse bir mutfak masası düşün," demişti Andrew, "ama sen orada yokken."

Bu yüzden ne zaman Mr. Ramsay'in çalışmalarını düşünse, gözünün önüne yeni silinmiş bir mutfak masası geliyordu. O masa şimdi bir armut ağacının çatalına yerleşmişti çünkü artık meyveliğe gelmişlerdi. Ve kendini zorlayarak, ağacın gümüşümsü kabarıklı kabuğuna ya da balık şeklindeki yapraklarına değil, hayalet bir mutfak masasına, üzeri zımparalanmış, damarlı-budaklı, değeri yıllarca sağlam kalmasıyla ortaya çıkmış gibi görünen, dört bacağı boşlukta, orada öylece duran bir masaya yoğunlaştı. Tabii ki, bir insan günlerini bu köşeli maddeleri görerek, o güzelim akşamları, bütün o flamingo rengi bulutları, mavileri ve gümüş renkleriyle, ladin ağacından yapılmış dört bacaklı bir masaya indirgeyerek geçiriyorsa (ki böyle bir şeyi yapmak ancak büyük beyinlerin işiydi), tabii ki o insan hakkında sıradan insanlar gibi hüküm verilemezdi.

Onu "çalışmalarını düşünsenize" diye zorlaması Mr. Bankes'in çok hoşuna gitmişti. Düşünmüştü zaten, hem de çok sık. Kim bilir kaç kez, şöyle demişti: "Ramsay de en önemli işlerini kırkından önce yapan o adamlardan." Daha yirmi beş yaşındayken incecik bir kitap yazarak felsefeye yeni bir bakış açısı kazandırmıştı; ondan sonra gelenlerse az çok aynı görüşün daha da genişletilmesi, tekrar edilmesiydi. Ama herhangi bir konuya kesin bir katkı yapan insanların sayısı o kadar azdır ki zaten, dedi kusursuz taranmış saçlarıyla, prensiplerine sıkı sıkıya bağlı, kılı kırk yaran bir yargıç edasıyla armut ağacının yanında durarak. Birden, sanki Mr. Bankes'in el hareketiyle serbest kalmışlar gibi, Lily'nin ona dair bütün birikmiş izlenimleri kabardı ve ona karşı hissettiği her şey bir çığ kütlesi gibi üzerine yığıldı. Bir histi bu. Sonra Mr. Bankes'in varlığının özü bir buhar gibi yükseldi. Bu da başka bir histi. Kendini algılarının yoğunluğuyla olduğu yere mıhlanmış gibi hissetti Lily; sorun adamın yalınlığıydı; iyiliğiydi. Her bir zerrenize (dedi ona içinden)

saygı duyuyorum; siz boş bir adam değilsiniz; herkesten önce kendini düşünen biri değilsiniz; Mr. Ramsay'den daha hoşsunuz; tanıdığım en hoş insansınız; ne karınız var ne de çocuğunuz (cinsellikle ilgisi olmayan bir hisle, bu yalnızlığı benimsiyordu), bilim için yaşıyorsunuz (elinde olmadan, gözünün önüne patates kesitleri geldi); sizi övmek, size hakaret etmek olurdu; cömert, temiz kalpli, kahraman adam! Ama aynı zamanda, yanında oraya kadar bir uşak getirmiş olduğunu, köpeklerin koltuğa oturmasına karşı çıktığını, sebzelerdeki tuz ve İngilizlerin berbat aşçılar olduğu hakkında saatlerce (Mr. Ramsay kapıyı çarpıp çıkıncaya kadar) nutuk çekebildiğini de hatırladı.

Nasıl oluyordu peki, bütün bunlar? İnsan başkalarını nasıl yargılıyor, onlar hakkında nasıl fikir yürütüyordu? İnsan şunu buna ekleyip ondan çıkartarak hissettiği şeyin hoşlanmak mı, hoşlanmamak mı olduğu sonucuna nasıl varıyordu? Ve bu sözlerin arkasındaki anlam neydi ki sonuçta? Armut ağacının yanında, olduğu yere çakılmış gibi dururken, o iki erkekle ilgili izlenimleri üzerine bir sel gibi aktı, kendi düşüncelerini takip etmek söyledikleri yazılamayacak kadar hızlı konuşan birinin sesini takip etmek gibiydi, kendi sesi olan o ses kendiliğinden yadsınamayacak, kalıcı, çelişkili şeyler söylüyordu, öyle ki armut ağacının kabuğundaki yarıklar ve çıkıntılar bile geri dönüşü olmayan bir biçimde sonsuza kadar orada sabitlenip kalmışlardı sanki. Siz harika bir adamsınız, diye devam etti Lily, ama Mr. Ramsay kesinlikle öyle değil. Önemsiz, kendinden başkasını düşünmeyen, boş, bencil bir adam; şımarık bir adam; tam bir zorba; Mrs. Ramsay'i yiyip bitiriyor; ama onda da (dedi Mr. Bankes'e) sizde olmayan bir şey var; dünyevilikten tamamen uzak; ufak tefek işlerle uğraşmıyor; köpekleri ve çocuklarını seviyor. Sekiz çocuğu var. Sizinse hiç yok. Dün gece üstünde iki ceketle aşağı inip bir puding kabının üstüne eğilerek,

Mrs. Ramsay'e saçlarını kestirmedi mi? Bütün bunlar, birbirinden bağımsız ama hepsi de görünmez esnek bir ağ içinde muazzam bir şekilde kontrol altında tutulan bir grup sivrisinek gibi yukarı aşağı gidip geliyordu – Lily'nin zihninde, Mr. Ramsay'in zekâsına duyduğu derin saygının bir sembolü olan o tertemiz mutfak masasının hâlâ asılı olduğu armut ağacının dallarının arasında ve etrafında gidip geliyordu, gitgide daha hızlı dönmeye başlayan düşünceleri sonunda kendi yoğunluklarından patladılar. Lily kendini rahatlamış hissetti; yakınlardan bir silah sesi geldi ve ondan kaçan ürkmüş, kalabalık, gürültülü bir sığırcık sürüsü göründü.

"Jasper!" dedi Mr. Bankes. Sığırcıkların terasın üstünden uçtuğu yöne doğru döndüler. Gökyüzünde hızla uçarak dağılan kuşları takip ederek çalılık çitteki aralıktan geçip Mr. Ramsay ile burun buruna geldiler; adam hazin bir sesle gürledi: "Birisi bir hata yapmıştı!"

Heyecandan camlaşmış, feci yoğun bir meydan okuyuşla bakan gözleri bir an için onların gözleriyle buluştu, onları tanımanın eşiğine gelerek titreşti; ama sonra, hırçın bir utancın verdiği acıyla, onların normal bakışlarından kaçınmak, onları silkip atmak istercesine, kaçınılmaz olduğunu bildiği bir şeyi bir an olsun geciktirmeleri için yalvarırcasına, o halde yakalanmasının doğurduğu çocuksu öfkeyi iyice anlamalarını istercesine, eliyle hafifçe yüzünü örttü, ama yakalandığı anda bile tamamen normale dönmemeye, ona hem utanç hem de büyük bir haz veren o harika hissin, o marazi coşkunun birazını olsun kurtarmaya kararlıydı – aniden arkasına dönüp, özel yaşamının kapısını suratlarına çarptı; Lily Briscoe ile William Bankes de huzursuzca gökyüzüne bakarken Jasper'ın tabancasıyla havalandırdığı sığırcık sürüsünün karaağaçların tepelerine konduğunu gördüler.

V

"Hem yarın hava iyi olmasa bile," dedi Mrs. Ramsay yanından geçen William Bankes ile Lily Briscoe'ya bakmak için gözlerini kaldırarak, "yine de yeni bir gün olacak. Haydi şimdi," dedi Lily'nin çekiciliğinin o beyaz, ekşi suratındaki Çinli gözlerinde olduğunu ama bunu ancak zeki bir erkeğin görebileceğini düşünerek, "haydi şimdi kalk da bacağını ölçeyim," çünkü ne de olsa gerçekten de Fener'e gidebilirlerdi, çorabın bacak kısmını birkaç santim uzatmasının gerekli olup olmadığına bakması lazımdı.

Aklına o anda müthiş bir fikir geldiği için gülümseyerek –William ile Lily evlenmeliydiler– iki renk yünle ördüğü çorabı ağzındaki çapraz çelik şişlerle birlikte alıp James'in bacağına tutarak ölçtü.

"Canım, kıpırdamasana," dedi, çünkü James kıskançlıktan, fenercinin oğlu için mankenlik yapmaktan hoşlanmadığı için, kasten kıpırdanıyordu; ama böyle yaparsa, çorap çok mu uzun, çok mu kısa, nasıl görecekti Mrs. Ramsay.

Başını kaldırdı – nasıl bir iblis girmişti en küçüğünün, sevdiceğinin içine böyle? –odaya baktı, koltuklara baktı, korkunç derecede eski püskü göründüklerini düşündü. İçlerindeki dolgular, geçen gün Andrew'un da dediği gibi, yerlere saçılmıştı; ama eve bakan sadece tek bir yaşlı kadın varken ve ev rutubetten resmen sırılsıklamken, diye düşündü Mrs. Ramsay, yeni koltuklar alıp bütün kış boyunca orada çürümeye bırakmanın ne anlamı vardı ki? Her neyse: Kirası tam iki buçuk peniydi; çocuklar oraya bayılıyordu; kütüphanesinden, derslerden ve

öğrencilerinden üç bin, daha doğrusu üç yüz mil uzakta olmak, kocasına iyi geliyordu; hem misafirler için de yeterince yer vardı. Kilimler, portatif karyolalar, Londra'daki kullanım süreleri dolmuş koltuk ve masaların çılgın hayaletleri – burası için bu kadarı yeterliydi; bir de bir-iki fotoğraf ve kitaplar. Kitaplar kendi kendine çoğalıyordu. Onları okuyacak zamanı olmuyordu hiç. Heyhat! Bir şairin verdiği ve içine kendi elyazısıyla, "Her arzusuna itaat edilmesi gereken bir hanıma" "Çağımızın mutlu Helen'ine" diye yazdığı kitapları bile, söylemeye utanıyordu ama, okumamıştı. Croom'un Zihin üstüne, Bates'in Polinezya'nın Vahşi Gelenekleri üstüne yazdıklarını da öyle (Canım, kıpırdamasana," dedi) –bunların hiçbiri de Fener'e götürülecek türden değildi. Bir yerden sonra, diye düşündü, herhalde ev o kadar köhneleşecekti ki artık bir şeyler yapmak gerekecekti. Şunlara ayaklarını silmeyi ve eve girerken kumsalı da yanlarında getirmemeyi bir öğretebilse – bu da bir şeydi. Andrew istiyorsa eğer, yengeçleri kesmesine izin vermek zorundaydı; Jasper yosundan çorba yapılabileceğine inanıyorsa, onu da engelleyemezdi; ya da Rose'un nesneleri – deniz kabukları, sazlar, taşlar; çünkü hepsi yetenekliydi çocuklarının, ama farklı tarzlarda. Bunun sonucundaysa, diye düşünüp içini çekerken bütün odayı taradı gözleriyle, çorabı James'in bacağına tuttu, her şey her yaz biraz daha eskiyordu. Kilimler soluyordu; duvar kâğıdı sökülüyordu. Artık üstünde güller olduğu bile anlaşılmıyordu. Ama bir evin kapıları daima açık bırakılırsa ve bütün İskoçya'da kapı dili tamir ettirecek tek bir kilit ustası bile bulunamıyorsa, eşyalar da çürümeye mahkûmdu tabii. Yeşil bir kaşmir şalı resim çerçevesinin kenarına asmanın ne faydası vardı ki? İki hafta içinde rengi bezelye çorbası rengine dönerdi. Ama onu asıl rahatsız eden kapılardı; bütün kapılar açık bırakılıyordu. Kulak kabarttı. Salon kapısı açıktı;

holün kapısı açıktı; seslere bakılırsa yatak odalarının kapıları da açıktı; merdiven sahanlığındaki pencere de açıktı tabii çünkü onu kendisi açmıştı. Açık olması gereken pencerelerdi, kapılar değil – bu kadar basit bir şeyi neden hiç kimse aklında tutamıyordu ki? Geceleri ne zaman hizmetçilerin odasına gitse, sımsıkı kapalı bulurdu onları, fırın gibi olurdu içerisi, bir tek Marie farklıydı, banyo yapmamayı havasız kalmaya tercih eden İsveçli kız, ama evdeyken, "Dağlar öyle güzeldir ki," demişti o. Dün gece gözlerinde yaşlarla pencereden dışarıya bakarak söylemişti bunu. "Dağlar öyle güzeldir ki." Babasının orada ölüm döşeğinde yattığını biliyordu Mrs. Ramsay. Onları babasız bırakacaktı. Onu azarlayıp işi (ellerini bir Fransız kadını gibi bitiştirip ayırarak, yatakların nasıl yapılacağını, pencerelerin nasıl açılacağını) gösterirken, kız böyle söyleyince, bir kuşun, güneş altında uçtuktan sonra tüylerinin mavisi parlak çelik renginden açık mora dönüşerek kapanan kanatları gibi, Mrs. Ramsay'in etrafını da bir sessizlik sarmıştı. Söylenecek bir şey olmadığı için, sessizce durmuştu. Adamcağız gırtlak kanseriydi. Bunları hatırlayınca –kızın orada öylece duruşunu, "Bizim orada dağlar öyle güzeldir ki," deyişini, umut olmadığını– hiçbir umut ışığının olmadığını, birden sinirlendi, James'e sertçe, "Rahat dur. Yorma beni," dedi, James onun sesindeki öfkenin gerçek olduğunu anlayıp bacağını dikleştirdi ve ölçü alındı.

Çorabın en az yarım inç kısa olduğu ortaya çıkınca Sorley'nin küçük oğlunun James kadar serpilmiş olmadığı anlaşıldı.

"Çok kısa," dedi, "çok kısa olmuş işte."

Hiç kimse bu kadar üzgün görünmemişti. Güneş ışığından derinlere kadar uzanan o ışında, yarı yolda, karanlığın içinde, belki de acı dolu, kapkara bir gözyaşı oluştu; döküldü; sular dalgalandı, gözyaşını içine aldı ve duruldu. Hiç kimse bu kadar üzgün görünmemişti.

Peki bu görünümün altında başka hiçbir şey yok mu, derdi insanlar. Ne vardı altında onun – o güzelliğin, ihtişamın? Beynini havaya uçurdu mu cidden, diye sorarlardı, evlenmeden bir hafta önce ölmüş müydü – evleneceği kadının önceki, eski bir âşığı, söylentileri onun kulaklarına kadar gelen? Yoksa hiçbir şey yok muydu? Ardında yaşadığı ve hiçbir şekilde bozamadığı o eşsiz güzellikten başka? Büyük ihtirasların –engellenen aşkların, yarım kalan tutkuların– anlatıldığı bir samimiyet anında, bunları kendisinin de yaşadığını, hissettiğini ya da bu yollardan geçtiğini kolayca dile getirebilecekken, o ağzını bile açmazdı çünkü. Hep susardı. Biliyordu demek – öğrenmeden biliyordu. Yalınlığı, zeki insanların çarpıttığı gerçekleri kavrayabiliyordu. Dürüstlüğü onun taş gibi yere düşmesini, kuş gibi konmasını sağlıyor, doğal olarak, ruhu gerçeğin üstüne saldırıyor, sonucu büyük bir haz, rahatlama, tatmin oluyordu – sahte olması mümkünse de.

"Doğanın sizi biçimlendirdiği," demişti Mr. Bankes bir seferinde, sadece trenle ilgili bir şey anlatıyor olmasına rağmen, telefonda duyduğu sesinden çok etkilenerek, "hamurdan çok fazla olmasa gerek." Hattın öbür ucunda onu görmüştü, Grek, mavi gözlü, düz burunlu. Böyle bir kadına telefon etmek ne kadar uygunsuz bir histi. O yüzü oluşturmak için Kharit'ler bir araya gelip Asphodel çayırlarında el ele tutuşmuştu sanki. Evet, Euston'dan 10.30 trenine yetişecekti.

"Ama bir çocuk kendi güzelliğinin ne kadar farkındaysa o da o kadar farkında," diyerek telefonun ahizesini yerine bırakıp evinin arkasına yapılan otelde işçilerin ne kadar ilerleme kaydettiğine bakmak için odanın öteki tarafına gitti Mr. Bankes. Bitmemiş duvarlar arasındaki o devinimi izlerken, Mrs. Ramsay'i düşündü. Çünkü yüzündeki uyumun içine katılması gereken tutarsız bir şeyler her zaman var, diye düşündü.

Mrs. Ramsay başına bir avcı şapkası geçirir, yaramazlık yapan bir çocuğun ensesine yapışmak için ayağında lastik çizmelerle çimenlerde koştururdu. Bu yüzden insan salt onun güzelliğini düşünüyorsa, o titreşen şeyi, hayat dolu şeyi de hesaba katmalı (izlediği işçiler şimdi bir kalasın üstünde tuğla taşıyorlardı) ve resmin içine dahil etmeliydi; ya da onu sadece bir kadın olarak görüyorsa, ona ayrıksı bir özellik de kazandırmalıydı –hayranlık gösterilerinden hoşlanmazdı- ya da içten içe bedenine bağımlı olmaktan kurtulmayı arzuladığını, güzelliğinin ve erkeklerin güzellikle ilgili sözlerinin onu sıktığını ve onun da herkes gibi, göze batmayan bir insan olmak istediğini varsaymalıydı. Bilemiyordu. Bilemiyordu. İşe gitmesi lazımdı.

Başı o altın yaldızlı çerçeveyle, çerçevenin kenarına asıverdiği yeşil şalla ve Michel Angelo'nun gerçekliği onaylanmış olan başyapıtıyla garip bir şekilde kuşatılmış Mrs. Ramsay, kızılkahve rengindeki tüylü çorabını örerken bir an önceki sertliğinden sıyrıldı, küçük oğlunun başını yukarı kaldırıp alnından öptü. "Haydi kesecek başka bir resim bulalım," dedi.

VI

Ne olmuştu öyle?

Birisi bir hata yapmıştı.

Mrs. Ramsay dalgınlığından sıyrılıp uzun zamandır bir anlam vermeden zihninde tuttuğu bu sözcüklere anlam verdi. "Birisi bir hata yapmıştı." – Miyop gözlerini kendisine doğru gelen kocasına dikti, bir şey olduğunu, birinin bir hata yaptığını anlayabileceği bir yakınlığa gelene kadar da (o tekerleme

zihninde tekrar edip dururken) ondan ayırmadı. Ama ne olduğunu bir türlü bilemiyordu.

Mr. Ramsay titriyordu; sarsılıyordu. Bütün o gururu, kendi ihtişamından duyduğu bütün o memnuniyet, ölüm vadisinden geçen adamlarına önderlik eden ve yıldırım çarpan vahşi bir şahin kadar yıkılmış, yerle bir olmuştu. Bombalar fırtına gibi yağmış, atlar güzel ve yürekli koşturulmuş, ölüm vadisinden hışımla, gümbür gümbür geçilmiş – Lily Briscoe ve William Bankes ile burun buruna gelinmişti. Mr. Ramsay titriyordu; sarsılıyordu.

Dünyada konuşmazdı onunla Mrs. Ramsay, aşina olduğu işaretlere bakınca, gözlerini kaçırmasına, kabuğuna çekilip dengesini yeniden kazanmak için biraz yalnız kalmaya ihtiyacı varmışçasına kendini derleyip toplamasına bakınca onun öfkeli ve kederli olduğunu anlamıştı çünkü. James'in başını okşadı; kocası için hissettiklerini ona aktardı, Ordu Pazarları kataloğundaki beyaz bir erkek gömleğini sarı tebeşirle boyayışını izlerken, oğlunun büyük bir sanatçı olmasından nasıl da sevinç duyacağını düşündü; hem neden olmasındı ki? Muhteşem bir alnı vardı. Sonra, başını kaldırıp, kocası bir kez daha yanından geçerken, hasarın üstünün örtülmüş olduğunu görerek rahatladı; ev yaşamı galip gelmişti; alışkanlıklar o teskin edici ritmlerini mırıldanıyordu, yine kendi sırası geldiği için pencerenin önünde kasten durdu Mr. Ramsay, eğilip James'in çıplak baldırını bir dalla hınzırca gıdıklamaya başladığında, Mrs. Ramsay "o zavallı delikanlıya", Charles Tansley'e öyle haşin davrandığı için kocasını payladı. Kocası da Tansley'in eve girip tezini yazması gerektiğini söyledi.

"James de bir gün *kendi* tezini yazmak zorunda kalacak," dedi alaycı bir sesle, elindeki dalı sallayarak.

Babasından nefret eden James, onun sertlikle komiklik arası ve kendine özgü bir tavırla en küçük oğlunun çıplak bacağını gıdıkladığı dalı itti.

Mrs. Ramsay artık bezdiği şu çorapları bitirip ertesi gün Sorley'nin oğluna göndermek istiyordu. Yarın Fener'e gitmeleri için en ufak bir umut ışığı bile olmadığını söyleyerek karısını paylad Mr. Ramsay hırçınlaşarak.

Nereden biliyorsun, diye sordu Mrs. Ramsay. Rüzgâr sık sık yön değiştirirdi.

Bu sözlerdeki olağanüstü mantıksızlık, kadınların böyle akılsızca düşünmeleri Mr. Ramsay'i küplere bindirdi. Kendisi ölüm vadisinde at koşturmuş, paramparça olmuş, titremişti, oysa karısı kalkmış gerçeklere karşı koyuyor, çocuklarına imkân dahilinde olmayan konularda umut veriyor, resmen yalan söylüyordu. Ayağını taş basamağa vurdu. "Lanet olsun sana," dedi. İyi ama Mrs. Ramsay ne demişti ki? Bir tek yarın havanın iyi olabileceğini söylemişti. Olabilirdi de.

Barometredeki değer düşerken ve rüzgâr batıdan eserken olamazdı işte.

Başkalarının duygularını böylesine inanılmaz bir biçimde hiçe sayarak gerçeğin peşine düşmek, uygarlığın incecik tüllerini böylesine hoyratça, vahşice çekip kopartmak, Mrs. Ramsay için insani duygulara karşı öylesine büyük bir hakaretti ki, yanıt vermedi, sersemlemiş ve gözleri kararmış bir halde, kendisini topa tutan sert doluların, üstüne fışkıran pis suların kirletmesine karşı koymaksızın izin verircesine başını öne eğdi. Söylenecek bir şey yoktu.

Mr. Ramsay sessizce yanında durdu. Sonunda, epeyce alttan alarak, isterse gidip sahil koruma görevlilerine sorabileceğini söyledi.

Mrs. Ramsay'in bu kadar derin bir saygı duyduğu başka birisi yoktu.

Onun sözüne güvendiğini söyledi. Öyleyse sandviç hazırla-

maya gerek olmazdı – o kadar. Kadın olduğu için, doğal olarak, gün boyunca, şu ya da bu nedenle herkes ona geliyor, bir şeyler istiyordu; çocuklar büyüyordu; kendini sadece insan duygularını emmiş bir süngер gibi hissediyordu çoğu zaman. Lanet olsun, dedi Mr. Ramsay sonra. Yağmur yağmalı, dedi. Yağmayacak, dedi; ve bir anda Mrs. Ramsay'in önünde güven dolu bir cennet açılıverdi. Mr. Ramsay'e olduğu kadar hiç kimseye derin bir saygı beslemiyordu. Onun ayakkabılarını bağlamaya bile layık olmadığını hissediyordu.

O huysuzluktan, komuta ettiği birliklerin önünde giderken elini kolunu böyle sallayışından zaten utanç içinde olan Mr. Ramsay, süngüsü düşmüş bir halde oğlunun bacağını dalıyla son kez şöyle bir dürttü, sonra da, sanki karısından izin almış gibi, Mrs. Ramsay'e, tuhaftır ki hayvanat bahçesindeki, balığını yuttuktan sonra kendini geriye atan ve çırpınarak havuzdaki suyun çalkalanmasına neden olan o deniz aslanını hatırlatan bir hareketle, çoktan sönmeye başlayarak yapraklarla çitlerin özünü çekip alan, buna karşılık güllerle küçük karanfillere gündüz sahip olmadıkları ışıltıyı katan akşamın içine daldı.

"Birisi bir hata yapmıştı," dedi yine, terasta uzun adımlarla, bir aşağı bir yukarı yürüyerek.

Ama sesinin tonu nasıl da muazzam değişmişti! Guguk kuşu gibiydi: "Haziran'da şarkısı değişirdi"; sanki yeni ruh hali için başka bir cümle arıyor, deneme kabilinden aklından yeni cümleler geçirip duruyor, ama şimdilik elinde bir tek bu olduğu için, ne kadar çatlak olsa da, kullanmaya devam ediyordu. Ama böyle ezgili, neredeyse soru sorar gibi, ikna olmadan söylendiğinde, – "Birisi bir hata yapmıştı" – kulağa çok komik geliyordu. Mrs. Ramsay elinde olmadan gülümsedi ve çok geçmeden, tabii ki bir aşağı bir yukarı yürüye yürüye, sesi mırıltıya dönüştü Mr. Ramsay'in, tekrarlamaktan vazgeçti, sustu.

Mahremiyetine yeniden kavuşmuştu, güvendeydi. Durup piposunu yaktı, penceredeki karısıyla oğluna bir göz attı ve hızlı trende giderken gözünü sayfadan kaldırıp bir çiftliği, bir ağacı, kümelenmiş kır evlerini bir tablo misali görünce, bir şeyin kâğıt üzerinde belirince kesinlik kazanıp tatmin edip onaylanması gibi o da, karısıyla oğlunu tam olarak ayırt edemese de görüntüleriyle güç buldu, tatmin oldu, muhteşem beyninin enerjisini tüketen sorunu kusursuzca anlama çabaları kutsandı.

Müthiş bir beyindi. Çünkü eğer düşünce, bir piyanonun bir sürü notaya bölünmüş tuşları ya da sırayla dizili yirmi altı harfe ayrılmış alfabe gibiyse, onun o müthiş beyni o harflerin üzerinden teker teker, örneğin Q harfine kadar, sağlam ve emin adımlarla geçmekte hiçbir zorluk yaşamazdı. Q harfine gelmişti. Bütün İngiltere'de Q harfine ulaşabilen çok az insan vardı. Burada, sardunya ekili taş saksının yanında bir an durunca karısıyla oğlunu camda gördü, ama çok, çok uzaktan, ilahi bir masumiyet içinde, ayaklarının dibindeki kıvır zıvıra dalmış, kendisinin sezdiği kötü bir talihe karşı tamamen savunmasız halde deniz kabukları toplayan çocuklar gibiydiler. Onun korumasına ihtiyaçları vardı; o da bunu sağlıyordu. Ama Q'dan sonra ne gelirdi? Q'dan sonra ölümlülerin sonuncusunu pek iyi göremediği, ama uzaklarda kızıl kızıl parıldayan harfler gelirdi. Z'ye bir kuşak boyunca ancak bir tek kişi ulaşabilirdi. Yine de, R'ye bile ulaşmak önemliydi. Hiç olmazsa Q'daydı. Q'nun üstünde sımsıkı duruyordu. Q'dan emindi. Q'yu kamtlayabilirdi. Q ise o zaman Q – R... Burada piposunu saksının kulpuna iki-üç kez, yankılı bir ses çıkartarak vurdu ve yürümeye devam etti. "O zaman R..." Kendini sıktı. Kendini tuttu.

Sadece altı bisküvi ve bir matara suyla denizde kalan bir geminin tayfalarını kurtarmaya yetecek özellikler, dayanıklılık ve

adalet hissi, öngörü, adanmışlık, yetenek... yardımına koştu. O zaman R – neydi R?

Kertenkelelerin kalın derili gözkapağı gibi bir perde, yoğun bakışlarının üzerinde kırpıştı, R harfini bulanıklaştırdı. O bir anlık karanlıkta insanların –işe yaramazın teki olduğunu– R'nin onun harcı olmadığını söylediklerini duydu. R'ye hiç ulaşamayacaktı. Son bir kez R'ye doğru. R...

Kutup bölgesinin buzlu boşluklarında yapılan ıssız bir keşif gezisinde, ne aşırı iyimserliğe ne de umutsuzluğa kapılan, olabilecekleri soğukkanlılıkla düşünen ve onlarla yüzleşen bir lider, rehber, danışman olmasını sağlayacak özellikler yine yardımına koştu. R...

Artık kar başladığına ve dağların tepesi sisle kaplandığına göre, bir yere yatıp sabah olmadan önce ölmesi gerektiğini bilen bir lönderi küçük düşürmeyecek türden duygular sinsice yüklendi ona, gözlerinin rengini soldurdu ve terasta dönüp durduğu o iki dakikalık süre içinde onu kurumuş bir ihtiyara döndürdü. Ama o yattığı yerde ölmeyecekti; kendine sarp bir kayalık bulacak, gözlerini fırtınaya dikip karanlığı delmeye çalışarak, ayakta ölecekti. R'ye asla ulaşamayacaktı.

İçinden sardunyaların fışkırdığı taş saksının yanında, hiç kıpırdamadan duruyordu. Milyonlarca erkeğin içinden, diye sordu kendi kendine, Z'ye ulaşabilen kaç kişi vardı ki sonuçta? Boşa çıkmış bir umuda önderlik eden kişi kendine bu soruyu sorabilir, "En fazla bir kişi," yanıtını verdiğinde de, ardındaki keşif ekibine ihanet etmiş olmazdı. Bir nesilde tek bir kişi. O kişi olmadığı için suçlanabilir miydi öyleyse? Dürüstçe çalışıp didinmiş, elinden geleni yapmış, verecek bir şeyi kalmamış olması koşuluyla? Peki şöhreti ne kadar sürerdi? Can çekişen bir kahramanın bile ölmeden önce insanların arkasından nasıl konuşacağını düşünmesi hoş görülebilirdi. Şöhreti belki iki bin yıl

sürerdi. Peki iki bin yıl neydi ki? (diye sordu Mr. Ramsay alayla, çalılık çitlere bakarak). Bir dağın tepesinden, aşağıda bitimsizce uzanan çağlara baktığınızda? O zaman çizmenizin burnuyla vurduğunuz bir taş bile, Shakespeare'den daha uzun süre akıllarda kalırdı. Kendi küçük ışığıysa, bir-iki yıl boyunca, hafif hafif de olsa biraz parlar, sonra kendinden daha büyük bir ışığın içine, sonra ondan da büyük başka bir ışığın içine karışıp kaybolurdu. (Çitin içine, birbirine dolanmış dallara baktı.) Ölüm bütün uzuvlarını hareket edemeyecek derecede katılaştırmadan önce uyuşmuş parmaklarını yarı bilinçli-yarı bilinçsizce alnına kaldırıp omuzlarını dikleştirdiyse, öyle ki araştırma grubu geldiğinde onu, bir askerin mükemmel bedenini görev yerinde ölü bulduysa, ne de olsa bomboş uzanan yılları ve kaybolan yıldızları görecek yüksekliğe tırmanmış olan o umutsuz grubun önderini kim suçlayabilirdi? Mr. Ramsay omuzlarını dikleştirip saksının yanında dimdik durdu.

Orada bir an durup şöhreti, arama ekiplerini, ona minnet duyan yandaşlarının kemiklerinin üzerine yığdığı taşları düşündü diye kim suçlayacaktı onu? En nihayetinde, talihsiz bir keşif gezisinin liderini, macerayı sonuna kadar yaşayıp gücünü son damlasına kadar kullandıktan sonra, uyanıp uyanmamayı pek de umursamadan uykuya daldıktan sonra şimdi de ayak parmaklarındaki karıncalanma sayesinde hayatta olduğunu hissederse, yaşamaya temelde bir itirazı olmazsa, sadece sevgiye, viskiye ve çektiği acıların hikâyesini acilen anlatacağı birisine ihtiyacı olursa, kim suçlayacaktı? Kim suçlayacaktı ki? Kahraman zırhını çıkarıp ilk başta çok uzakta olan, sonra, yalnızlığının yoğunluğu yüzünden tanıdık gelmeseler de, hâlâ sevimli olan o dudaklar ve kitap ve baş gözlerinin önünde netleşene kadar gitgide yaklaşan karısıyla oğluna baktığında, sonunda piposunu cebine sokup o muhteşem başını karısının önünde

eğdiğinde kim içten içe sevinmez? Dünyanın güzelliğine saygı duyduğunda onu kim suçlar?

VII

Ama oğlu ondan nefret ediyordu. Yanlarına gelmesinden, tepelerinde durup onlara bakmasından nefret ediyordu; araya girmesinden nefret ediyordu; hareketlerindeki coşkudan ve görkemden nefret ediyordu; onun o müthiş beyninden; hoşgörüsüzlüğünden ve egoizminden (onunla ilgilenmelerini emredercesine, orada öylece duruyordu); ama her şeyden çok babasının etraflarında titreşen, annesiyle ilişkisindeki mükemmel uyumu ve sadeliği bozan o gürültücü duygularından nefret ediyordu. Gözlerini sayfadan kaldırmazsa onun çekip gitmesini sağlayabileceğini umdu; annesinin, babası yanlarında durduğu an dağıldığını bildiği dikkatini yeniden kendine çekmek için, parmağını hırsla bir sözcüğün üzerine bastırdı. Ama hayır. Mr. Ramsay hiçbir şekilde gitmiyordu. Orada durmuş, sevgi bekliyordu.

Oğluna sarılıp yayılarak oturmuş olan Mrs. Ramsay toparlandı, yan döndü, zorlukla doğruldu, (çorabını tekrar eline alıp, sessiz sakin oturmaya devam etse de) bir yandan enerjisini, bir sütun halinde havaya püskürterek, yağmur gibi yağdırırken bir yandan da bütün enerjisi birleşip güce dönüşmüş gibi, alev alev ve ışıl ışıl, capcanlı ve hayat dolu göründü ve bu muazzam doğurganlığın, bu fışkıran yaşam pınarının içine, erkeğin kaçınılmaz kısırlığı dalıverdi, pirinç bir gaga gibi yararsız ve boştu. Sevgi istiyordu Mr. Ramsay. İşe yaramazın tekiyim, diyordu.

Mrs. Ramsay hızla örmeye devam etti. Mr. Ramsay, gözlerini onun yüzünden bir an olsun ayırmadan, işe yaramazın teki olduğunu söyledi tekrar. Mrs. Ramsay sözlerini ona geri püskürttü. "Charles Tansley..." dedi. Ama Mr. Ramsay için bundan daha fazlası olmalıydı. İstediği şey sevilmekti, dehasının onaylanmasıydı öncelikle; sonra da yaşam döngüsünün içine çekilmek, ısıtılıp avutulmak, aklının başına getirilmesi, kısırlığının doğurganlığa dönüştürülmesi ve evdeki bütün odaların yaşamla doldurulmasıydı – salonun; salonun arkasındaki mutfağın; mutfağın üstündeki yatak odalarının; onların ilerisindeki oyun odasının; hepsi donatılmalı, içleri yaşamla doldurulmalıydı.

Charles Tansley, onun zamanının en büyük metafizikçisi olduğunu düşünüyordu; böyle dedi Mrs. Ramsay. Ama bundan daha fazlası olmalıydı. Sevilmeliydi. Kendisinin de hayatın merkezinde yaşadığına inandırılmalıydı; ona ihtiyaç duyulduğuna; yalnızca orada değil, tüm dünyada da. Mrs. Ramsay güveni yerinde, dimdik, şişlerini hızla oynatarak bir salon ve mutfak yarattı, her yeri ışıklandırdı, orada rahatına bakmaya, girip çıkmaya, keyfini çıkarmaya davet etti onu. Kahkahalar atıyor, örgüsünü örüyordu. Onun dizlerinin arasında dimdik duran James, annesinin parlayan gücünün o pirinç gaga tarafından, sevilmeyi talep eden erkeğin, sürekli acımasızca inen o yavan kılıcı tarafından yutulup söndürülmek üzere olduğunu hissetti.

İşe yaramazın tekiyim, diye yineledi Mr. Ramsay. İyi, bak o zaman, hisset o zaman. Mrs. Ramsay şişlerini oynatarak, etrafına, pencereden dışarıya, odaya, James'e bakarak, gülüşü, duruşu, maharetiyle, her şeyin gerçek olduğuna dair (karanlık bir odada elinde ışık taşıyan bir hemşire görmek huysuzlanan bir çocuğa nasıl güven verirse) ona güvence verdi, kuşkusu olmamalıydı; evin içi dopdoluydu; bahçe çiçek içindeydi. Kanısına koşulsuzca inanırsa, hiçbir şey ona zarar veremezdi; kendini ne

kadar gömerse gömsün, ne kadar yükseğe tırmanırsa tırmansın, karısı her an yanında olacaktı. Bu sarıp sarmalama ve koruma yeteneğiyle öyle iftihar ediyordu ki, artık geriye kendini tanıyabileceği bir görünümü kalmamıştı Mrs. Ramsay'in; her şeyi böyle bol keseden dağıtıp boşa harcamıştı; ve bacaklarının arasında dimdik duran James, annesinin pembe çiçekli bir meyve ağacının içinde yükseldiğini hissetti, yapraklarla ve oynaşan dallarla dolu bu ağaca babasının, o egoist adamın pirinç gagası, kayıtsız palası dalıyor, saldırıyor, sevgi bekliyordu.

Karısının sözlerinin etkisinde, sağaltılmış, yenilenmiş bir halde, istediğini alınca uslanan bir çocuk gibi, alçakgönüllü bir minnettarlık içinde ona bakarak, başka bir şey yapacağını söyledi sonunda; kriket oynayan çocukları izleyecekti. Gitti.

O gider gitmez, Mrs. Ramsay sanki kendini topladı, taçyapraklar birbirine kapandı ve bütün doku bir tükenmişlikle kendi içine çöktü, kendini bu bitkinliğe zarafetle teslim etti, ancak parmağını Grimm'in masalını okuduğu sayfanın üzerinde gezdirecek kadar gücü kaldı, aynı anda, alabildiğine genişleyen ve şimdi usulca titremez olan bir yayın içindeki nabız gibi başarıyla yaratmanın esrikliği yüreğinde zonkladı.

Kocası uzaklaşırken, bu nabzın her bir atışı ikisini de kuşatıyor, biri tiz, biri pes iki farklı notanın çarpışıp birleştiklerinde birbirlerine verdiği o avuntuyu veriyordu sanki. Ama o titreşim durup Mrs. Ramsay tekrar masala döndüğünde sadece bedenindeki bitkinliği değil, (o anda değil de, hep sonradan hissederdi bunu) fiziksel yorgunluğu içindeki, kökeni başka bir yerde olan, hafif bir nahoşluk da hissetti. Bu hissin nereden geldiğini tam olarak bilemiyordu Balıkçının Karısı masalını yüksek sesle okurken; sayfayı çevirirken durup boğuk, meşum bir dalga sesi duyduğunda o hissin nereden geldiğini anladıysa da hoşnutsuzluğunu sözcüklere dökmeye yanaşmadı; bir an

için bile olsa kendisini kocasından daha üstün hissetmekten hoşlanmıyordu; dahası, onunla konuştuğu zaman, söylediklerinin gerçekliğinden tamamen emin olmama hissine dayanamıyordu. Üniversitelerin ve insanların kocasını istemesi, dersler ve kitaplar ve bunların her zaman ilk önce gelmesi – bütün bunlardan bir an olsun kuşku duymuyordu; dengesini bozan, ilişkileriydi, Mr. Ramsay'in ona böyle, açık açık, herkesin gözünün önünde yaklaşmasıydı; çünkü o zaman insanlar onun kendisine bağımlı olduğunu söylüyorlardı, oysa aslında kocasının kendisinden kat kat önemli olduğunu, kocasının dünyaya verdikleri yanında kendisinin verdiklerinin pek az değeri bulunduğunu bilmeleri gerekirdi. Ama yine de, bir de öteki konu vardı – mesela, seranın çatısı ve çatıyı tamir ettirmenin ne kadara, belki de elli pounda mal olacağını ona söyleyemeyişi, söylemekten korkması; kitapları da vardı, son kitabının pek de en iyi kitabı sayılamayacağını (Bunu William Bankes'in söylediklerinden çıkarmıştı) tahmin edebileceğinden –Mrs. Ramsay kuşkulanıyordu bundan– korkması; ufak tefek gündelik şeyleri ondan saklaması ve çocukların bunu görmesi, bunun ağırlığını taşımaları – bütün bunlar iki notanın birlikte ses vermesinin verdiği sevincin, o katıksız sevincin azalmasına ve o sesin Mrs. Ramsay'in kulağında sıkıntılı bir yavanlık içinde yitip gitmesine neden oluyordu.

Sayfanın üstüne bir gölge düşünce başını kaldırıp baktı. İşte, tam o anda oradan geçen Augustus Carmichael'dı, insan ilişkilerinin yetersizliğini, en mükemmel olanın bile eksik kaldığını, gerçeğe ulaşma içgüdüsüne ve kocasını çok sevmesine rağmen bu ilişkilerin sorgulanmaya dayanamadığını hatırlamanın acı verdiği anda; tam içine kapanmışken, layık olmama suçuyla mahkûm edildiğini, bu yalanlar, bu abartmalar yüzünden işlevinin engellendiğini hissetmenin acısını çekerken –Augustus

Carmichael işte o anda geçti, sarı terlikleriyle ayaklarını sürüyerek– tam o anda, o esrimenin ardından kendini böyle acımasızca yiyip bitirirken, içindeki bir iblis, adam geçerken, ona seslenmeye zorladı Mrs. Ramsay'i:

"İçeri mi giriyorsunuz Mr. Carmichael?"

VIII

Bir şey demedi Mr. Carmichael. Afyon kullanırdı. Çocuklar sakalının bu yüzden sararmış olduğunu söylüyorlardı. Belki de. Mrs. Ramsay'in apaçık gördüğü şeyse adamın mutsuz olduğu, her yıl bir şeylerden kaçıp yanlarına sığındığıydı; yine de her yıl, aynı şeyi hissediyordu Mrs. Ramsay, Mr. Carmichael ona güvenmiyordu. "Kasabaya gidiyorum. Size pul, kâğıt ya da tütün almamı ister misiniz?" dediğinde, adamın irkildiğini hissediyordu. Ona güvenmiyordu. Bunlar hep karısının yüzündendi. Karısının ona nasıl kötü davrandığını, St John's Wood'daki o daracık, berbat odada, o nemrut kadının adamı evden def ettiğini kendi gözleriyle görünce nasıl da donup kalmıştı. Adamcağız perişan haldeydi; paltosu leke içindeydi; dünyada yapacak hiçbir şeyi kalmamış yaşlı bir adam gibi bitkindi; kadınsa kalkıp onu odadan kovmuştu. O nemrut sesiyle, "Mrs. Ramsay ile baş başa konuşmak istiyoruz," dediğinde, adamın hayatında ne çok acı çektiğini gözünde canlandırabilmişti Mrs. Ramsay. Tütün alacak parası var mıydı? Yoksa karısından mı istemek zorunda kalıyordu? İki şilini, on sekiz peniyi bile mi? Ah, o kadının adamcağıza ufak ufak ne eziyetler çektirdiğini düşünmek bile istemiyordu. Ve şimdi sürekli (nedenini bilemese de

büyük ihtimalle o kadınla bir ilgisi vardı) kendisinden kaçıyordu adam. Onunla hiç konuşmuyordu. Ama daha ne yapabilirdi ki? Güneş alan odalardan biri ona verilmişti. Çocuklar ona karşı çok iyiydi. Onu istemediğini gösteren en ufak bir harekette bulunmamıştı. Aslında ona dostça davranmak için kendi tarzının dışına çıkıyordu. Pul ister misiniz, tütün ister misiniz? Bakın, bu kitap hoşunuza gidebilir filan. Ki sonuçta – aslında – aslında (belli belirsiz toparlandı, bedensel olarak, kendi güzelliğinin, ki pek yapmazdı bunu, farkına varmıştı) – aslında, genel olarak kendini insanlara sevdirmekte hiç zorlanmazdı; George Manning örneğin; Mr. Wallace; o kadar ünlü olmalarına rağmen bazı akşamlar, sessiz sedasız ona uğrar, şöminenin karşısında onunla baş başa sohbet ederlerdi. Güzelliğini bir meşale gibi yanında taşıdığının ister istemez farkındaydı, girdiği her odaya onu da dimdik taşıyarak giriyordu; ve sonuçta, ne kadar üstünü örtmeye çalışsa da, sürekli taşımanın getirdiği tekdüzelikle ne kadar donuklaşsa da, güzelliği ortadaydı. Hayranları olmuştu. Âşıkları olmuştu. Yas tutan insanların bulunduğu odalara girmişti. Önünde ağlamışlardı. Erkeklerle birlikte kadınlar da hayatın keşmekeşine boş vermiş, onun sade güzelliğinde rahatlık bulmakta bir sakınca görmemişlerdi. Mr. Carmichael'ın ondan kaçması Mrs. Ramsay'i üzüyordu. İncitiyordu. Hem açık açık, dürüst bir şekilde de değil. Kocasıyla ilgili tedirgin duyguların üstüne gelince, daha da üzülüyordu; Mr. Carmichael'ın kolunun altında bir kitap, sarı terlikleriyle, ayaklarını sürüyerek önünden geçerken ona kendisinden kuşkulandığını hissettirmesi; sorusunu sadece başını sallayarak yanıtlaması; bütün o verici olma, yardım etme isteğinin göstermelik olduğu duygusu. Kendini tatmin etmek için mi, insanlar, "Aman Mrs. Ramsay! Canım Mrs. Ramsay... Mrs. Ramsay, tabii ya!" desinler, ona ihtiyaç duysunlar, onu yanlarına çağırtsınlar, hayran olsunlar

diye mi içgüdüsel olarak yardım etmek, verici olmak arzusu duyuyordu? Gizliden gizliye istediği şey bu değil miydi, Mr. Carmichael şimdi yaptığı gibi ondan uzak durur, bir köşeye çekilip durmadan akroştişler yazarken, kendisinin de içgüdülerinin hakir görüldüğünü hissetmekle kalmayıp, bir yanının ne kadar aşağılık ve insan ilişkilerinin ne kadar kusurlu, en hafif deyimle itici, bencil olduğunu fark etmesinin nedeni bu değil miydi? Bakımsız ve yıpranmışsa, herhalde artık bakanın gözlerinin içini güldüren bir kadın da değilse (yanakları çökmüş, saçları ağarmıştı), şimdi aklını Balıkçı ile Karısı masalına verip bir duyarlılık yumağı olan oğlu James'i (çocuklarının hiçbiri onun kadar duyarlı değildi) sakinleştirse daha iyi olacaktı.

"Adamın yüreği daraldı," diye okudu yüksek sesle, "gitmeyecekti. Kendi kendine dedi ki: 'Bu hiç doğru değil,' ama yine de gitti. Denize gittiğinde sular artık o kadar yeşil ve sarı değil, koyu mor ve lacivertti, kurşuni ve yoğundu, ama ortalık hâlâ sessizdi. Adam orada durup dedi ki –"

Kocasının durmak için o anı seçmemiş olmasını dileyebilirdi Mrs. Ramsay. Neden söylediği gibi çocukların kriket maçını izlemeye gitmemişti ki? Ama hiç konuşmadı; baktı; başını salladı; onayladı; devam etti. Kim bilir kaç kez bir duraklamanın çevresini kuşatmış, varılan bir sonuca işaret etmiş olan o çalılığı karşısında görünce, eşiyle oğlunu, sık sık düşünce süreçlerini süslemiş, birinin okuma telaşı içinde notlar karaladığı kâğıt parçalarına benzeyen yapraklarının arasında düşüncelerini saklamış, taşımış olan sakız sardunyaların ekili olduğu taş saksıları görünce – bütün bunları görünce, *The Times* gazetesinde Shakespeare'in evini her yıl kaç Amerikalının ziyaret ettiğini araştıran bir yazıya gitti aklı. Shakespeare hiç yaşamamış olsaydı, diye sordu, dünya şimdikinden çok farklı bir yer mi olurdu? Uygarlığın gelişimi büyük adamlara mı bağlıydı? Şimdiki

ortalama insanın kaderi firavunların döneminde yaşayanlardan daha mı iyiydi? Peki ama, diye sordu kendi kendine, uygarlığı sıradan insanların kaderini ölçüt alarak mı değerlendirecektik? Herhalde hayır. En büyük işlerin başarılması için herhalde bir köle sınıfına ihtiyaç vardı. Metrodaki asansörcü adama sonsuza kadar ihtiyaç duyulacaktı. Bu düşünceden hiç hoşlanmadı. Başını geriye attı. Bu fikirden uzak durmak için, sanatın üstünlüğünü yok saymanın bir yolunu bulacaktı. Dünyanın sıradan insanlar için var olduğunu savunacaktı; sanatın sadece insan yaşamının tepesindeki bir süsleme olduğunu; yaşamı ifade etmediğini. Yaşam için Shakespeare de gerekli değildi. Neden Shakespeare'i hor görüp sonsuza kadar asansörün kapısında duracak olan adamın kurtarıcılığına soyunmak istediğini tam olarak bilemeden, sert bir hareketle çitteki çalılardan bir yaprak kopardı. Bütün bunlar gelecek ay Cardiff'teki delikanlılara sunulacak, diye düşündü; orada, terasında, sadece bir şeyleri enine boyuna düşünüyor, kolay işlerle oyalanıyordu (hırsla kopardığı yaprağı fırlatıp attı), atından eğilerek bir demet gül toplayan ya da ceplerini fındık fıstıkla doldurup çocukluğundan beri bildiği kır yollarında, tarlalarda keyifle gezinen bir adam gibi. Hepsi o kadar tanıdıktı ki; şu dönemeç, şu çit merdiveni, kırdaki şu kestirme yol. Akşamları, piposuyla, hepsi de şu askerî seferin tarihi, bu devlet adamının hayatı, şiirler, anekdotlar, ayrıca istatistikler, şu düşünür, bu askerle tıka basa dolu o eski bildik yollarla arazilerde bir aşağı bir yukarı, bir içeri bir dışarı gezinerek saatler geçirirdi; hepsi de capcanlı ve netti; ama yollardan, tarlalardan, arazilerden, bol meyveli ceviz ağacından ya da çiçek açmış çitlerden biri sonunda onu yolun ilerisindeki o dönemece çıkartır, her seferinde orada atından iner, atı bir ağaca bağlayıp yola tek başına yürüyerek devam ederdi. Sonuna geldiği çimenliğin aşağısındaki koya baktı.

İstese de istemese de, denizin yavaş yavaş kemirdiği böyle bir burna gelip orada yalnız bir deniz kuşu gibi, tek başına durmak onun kaderi, özelliğiydi. Bütün fazlalıkları böyle birdenbire üzerinden atabilmek, hatta fiziksel olarak da, daha çıplak görünecek ve daha boş hissedecek şekilde böyle azalıp eksilebilmek, ama zekâsının derecesinden hiçbir şey yitirmeden kendi uçurumunun kenarında durup insan cehaletinin karanlığıyla yüz yüze olmak, hiçbir şey bilmediğimiz ve üstünde durduğumuz toprağın deniz tarafından kemirilmekte olduğu gerçeğiyle yüzleşebilmek onun sahip olduğu güçtü, yetenekti – onun kaderiydi bu, yeteneğiydi. Ama atından inip bütün yapmacık tavırları, güllerle fındık fıstıkları ve bütün ganimetleri fırlatıp attıktan, sadece şöhreti değil kendi ismini bile unutacak kadar kendi içine çekildikten sonra, o ıssızlığın içinde bile hiçbir hayaleti gözden kaçırmadan, hiçbir hayale kapılmadan tedbiri elden bırakmazdı, William Bankes'de (arada bir) ve Charles Tansley'de (dalkavukça) ve şimdi de karısında, Mrs. Ramsay başını kaldırıp onu çimenliğin öteki ucunda dururken gördüğünde, derin bir saygı, acıma ve minnet hissi uyandırırdı; bir kanal yatağına çakılmış, üzerine martıların konduğu ve dalgaların yaladığı bir kazık, taşkın suların içinde tek başına kanalı işaretleme görevini üstlendiği için gemileri dolduran neşeli insanlarda nasıl bir minnet duygusu yaratırsa, işte öyle.

"Ama sekiz çocuk babası bir adamın başka bir şansı yoktur ki..." Az duyulan bir sesle mırıldanırken sustu, döndü, içini çekti, gözlerini kaldırdı, çocuğa masal okuyan karısının siluetini arandı; piposunu doldurdu. İnsan cehaletine, insanlığın kaderine ve bastığımız toprağı kemiren denize sırtını döndü, aklını vererek düşünse belki bir yerlere varabilirdi: ve önündeki o görkemli temaya kıyasla o kadar sudan şeylerde teselli buldu ki, sanki kederlerle dolu bir dünyada mutluyken yakalanmak

dürüst bir adam için en adi suçmuş gibi, o rahatlığı hemen geçiştirmek, reddetmek istedi. Evet, doğru; çoğu zaman mutluydu; eşi vardı; çocukları vardı; altı hafta sonra Cardiff'teki delikanlılara Locke, Humme, Berkeley ve Fransız Devrimi'nin nedenleri hakkında "bazı saçmalıklar" anlatmak için sözü vardı. Ama bu ve bundan, kullandığı sözlerden, gençlik heyecanlarından, karısının güzelliğinden, Swansea, Cardiff, Exeter, Southampton, Kidderminster, Oxford ve Cambridge'den aldığı övgülerden duyduğu haz – bunların hepsi küçümsenmeli ve "saçma sapan konuşmak" deyiminin altına gizlenmeliydi, çünkü, her ne olursa olsun, yapabileceği şeyi yapmamıştı. Bir maskeydi bu; kendi duygularını sahiplenmekten korkan, Ben böyle severim – buyum ben, demeyi beceremeyen bir adamın bahanesiydi; üstelik böyle gizli kapaklı işlere ne gerek olduğunu, neden sürekli övgüye ihtiyaç duyduğunu, düşüncelerinde bu kadar cesur olan bir adamın gerçek hayatta nasıl bu kadar ürkek olabildiğini anlayamayan, aynı anda hem bu kadar saygın hem de bu kadar gülünç olmasının çok tuhaf olduğunu düşünen William Bankes ve Lily Briscoe'ya oldukça zavallı ve itici geliyordu.

Bir şeyler öğretmenin ve öğütlemenin insan gücünü aşan şeyler olduğundan kuşkulanıyordu Lily. (Eşyalarını toparlıyordu.) Yüceltilirseniz, her nedense düşmeye de mahkûmdunuz. Mrs. Ramsay kocasının istediklerini ona çok kolay veriyordu. O zaman da değişiklik rahatsız edici olmalı, dedi Lily. Kitaplarından başını kaldırıyor ve hepimizi oyunlar oynarken, saçma sapan şeyler konuşurken buluyor. Onun düşündüğü şeylerden ne kadar farklı bir dünya olduğunu bir düşünün, dedi.

Az önce üstlerine doğru geliyordu. Sonra olduğu yerde kaldı, sessizce denize bakmaya başladı. Şimdi de sırtını yine denize dönmüştü.

IX

Evet, dedi Mr. Bankes, Mr. Ramsay'in gidişini izlerken, Çok yazıktı. (Lily Mr. Ramsay'in onu korkuttuğuna dair bir şeyler söylemişti – ruh hali öylesine aniden değişiveriyordu ki.) Evet, dedi Mr. Bankes de, Ramsay'in biraz da olsa öteki insanlar gibi davranamayışı çok yazıktı. (Lily Briscoe'dan hoşlandığı için, Ramsay konusunu onunla açık açık tartışabilirdi.) İşte bu yüzden, dedi, gençler Carlyle okumuyor. Bugünün gençlerinin, sırf yulaf ezmesi soğuk diye küplere binen huysuz bir ihtiyarın, bize öğretecek nesi olabilir ki, dediklerini sanıyordu Mr. Bankes. Eğer onun gibi, siz de Carlyle'ın dünyanın en büyük öğretmenlerinden biri olduğunu düşünüyorsanız, vay halinizeydi. Lily öğrenciliğinden bu yana Carlyle'ı hiç okumadığını söylemeye utandı. Ama ona sorarsanız, parmağı ağrısa dünyanın sonu gelmiş gibi hissettiğini düşünen Mr. Ramsay daha çok seviliyordu. Lily'ye ters gelen şey *bu* değildi. Çünkü kimi kandırabilirdi Mr. Ramsay? Sizden apaçık kendisini pohpohlamanızı, hayran olmanızı istiyor, ufak numaralarıyla hiç kimseyi kandıramıyordu. Onda hoşuna gitmeyen şeyin dar görüşlülüğü, körlüğü olduğunu söyledi Lily, Mr. Ramsay'in ardından bakarak.

"Biraz ikiyüzlü mü?" dedi Mr. Bankes de Mr. Ramsay'in sırtına bakarak, çünkü zaten o anda dostluklarını, Cam'in ona çiçek vermeyi reddedişini, bütün o oğlanlarla kızları, huzur dolu ama karısının ölümünden beridir oldukça sessizleşmiş olan evini düşünmüyor muydu? İşi vardı tabii... Ama yine de,

Ramsay'in kendi söylediği gibi "biraz ikiyüzlü" olduğunu, Lily'nin de onaylamasını çok isterdi.

Lily Briscoe başını indirip kaldırarak fırçalarını toplamaya devam etti. Başını kaldırdığında Mr. Ramsay'i gördü, onlara doğru geliyordu, sallana sallana, etrafına karşı ilgisiz, kayıtsız, uzak. Biraz ikiyüzlü mü, diye tekrarladı Lily. Yo – şimdiye kadar gördüğü en içten, en dürüst (işte gelmişti), en iyi adamdı; ama başını eğince, benmerkezci, zorba, insafsız bir adam olduğunu düşündü; ve başını önünde tutmaya devam etti, kasten, çünkü Ramsay'lerin yanındayken dengesini ancak bu şekilde koruyabiliyordu. Başını kaldırır kaldırmaz onları, kendisinin "âşık olmak" dediği şeyin seline kapılmış bir halde görüyordu. O gerçekdışı ama insanın içine işleyen, heyecan veren evrenin, aşkın gözünden görülen dünyanın bir parçası haline geliyorlardı. Gökyüzü onlarla bir oluyor, kuşlar onların ağzından şakıyordu. Ve, Mr. Ramsay'in yaklaşıp geri çekilişini, Mrs. Ramsay'in James ile birlikte pencerede oturuşunu, bulutların süzülüşünü ve ağacın eğilişini gördüğünde hissettiği gibi, daha da heyecan verici olan, birer birer yaşanan, birbirinden ayrı, küçük küçük olaylardan oluşan hayatın insanı kaldırıp hızla yere, kumsala çarpan bir dalga gibi kıvrılıp bütünleşmesiydi.

Mr. Bankes yanıtını bekliyordu. Lily de Mrs. Ramsay'i eleştiren bir şeyler, onun da insanı ürküten, üstten bakan bir havası olduğunu, ya da o anlama gelen bir şeyler söyleyecekken, Mr. Bankes'in yüzünde gördüğü o esrime yüzünden ağzını bile açamadı. Artık altmışa gelmiş olan yaşı, titizliği ve duygularını belli etmeyişi, onu sarıp sarmalar gibi olan o beyaz bilim giysisi göz önüne alındığında, Lily'nin Mrs. Ramsay'e bakan gözlerinde gördüğü ifadeye ancak esrime denebilirdi; bu esrimenin onlarca genç erkeğin aşkına eşit bir his olduğunu hissetti Lily (ki belki de Mrs. Ramsay şimdiye kadar onlarca erkeğin yüre-

ğini tutuşturmuş değildi). Aşk bu, diye düşündü tuvalini yerinden oynatır gibi yaparak, damıtılıp süzgeçten geçirilmiş bir aşk; nesnesini ele geçirmeyi asla denememiş olan bir aşk; ama matematikçilerin sembollerine, şairlerin mısralarına duyduğu aşk gibi, tüm dünyaya yayılması ve insanlığa ait servetin bir parçasına dönüşmesi gereken türden bir aşk. Cidden öyleydi. Dünyayla mutlaka paylaşılması gereken bir şeydi, Mr. Bankes bu kadının onu neden bu kadar mest ettiğini dile getirebilse; onu oğluna bir masal okurken izlemenin üzerinde neden bilimsel bir sorunun çözümüyle aynı etkiyi yaratarak derin düşüncelere dalmasına, bitkilerin sindirim sistemiyle ilgili kesin bir şey kanıtladığında olduğu gibi barbarlığın ehlileştiğini, kaosun artık hüküm sürmediğini hissetmesine yol açtığını söyleyebilseydi eğer.

Böylesine bir mest oluş –başka nasıl tanımlanabilirdi ki?– Lily Briscoe'nun söyleyeceği şeyi tamamen unutmasına neden olmuştu. Önemli bir şey değildi; Mrs. Ramsay ile ilgiliydi. Bu "mest oluşun", bu sessiz bakışın yanında sönük kalmıştı ve buna minnettardı; çünkü bu olağanüstü güç, bu ilahi armağan kadar onu teselli eden, yaşamın karmaşasından çekip alan, hayatın zorluklarının mucizevi bir şekilde sırtından kalkmasına neden olan başka bir şey yoktu ve sürdüğü sürece onu bozmaktansa zeminde yayılan güneş ışığını kesmeyi tercih ederdi.

İnsanların böyle âşık olabilmesi, Mr. Bankes'in Mrs. Ramsay'e karşı böyle duygular besleyebilmesi (Lily derin düşüncelere dalmış olan adama kaçamak bir bakış attı) yararlı bir şeydi, heyecan vericiydi. Fırçalarını birer birer, kasten, hiç gereği yokken, eski bir paçavraya sildi. Bütün kadınları kaplayan o hayranlıktan uzak durdu; kendini övülmüş hissetti. Mr. Bankes bakadursundu; o da resmine bir göz atacaktı.

Neredeyse ağlayacaktı. Kötüydü resim, kötüydü, son derece

kötüydü! Daha farklı yapabilirdi tabii; renkler daha açık ve soluk, figürler daha uçuk olabilirdi; Paunceforte olsa böyle görürdü. Ama o öyle görmüyordu ki. Renkleri çelik bir çerçevenin içinde ışıl ışıl görüyordu; bir katedraldeki kemerlere konmuş kelebeğin kanatlarındaki ışık gibi. Bütün bunlardan geriyeyse sadece tuvalin üstüne gelişigüzel serpilmiş birkaç çizik kalmıştı. Ve o resmi hiç kimse görmeyecekti; bir duvara bile asılmayacaktı; bir de Mr. Tansley'in kulağına, "Kadınlar resim yapmayı beceremez, kadınlar yazmayı beceremez..." diye fısıldaması.

Mrs. Ramsay hakkında ne söyleyeceğini şimdi hatırlamıştı. Nasıl söyleyeceğini bilemiyordu; ama eleştirel bir şey olacaktı. Geçen gece Mrs. Ramsay'in biraz üstten bakan tavrından rahatsız olmuştu. Mr. Bankes'in ona nasıl baktığını görünce hiçbir kadının başka bir kadına Mr. Bankes gibi tapmayacağını düşündü; onlar ancak Mr. Bankes'in ikisinin de üzerine vuran gölgesine sığınabilirlerdi. Mr. Bankes'in gözlerinden uzanan ışını takip ederken ona kendi farklı ışığını da katarak, (başını kitabına eğmiş) Mrs. Ramsay'in dünyanın tartışmasız en sevimli insanı olduğunu düşündü; belki de en iyisiydi; ama aynı zamanda, orada görülen o kusursuz şekilden de farklıydı. Ama neden ve ne şekilde farklı, diye sordu kendi kendine, artık gözüne cansız birer çamur parçası gibi görünen o mavili-yeşilli öbekleri paletinden kazıyarak, ama yine de yarın onları esinle dolduracağına, hareket etmeye, akmaya, istediğini yapmaya zorlayacağına yemin etti. Mrs. Ramsay ne şekilde farklıydı? İçindeki o ruh, o öz neydi, kanepenin bir köşesinde buruşmuş bir eldiven bulduğunuzda bükülmüş parmaklarına bakarak onun kesinlikle ona ait olduğunu anlamanızı sağlayan neydi? Bir kuş kadar hızlı, bir ok kadar hedefe yönelikti. Dikbaşlıydı; buyurgandı (tabii, diye hatırlattı Lily kendi kendine, kadınlarla olan ilişkisini düşünüyorum ve ben ondan çok daha genç, Brompton Yolu'nda

yaşayan, önemsiz birisiyim). Yatak odalarının pencerelerini kapatır, kapıları açardı. (Böylece kafasının içinde Mrs. Ramsay'in melodisini başlatmaya çalıştı.) Gece geç saatte, eski bir kürk mantoya sarınıp (çünkü güzelliğinin arka planı hep böyleydi – aceleye gelmiş ama münasip) birisinin kapısını hafifçe tıklatır, aklına gelen herkesin taklidini yapardı– Charles Tansley'in şemsiyesini kaybedişi; Mr. Carmichael'ın homurdanarak burnunu çekişi; Mr. Bankes'in "sebzelerin tuzu kayboluyor" deyişi. Bütün bunları ustalıkla canlandırır, hatta hınzırca çarpıtırdı; sonra da, gitmesi gerekliymiş gibi pencereye doğru ilerler – şafak sökmekte, güneşin doğduğunu görmektedir – ve yarım dönerek, daha samimi bir havayla ama sürekli gülerek, Lily evlenmeli, Minta evlenmeli, herkes evlenmeli diye ısrar ederdi, çünkü bu dünyada istediğin kadar şöhrete ulaş (Lily'nin resimlerini önemsediği yoktu ama), istediğin kadar zafer kazan (Mrs. Ramsay herhalde zaferlerden payına düşeni almıştı), ki burada hüzünlenir, yüzü kararır ve koltuğuna geri dönerdi, şurası tartışmasızdı: Evlenmeyen bir kadın (derken bir an hafifçe Lily'nin elini tutmuştu), evlenmeyen bir kadın hayatın tadını çıkarmamış demekti. Ev uyuyan çocuklarla ve Mrs. Ramsay'in kulak kabartışıyla dolu gibiydi; abajur ışıkları ve düzenli nefes alışlarla.

Ama, derdi Lily, babam var; evim var; hatta, söylemeye cesaret edebilse, resimleri vardı. Oysa öteki şeyin karşısında bütün bunlar öyle küçük, öyle el değmemiş görünüyordu ki. Evet, gece ilerlerken, beyaz ışıklar perdelerden sızarken, hatta bahçeden arada bir kuş şakımaları duyulurken, ümitsizce cesaretini toplayarak evrenin yasasından muaf tutulmayı talep ederdi; bunun için yakarırdı; yalnızlığı seviyordu o; kendisi olmayı seviyordu; bu iş için yaratılmamıştı; bu yüzden de eşsiz derinlikteki o iki gözde beliren ciddi bakışlarla karşılaşmak ve Mrs. Ramsay'in (burada iyice çocuklaşırdı) sevgili Lily'sinin, küçük

Kısrak'ının tam bir budala olduğuna artık tamamen kanaat getirdiğini söyleyişine göğüs germek zorunda kalırdı. Sonra, başını Mrs. Ramsay'in dizine koyup onun, kendisinin hiç anlamadığı kader kısmet işlerini sarsılmaz bir soğukkanlılıkla idare ettiğini düşünerek neredeyse isterik kahkahalar attığını hatırlıyordu. Orada kendi halinde, ciddi ciddi oturmuştu. Onunla ilgili algılarına yeniden kavuşmuştu – eldivenin bükülü parmağı buydu işte. Nasıl bir tapınağa girilmişti böyle? Lily Briscoe sonunda başını kaldırmıştı ve işte Mrs. Ramsay oradaydı, Lily'nin kahkahalarla gülmesinin nedeninden tamamen habersiz, hâlâ her şeye hâkimdi ama artık o dikbaşlılığından eser kalmamıştı, onun yerinde, bulutların sonunda ortaya çıkardığı o boşluk kadar –ayın yarıbaşında uyuyan o minik gökyüzü parçası kadar– berrak bir şey vardı.

Bilgelik miydi bu? Bilgi miydi? Yoksa yine güzelliğin aldatıcılığı mıydı, tam gerçeğe ulaşacakken, insanın bütün algılarını, altın bir ağın içinde birbirine dolandıran? Ya da Lily Briscoe'nun, dünyanın dönmeye devam etmesi için, insanların sahip olması gerektiğine inandığı bir sır mı gizliyordu içinde? Herkes onun kadar gelişigüzel yaşamak, azla yetinmek zorunda değildi ki. Ama bilselerdi, bildiklerini anlatabilirler miydi? Yere oturup Mrs. Ramsay'in dizlerine sarılarak, ona mümkün olduğunca yaklaşarak, Mrs. Ramsay'in bu baskının nedenini hiçbir zaman bilemeyeceğini düşünerek gülümserken, bu bilginin ona fiziksel olarak dokunan bu kadının zihnindeki ve kalbindeki bölmelerde, kral mezarlarındaki hazineler gibi, üzerinde kutsal metinler yazan tabletler durduğunu hayal etmişti, eğer okunabilseler insana her şeyi öğretebilirler, ama asla açıkça sunulamazlar, asla uluorta açıklanamazlardı. Hangi sanat insanın aşkla ya da kurnazlıkla o bölmelere sızabilmesini sağlardı? Aynı sürahiye doldurulan sular gibi, taptığınız

şeyle bütünleşmenizi sağlamanın bir yolu var mıydı? Beynin dolambaçlı yollarında sezdirmeden birleştirmeyi beyin başarabilir miydi ya da zihin? Ya da kalp? İnsanların deyimiyle âşık olmak, Mrs. Ramsay ile bütünleşmelerini sağlayabilir miydi? Çünkü arzuladığı şey bilgi değil bir olmaktı, tabletlerin üzerine yazılmış metinler, insanlığın bildiği hiçbir dilde yazılmış şeyler değil, mahremiyetti, ki onun da bilginin kendisi olduğunu düşünmüştü başını Mrs. Ramsay'in dizine koyarken.

Hiçbir şey olmamıştı. Hiçbir şey! Hiç! Başını Mrs. Ramsay'in dizine koyduğunda. Ama yine de, Mrs. Ramsay'in kalbinin bilgi ve bilgelikle dolu olduğunu biliyordu. İnsanlar böyle birer kapalı kutuyken, diye sormuştu kendi kendine, nasıl oluyordu da onların hakkında şu ya da bu şeyi bilebiliyorduk? Ancak havadaki dokunulamayan ve tadılamayan, tatlı ya da keskin bir şeyin çekimine kapılan bir arı gibi, insan o kubbe şeklindeki kovanlara dadanıyor, dünya ülkeleri üzerindeki o engin havayı tek başına aşıyor ve kovanların vızıltılarıyla karmaşasına dadanıyordu; o arı kovanları insanlardı. Mrs. Ramsay ayağa kalkmıştı. Lily ayağa kalkmıştı. Mrs. Ramsay gitmişti. Sonra günler boyu, insan rüyasında gördüğü birini sonradan nasıl biraz farklı algılarsa, Mrs. Ramsay'in etrafında da söylediği her şeyden daha canlı olarak mırıltıların sesi asılı kalmış ve salon penceresinin önündeki sallanan koltukta otururken de, Lily'nin gözünde, görkemli bir şekil almış, bir kubbeye dönüşmüştü bu mırıltılar.

Bu ışın Mr. Bankes'in ışınıyla birleşerek dosdoğru James'i dizine oturtmuş masal okuyan Mrs. Ramsay'e gitti. Ama Lily bakmaya devam ederken, Mr. Bankes artık gözlerini Mrs. Ramsay'den ayırmıştı. Gözlüğünü takmıştı. Geriye çekilmişti. Elini kaldırmıştı. O açık mavi gözlerini hafif kısmıştı ve yerinden doğrulan Lily, onun amacını anladı, kendisine vurmak için

kalkmış bir el gören bir köpek gibi irkildi. Resmini şövaleden çekip alırdı, ama kendi kendine, nasıl olsa biri görecek, dedi. Birinin resmine bakışının getireceği korkunç sınava hazırladı kendini. Nasıl olsa biri görecek, dedi, biri görecek. Hem eğer biri görecekse, başkaları göreceğine Mr. Bankes görsündü. Ama otuz üç yaşının tortusunun, yaşadığı her bir günden arta kalanın bütün o günler boyunca söylediği ya da sergilediği şeylerden daha gizli bir şeyle birlikte, başka gözler tarafından görülecek olması tam bir ıstıraptı. Aynı zamanda müthiş heyecan vericiydi.

Hiçbir şey bundan daha sakin ve sessiz olamazdı. Mr. Bankes cebinden çıkardığı bir çakının kemik sapıyla hafifçe tuvale dokundu. "Tam şuradaki" mor üçgenle neyi betimlemek istiyordu Lily acaba.

Mrs. Ramsay'in James'e masal okuyuşunu simgeliyordu. Mr. Bankes'in itiraz edeceğini biliyordu – o şekli hiç kimse insana benzetemezdi. Ama zaten benzetmeye çalışmamıştı ki Lily. Peki öyleyse onları oraya neden koymuştu, diye sordu Mr. Bankes. Neden olabilirdi? – sadece şurada, şu köşede, ışık olduğu için, burada, bu tarafta da karanlık olması gerektiğini düşünmüştü. Bu açıklama basit, aşikâr, basmakalıp bir neden olsa da, Mr. Bankes'in ilgisini çekmişti. Bir anneyle çocuğuna –bütün dünyanın saygı gösterdiği iki figür, ancak buradaki anne güzelliğiyle ünlüydü– saygısızlık etmeden, onları mor bir gölgeye indirgemek mümkündü demek.

Ama bu onların resmi değil, dedi Lily. Ya da, Mr. Bankes'in kastettiği şekilde değildi. Onları yüceltmenin başka yolları da vardı. Şuraya bir gölge konabilirdi örneğin, ya da şuraya bir ışık. Pek emin değildi ama, eğer bir resim bir şeyleri yüceltecekse, kendi övgüsü bu şekilde olacaktı. Bir anneyle çocuğu, saygısızlık etmeden de gölgeye indirgenebilirdi. Şuradaki ışık yüzünden, orada gölge olması gerekiyordu. Mr. Bankes bu

sözleri düşündü. İlgisini çekmişti. Bütün iyi niyetiyle bilimsel açıdan benimsedi bu sözleri. Dediğine göre, aslında bütün önyargıları öteki taraftaydı. Salonundaki en büyük tablo, ki ressamlar onu göklere çıkarmış ve kendi ödediğinden çok daha yüksek bir fiyat biçmişlerdi, Kennet Nehri'nin kıyısındaki çiçek açmış kiraz ağaçlarını gösteriyordu. Balayını Kennet kıyısında geçirmişti, öyle dedi. Lily gelip o tabloyu görmeliydi. Ama şimdi – Lily'nin tuvalini bilimsel açıdan incelemek için gözlüğünü kaldırdı. Mesele, kütleler, ışıklar ve gölgeler arasındaki ilişkiler olduğuna göre, ki açıkçası kendisi bunlar üzerinde daha önce hiç kafa yormamıştı, bunların açıklanmasını isterdi– Lily'nin burada yapmak istediği neydi? Sonra karşılarındaki manzarayı gösterdi. Lily baktı. Elinde bir fırça olmadan ona ne yapmak istediğini gösteremez, kendisi bile göremezdi. Önceki, resim yapma konumunu aldı yeniden, bakışları donuklaştı, dalgınlaştı, bir kadın olarak algıladıkları, yerini çok daha genel bir şeye bıraktı; bir kez çok net olarak gördüğü ve şimdi el yordamıyla çalıların ve evlerin ve annelerin ve çocukların arasında araması gereken o hayalin etkisine girdi – yaptığı tablonun. Sağdaki şu kütleyle soldaki arasında nasıl bağlantı kurulacağını düşündüğünü hatırladı. Şu dalın çizgisini şöyle uzatarak; ya da öndeki şu boşluğu bir nesneyle (belki James ile) biraz doldurarak yapabilirdi bunu. Ama bunu yaparken bütünlüğü bozma tehlikesi de vardı. Sustu; Mr. Bankes'i sıkmak istemiyordu; tuvali usulca şövalenin üzerinden aldı.

Ama resmini görmüşlerdi işte; artık elinden alınmıştı. Bu adam son derece mahrem bir şeyi paylaşmıştı kendisiyle. Bunun için Mr. Ramsay'e ve Mrs. Ramsay'e ve o zamana ve o yere şükran duyarak, dünyaya, onda bulunduğunu daha önce tahmin etmediği bir güç atfederek –insan o uzun dehlizde artık tek başına değil, biriyle kol kola yürüyebiliyordu– dünyadaki en

garip ve en sevindirici hisli – boya kutusunun kapağını gereksiz bir sertlikle kapadı ve o ses sanki boya kutusunu, çimenliği, Mr. Bankes'i ve yanlarından koşarak geçen o azgın haydutu, Cam'i sonsuza kadar bir çemberin içine aldı.

X

Koşarak geçerken şövaleyi devirmesine ramak kalan Cam, Mr. Bankes ile Lily Briscoe'nun yanında durmadı; oysa kendisinin de bir kızı olmasını kim bilir ne kadar çok isteyen Mr. Bankes elini havaya kaldırmıştı; neredeyse sıyırarak geçtiği babasının yanında da durmadı Cam; o hızla geçerken, "Cam! Biraz gelir misin?" diye seslenen annesinin yanında da durmadı. Bir kuş gibi, bir mermi ya da ok gibi fırlamıştı, hangi arzuya kapıldığını, onu kimin fırlattığını, nereyi hedeflediğini kim bilebilirdi? Ne oldu, ne, diye meraklandı Mrs. Ramsay, onu izlerken. Belki de bir hayalin peşindeydi – bir denizkabuğu, bir el arabası, çitin öteki ucundaki bir masal diyarı; belki de sadece hızın büyüsüne kapılmıştı; kim bilir. Ama Mrs. Ramsay ikinci kez, "Cam!" diye seslenince, kurşun havada asılı kaldı ve Cam gecikmeli de olsa, önüne çıkan bir yaprağı kopartarak, annesinin yanına gitti.

Ne düşünüyor acaba, diye merak etti Mrs. Ramsay, onun orada düşüncelere dalmış durduğunu görünce, öyle ki isteğini iki kez yinelemek zorunda kaldı – Mildred'a sor bakalım, Andrew, Miss Doyle ve Mr. Rayley dönmüşler mi?– Bu sözcükler bir kuyunun içine atılmış gibiydiler, oradaki sular berraksa öyle olağanüstü çarpıtıyorlardı ki her şeyi, sözcükler aşağıya düşerken bile onların büküldüklerini görüyor, çocuğun zihninin

zemininde kim bilir nasıl bir şekil alacaklar diye düşünüyordunuz. Cam, aşçıya nasıl bir mesaj iletecek acaba, dedi içinden Mrs. Ramsay. Ve ancak sabırla bekledikten ve mutfakta al yanaklı yaşlı bir kadının bir kâse çorba içtiğini dinledikten sonra, Mrs. Ramsay kızın içinde, Mildred'ın söylediklerini eksiksiz kapmasını ve beklenirse, yavan bir melodi gibi tekrarlayabilmesini sağlayan o taklit güdüsünü harekete geçirebildi. Cam ayak değiştirerek söylenenleri tekrarladı: "Hayır, dönmediler, ben de Ellen'a çay servisini kaldırmasını söyledim."

Minta Doyle ile Paul Rayley dönmemişti demek. Bunun, diye düşündü Mrs. Ramsay, ancak tek bir nedeni olabilir. Minta, Paul'ün teklifini ya reddetmiş ya da kabul etmişti. Öğle yemeğinden sonra yürüyüşe çıkmaları, Andrew yanlarında olsa bile – başka ne anlama gelebilirdi ki? Minta'nın doğru kararı verip, diye düşündü Mrs. Ramsay (Minta'yı çok, çok severdi), pek zeki olmasa da, iyi biri olan o delikanlıyı kabul etmiş olması dışında; Balıkçı ile Karısı'nı okumaya devam etmesi için James'in kolunu çekiştirip dururken, bana kalırsa, diye düşündü, zekâsı kıt olanları tezler yazan zeki erkeklere, mesela Charles Tansley'e, her zaman yeğlerim. Her neyse, şimdiye kadar olan olmuştu herhalde...

"Ertesi sabah, daha gün ağarırken, karısı ondan önce uyandı ve yatağının karşısında uzanan o güzelim kır manzarasını gördü. Kocası hâlâ gerinip duruyordu..." diye okumaya devam etti.

Ama Minta şimdi kalkıp onu nasıl reddedebilirdi ki? Öğleden sonraları kırlarda onunla saatlerce baş başa gezinmeyi kabul ettikten sonra –Andrew mutlaka yengeçlerinin peşine düşmüş olurdu çünkü– olmazdı, ama herhalde Nancy yanlarındaydı. Öğle yemeğinden sonra holün kapısında duruşlarını gözünün önüne getirmeye çalıştı. Orada öylece durmuş, havanın nasıl olacağını anlamaya çalışarak gökyüzüne bakarlarken,

Mrs. Ramsay biraz çekingenliklerini kırmak, biraz da gitmeleri için cesaretlendirmek amacıyla (çünkü gönlü Paul'den yanaydı).

"Tek bir bulut bile yok gökyüzünde," demişti; bunun üzerine, peşlerinden dışarıya çıkmış olan küçük Charles Tansley'in kıs kıs güldüğünü fark etmişti. Ama Mrs. Ramsay bunu kasten yapmıştı. Zihninde gözlerini ikisinin üzerinde gezdirirken Nancy'nin yanlarında bulunup bulunmadığından emin olamadı.

Okumaya devam etti: "'Ah, karıcığım,' dedi adam, 'neden Kral olmamız gerekiyor ki? Ben Kral olmak istemiyorum.' 'İyi o zaman,' dedi karısı da, 'sen Kral olmayacaksan, ben olurum; Dilbalığı'na git, beni Kral yapsın'."

"Ya içeri gir ya da git Cam," dedi Mrs. Ramsay, Cam'in sadece "Dilbalığı" sözüne takıldığını ve az sonra yerinde duramayıp her zamanki gibi James ile kavgaya tutuşacağını bilerek. Cam birden fırlayıp gitti. Mrs. Ramsay de rahatlayarak okumaya devam etti çünkü James ile aynı zevkleri paylaşıyorlardı ve birlikte çok huzurluydular.

"Denize gittiğinde, onun neredeyse kapkara olduğunu gördü, alttan kabaran sular leş gibi kokuyordu. Sonra gidip denizin kenarında durdu ve dedi ki:

'Dilbalığı, denizdeki dilbalığı,
Gel, yalvarırım, gel yanıma;
Çünkü karım, güzel Ilsabil,
Dinlemiyor kocasının sözünü.'

"'Evet, ne istiyormuş bakalım?' dedi Dilbalığı." Peki nerede kalmışlardı? Mrs. Ramsay meraklanmıştı, hiç zorlanmadan, aynı anda hem düşünüp hem okuyabiliyordu; çünkü Balıkçı ile Karısı masalı, bir melodiye eşlik eden, arada bir beklenmedik şekilde melodiye katılan bir bas sesi gibiydi. Ve kendisine ne zaman söylenecekti? Eğer hiçbir şey olmamışsa, Minta'yı karşısına alıp

ciddi ciddi konuşması gerekecekti. Çünkü Nancy yanlarında olsa bile, kırlarda böyle dolaşmaya devam edemezdi (bir kez daha patikadan aşağı inişlerini gözünün önüne getirmeye ve kaç kişi olduklarını saymaya çalıştı ama başaramadı). Minta'nın annesiyle babasına –Baykuş ve Maşa'ya– karşı da sorumluydu. Okurken, onlara yakıştırdığı takma adlar gelmişti birden aklına. Baykuş ve Maşa –evet, duysalar çok bozulurlardı – ve mutlaka duyacaklardı– Minta'nın Ramsay'lerde kalırken orada burada görüldüğünü falan. "Adam Avam Kamarası'nda başına peruk takmış, kadın da merdivenlerin başında ona gayet güzel destek olmuş," diye, bir parti dönüşü kocasını eğlendirmek için uydurduğu bir lafı tekrarlayarak, ikisini de aklından uzaklaştırdı. Aman Tanrım, dedi Mrs. Ramsay kendi kendine, böylesine haşarı bir kız o ikisinden nasıl peydah olmuştu? Bu Minta; delik çoraplarla gezen o erkek gibi kız? Hizmetçinin, elinde bir faraş, durmadan papağanın etrafa saçtığı kumları temizlediği ve neredeyse tek sohbet konusunu o kuşun maceralarının oluşturduğu – ilginç olabilirdi ama ne de olsa sınırlıydı – o bunaltıcı ortamda nasıl yaşayabiliyordu? Doğal olarak, onu öğle yemeklerine, çaya, akşam yemeklerine, sonunda Finlay'de yanlarında kalmaya davet etmişlerdi, bu da Baykuş ile, yani Minta'nın annesiyle aralarında biraz sürtüşme yaratmıştı, daha fazla telefon görüşmesi, daha fazla konuşma, daha fazla kum anlamına gelmiş, bütün bunların sonunda papağanlar hakkında ömür boyu yetecek kadar çok yalan söylemişti (partiden döndükleri o gece, kocasına böyle demişti Mrs. Ramsay). Ama Minta gelmişti... Evet, geldi, diye düşündü Mrs. Ramsay, bu düşünce yumağının içinde bir diken olduğundan kuşkulanarak; ve yumağı açtığında bulduğu şu oldu: kadının biri onu bir zamanlar "kızının sevgisini ondan çalmakla" suçlamıştı; Mrs. Doyle'un sözlerindeki bir şey bu suçlamayı bir kez daha hatırlamasına neden olmuştu. Üstünlük kurmaya çalışmak, araya girmeye

çalışmak, insanlara kendi istediğini yaptırmaya çalışmak – ona getirdikleri suçlama buydu, bunun büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyordu. "Öyle görünmemek" elinde değildi ki. Hiç kimse onu insanları etkilemeye çalışmakla suçlayamazdı. Bazen kendi pasaklılığından kendisi bile utanıyordu. Ne üstünlük kurmaya çalışıyor ne de zorbalık ediyordu. Hastaneler, kanalizasyonlar ve mandıralar söz konusu olduğunda, bu belki doğru olabilirdi. Bu türden konularda çok güçlü duyguları vardı ve bir fırsatını bulsa, insanların kulağından tutup bütün bunları görmelerini sağlamak isterdi. Koca adada tek bir hastane bile yoktu. Bu çok büyük bir ayıptı. Londra'da kapınıza resmen kirden rengi kahverengine dönmüş sütler bırakıyorlardı. Buna karşı bir yasa çıkartılmalıydı. Örnek bir mandıra ve hastane kurulsa – bu ikisini kendisi yapmayı çok isterdi. Ama nasıl? Onca çocukla mı? Çocuklar büyüdüğünde, belki zamanı olurdu; hepsi okula başladığında.

Ah, ama James'in de, Cam'in de, bir gün daha büyümelerini istemiyordu. O ikisi sonsuza kadar şimdiki halleriyle kalsalardı keşke, birer hınzır şeytan, birer tatlı melek olarak; uzun bacaklı canavarlara dönüştüklerini görmeyi hiç istemiyordu. O kaybın yerini hiçbir şey dolduramazdı. O anda James'e, "trampetli, borazanlı bir sürü asker vardı," diye okurken çocuğun gözlerinin gölgelendiğini görünce, neden büyüyüp tüm bunları yitirsinler, diye düşündü. Çocuklarının içinde en yeteneklisi, en duyarlısı James'ti. Ama hepsi de gelecek vaat ediyor, diye düşündü. Prue, insanlara karşı tam bir melekti ve artık, özellikle de akşamları, güzelliğiyle insanın nefesini kesmeye başlamıştı. Andrew –kocası bile onun matematiğe olağanüstü bir yeteneği olduğunu kabul ediyordu. Nancy ile Roger da, bütün gün kırlarda koşturan haylaz bacaksızlardı henüz. Rose'a gelince, çok boşboğazdı ama onun da elleri çok maharetliydi. Bir oyun sergilenecekse giysileri Rose hazırlardı; elinden her iş gelirdi; en çok masaları, çiçekleri

filan düzenlemeyi severdi. Jasper'ın kuşları vurması hoşuna gitmiyordu; ama bu sadece bir dönemdi; hepsi böyle dönemlerden geçerdi. Neden, diye sordu çenesini James'in başına dayayarak, bu kadar çabuk büyümek zorundalar? Neden okula gitmeleri gerekiyor? Keşke hep bir bebeği olabilseydi. Kucağında bir bebek varken dünyanın en mutlu insanı oydu. O zaman insanlar istediği kadar zorba olduğunu, üstünlük kurmaya çalıştığını, buyurgan olduğunu söylesin, umurunda bile olmazdı. Dudaklarını James'in saçlarına değdirerek, oğlunun bir daha asla bu kadar mutlu olamayacağını düşündü ama böyle söylemesinin kocasını ne kadar öfkelendirdiğini hatırlayınca vazgeçti böyle düşünmekten. Yine de doğruydu. Bir daha asla şimdiki gibi mutlu olamayacaklardı. Ucuz bir çay takımı Cam'i günlerce mutlu edebiliyordu. Üst katta uyanır uyanmaz çığlıklar atıp tepinmeye başladıklarını duyabiliyordu. Koridordan telaşla, koşarak gelirlerdi. Sonra kapı birdenbire ardına kadar açılır ve içeri dalarlardı, yeni açmış güller gibi, gözlerini dikip bakarak, dipdiri, sanki hayatlarının her günü kahvaltı sonrası yemek salonuna girmek bayıldıkları bir şeymiş gibi; ve böylece sürüp giderdi, bütün gün olaylar birbirini izlerdi, en sonunda onlara iyi geceler dilemek için yukarı çıkar ve küçük karyolalarında, kirazlar ve böğürtlenler arasında yatan kuşlar gibi kıvrılmış, hâlâ ipe sapa gelmez şeyler hakkında –duydukları ya da bahçede buldukları bir şey– hikâyeler uydururken bulurdu hepsini. Hepsinin de kendilerine ait küçük hazineleri vardı... İşte o zaman aşağı inip, neden büyüyüp bütün bunları yitirmek zorundalar, derdi kocasına. Bir daha asla bu kadar mutlu olamayacaklar. Kocası öfkelenirdi. Hayata neden bu kadar karamsar bakıyorsun, derdi. Akıllıca değil. Garipti çünkü; ama Mrs. Ramsay doğru olduğuna inanıyordu; bütün o karamsarlığına ve umutsuzluğuna rağmen, kocası genelde ondan daha mutlu, daha umut dolu bir insandı. İnsani kaygıları

pek yoktu –belki de nedeni buydu. İstediği zaman işine gömülebilirdi. Ama kendisi de, kocasının suçladığı gibi "karamsar" biri değildi. Sadece hayatı düşünüyordu – ve gözlerinin önüne kısa bir zaman şeridi, yaşamış olduğu elli yıl seriliyordu. İşte oradaydı, tam karşısında – hayat. Hayat, diye düşünüyor ama düşüncesi yarım kalıyordu. Hayata bir göz atıyordu, çünkü orada olduğunu hissediyordu, gerçek bir şeydi, mahrem bir şeydi, ne çocuklarıyla paylaşıyordu onu ne de kocasıyla. Aralarında bir çeşit muamele vardı, kendisi bir taraftaydı, hayat öteki tarafta ve Mrs. Ramsay hep hayatın üstesinden gelmeye çalışıyordu, hayat da onun; bazen de (tek başına otururken) pazarlık ediyorlardı; yaşanan muhteşem barışma sahnelerini hatırlıyordu; ancak çoğu zaman, tuhaftı ama, itiraf etmesi gerekirdi ki, hayat dediği bu şeyin korkunç, saldırgan, eline fırsat verdiğinizde üstünüze çullanmaya hazır olduğunu hissediyordu. Ebedi sorunlar vardı: acı; ölüm; yoksullar. Burada bile kanserden ölmek üzere olan bir kadın her zaman vardı. Yine de bütün çocuklarına, bu yoldan hepiniz geçeceksiniz, demişti. Bunu sekiz kişiye birden acımasızca (bir de sera için gelecek faturanın elli pound tutacağını) söylemişti. Bu yüzden, onları neyin beklediğini bildiği için –aşk ve ihtiras ve berbat yerlerde tek başlarına perişan olmak– sık sık, neden büyüyüp bütün bunları yitirsinler, diye bir duyguya kapılıyordu. Sonra kılıcını hayata doğru savurarak, kendi kendine, saçmalama diyordu. Gayet mutlu olacaklar. Ve işte şimdi, yine hayatın çok kötü olduğunu hissediyordu, Minta'yı Paul Rayley ile evlendiriyordu; çünkü kendi muamelesine dair ne hissederse hissetsin, başkalarının yaşaması gerekmeyen bazı deneyimler geçmişti başından (bunların ne olduğunu kendi kendine bile açıkça dile getirmiyordu); ama, fazla hızlı olduğunu bile bile yoluna devam etmişti, sanki insanların evlenmesi gerektiğini, çocuk yapması gerektiğini söylemek kendisi için de bir kaçıştı.

Hata mı ediyorum, diye sordu kendi kendine, son bir-iki hafta içindeki tavrını aklından geçirerek, henüz yirmi dört yaşında olan Minta'ya karar vermesi için baskı yapıp yapmadığını anlamaya çalıştı. İçi rahat değildi. Bu konuyla dalga geçmemiş miydi? İnsanlar üzerinde ne kadar güçlü bir etkisi olduğunu yine unutmuyor muydu? Evlilik için gereken –ah neler gerekmezdi ki (seranın faturası elli pound tutacaktı); ama biri vardı ki –adını koyması gerekmezdi– o elzemdi; kocasıyla aralarında olan şey. Öyle bir şey var mıydı aralarında?

"Sonra pantolonunu giyip deli gibi kaçmaya başladı adam," diye okudu. "Ama dışarıda öyle bir fırtına esip gürlüyordu ki ayakta durmakta zorlandı; evler ve ağaçlar devriliyordu; dağlar sarsılıyor, kayalar denize yuvarlanıyor, kapkara gökyüzünde şimşekler ve yıldırımlar çakıyor, denizdeki kapkara dalgalar kilise kuleleri kadar, dağlar kadar yüksekti, tepelerinde bembeyaz köpükler vardı."

Sayfayı çevirdi; yatma saati gelmiş olsa da, sadece birkaç satır kaldığı için, masalı bitirecekti. Saat geç oluyordu. Bunu bahçedeki ışıktan anladı; beyazlaşan çiçekler ve yapraklarda gördüğü grilik birleşip içinde bir endişe doğurdu. Neden endişelendiğini ilk başta anlayamadı. Sonra hatırladı: Paul, Minta ve Andrew henüz dönmemişlerdi. Hol kapısının dışındaki terasta durmuş gökyüzüne bakan o küçük grubu bir kez daha gözlerinin önüne getirdi. Andrew'un elinde ağıyla sepeti vardı. Yengeç falan yakalayacaktı. Yani bir kayanın üzerine tırmanacaktı; onu gözden yitirmiş olabilirlerdi. Ya da uçurumun oradaki dar patikalardan birinde tek sıra halinde yürürken içlerinden birinin ayağı kaymış olabilirdi. Aşağı yuvarlanırsa, paramparça olurdu. Hava bir hayli kararmıştı.

Ama masalı bitirirken sesinde en ufak bir değişiklik olmasına izin vermedi ve son cümleyi James'in gözlerine bakarak,

sanki kendisi uydurmuş gibi, kitabın kapağını kapattıktan sonra ekledi: "Ve şu anda hâlâ orada yaşıyorlar."

"İşte bitti," dedi ve James'in gözlerinde masala duyduğu ilginin söndüğünü, onun yerini başka bir şeyin aldığını gördü; şaşkın bir şey, soluk, onu hem kendine baktıran hem hayret ettiren bir ışığın yansıması gibi. Arkasına dönüp koya doğru baktı ve işte, tabii, dalgaların üzerinden kendine doğru Fener'in ışığı geliyordu, düzenli aralıklarla önce iki kısa, sonra da uzun ve sabit bir ışık. Feneri yakmışlardı.

James bir saniye sonra soracaktı: "Fenere gidiyor muyuz?" O da şöyle demek zorunda kalacaktı: "Hayır, yarın gitmiyoruz; baban olmaz diyor." Neyse ki, Mildred çocukları almaya geldi de, o hayhuy içinde dikkatleri dağıldı. Ama Mildred onu götürürken James omzunun üzerinden arkasına bakmayı sürdürdü, onun yarın Fener'e gitmiyoruz, diye düşündüğünden emindi Mrs. Ramsay; ve James'in bunu hayatı boyunca hiç unutmayacağını düşündü.

XI

Hayır, diye düşündü James'in kestiği birkaç resmi toparlarken –bir buzdolabı, bir çim biçme makinesi, smokinli bir bey– çocuklar asla unutmaz. Bu yüzden insanın söyledikleri, yaptıkları çok önemliydi ve yatmaya gitmiş olmaları onu çok rahatlatmıştı. Çünkü artık kimseyi düşünmek zorunda değildi. Kendi başına kalıp, kendisi olabilirdi. Artık buna sık sık ihtiyaç duyar olmuştu – düşünmeye; hatta hiçbir şey düşünmemeye. Sessiz kalmaya; yalnız kalmaya. Bütün o oluşlar, işler, şaşaalı, parıltılı,

sesli, uçup giden; insan bir ağırbaşlılık duygusuyla kendi içine çekiliyor, kendisine, başkalarının göremediği sivri uçlu, karanlık bir öze dönüşüyordu. Sırtını dikleştirip örgüsüne devam etse de, kendini işte böyle hissediyordu; ve bütün bağlarından kurtulmuş olan bu öz en alışılmadık serüvenlere atılmakta özgürdü. Yaşam bir an için dibe çöktüğünde, yaşayabileceği deneyimler sınırsız görünüyordu. Bu sınırsız kaynağa sahip olma hissinin herkeste olduğunu zannediyordu; kendisi, Lily, August Carmichael, herkes, hayaletlerimizin, insanların biz zannettiği şeylerin çok çocukça olduğunu hissediyor olsa gerekti. Yüzeyin altıysa her yere yayılan zifiri bir karanlıktı, dipsiz bir kuyuydu; ama arada bir yüzeye çıkıyorduk ve insanlar o kadarını görebiliyordu. Ufku, kendisine sınırsız görünüyordu. Görmediği ne çok yer vardı; Hindistan ovaları; Roma'daki bir kilisenin kalın deri perdesini yana ittiğini hissetti. Bu karanlık öz her yere gidebilirdi çünkü onu gören yoktu. Onu durduramayacaklarını düşündü sevinerek. Özgürlük vardı, huzur vardı, her şeyin ötesinde, kendini topluyordu, bir istikrar platformunun üzerinde duruyordu. Onun deneyimine göre, insan kendi başınayken (burada şişleriyle ustaca bir hareket yaptı) ancak karanlık bir üçgende huzura kavuşabilirdi. Kişilik yok olunca, insan o sıkıntıdan, telaştan, karmaşadan sıyrılıyordu; ve o huzurun, dinginliğin, o sonsuzluğun içinde her şey birleştiğinde hayata karşı bir zafer çığlığı yükselirdi dudaklarından; ve orada durup Fener'den gelen o uzun ve sabit ışığı, üç ışığın içinde kendi ışığı olan en sonuncusunu karşılamaya hazırlandı, çünkü insan onları hep aynı saatte o ruh haliyle izlerken elinde olmadan kendini gördüğü şeylerden bir tanesiyle ilişkilendirmeden edemiyordu; ve o şey, o uzun ve sabit ışık, onun ışığıydı. Sık sık kendini elinde işiyle oturmuş bakarken, oturmuş bakarken buluyor ve sonunda baktığı o şeye –mesela o ışığa– dönüşüyordu. Aklında duran

kısa cümlelerden bir tanesi –"Çocuklar unutmaz, çocuklar unutmaz"– o şeyin üzerinde yükseliyor, cümleyi tekrarlarken, başka cümleler de ekliyor, bitecek, bitecek, diyordu. Gelecek, gelecek, derken birden, hepimiz Tanrı'nın ellerindeyiz, diye ekledi

Ama bunu söyler söylemez pişman oldu. Kim söylemişti bunu? Kendisi değil; söylemek istemediği bir şey zorla söyletilmişti. Gözlerini örgüsünden kaldırıp üçüncü ışığı yakalarken, kendi gözlerine bakar gibi oldu, zihnini ve yüreğini sadece kendisinin yapabileceği bir şekilde tanıyor, o yalanı, herhangi bir yalanı silip yok ediyordu sanki. Işığı yücelterek, gururlanmadan, kendini yüceltiyordu, çünkü o da o ışık kadar sert, araştırıcı ve güzeldi. İnsanın yalnızken cansız şeylere tutunması ne kadar tuhaf, diye düşündü; ağaçlara, derelere, çiçeklere; onların kendisini ifade ettiklerini hissetmesi; tek beden haline geldiklerini hissetmesi; onların insanı bildiklerini, bir anlamda aynı olduklarını hissetmesi; kendine duyar gibi (o uzun ve sabit ışığa baktı), anlaşılmaz bir sevgi duyması. İşte, şişleri havada tutmuş bakıp duruyordu, zihnin dibinden, insanın varoluşunun gölünden kıvrılarak bir sis yükseliyor, bir gelin sevgilisini karşılıyordu.

Neden "Hepimiz Tanrı'nın ellerindeyiz," demişti acaba? Gerçeklerin arasına sızan bu samimiyetsizlik dikkatini dağıtmış, sinirlerini bozmuştu. Yeniden örgüsüne döndü. Bu dünyayı bir Tanrı nasıl yaratmış olabilir, diye sordu. Mantık, düzen, adalet diye bir şey olmadığını düşünmüştü hep: Sadece acı, ölüm ve yoksullar vardı. Dünyada yapılamayacak alçaklık yoktu; bunu biliyordu. Hiçbir mutluluk sonsuza kadar sürmezdi; bunu biliyordu. Dimdik oturup örüyordu örgüsünü, dudaklarını hafifçe büzmüştü, ciddi görünme alışkanlığı içinde yüzünün hatları farkında olmadan öyle sabitleşmiş ve sakinleşmişti ki, oradan geçen kocası, aşırı şişmanlayan filozof Hume'un bataklığa nasıl saplanıp kaldığını düşünerek kendi kendine

gülerken, onun güzelliğinin merkezindeki haşinliği görmezden gelemedi. Üzüldü, karısının uzaklığı ona acı verdi, geçip giderken, onu koruyamayacağını hissetti, çite ulaştığında çok üzgündü. Karısına yardım etmek için hiçbir şey yapamazdı. Bir kenarda durup izlemeliydi onu. Hatta, korkunç gerçek şuydu ki, onun işini daha da zorlaştırıyordu. Fevriydi kendisi – alıngandı. Fener konusu yüzünden tepesi atıvermişti. Çalıların içine, birbirine girmiş, karanlık çalılara baktı.

İnsan yalnızlıktan, her zaman istemeyerek de olsa, şuna ya da buna, bir sese, bir görüntüye tutunarak kendini kurtarıyor, diye düşündü Mrs. Ramsay. Kulak kabarttı ama etrafta çıt yoktu; kriket maçı bitmişti; çocuklar yıkanmaya gitmişti; bir tek denizin sesi vardı. Örmeyi bıraktı; kızıl-kahverengi uzun çorap ellerinde bir an sallandı. O ışığı tekrar gördü. Gizli bir alayla sorgulayarak baktı o sabit ışığa, çünkü insan ayıldığında çevresiyle ilişkisi de değişirdi, acımasızdı ışık, amansızdı, kendisine hem çok benziyor hem de hiç benzemiyordu, onu hükmü altına almıştı (geceleri uyandığında ışığın yataklarının üzerinden aşıp yere vurduğunu görüyordu), ama bütün bunlara rağmen diye düşündü, hayranlıkla, büyülenmiş gibi, sanki ışık gümüş parmaklarıyla beynindeki mühürlü bir kutuyu kurcalıyormuş da kutunun açılmasıyla birlikte bir haz seline kapılacakmış gibi bakarken, mutluluğu tatmıştı, muazzam, derin bir mutluluğu, ışık kabaran dalgaları gümüşüyle biraz daha parlatırken, günışığı solup denizin mavisi silinirken ve lekesiz limonu andıran dalgalar kıvrılıp kabararak kumsala vururken, Mrs. Ramsay'in gözleri duyduğu vecdle parlarken ve zihninin tabanını zevk dalgaları yalarken, Yeter! demek geldi içinden, Yeter!

Mr. Ramsay arkasına dönünce onu gördü. Ah! Çok güzeldi, her zamankinden daha da güzel, diye düşündü. Ama onunla konuşamazdı. Onu rahatsız edemezdi. Artık James gittiğine ve

sonunda yalnız kaldığına göre, onunla acilen konuşmak istiyordu. Ama aksine karar verdi, onu rahatsız etmeyecekti. O güzelliği, o hüznü içinde, şu anda kendisinden çok uzaklardaydı. Onu rahat bırakacaktı, hiç konuşmadan geçti yanından, oysa onun bu kadar uzak görünmesi, ona ulaşamayışı, yardım etmek için hiçbir şey yapamayışı acı veriyordu. Hiçbir şey söylemeden geçip gidecekti de, eğer Mrs. Ramsay tam o anda, onun kendiliğinden asla istemeyeceğini bildiği bir şeyi vermeseydi, ona seslenip çerçevede asılı yeşil şalı alarak yanına gitmeseydi. Kocasının onu korumak istediğini biliyordu çünkü.

XII

Yeşil şalı omuzlarına sardı. Kocasının koluna girdi. Öyle güzel bir adam ki, dedi bahçıvan Kennedy'den söz etmeye başlayarak; hem de öyle yakışıklıydı ki, onu kovamamıştı. Seraya bir merdiven dayalıydı ve oraya buraya öbek öbek cam macunu yapıştırılmıştı, çünkü serada onarım başlıyordu. Evet, ama kocasıyla birlikte gezinirken, o bildik endişe kaynağının da yerli yerinde durduğunu hissetti. Dolaşırlarken "Elli pounda mal olacak" cümlesi dilinin ucuna kadar geldi, ama, paradan bahsetmeye yüreği dayanamayacaktı, Jasper'ın kuş avladığını anlatmaya başladı, Mr. Ramsay de bunun bir erkek çocuğu için çok doğal olduğunu, çok geçmeden kendini oyalamanın daha iyi yollarını bulacağından emin olduğunu söyleyerek, hemen içini rahatlattı. Kocası ne kadar duyarlı, ne kadar adildi. "Evet, bütün çocuklar böyle dönemlerden geçer," dedi Mrs. Ramsay, büyük çiçek tarhındaki yıldız çiçeklerine bakarak gelecek yıl

dikeceği çiçekleri düşündü, sonra da kocasına, ona çocukların Charles Tansley'e taktığı adı duyup duymadığını sordu. Ateist, diyorlardı ona, küçük ateist. "Pek parlak bir tip sayılmaz," dedi Mr. Ramsay. "Hem de hiç," dedi Mrs. Ramsay.

Onu kendi haline bırakmakta bir sakınca görmediğini söyledi Mrs. Ramsay, çiçek soğanları göndermenin bir işe yarayıp yaramadığını merak ederek; ekmişler miydi acaba? "Eh, zaten tezini yazması lazım," dedi Mr. Ramsay. O konuyu çok iyi bildiğini söyledi Mrs. Ramsay de. Zaten başka bir şey konuştuğu yoktu ki adamın. Birinin bir şey üstüne yaptığı etkiydi, tezin konusu. "Sarılacak başka dalı yok ki," dedi Mr. Ramsay. "Dua edelim de, Prue'ya âşık olmaya kalkmasın," dedi Mrs. Ramsay. Mr. Ramsay de onunla evlenirse Prue'yu evlatlıktan reddedeceğini söyledi. Karısının aklındaki çiçeklere değil, yarım metre üstlerindeki bir noktaya bakıyordu. Tansley'in zararsız bir çocuk olduğunu da sözüne ekledi, zaten bütün İngiltere'de kendisine hayranlık duyan tek delikanlı olduğunu söyleyecekken – dilini tuttu. Bir kez daha kitaplarıyla canını sıkmayacaktı karısının. Bu çiçekler gayet hoş görünüyorlar, dedi, yere doğru bakıp kırmızı, kahverengi bir şeyler görünce. Öyle, ama onları kendi elleriyle ektiğini söyledi Mrs. Ramsay de. Merak ettiği şey, oraya yolladığı çiçek soğanlarına ne olduğuydu; Kennedy onları ekmiş miydi acaba? Adam iflah olmaz bir tembel dedi, yürümeye devam ederek. Ancak elinde bir kürekle bütün gün başında durursa, elinden biraz iş çıkabiliyordu. Böyle gezinerek fener çiçeklerine doğru yürüdüler. "Kızlarına abartılı davranmayı öğretiyorsun," diyerek karısına sitem etti Mr. Ramsay. Mrs. Ramsay, teyzesi Camilla'nın kendisinden de beter olduğunu söyledi. "Camilla teyzenin bir erdem abidesi olarak görüldüğünü pek zannetmiyorum," dedi Mr. Ramsay. "O hayatımda gördüğüm en güzel kadındı," dedi Mrs. Ramsay de. "O başka

birisiydi," dedi Mr. Ramsay. Prue'nun ondan çok daha güzel olacağını söyledi Mrs. Ramsay. Mr. Ramsay de onda öyle bir belirti görmediğini söyledi. "O zaman bu gece daha dikkatli bak," dedi Mrs. Ramsay. Sustular. Keşke Andrew'un daha çok çalışmasını sağlayabilsek, diye düşündü Mr. Ramsay. Çalışmazsa, burs kazanma fırsatını elinden kaçırabilirdi. "Aman, bursmuş!" dedi Mrs. Ramsay. Mr. Ramsay burs gibi ciddi bir konuda karısının böyle söylemesinin aptallık olduğunu düşündü. Bir burs kazandığı takdirde Andrew ile gurur duyacağını söyledi. Mrs. Ramsay de, kazansın kazanmasın, onunla yine de gurur duyacağı yanıtını verdi. Bu konuda her zaman ters düşüyorlardı ama önemli değildi. Mrs. Ramsay kocasının burslara inanmasından, Mr. Ramsay de onun Andrew ile ne yaparsa yapsın gurur duymasından hoşlanıyordu. Birden uçurum kenarındaki o daracık patikalar geldi aklına Mrs. Ramsay'in.

Saat geç olmadı mı, diye sordu. Çocuklar hâlâ dönmemişlerdi. Mr. Ramsay kayıtsız bir tavırla saatinin kapağını açtı. Daha yediyi birkaç dakika geçmişti. Bir an saatini kapatmadan durdu, terasta hissettiklerinden söz etmeye karar verdi. Bir kere, bu kadar tedirgin olmaya gerek yoktu. Andrew kendi başının çaresine bakabilirdi. Bir de, az önce terastan geçerken – bu noktada karısının o yalnızlığını, içine kapanmışlığını, uzaklığını bozuyormuşçasına rahatsız oldu... Ama Mrs. Ramsay ısrar etti. Ne söyleyecektin, diye sordu, Fener'e gitmekle ilgili olduğunu düşünerek; "Lanet olsun," dediği için de özür dileyeceğini umarak. Değildi. Mr. Ramsay onu o kadar üzgün görmekten hoşlanmadığını söyledi. Yüzü pembeleşti Mrs. Ramsay'in, sadece yünleri topluyordum diyerek itiraz etti. İkisi de tedirgin olmuştu, yürümeye devam mı etsinler, geri mi dönsünler bilemez gibiydiler. James'e masal okuyordum, dedi Mrs. Ramsay. Yo, bunu paylaşamazladı; bundan söz edemezlerdi.

İki öbek fener çiçeğinin arasındaki boşluğa gelmişlerdi ve işte Fener yine oradaydı ama Mrs. Ramsay o tarafa bakmamak için kendini tuttu. Kocasının izlediğini bilse, diye düşündü, orada oturup düşüncelere dalmazdı. Orada oturup düşündüğünü hatırlatacak hiçbir şeyden hoşlanmıyordu. Bu yüzden omzunun üzerinden kasabaya doğru baktı. Işıklar rüzgârın içinde asılı kalmış gümüş damlalar gibi oynaşarak akıyorlardı. Bütün o yoksulluğun, bütün o acının, işte buna dönüştüğünü düşündü Mrs. Ramsay. Kasabanın, rıhtımın ve teknelerin ışıkları batmış bir şeyin yerini gösteren hayalet bir ağa benziyordu. Pekâlâ, düşüncelerini paylaşamıyorsam, diye düşündü Mr. Ramsay, çekip gideyim, tek başıma. Düşünmeye devam etmek, kendi kendine Hume'un bataklığa düşüş hikâyesini anlatmak, gülmek istiyordu. Hem Andrew için endişe etmek çok saçmaydı. Kendisi Andrew'un yaşındayken cebinde bir tek kurabiyeyle bütün gün kırlarda yürürdü de, kimse onun için endişe etmez, uçurumdan aşağı düştüğünü düşünmezdi. Hava iyi giderse, bir gün böyle uzun bir yürüyüşe çıkacağını söyledi. Bankes'ten de, Carmichael'dan da artık çok sıkılmıştı. Biraz yalnız kalmak istiyordu. Peki, dedi Mrs. Ramsay. Karşı koymayışı Mr. Ramsay'i çileden çıkardı. Onun böyle bir şey yapmayacağını biliyordu karısı tabii. Cebinde tek bir kurabiyeyle bütün gün yürümek için fazla yaşlanmıştı artık. Karısı oğlanlar için endişeleniyor, ama onu umursamıyordu. Yıllar önce, evlenmeden, diye düşündü, fener çiçeklerinin arasında durup koya bakarlarken, bütün gün yürürdü. Bir aşevi bulup karnını peynir ekmekle doyururdu. Ara vermeden on saat çalışırdı; yaşlı bir kadın arada bir kapıdan içeri bakar ve ateşi tazelerdi. En sevdiği şey bu kırlardı işte; karanlığa gömülen şu kum tepeleri. İnsan oralarda hiç kimseye rastlamadan sabahtan akşama kadar yürüyebilirdi. Tek tük evlere rastlardı; kilometrelerce tek bir köy görülmediği olurdu.

Düşünceleriyle baş başa kalabilirdi. Dünya kurulduğundan bu yana kimsenin ayak basmadığı küçük kumsallar vardı. Fok balıkları doğrulup bakarlardı. Bazen düşünüyordu da, oralarda bir yerde, küçük bir evde, tek başına –düşüncesini yarıda keserek içini çekti. Buna hakkı yoktu. Sekiz çocuk babası bir adamsın– diye hatırlattı kendine. Tek bir şeyin bile değişmesini isterse, canavarın, aşağılık adamın teki demekti. Andrew ondan daha iyi bir adam olacaktı. Annesi, Prue'nun güzel bir kadın olacağını söylüyordu. Onlar sayesinde sular biraz durulurdu. Genel olarak iyi iş başarmış sayılırdı –sekiz çocukla. Onun, zavallı küçük evreni tümden boşlamamış olduğunu gösteriyorlardı, çünkü böyle bir akşamda, diye düşündü, küçük ada acınacak kadar ufak görünüyordu, yarısı denizin altında kalmış gibiydi.

"Zavallı adacık," diye mırıldanarak içini çekti.

Mrs. Ramsay ne dediğini duymuştu. Hep böyle melankolik şeyler söylerdi ama söyler söylemez de her zamankinden daha neşeli göründüğünün farkındaydı kocasının. Bütün bu anlamlı sözlerin sadece bir oyun olduğunu düşündü çünkü onun söylediklerinin yarısını Mrs. Ramsay söylemiş olsa, şimdiye kadar çoktan canına okunurdu.

Bu anlamlı sözden rahatsız olarak, gayet sakin bir tavırla, çok da güzel bir akşam olduğunu söyledi Mrs. Ramsay. Ne demeye homurdanıyordu ki, diye sordu yarı gülerek, yarı sızlanarak, çünkü onun ne düşündüğünü tahmin edebiliyordu –evlenmemiş olsa, daha iyi kitaplar yazabileceğini.

Mr. Ramsay sızlanmadığını söyledi. Sızlanmadığını biliyordu Mrs. Ramsay. Sızlanacak hiçbir şeyi olmadığını biliyordu. Karısının elini tutup dudaklarına götürdü, Mrs. Ramsay'in gözlerini yaşartacak kadar tutkuyla öptü ve hemen bıraktı.

Manzaraya sırtlarını dönüp gümüşsü yeşil, mızrağı andıran bitkilerin arasındaki yolda kol kola yürümeye başladılar.

Kocasının kollarının bir delikanlının kolları gibi, ince ve sert olduğunu düşündü Mrs. Ramsay, altmış yaşını geçmiş olmasına rağmen ne kadar güçlü, ne kadar yabani ve iyimser bir adam olduğunu düşünüp keyiflendi, hayatın sunduğu onca dehşetin onu karamsarlığa değil, neşeye yöneltmesi ne kadar tuhaftı. Çok garip değil mi, diye düşündü. Aslında bazen öteki insanlardan farklı buluyordu onu, sıradan şeylere karşı kör, sağır ve dilsiz olarak yaratılmış gibi geliyordu, ama olağanüstü şeylere karşı, gözleri bir kartalınki kadar keskindi. Aklı ve kavrama yeteneğiyle çoğu zaman şaşırtıyordu onu. Ama çiçeklerin farkında mıydı? Hayır. Manzaranın farkında mıydı? Hayır. Kendi kızının güzelliğinin, tabağında rozbif mi yoksa puding mi olduğunun bile farkında mıydı acaba? Masada onlarla birlikte otururken rüyada gibiydi. Bir de şu yüksek sesle konuşma, şiirler söyleme alışkanlığına kapılmaktaydı, ne yazık ki; çünkü bazen yakışık almayan durumlar oluyordu –

En iyi ve en parlak olan, buraya gel!

zavallı Miss Giddings'e böyle bağırınca, kızcağızın yüreği ağzına gelmişti. Ama sonra, dünyadaki bütün budala Giddings'lere karşı hemen kocasının tarafını tutsa da, tabii, diye düşündü Mrs. Ramsay, yokuş yukarı onun kadar hızlı yürüyemeyeceğini hatırlatmak için kocasının kolunu hafifçe sıkarak, hem de kenarda gördüklerinin yeni açılmış köstebek yuvaları olup olmadığına bakması gerekiyordu, tabii, diye düşündü bakmak için yere doğru eğilirken, onunki gibi büyük bir beyin her açıdan bizimkilerden farklıdır. Tanıdığı bütün büyük adamların böyle olduğunu düşündü, o deliğe mutlaka bir tavşan girmiş olmalıydı, genç erkeklerin (sınıfların havasını dayanılmaz derecede boğucu ve bunaltıcı bulmasına rağmen) onu dinlemeleri hatta sadece

bakmaları bile yeterliydi, ona kalırsa. Ama tavşanları vurmadan, nasıl baş edebiliriz onlarla, diye düşündü. Tavşan da olabilirdi; köstebek de olabilirdi. Sonuçta yaratığın biri akşamsefalarına zarar veriyordu. Başını kaldırınca ince ağaçların üstünden parlak yıldızın ilk göz kırpışını gördü, kocasına da göstermek istedi; o görüntü ona öyle derin bir haz veriyordu ki. Ama kendini tuttu. Kocası böyle şeylere hiç bakmazdı. Baksa bile, tek yapacağı, yine iç geçirerek zavallı dünya, demek olurdu.

O anda "Çok güzel," dedi, Mrs. Ramsay'in gönlünü hoş etmek için, çiçeklere hayran kalmış gibi yaptı. Ama Mrs. Ramsay hayran falan kalmadığını, hatta orada olduklarının farkında bile olmadığını gayet iyi biliyordu. Sadece onu memnun etmek için söylemişti... Ah, iyi ama şuradaki, William Bankes ile gezinen Lily Briscoe değil miydi? Miyop gözlerini uzaklaşmakta olan çiftin sırtlarına dikti. Evet, gerçekten onlardı. Peki bu evlenecekleri anlamına gelmez miydi? Evet, öyle olmalıydı! Ne muhteşem bir fikir! Evlenmeliydiler!

XIII

Çimenlerde Lily Briscoe ile gezinirken, Amsterdam'a gittiğini anlatıyordu William Bankes. Rembrandt'ları görmüştü. Madrid'e gitmişti. Ne yazık ki, Paskalya arefesiydi ve Prado Müzesi kapalıydı. Roma'ya da gitmişti. Miss Briscoe Roma'ya hiç gitmemiş miydi? Ah, gitmeliydi – Onun için harika bir deneyim olurdu – Sistine Şapeli; Michelangelo; Padua ve oradaki Giotto'lar. Eşinin sağlığı yıllardır bozuk olduğu için, görülmesi gereken yerleri pek görememişlerdi.

Lily de Brüksel'e gitmişti; Paris'e gitmişti ama sadece teyzelerinden birisi hastalandığı için yapılan kısa bir ziyaretti bu. Dresden'e gitmişti; görmediği yığınla resim vardı; ancak, resimleri görmemenin belki de daha iyi olduğunu düşünüyordu Lily Briscoe; gördükçe insan kendi resimlerine bakıp daha çok hayal kırıklığına uğruyordu. Mr. Bankes ise bu bakış açısını fazla abartmamak gerektiğini düşünüyordu. Hepimiz birer Titian, birer Darwin olamayız ki, dedi; ayrıca bizim gibi sıradan insanlar olmasa, Titian'ların ve Darwin'lerin de olacağından kuşkuluydu. Lily ona iltifat etmeyi isterdi; siz hiç de sıradan biri değilsiniz Mr. Bankes, diyebilmeyi isterdi. Ama Mr. Bankes iltifat istemiyordu (çoğu erkek ister, diye düşündü Lily) ve bu ani isteğinden biraz utanç duyarak hiçbir şey söylemeden belki de resim söz konusu olduğunda bunun geçerli olmadığını söyleyen Mr. Bankes'e kulak verdi. Her neyse, dedi Lily, samimiyetsizliğinden sıyrılarak, resim yapmaya her zaman devam edecekti çünkü ilgisini çekiyordu. Evet, dedi Mr. Bankes, öyle olacağından emindi, tam çimenliğin sonuna gelmişlerken ona Londra'da konu bulmakta zorlanıp zorlanmadığını soruyordu ki, arkalarına dönünce Ramsay'leri gördüler. İşte evlilik bu demek ki, diye düşündü Lily, bir erkekle bir kadının top atan bir kızı izlemeleri. Geçen gece Mrs. Ramsay'in anlatmaya çalıştığı şey buydu işte, diye düşündü. Mrs. Ramsay omzuna yeşil bir şal atmış, kocasıyla birlikte Prue ile Jasper'ın birbirlerine top atışlarını izliyordu. Ve birden üzerlerine, ortada hiçbir neden yokken, belki metrodan inerken ya da bir kapının zilini çalarken insanların üzerine binen, onları birer tipik örnek yapan anlam çöktü, alacakaranlıkta duran, bakan o kişileri evliliğin simgeleri, karı ile koca yapan o anlam. Bir an sonraysa gerçek görünümleri bastıran o sembolik siluet geri çekildi ve yine onlarla karşılaştıklarındaki gibi, çocukların atışlarını izleyen Mr. ve Mrs. Ramsay oldular. Ama yine de bir an,

Mrs. Ramsay onları her zamanki tebessümüyle selamlasa da (ah, mutlaka evleneceğimizi sanıyor, diye düşündü Lily), Mr. Bankes'in o gece yanındaki adamının usulüne uygun sebzeler pişirdiği kendi pansiyonuna kaçmayıp akşam yemeğini onlarla yemeyi kabul ettiğini kastederek, "Bu gece zafer bende," demiş olsa da, bir an, top yükseklere doğru süzülür, herkes topu takip eder, sonra gözden yitirir, o tek yıldızı ve onu perdeleyen dalları görürken, bir an, her şeyin paramparça olduğu, boşlukta kaldığı, tüm sorumsuzluklardan kurtulduğu duygusu hâkim oldu. Kararan havada hepsi de keskin birer siluet gibiydiler, ruh gibi, aralarında büyük mesafeler olan. Sonra, o geniş alanda geri geri koşan Prue (saygınlık diye bir şey kalmamış gibiydi) son hızla üstlerine geldi, sol elini iyice havaya kaldırarak topu ustaca yakaladı ve annesi, "Daha dönmediler mi?" deyince büyü bozuldu. Mr. Ramsay artık Hume'un bataklığa düşüşü ve Tanrı'ya yakarması koşuluyla yaşlı bir kadın tarafından kurtarılışı hikâyesine gönlünce kahkaha atabileceğini düşünüp kıs kıs gülerek çalışma odasına yöneldi. Mrs. Ramsay de, Prue'yu, kaçmış olduğu top yakalama işine geri döndürürken "Nancy de yanlarında mıydı?" diye sordu.

XIV

Nancy tabii ki onlarla gitmişti, çünkü öğle yemeğinden sonra, aile yaşamının dehşetinden kaçarcasına, tavan arasına gitmek üzereyken, Minta Doyle elini uzatmış, yüzünde o budalaca ifadeyle onu da davet etmişti. O da gitmesi gerektiğini düşünmüştü. Gitmek istemiyordu. Bu işin içine dahil edilmeyi hiç istemiyordu. Çünkü yoldan kayalıklara doğru yürürlerken Minta

elini tutup duruyordu. Sonra bırakıyordu. Sonra tekrar tutuyordu. İstediği nedir, diye soruyordu Nancy kendi kendine. Herkesin istediği bir şeyler vardı mutlaka; çünkü Minta elini tutup bırakmadığında, Nancy de, elinde olmadan, tüm dünyanın ayakları altına serildiğini hissediyordu, sislerin ardından İstanbul'u görür gibi olan birinin ne kadar mahmur olursa olsun "Şu Ayasofya mı?", "Şurası Haliç mi?" diye sorması gibi Minta'nın elini tuttuğunda Nancy de "İstediği nedir? Bu mu?" diye sormuştu. Peki bu neydi? Sisin içinde, orada burada, (Nancy ayaklarının altına serilmiş hayata baktığı zaman) bir kule, bir kubbe beliriyordu; ismi olmayan bazı sivrilikler. Ama Minta elini bırakır bırakmaz, yamaçtan aşağı koştuklarında olduğu gibi, bütün bunlar, o kule, o kubbe, sisin içinden çıkan her neyse, tekrar sislerin içine gömülüyor ve gözden kayboluyordu.

Andrew'un gördüğü kadarıyla, Minta oldukça iyi bir yürüyüşçüydü. Giysileri birçok kadınınkinden daha kullanışlıydı. Çok kısa eteklerin altına siyah golf pantolon giyiyordu. Derelerin içine hiç çekinmeden atlayıp bata çıka karşıya geçiyordu. Bu atılganlığı Andrew'un hoşuna gidiyordu ama pek de doğru bulmuyordu –bu gidişle günün birinde budalaca ölüp gidecekti. Hiçbir şeyden korkusu yoktu sanki Minta'nın– boğalar dışında. Tarlalardan birinde bir boğa görmeye görsün, elini kolunu sallayıp çığlıklar atarak kaçmaya başlıyordu, ki bir boğayı kızdırmanın en kolay yolu buydu elbette. Ama hiç olmazsa bunu inkâr etmiyordu; hakkını da vermek lazımdı. Boğalar söz konusu olduğunda korkağın teki olduğunu söylerdi. Bebekken arabasına bir boğa toslamıştı herhalde. Lafına sözüne ve davranışlarına da pek dikkat etmiyordu. İşte birden uçurumun kenarına çöküp bir şarkı söylemeye başlamıştı:

Lanet olsun gözlerine, lanet olsun gözlerine...

Herkes ona katılıp koro kısmını söylemek ve şarkıyı birlikte bitirmek zorunda kalmışlardı:

Lanet olsun gözlerine, lanet olsun gözlerine...

ama denizin yükselip onlar kumsala gitmeden önce bütün iyi avlanma alanlarını kaplaması tam bir felaket olurdu.

"Felaket," diye onaylayarak birden ayaklanan Paul, kıvrılarak aşağı doğru inerlerken de, gezi rehberindeki "bu adalar parka benzeyen genel görünümleri ve deniz ürünlerinin sayısı ve çeşitliliğiyle ünlüdürler" diyen cümleleri tekrarlayıp durdu. Ama bütün bunları, bu çığlık çığlığa şarkı söylemeleri ve gözlere lanet okumaları, sırtına vurup ona "ahbap" demeleri falan hiç doğru bulmuyordu Andrew yokuş aşağı dikkatle yürürken; hiçbirini doğru bulmuyordu. Yürüyüşe çıkarken kadınları da yanına almanın en kötü yanı buydu işte. Kumsala gelir gelmez ayrıldılar, Andrew Papa'nın Burnu'na gidip ayakkabılarını çıkarttıktan sonra çoraplarını top yapıp içlerine tıktı ve çifti kendi haline bıraktı; Nancy de suyun içinden kendi kayalarına gidip kendi su birikintilerini arayarak çifti kendi haline bıraktı. Çömeldi, kayanın yan tarafına yapışmış jöle topaklarına benzeyen, kaygan ve lastik gibi denizşakayıklarına dokundu. Düşüncelere dalarak su birikintisini denize, minicik balıkları köpekbalıklarıyla balinalara dönüştürdü, elini güneşin önüne tutup bu ufacık dünyanın üzerinde koca bulutlar oluşturdu, Tanrı gibi, milyonlarca cahil ve masum yaratığı karanlığa ve kedere boğdu, sonra da elini birdenbire çekip güneşin ışınlarına yol verdi. Az ötede, üzeri yol yol olmuş, beyaz kumsalda, püsküllü, elleri deri kaplı, olağanüstü bir deniz canavarı (su birikintisini genişletmeye devam ediyordu Nancy) iri adımlar atarak yürüdü ve dağın yamacındaki derin yarıklardan

birinin içine süzüldü. Sonra, gözlerini belli belirsiz su birikintisinin üstünde gezdirip denizle gökyüzünü birleştiren o bulanık çizgiye, buharlı vapurlardan çıkan dumanın ufukta titreştirdiği ağaç gövdelerine dikti, vahşice içine dolup kaçınılmaz olarak geri çekilen bu güçle doldu, büyülendi, o sonsuzluğun ve küçüklüğün verdiği iki duygu o gücün içinde çiçeklendi, Nancy kendini eli ayağı bağlanmış, kendi bedenini, kendi yaşamını ve dünyadaki bütün insanların yaşamını sonsuza kadar hiçliğe indiren duyguların yoğunluğuyla hareket edemiyormuş gibi hissetti. Böylece dalgaların sesini dinleyerek, su birikintisinin başında çömelerek dalgın dalgın oturdu.

Andrew sular yükseliyor diye bağırınca Nancy yerinden fırladı, sığ dalgaların içinden suları sıçrata sıçrata kıyıya çıktı, kumsalda koştu, öyle aceleci ve tezcanlıydı ki, birden kendini bir kayanın arkasında buldu, ve orada – Aman Tanrım, Paul ile Minta sarmaş dolaş olmuş herhalde öpüşüyorlardı. Öfkelendi Nancy, içerledi. Andrew ile birlikte tek kelime etmeden sessizce çoraplarıyla ayakkabılarını giydiler. Hatta birbirlerini epeyce terslediler. Nancy deniz kereviti mi her ne görmüşse, beni de çağırabilirdin, diyerek homurdandı Andrew. Ama ikisinde de, bu bizim suçumuz değil duygusu vardı. Başlarına bu belanın açılmasını onlar istememişti. Yine de Nancy'nin kadın olması canını sıkıyordu Andrew'un, onun erkek olması da Nancy'nin, ayakkabılarının bağlarını özenle bağlayıp, sımsıkı fiyonklar attılar.

Tam yeniden kayalığın en tepesine çıkmışlardı ki, Minta büyükannesinin broşunu –büyükannesinin broşu, sahip olduğu tek ziynet eşyasıydı– kaybettiğini haykırdı; (hatırlarlardı herhalde) incili bir salkımsöğüttü. Görmüş olmalıydılar, dedi gözyaşları yanaklarından aşağı süzülürken, büyükannesinin öldüğü güne kadar şapkasına tutturduğu broştu o. Kaybetmişti işte. Keşke başka bir şeyi kaybolsaydı da, o kaybolmasaydı! Geri

dönüp arayacaktı. Hep birlikte geri döndüler. Kumları didikleyerek dikkatle baktılar. Başlarını yere iyice yaklaştırdılar, kısa, kesik cümlelerle konuştular. Paul Rayley deliler gibi oturdukları kayanın etrafını araştırdı. Paul "şu noktadan şu noktaya kadar" iyice aramasını söyleyince Andrew bir broş için ortalığı ayağa kaldırmanın gereksiz olduğunu düşündü. Deniz hızla yükseliyordu. Az önce oturdukları yer birazdan sular altında kalacaktı. Broşu şimdi bulmaları imkânsızdı. "Burada mahsur kalacağız!" diye haykırdı Minta, birden dehşete kapılarak. Sanki öyle bir şey mümkünmüş gibi! Yine boğalar karşısında düştüğü duruma düşmüştü – duygularını hiç kontrol edemiyor, diye düşündü Andrew. Berbat durumdaki Paul onu sakinleştirmek zorunda kaldı. Erkekler (Andrew ve Paul birdenbire erkekleşmişler, her zamankinden farklı davranmaya başlamışlardı) kısa bir fikir alışverişi yapıp, Rayley'nin bastonunu oturmuş oldukları yere saplamaya ve deniz alçaldıktan sonra oraya geri dönmeye karar verdiler. Şu anda yapılacak başka bir şey yoktu. Broş oradaysa, sabah hâlâ orada olacağını söyleyerek Minta'yı ikna ettiler ama o yine de kayalığın tepesine çıkana kadar hıçkıra hıçkıra ağlamaya devam etti. O büyükannesinin broşuydu; her şeyi kaybedebilirdi ama onu asla, ve broşu kaybetmek onu gerçekten üzmüştü belki ama, Nancy yine de bir tek bu yüzden ağlamadığını hissetti. Ağlamasının başka bir nedeni vardı. Hepimiz oturup ağlayabiliriz, diye düşündü. Ama ne için ağlayacaklarını bilemiyordu.

Paul ve Minta, önden yürümeye başladılar; Paul Minta'yı teselli ediyor, ben kaybolan şeyleri bulmakla ünlüyüm, diyordu. Çocukken, bir seferinde altın saat bulmuştu. Gün ağarırken kalkacak ve o broşu mutlaka bulacaktı. Hava kararmak üzereydi, kumsala tek başına gitmeninse oldukça tehlikeli olacağını sanıyordu. Yine de, Minta'ya broşu mutlaka bulacağını anlatmaya

başlayınca, Minta da onun şafakla birlikte kalkmasının lafını bile duymak istemediğini söyledi: broşu gitmişti işte, biliyordu: öğleden sonra takarken içine doğmuştu zaten. Paul de içinden, ona hiçbir şey söylemeden, şafak vakti herkes uyurken evden gizlice çıkmaya ve broşu bulamasa bile Edinburgh'a giderek tıpkı onun gibi ama ondan daha güzel bir broş satın almaya karar verdi. Neler yapabileceğini gösterecekti. Tepeye çıkıp altlarında kalan kasabanın ışıklarını gördüklerinde, birbiri ardına beliren o ışıklar gözüne yaşayacağı şeyler gibi göründü – evliliği, çocukları, evi; yüksek çalıların gölgelediği anayola çıkarlarken, birlikte nasıl yalnızlığa çekileceklerini, durmadan yürüyeceklerini, kendisinin hep rehberlik edeceğini, Minta'nınsa (şimdi yaptığı gibi) ona yaslanacağını düşündü. Kavşakta dönerlerken ne kadar korkunç bir deneyimden geçtiğini ve bunu birine anlatması gerektiğini düşündü –Mrs. Ramsay'e tabii, çünkü yaşadığı ve yaptığı şeyi düşünmek bile soluğunu kesiyordu. Minta'ya evlenme teklif ettiği an hiç kuşkusuz yaşamının en kötü ânıydı. Dosdoğru Mrs. Ramsay'e gidecekti çünkü nedense bu teklifi yapmasını sağlayan kişinin o olduğunu hissediyordu. Her şeyi yapabileceğini düşünmesini sağlamıştı. Onu ciddiye alan başka hiç kimse yoktu. Ama Mrs. Ramsay istediği her şeyi yapabileceğine inandırmıştı onu. Nereye gitse, (ağzını açıp bir şey söylemese de) sanki "Evet, yapabilirsin. Ben sana güveniyorum. Senden bunu bekliyorum," diyen gözlerini gün boyunca üstünde hissetmişti. Bütün bunları hissetmesine neden olmuştu, eve döner dönmez (koyun üstünde evin ışıklarını aradı) Mrs. Ramsay'e gidip "Oldu Mrs. Ramsay, sayenizde," diyecekti. Eve giden yola saparken üst kattaki pencerelerde hareket eden ışıklar gördü. Demek çok gecikmişlerdi. Herkes akşam yemeğine hazırlanıyordu. Ev ışıl ışıldı, karanlıktan sonra o ışıklar sanki gözlerine doldu, bahçe yolunda yürürken kendi kendine,

çocuklar gibi, ışıklar, ışıklar, ışıklar dedi, eve girerlerken de, sersemlemiş yüzünde donuk bir ifadeyle çevresine bakınıp yine ışıklar, ışıklar, ışıklar, diye tekrarladı. (Aman kendine gel, diye geçirdi içinden, elini kravatına götürerek, kendini aptal durumuna düşürme sakın.)

XV

"Evet," dedi Prue o düşünceli tavrıyla, annesinin sorusuna yanıt olarak, "galiba Nancy de onlarla gitmişti."

XVI

Mrs. Ramsay elindeki fırçayı bırakıp tarağını alırken, demek Nancy onlarla gitmiş diye düşündü, "Girin" dedi, kapı tıklatılınca (Jasper ve Rose girdiler), Nancy'nin de onlarla birlikte olması bir şeyler olma olasılığını artırır mıydı yoksa azaltır mıydı; çok mantıksız gelse de, her nedense azaltırmış gibi hissediyordu ama ne de olsa büyük çaplı bir felaket de pek mümkün değildi. Hepsi birden boğulmuş olamazlardı. Ve eski düşmanının, yani hayatın karşısında kendini bir kez daha yalnız hissetti.

Jasper ile Rose, Mildred'ın akşam yemeğini bekletsin mi diye sorduğunu söyledi.

"İngiltere Kraliçesi gelse bile bekletmesin," dedi Mrs. Ramsay anlayışlı bir sesle.

"Meksika İmparatoriçesi için bile olmaz," diye ekleyerek, Jasper'a güldü; çünkü annesinin huyu ona da geçmişti; o da her şeyi abartırdı.

Jasper mesajı iletmeye giderken, Rose'a eğer isterse takacağı mücevherleri seçebileceğini söyledi. Sofraya on beş kişi oturacaksa sonsuza kadar bekletemezdiniz onları. Bu kadar geç kaldıkları için kızmaya başlıyordu; ne kadar düşüncesizdiler, onlar için endişelenmesinin üzerine bir de öfke binmişti, geç kalmak için Mr. Bankes'in sonunda akşam yemeğini onlarla yemeye razı olduğu, yemeğin özellikle güzel geçmesini istediği geceyi seçmişlerdi; üstelik Mildred'ın başyapıtını –Boeuf en Daube– yiyeceklerdi. Her şey yemeklerin tam hazır oldukları anda servis edilmesine bağlıydı. Biftek, defne yaprağı, şarap –hepsi sırasına uygun hazırlanmalıydı. Bekletilmesi söz konusu değildi. Gelin görün ki tam da bu gece dışarı çıkmışlardı, geç dönmüşlerdi, her şeyi mutfağa geri göndermek, sıcak tutmak gerekmişti; Boeuf en Daube berbat olacaktı.

Jasper opal bir kolye seçti; Rose da altın bir kolye. Siyah elbisesinin üstünde hangisi daha iyi duruyordu? Cidden hangisi, dedi Mrs. Ramsay dalgın dalgın, aynada (yüzüne değil) boynuyla omuzlarına bakarak. Sonra, çocuklar takılarını karıştırırken, o da pencereden onu her seferinde neşelendiren bir manzarayı –hangi ağaca konacaklarına karar vermeye çalışan ekinkargalarını– seyre koyuldu. Sanki sürekli fikir değiştirip yeniden yükseliyorlardı çünkü, Mrs. Ramsay'e kalırsa, yaşlı ekinkargası, yani baba karga, ki ona Joseph adını vermişti, öteki kuşların sabrını zorlayan ve çok zor mizaçlı bir kuştu. Kanatlarındaki tüylerin yarısı kopmuş, sefil bir ihtiyardı. Meyhanelerin önünde borazan çalarken gördüğü o silindir sapkalı, pasaklı ihtiyarlara benziyordu.

"Baksanıza!" dedi gülerek. Resmen kavga ediyorlardı.

Joseph ile Mary kavga ediyordu. Sonunda hep birlikte yeniden havalandılar ve siyah kanatlarıyla havayı araladılar, palayla keser gibi kusursuz parçalara böldüler, kestiler. Kanatlarının o çırpınan, çırpınan, çırpınan hareketi –bunu tatmin edici bir şekilde asla anlatamazdı– hayatında gördüğü en hoş şeylerden biriydi. Şuna bak, dedi Rose'a, Rose'un kendisinden daha net görebileceğini umarak. Çünkü insanın çocukları çoğu zaman ebeveynlerin algılarını biraz daha ileriye götürebiliyordu.

Peki hangisini takacaktı? Mücevher kutusunun bütün çekmecelerini açmışlardı. İtalyan işi altın kolyeyi mi, James amcanın Hindistan'dan getirdiği opal kolyeyi mi; yoksa ametistlerini mi taksaydı?

"Seçin canlarım, seçin," dedi acele etmelerini umarak.

Ama rahat rahat seçmelerine izin verdi: özellikle Rose'un bir onu, bir bunu alması ve mücevherleri siyah elbisesinin üzerine tutması için zaman tanıdı, çünkü her gece yaşanan bu mücevher seçme törenine Rose'un bayıldığını biliyordu. Annesinin ne takacağını seçmeye böylesine önem vermesi için kendine ait gizli bir nedeni vardı. Ne olabilir ki bu neden, diye merak etti Mrs. Ramsay, seçtiği kolyenin klipsini takması için kıpırdamadan durup, insanın Rose'un yaşındayken annesine karşı nasıl bir his besleyebileceğini kendi geçmişindeki derinlere gömülü, sözcüklerle anlatılamayan bir duygudan bulup çıkarmaya çalışarak. Kendisine duyulan bütün hisler gibi, bunun da insana hüzün verdiğini düşündü Mrs. Ramsay. Karşılığında verilebilen şeyler o kadar yetersizdi ki; Rose'un hissettikleri Mrs. Ramsay'in gerçekte olduğu kişiye kıyasla çok fazlaydı. Ve Rose büyüyecekti; acı çekecekti herhalde bu derin duygular yüzünden; artık hazırım, dedi Mrs. Ramsay, aşağıya inebilirlerdi, Jasper bir beyefendi olduğu için koluna gireceğini, Rose bir hanımefendi olduğu için mendilini taşıyacağını (mendilini ona

verdi) söyledi; başka? Ah, evet, serin olabilirdi: bir de şal. Bana bir şal seçsene, dedi Rose'a, acılar çekmeye mahkûm olan kızını mutlu edeceğini bildiği için. "İşte," dedi sahanlıktaki pencerede durup, "işte yine geldiler." Joseph başka bir ağacın tepesine konmuştu. "Kanatlarının kırılmasından," dedi Jasper'a, "hoşlanıyorlar mı sence?" Jasper zavallı ihtiyar Joseph ile Mary'yi neden vurmak istiyordu ki? Jasper ayaklarını sürüyerek indi merdivenden, kendini azarlanmış hissediyordu, ama ciddi bir şekilde değil, çünkü Mrs. Ramsay kuşları vurmanın ne kadar eğlenceli bir şey olduğunu anlayamazdı; kuşlar bir şey hissetmezdi ki; Mrs. Ramsay annesi olduğu için dünyanın apayrı bir yerinde yaşıyordu ama Jasper onun Joseph ve Mary ile ilgili hikâyelerini çok severdi. Annesi onu güldürüyordu. İyi ama onların Joseph ile Mary olduğunu nereden anlıyordu? Aynı kuşların her gece aynı ağaçlara geldiğini mi zannediyordu yani, diye sordu Joseph. Ama işte, bütün büyükler gibi, annesi de birden onunla ilgilenmez olmuştu. Holden gelen gürültüye kulak kabartıyordu.

"Döndüler!" diye bağırır bağırmaz rahatlayacağına, içinde onlara karşı daha büyük bir kızgınlık hissetti Mrs. Ramsay. Sonra meraklandı; olmuş muydu acaba? Aşağıya inince anlatırlardı –ama hayır. O kadar insanın içinde bir şey anlatamazlardı. Öyleyse aşağı inip yemeği başlatacak ve bekleyecekti. Tebaasının salonda toplandığını gören, onlara yukarıdan bakarak aralarına inen, övgülerini sessizce kabul eden, bağlılıklarını ve önünde diz çökmelerini normal karşılayan bir kraliçe gibi (önünden geçerken Paul kılını bile kıpırdatmadı, gözlerini karşıya dikip durdu) aşağı indi ve holden geçerken sanki dile getiremedikleri bir şeyi –güzelliğine duydukları hayranlığı– kabul edercesine hafifçe başını eğdi.

Birden durdu. Bir yanık kokusu vardı. Boeuf en Daube'u

yakmış olabilirler miydi? Dua edelim de yanmamış olsundu! Gongun o ciddi, otoriter sesi bütün evde yankılanarak oraya buraya, tavan arasındaki odalara, yatak odalarına dağılmış, kendi küçük sığınaklarına tünemiş bir şeyler okuyan, yazan, son bir kez saçlarını düzelten, giysilerini düzeltenlere bütün bu işleri, lavaboların yanında ve tuvalet masalarında duran ıvır zıvırı, komodinlerin üzerindeki romanları ve mahrem sayılan günlüklerini bırakıp akşam yemeği için yemek salonunda toplanmaları gerektiğini duyurdu.

XVII

Peki ben hayatımı ne yaptım, diye düşündü Mrs. Ramsay, masanın başındaki yerini alıp masada beyaz daireler oluşturan bütün o tabaklara bakarken. "William, siz yanıma oturun," dedi. "Lily," dedi bıkkınca, "sen de şuraya." Onlar sahip olmuştu –Paul Rayley ve Minta Doyle– kendisininse upuzun bir masası ve tabaklarla bıçakları vardı. Masanın öteki ucunda, kocası çuval gibi oturmuş, kaşlarını çatmıştı. Neye? Bilmiyordu. Umurunda da değildi. Ona karşı herhangi bir duygu, ya da sevgiyi bile nasıl besleyebilmişti hiç bilemiyordu. Sanki her şeyin ötesine geçmişti, her şeyin içinden geçip dışına çıkmıştı, böyle hissediyordu çorba servisine yardım ederken, sanki –orada– bir girdap vardı da, insan onun içine girebiliyor ya da dışına çıkabiliyordu, kendisi şimdi dışındaydı. Her şey sona erdi, diye düşündü, herkes peş peşe içeri girerken, Charles Tansley – "Şuraya oturun lütfen," dedi Mr. Ramsay –Augustus Carmichael– ve oturdu. Bu arada da, sakince, birinin onu yanıtlamasını, bir

şey olmasını bekledi. Ama insan, diye düşündü kepçeyle çorba alırken, böyle şeyleri dile getiremez ki.

Bu tutarsızlık karşısında kaşlarını kaldırdı –neler düşünürken, neler yapıyordu– kepçeyle çorba dağıtıyordu, kendini, gitgide daha güçlü bir şekilde, o girdabın dışında hissetti; ya da sanki üzerlerine bir gölge düşmüştü ve renklerden soyutlanınca her şeyi olduğu gibi görebiliyordu. Salon (etrafa bakındı) çok bakımsızdı. İçinde güzel olan hiçbir şey yoktu. Mr. Tansley'e bakmaktan kaçındı. Kimse kaynaşmıyordu. Herkes birbirinden ayrı oturuyordu. Kaynaştırma, bir şeylerin akışını sağlama, bir şeyler yaratma yükü onun omuzlarına binmişti. Düşmanlıktan yoksun, sadece bir gerçek olarak, erkeklerin kısırlığını bir kez daha hissetti çünkü o yapmazsa, bunları hiç kimse yapmayacaktı, bu yüzden, duran bir saati çalıştırmak için nasıl sallayacaksa öyle sarstı kendini ve o bildik nabız atışı, saatin tiktakları gibi – bir, iki, üç, bir, iki üç – yeniden başladı. Vesaire vesaire, diye tekrarladı, o zayıf nabız atışına kulak vererek, cılız bir alevi gazeteyle korur gibi o nabzı koruyarak ve geliştirerek. Böylece, sonunda sessizce William Bankes'e doğru eğilerek ilgisini ona yöneltti – zavallı adam! Ne karısı ne de bir çocuğu vardı, bu gece dışında bütün yemeklerini pansiyonda tek başına yiyordu; ve Mr. Bankes'e duyduğu bu acıma hissiyle, hayat onu yeniden hareket geçirecek kadar güçlenince işe girişti, tıpkı rüzgârın yelkenleri doldurduğunu görse de tekrar denize açılmayı hiç istemeyen ve gemi batacak olsa, döne döne savrulup denizin dibine ineceğini ve orada huzura kavuşacağını düşünen, bıkkın bir denizci gibi.

"Mektuplarınızı aldınız mı? Sizin için hole bırakmalarını söylemiştim," dedi William Bankes'e.

Lily Briscoe, onun insanları izlemenin imkânsız olduğu o tuhaf, sahipsiz ülkenin içine doğru süzülüşünü seyretti, ama oraya gidişleri, seyredenleri öyle ürpertiyordu ki, uzaklaşan bir

gemiyi yelkenleri ufukta kayboluncaya kadar izler gibi, her seferinde en azından gözleriyle takip etmeye çalışıyorlardı.

Ne kadar yaşlı, ne kadar yıpranmış görünüyor, diye düşündü Lily, ve ne kadar uzak. Sonra, Mrs. Ramsay gülümseyerek William Bankes'e döndüğünde, sanki o gemi geri dönmüş ve güneş tekrar yelkenlerine vurmuş gibi oldu, Lily rahatladığı için, biraz da eğlenerek, o adama neden acıyor, diye düşündü. Çünkü Mr. Bankes'e mektuplarının holde olduğunu söylerken verdiği izlenim buydu. Zavallı Mr. Bankes, der gibiydi, sanki yorgunluğu biraz da insanlara acımaktanmış ve içindeki yaşam, yeniden yaşama kararlılığı ancak acıma duygusuyla harekete geçiyormuş gibi. Ve bu hiç doğru değil, diye düşündü Lily; Mrs. Ramsay'in içgüdüselmiş ve başkalarının ihtiyacından çok kendine ait bir ihtiyaçtan kaynaklanıyormuş gibi görünen yanlış hükümlerinden biriydi bu da. Mr. Bankes asla acınacak bir adam değildi. Bir işi var, dedi Lily kendi kendine. Sonra birden, kendisinin de bir işi olduğunu hatırlayınca, bir hazine bulmuş gibi oldu. Bir anda resmi canlandı zihninde ve evet, diye düşündü, o ağacı ortaya doğru çekeceğim, o zaman o gereksiz boşluktan kurtulabilirim. Öyle yapacağım. Aklımı kurcalayan şey buydu. Tuzluğu aldı, ağacın yerini değiştireceğini unutmamak için, masa örtüsünün desenindeki bir çiçeğin üzerine koydu.

"Ne garip, postayla gelen şeyler genelde kıvır zıvır türünden olsa da insan yine de her zaman mektup gelmesini bekliyor," dedi Mr. Bankes.

Ne ipe sapa gelmez şeylerden söz ediyorlar, diye düşündü Charles Tansley kaşığını, yemeğinin hakkını vermeye kararlıymış gibi, öyle diye düşündü Lily (Mr. Tansley Lily'nin karşısında, sırtı pencereye dönük, manzaranın tam ortasında oturuyordu), sıyırdığı tabağının tam ortasına bırakırken. Her şeyiyle yavan bir durağanlık, soğuk bir sevimsizlik izlenimi bırakıyordu.

Ama yine de, bir insana iyice bakınca ondan hoşlanmamazlık edemiyordu. Onun gözlerini beğeniyordu Lily; mavi, çukura kaçmış, ürkütücü.

"Çok mektup yazar mısınız Mr. Tansley?" diye sordu Mrs. Ramsay, onun da adama acıdığını tahmin etti Lily; çünkü şu bir gerçekti ki erkeklere sanki yoksun oldukları bir şey varmış gibi acırdı hep – kadınlaraysa, sanki her şeye sahiplermiş gibi, asla acımazdı. Annesine mektup yazıyordu Mr. Tansley; onun dışında herhalde ayda bir mektup bile yazmadığını söyledi Mr. Tansley kısaca.

Bu insanların meraklı olduğu türden ipe sapa gelmez şeylerden söz etmeye hiç niyeti yoktu çünkü. Bu budala kadınların kendisiyle tenezzül eder gibi ilgilenmelerine izin vermeyecekti. Odasında kitap okurken aşağı inmişti ve şimdi her şey ona saçma, yüzeysel, boş geliyordu. Neden böyle süslenmişlerdi sanki? O günlük giysileriyle gelmişti. Gece kıyafeti yoktu. "Postayla gelen şeyler genelde kıvır zıvır" – hep böyle şeyler söylerlerdi. Erkeklere de bu türden şeyler söyletirlerdi. Evet, gayet doğru, diye düşündü. Bütün yıl boyunca kıvır zıvır şeylerle uğraşıyorlardı hep. Bütün yaptıkları konuşmak, konuşmak, konuşmak, yemek, yemek, yemekti. Hepsi kadınların suçuydu. Kadınlar bütün o "cazibeleriyle", budalalıklarıyla uygarlığı imkânsız kılıyorlardı.

"Yarın Fener'e gidilemiyor Mrs. Ramsay," dedi haklılığını kanıtlamak ister gibi. Ondan hoşlanıyordu; ona hayrandı; kanalizasyon borusunun yanındaki adamın ona bakışı hâlâ aklından çıkmamıştı; ama yine de haklı olduğunu kanıtlamak gereğini duyuyordu.

Cidden de, diye düşündü Lily Briscoe, o gözlere rağmen, ama bir de şu burna, şu ellere bak, hayatında gördüğü en itici insanlardan biriydi. Öyleyse onun dediklerini neden umursuyordu? Kadınlar yazmayı beceremez, kadınlar resim yapmayı

becceremez – söylediklerine kendisinin de inanmadığı, sadece kim bilir hangi neden yüzünden işine geldiği için böyle konuştuğu bu kadar ortadayken, dediklerinin ne önemi vardı? Neden bütün varlığı, rüzgâra kapılmış mısırlar gibi eğiliyordu da bu aşağılanmadan sonra ancak büyük ve acı veren bir çabayla doğrulabiliyordu? Bir kez daha yapmalıydı. İşte masa örtüsündeki ince dal; bu da resmim; o ağacı ortaya getirmem lazım; bundan başka hiçbir şeyin önemi yok. Buna tutunup öfkelenmese, tartışmasa olmaz mıydı, diye sordu kendi kendine; ve canı öç almak istediğinde, bunu onunla dalga geçerek yapsa olmaz mıydı?

"Ah, Mr. Tansley," dedi, " Fener'e giderken beni de yanınıza alır mısınız? Çok gelmek isterim."

Onun anlayabileceği şekilde yalanlar söylüyordu. Canını sıkmak için, nedense, gerçekten kastetmediği şeyler söylüyordu. Onunla alay ediyordu. Mr. Tansley'in üzerinde eski flanel pantolonu vardı. Başka pantolonu yoktu. Kendini kaba saba, herkesten uzak ve yalnız hissediyordu. Lily'nin her ne sebeptense kendisine sataşmaya çalıştığının farkındaydı. Onunla Fener'e gitmek istediği falan yoktu; onu küçümsüyordu; Prue Ramsay de öyle; hepsi küçümsüyordu. Ama kadınların onu aptal durumuna düşürmelerine izin vermeyecekti; bu yüzden oturduğu koltukta kasten dönüp pencereden dışarı baktı, birden, çok kaba bir şekilde, yarın havanın Lily için fazla sert olacağını söyledi. Deniz tutardı.

Mrs. Ramsay onları dinlerken, Lily yüzünden böyle konuşmuş olmak canını sıkmıştı. Keşke odasında tek başına, kitaplarının arasında, çalışıyor olsaydı. Kendini en rahat hissettiği yer orasıydı. Ve şimdiye kadar bir peni bile borçlanmamıştı; on beş yaşından beri babası onun için tek bir peni harcamış değildi; biriktirdikleriyle eve de yardım etmişti; kız kardeşini o

eğitiyordu. Yine de, Miss Briscoe'ya usturuplu bir cevap verebilmenin yolunu bilmeyi isterdi; öyle, ani bir tepki vermemiş olsaydı keşke. "Deniz tutar." Keşke Mrs. Ramsay'e söyleyebileceği, ona çok bilmiş ve sıkıcı bir tip olmadığını gösterecek bir şeyler bulabilseydi. Hakkında böyle düşünüyordu herkes. Mrs. Ramsay'e döndü. Ama o William Bankes ile Tansley'in hiç tanımadığı insanlardan söz etmekle meşguldü.

"Evet, götürebilirsin," dedi Mrs. Ramsay kısaca, hizmetçiyle konuşmak için William Bankes ile sohbetine ara vererek. "Onu son görüşümden bu yana on beş yıl –yo, yirmi yıl– geçmiştir," dedi, sanki kendini konuştukları şeye çok kaptırmış da, sohbetin bir saniyesini bile kaçırmak istemiyormuş gibi tekrar Mr. Bankes'e dönerek. Demek Mr. Bankes bu gece ondan haber almıştı! Carrie hâlâ Marlow'da yaşıyordu ve her şey yine aynıydı, öyle mi? Ah, dünmüş gibi hatırlıyordu – nehirdeki o gezintiyi, nasıl üşüdüğünü. Ama Manning'ler bir plan yapmışsa, ona sıkı sıkıya bağlı kalırlardı. Herbert'ın bankın üstündeki bir eşek arısını çay kaşığıyla öldürüşünü hiç unutamazdı! Ve hâlâ devam ediyor, diye düşündü Mrs. Ramsay derin derin, yirmi yıl önce çok, çok üşüdüğü Thames kıyısındaki o salonun koltuklarıyla sehpaları arasında bir hayalet gibi süzülerek; ama şimdi bir hayalet gibi aralarında dolaşıyordu; ve kendisi değişmiş olsa da, artık dingin ve çok güzel görünen o özel günün bunca yıldır yerinde kalmış olması onu büyülüyordu. Carrie kendisi mi yazmıştı, diye sordu Mr. Bankes'e.

"Evet. Yeni bir bilardo odası yaptırdıklarını söylüyor," dedi William Bankes. Yo! Yo! Bu mümkün değildi! Yeni bir bilardo odası yaptırmak mı! Mrs. Ramsay'e imkânsız göründü bu.

Mr. Bankes ise bunda bir tuhaflık görmüyordu. Artık durumları çok iyiydi. Carrie'ye onun sevgilerini iletsin miydi?

"Ah," dedi Mrs. Ramsay hafifçe irkilerek. "Hayır," diye de

ekledi, yeni bilardo odası yaptıran bu Carrie'yi hiç tanımadığını düşünerek. Ama ne tuhaf, diye tekrarladı Mr. Bankes'i şaşırtarak, orada yaşamaya hâlâ devam ediyor olmaları. Bunca zamandır onları olsa olsa bir kez aklına getirmiş olmasına rağmen o kadar yıl boyunca yaşamaya devam edebilmiş olmalarını olağanüstü buluyordu. Aynı yıllar boyunca, kendi hayatı ne kadar da olaylı geçmişti. Ama belki Carrie Manning de onu düşünmemişti. Çok tuhaf ve tatsız bir fikirdi bu.

"İnsanlar çok geçmeden kendi yollarına gidiyor işte," dedi Mr. Bankes, ne de olsa hem Manning'leri hem de Ramsay'leri tanıdığını düşününce, bir tatmin hissiyle. Kendisinin kimseden kopmadığını düşündü, kaşığını bırakıp sinekkaydı tıraş edilmiş yüzünü özenle silerken. Ama kendisinin bu konuda belki de biraz farklı olduğunu düşündü; hiçbir şeye kapılmazdı. Her çevreden dostu vardı... Mrs. Ramsay burada sohbeti kesip hizmetçiye yemeğin sıcak tutulmasıyla ilgili bir şeyler söylemek zorunda kaldı. İşte bu yüzden yalnız yemeyi tercih ediyordu. Bütün bu kesintiye uğrayışlar canını sıkıyordu Mr. Bankes'in. Evet, diye düşündü, zarif ve kibar tavrını hiç bozmadan, sadece, güzelce cilalanmış ve boş bir zamanda kullanılmayı bekleyen bir aleti inceleyen usta edasıyla sol elinin parmaklarını masa örtüsünün üzerinde açmakla yetinerek, dostlar insandan bu çeşit fedakârlıklar beklerdi işte. Gelmeseydi, Mrs. Ramsay'i kırmış olacaktı. Ancak gelmesine de değmiyordu. Eline bakarken yalnız olsa akşam yemeğinin çoktan bitmiş olacağını düşündü; çalışmak için serbest kalmış olacaktı. Evet, diye düşündü, bu korkunç bir zaman kaybı. Çocuklar hâlâ gelmeye devam ediyordu. Mrs. Ramsay, "İçinizden biri bir koşu Roger'ın odasına gitse keşke," dedi. Bütün bunlar ne kadar gereksiz, ne kadar sıkıcı şeyler, diye düşündü Mr. Bankes, öteki şeylere –işe– kıyasla. Burada oturmuş parmaklarıyla masada

tempo tutacağına – çalışmasına kuşbakışı göz atışı geldi gözünün önüne. Bütün bunlar kesinlikle tam bir zaman kaybıydı! Yine de, diye düşündü, o benim en eski dostlarımdan biri. Bu yüzden ona bağlıyım. Ama şimdi, şu anda, Mrs. Ramsay'in varlığı onun için hiçbir şey ifade etmiyordu: güzelliği hiçbir şey ifade etmiyordu; küçük oğluyla pencerede oturuşu – hiç, hiçbir şey. Tek istediği yalnız kalıp o kitabı eline almaktı. Kendini rahatsız hissediyordu; yanında oturup ona karşı hiçbir şey hissetmediği için, kendini hain gibi hissediyordu. İşin gerçeği, aile yaşantısından hoşlanmıyordu. İnsan kendine böyle koşullarda sorardı işte, ne için yaşıyorum, diye. Neden, diye sorardı, insan ırkının devamı için bunca zahmete giriyorum? Bu o kadar da arzulanacak bir şey mi? Tür olarak çok mu çekiciyiz? Pek sayılmaz, diye düşündü, o hırpani denebilecek oğlanlara bakarak. İçlerinde en sevdiği, Cam, yatmıştı herhalde. Aptalca sorular, gereksiz sorular, meşgul bir insanın asla sormayacağı sorular. İnsan yaşamı bu mudur? İnsan yaşamı bu mudur? İnsanın bunları düşünecek zamanı olmazdı. Ama Mrs. Ramsay'in hizmetçilere talimatlar verdiğini, Carrie Manning'in hâlâ hayatta oluşunun Mrs. Ramsay'i ne kadar şaşırttığını, en iyi dostlukların bile pamuk ipliğine bağlı olduğunu düşünmek onu şaşırttığı için orada oturmuş kendine bu türden sorular soruyordu işte. İnsanlar birbirinden kopar. Yine kendini suçladı. Mrs. Ramsay'in yanında oturuyordu ve ona söyleyecek hiçbir şey bulamıyordu.

"Çok özür dilerim," dedi Mrs. Ramsay sonunda ona dönerek. Kendini kaskatı ve anlamsız hissediyordu, ıslanıp kurumuş ve ne kadar zorlasanız da ayaklarınızı içlerine sokamayacağınız bir çift bot gibi hissediyordu. Ama ayaklarını o botlara sokmak zorundaydı. Dikkatli olmazsa Mrs. Ramsay ona ihanet ettiğini, onu zerre kadar umursamadığını anlardı; bu da hiç hoş olmazdı. Bu yüzden başını kibarca ona doğru eğdi.

"Bu keşmekeşin içinde yemek yemekten nefret ediyorsunuzdur herhalde," dedi Mrs. Ramsay, kafası dağınık olduğu zamanlarda yaptığı gibi görgü kurallarına uygun davranarak. Bir toplantıdaki herkes bir ağızdan konuşmaya başladığında, birliği sağlamak için, herkesin Fransızca konuşmasını öneren bir başkan gibiydi. Kötü bir Fransızcayla da olsa, konuşanın fikirlerini ifade edebilecek sözcükler yer alamasa da Fransızca konuşmak yine de biraz düzen, biraz birlik sağlardı. Mr. Bankes de ona aynı dilde yanıt verdi: "Yo, hiç de değil"; böyle tek heceli sözcüklerle konuşulduğunda bile bu dili hiç anlamayan Mr. Tansley, yine de duyar duymaz samimiyetlerinden kuşkuya düştü. Cidden boş konuşuyor, diye düşündü, bu Ramsay'ler; bu yeni fırsatın üstüne sevinçle atladı, günün birinde birkaç arkadaşına yüksek sesle okuyacağı bir not düştü. İnsanın canı ne isterse söyleyebileceği bir toplulukta, "Ramsay'lerde kalmanın" nasıl bir şey olduğunu ve hepsinin nasıl da boş boş konuştuğunu alaycı bir dille anlatacaktı. Bir kez yapmaya değer, diyecekti; ama bir daha asla. Kadınlar insanı öyle bunaltıyorlardı ki, diyecekti. Ramsay'in güzel bir kadınla evlenip sekiz çocuk yaparak hayatını mahvetmiş olduğu kesindi. Konuşması buna benzer bir biçimde şekillenecekti ama şimdi, o anda, yanında boş bir sandalyeyle orada kapana kısılmış otururken, hiçbir şeyin şekillendiği yoktu. Her şey kırık dökük parçalar halindeydi. Kendini fazlasıyla, hatta fiziksel olarak rahatsız hissediyordu. Birilerinin ona kendini gösterme fırsatını vermesini istiyordu. Bunu öyle çok istiyordu ki sandalyesinde kıpırdanıp duruyor, bir ona, bir buna bakıyor, sohbetlerine girmeye çalışıyor, arada ağzını açıp kapatıyordu. Balıkçılık sanayisinden söz ediyorlardı. Neden ona fikrini soran yoktu? Balıkçılık sanayisinden ne anlarlardı ki?

Lily Briscoe bütün bunları biliyordu. Onun tam karşısında

otururken, genç adamın etinin sislerini –sohbete katılmak için duyduğu arzunun üzerine geleneklerin örttüğü o ince sisin– içine sinmiş kendini ortaya koyma arzusunun bütün iskeletini bir röntgen filminde olduğu gibi görmemesi mümkün müydü? Ama, diye düşündü, o Çinli gözlerini kısarak ve onun "yazmayı beceremeyen, resim yapmayı beceremeyen" kadınları nasıl küçümsediğini hatırlayarak, onun rahatlamasına ne diye yardımcı olayım?

Bildiği davranış kurallarının, (diyelim) yedinci maddesine göre, bu gibi durumlarda, o anda elinde ne iş olursa olsun, karşısındaki genç bir erkeğin yardımına koşmak kadına düşerdi ki, erkek, kibrinin, kendini ortaya koyma hırsının iskeletini rahatlatabilsin; nasıl ki, diye düşündü o geçkin kızlara has dürüstlükle, metroda yangın çıkacak olsa, onların da bizi kurtarması gerekiyorsa. Öyleyse, diye düşündü, Mr. Tansley'in beni gezdirmesi doğru olur. Ama ikimiz de bunların hiçbirini yapmazsak, diye düşündü, bu iş nasıl olacak? Bu yüzden oturup gülümsemeye devam etti.

"Fener'e gitmeyi planlamıyorsun, değil mi Lily?" dedi Mrs. Ramsay. "Zavallı Mr. Langley'yi hatırlarsın; kim bilir kaç kez dünyayı dolaşmıştır ama kocamla oraya gittiği gün kadar eziyet çekmediğini söylemişti bana. Denizcilik konusunda iyi misinizdir Mr. Tansley?" diye sordu.

Mr. Tansley bir çekici havaya kaldırdı: var gücüyle fırlattı; ama çekiç düşerken, o kelebeğin hakkından böyle bir aletle gelemeyeceğini anlayınca hayatında hiç deniz tutması yaşamadığını söyledi. Ama o tek bir cümlenin içinde, barut gibi yoğun bir şekilde, dedesinin balıkçı olduğu iması vardı; babasının eczacı olduğu; buraya kadar tek başına, dişiyle, tırnağıyla kazıyarak geldiği; bununla gurur duyduğu; kendisinin Charles Tansley olduğu – oradakiler farkında değildi bunun ama bir gün

herkes öğrenecekti. Kaşlarını çatarak gözlerini karşıya dikmişti. Kendi içindeki barutun günün birinde, pamuk balyaları ya da elma fıçıları gibi havaya uçuracağı bu kibar, mürekkep yalamış insanlara acıyordu neredeyse.

"Beni de götürür müsünüz Mr. Tansley?" dedi Lily bir çırpıda, kibarca, çünkü, elbette, eğer Mrs. Ramsay ona, "Ateşten denizlerde boğuluyorum hayatım. Eğer bu ânın acısına biraz merhem olup şu delikanlıya güzel bir şeyler söylemezsen, hayatım kayalara vuracak – hatta şu anda o gıcırtılarla iniltileri duymaya başladım bile. Sinirlerim keman yayı gibi gerildi. Bir dokunuşta kopuverecekler sanki–" derse, ki aslında diyordu, gözlerindeki bakış öyle diyordu, o zaman elbette Lily'ye de yüz ellinci kez yaptığı deneyden –o delikanlıya iyi davranılmadığı takdirde acaba neler olur deneyinden– vazgeçmek ve kibar davranmak düşerdi.

Lily'nin tavrındaki değişimi –artık dostça davrandığı şeklinde– doğru yorumlayan Tansley de benmerkezciliğinden sıyrılarak bebekliğinde onu kayıktan denize attıklarını anlattı; babasının onu tekne kancasıyla sudan çıkardığını; yüzmeyi bu şekilde öğrendiğini. Amcalarından birisi İskoçya kıyılarındaki kayalıklardan birinde fener bekçisiydi. Bir seferinde onun yanındayken fırtına çıkmıştı. Bunu herkesin sustuğu bir anda yüksek sesle söyledi. Amcasıyla birlikte fenerdeyken fırtına çıktığını söylediğinde herkes onu dinlemek zorundaydı. Ah, dedi içinden, Lily Briscoe, sohbet böyle elverişli bir yola girerken, Mrs. Ramsay'in ona minnet duyduğunu hissediyordu (çünkü artık Mrs. Ramsay'in de bir çift laf edecek fırsatı olmuştu), ah, dedi, sizin için bunun bedelini ben ödemedim mi? Dürüst davranmamıştı.

Her zamanki numarasını yapmıştı –kibarlık göstermişti. Mr. Tansley'i asla tanımayacaktı. O da Lily'yi asla tanımayacaktı.

İnsan ilişkilerinin hepsi böyle, diye düşündü Lily, ki en kötüsü de (Mr. Bankes de olmasa) kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerdi. Kaçınılmaz olarak samimiyetsiz oluyorlardı. Sonra gözü unutmasın diye önüne koyduğu tuzluğa takıldı, ertesi sabah ağacı daha çok ortaya yaklaştıracağını hatırlayınca ertesi gün resim yapacağını düşünerek öylesine keyiflendi ki, Mr. Tansley'in söylediklerine kahkahalarla gülmeye başladı. İsterse bütün gece konuşsundu.

"Peki insanlar o fenerlerde ne kadar kalıyor?" diye sordu. Tansley de anlattı. Şaşılacak kadar bilgiliydi. Ve artık minnettar olduğuna, Lily'den hoşlandığına, yemeğin keyfini çıkarmaya başladığına göre, diye düşündü Mrs. Ramsay, kendisi de o rüyalar ülkesine, o gerçekdışı ama büyüleyici yere, yirmi yıl öncesine, Manning'lerin Marlow'daki salonuna dönebilirdi; dert edilecek bir gelecek olmadığı için, telaşsızca, kaygısızca yaşanırdı orada. Onların başına neler geldiğini biliyordu, kendisinin de. İyi bir kitabı yeniden okumak gibiydi, yirmi yıl önceki o hikâyenin sonunu biliyordu, hayat bu yemek salonundan bile, kim bilir nereye çağlayarak aktığı halde, o salon orada kilitlenip kalmıştı, tıpkı kıyılarının arasında dingince yatan bir göl gibi. Bir bilardo odası yaptırdıklarını söylemişti Mr. Bankes –bu mümkün müydü? William, Manning'leri anlatmaya devam edecek miydi? Etmesini istiyordu. Ama yo – her nedense artık havasında değildi. Denedi. William tepki vermedi. Onu zorlayamazdı. Hayal kırıklığına uğramıştı.

"Çocuklar insanı usandırıyor," dedi içini çekerek. William Bankes de dakikliğin önemsiz erdemlerden biri sayıldığına ve ileri yaşlara kadar pek edinemediğimize dair bir şeyler söyledi.

"Hiç edinemeyenler de var," dedi Mrs. Ramsay sırf boşluğu doldurmak için, William'ın gitgide kız kurusuna benzemeye başladığını düşünerek. Hainlik ettiğinin, Mrs. Ramsay'in daha

samimi bir şeylerden söz etmek istediğinin farkındaydı William, ama o anda bunu yapacak havada değildi, yaşamın tatsızlığına yenik düştüğü hissiyle öylece oturmuş, bekliyordu. Acaba ötekiler ilginç bir şeyler konuşuyor muydu? Ne anlatıyorlardı?

Balık mevsiminin kötü geçtiğinden; adamların göç ettiğinden. Maaşlardan ve işsizlikten söz ediyorlardı. Genç adam hükümete veryansın ediyordu. William Bankes, özel yaşam tatsızlaştığında bu türden bir şeye tutunmanın ne kadar rahatlatıcı olduğunu düşünürken, onun "şimdiki hükümetin en rezil icraatlarından biri" gibisinden bir şey söylediğini duydu. Lily dinliyordu; Mrs. Ramsay dinliyordu; herkes onu dinliyordu. Ama çoktan canı sıkılmış olan Lily bir şeylerin eksik olduğunu hissediyordu; Mr. Bankes bir şeylerin eksik olduğunu hissediyordu. Şalını omuzlarına saran Mrs. Ramsay bir şeylerin eksik olduğunu hissediyordu. Dinlemek için öne doğru eğilen herkes içinden "Aklımdan geçenler belli olmasa," diyordu; çünkü hepsi de, "Ötekiler böyle hissediyor. Balıkçılar yüzünden hükümete çok öfkeli ve içerlemiş durumdalar. Benimse umurumda bile değil," diye düşünüyordu. Ama belki de, diye düşündü Mr. Bankes, Mr. Tansley'e bakarken, adamımız budur. O adam hep beklenirdi. Her zaman için bir umut vardı. Lider her an ortaya çıkabilirdi; siyasette olduğu kadar, başka konularda da dâhi olan bir adam. Büyük ihtimalle bizim gibi örümcek kafalı ihtiyarlar hiç hoşlanmayacaktır ondan, diye düşündü Mr. Bankes mantığını kullanmak için elinden geleni yaparak, çünkü belkemiğinde sinirleri kıpırdamaya başlamış gibi tuhaf bir bedensel duyu, biraz kendisi adına, belki daha çok işi adına, bakış açısı adına, bilimi adına kıskançlık duyduğunu hissettiriyordu ona; bu yüzden de tamamen açık fikirli ve bütün bütüne adil olamıyordu, çünkü Mr. Tansley, siz hayatımızı boşa harcadınız, der gibiydi. Hepiniz yanılıyorsunuz. Zavallı örümcek kafalı

ihtiyarlar, umarsızca zamanın gerisinde kalmışsınız. Kendinden fazlasıyla emin görünüyordu bu delikanlı; ama tavırları çok kabaydı. Yine de Mr. Bankes kendini gözlemlemeye zorladı: çocuk cesurdu; yetenekliydi; konuya fazlasıyla hâkimdi. Belki de, diye düşündü Mrs. Bankes, Tansley hükümete veryansın ederken, söylediklerinde büyük bir gerçeklik payı da vardır.

"Söyleyin öyleyse..." dedi. Böylece siyaset konuşmaya başladılar, Lily masa örtüsündeki yaprağa baktı; tartışmayı tamamen iki erkeğin eline bırakan Mrs. Ramsay bu konuşmadan niçin bu kadar sıkıldığını düşünerek, masanın öteki ucundaki kocasına göz attı, onun da bir şeyler söylemesini arzu ediyordu. Tek bir sözcük, dedi kendi kendine. Çünkü tek bir şey söylese, her şey değişecekti. O her şeyin özüne inerdi. Balıkçıları ve aldıkları maaşı umursardı. Onları düşünmekten uyku uyuyamazdı. O konuştuğu zaman her şey farklı olurdu; o zaman insan karşısındakinin umurumda değil, görmüyor musun diye düşündüğünü hissetmezdi, çünkü umurunda olurdu. Sonra, ona fazlasıyla hayran olduğu için konuşmasını beklediğini fark ederek, sanki birileri kocasını ve evliliğini göklere çıkartmış gibi ve aslında kocasını göklere çıkartanın kendisi olduğunu anlayamadan, gözleri parlamaya başladı. Bunu onun yüzünde de görmeyi bekleyerek kocasına baktı; şu anda muhteşem görünüyor olsa gerekti... Ama Mr. Ramsay'in muhteşemlikle alakası yoktu! Yüzünü buruşturmuş, alnını kırıştırıp kaşlarını çatmış, yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Ne oldu acaba, diye meraklandı Mrs. Ramsay. Ne olabilirdi? Sadece zavallı Augustus bir tabak çorba daha istemişti – o kadar. Augustus'un yeni baştan çorba içmesi inanılmazdı, (masanın öteki ucunda oturan kocası kaş göz işaretiyle bunu anlatıyordu) iğrenç bir şeydi. Kendisi yemeğini bitirdikten sonra başkalarının yemeye devam etmesinden nefret ederdi. Mrs. Ramsay onun öfkesinin bir tazı

sürüsü gibi hızla gözlerine, kaşlarına yansıdığını görünce, birazdan şiddetli bir patlama yaşanacağını anladı; sonra da – ama şükürler olsun! Kocasının kendini kontrol edip frene bastığını gördü, bütün bedeninden kıvılcımlar çıkıyor ama ağzından tek sözcük dökülmüyordu. Mr. Ramsay kaşlarını çatarak oturmaya devam etti. Hiçbir şey söylemedi, karısının olanları izlemesini istiyordu. Kendisine hak vermesini bekleyecekti. Ama sonuçta zavallı Augustus neden bir tabak çorba daha içmesindi ki? Adamcağız sadece Ellen'ın koluna dokunarak:

"Ellen, bir tabak çorba daha lütfen," demiş ve Mr. Ramsay'in kaşları çatılıvermişti.

Neden olmasın, dedi Mrs. Ramsay. Augustus çorba içmek istiyorsa, içebilirdi elbette. Mr. Ramsay durmadan tıkınan insanlardan nefret ederdi, karısına kaşlarını çatarak baktı. Böyle saatlerce uzayıp giden her şeyden nefret ederdi. Ama ne kadar mide bulandırıcı bir manzara olsa da, kendini kontrol etmişti, Mrs. Ramsay görsündü işte. İyi ama bu kadar açıkça belli etmeye ne gerek var, diye ısrar etti Mrs. Ramsay (uzun masanın iki ucundan birbirlerine bakarak karşılıklı olarak bu sorularla cevapları yolluyorlardı, her ikisi de ötekinin ne hissettiğinden emindi). Görecekler, diye düşündü Mrs. Ramsay. Rose da, Roger da gözlerini babalarına dikmişlerdi; ikisinin de bir gülme krizine yakalanmalarının an meselesi olduğunu bildiği için telaşla (zaten zamanı da gelmişti):

"Mumları yakın," dedi, çocuklar hemen yerlerinden fırladılar, büfeye giderek mumları aradılar.

Neden duygularını saklayamıyor, diye düşündü Mrs. Ramsay, acaba Augustus Carmichael anlamış mıydı? Belki anlamıştı; belki de anlamamıştı. Orada oturup sakin sakin çorbasını içişine, elinde olmadan saygı duyuyordu. Canı çorba çekerse, çorba isterdi. İnsanlar ona ister gülsün, ister öfkelensin, o hiç istifini

bozmazdı. Kendisinden hoşlanmadığının farkındaydı Mrs. Ramsay; ama biraz da bu nedenle ona saygı duyuyordu, loşlaşan salonda, iri cüssesiyle, devasa, düşünceler içinde sakin sakin çorba içişini izlerken, o anda neler hissettiğini, neden hep böyle halinden memnun ve vakur olduğunu merak etti; ve Andrew'a ne kadar düşkün olduğunu, Andrew'un dediğine göre "bir şeyler göstermek için" onu odasına çağırışını düşündü. Bütün gün çimenlere uzanıp yatar, herhalde yazdığı şiirleri düşünür, sonunda kuşları gözleyen bir kediye benzer, aradığı sözcüğü bulunca patilerini çırpar, Mr. Ramsay de "Zavallı Augustus – bu adam gerçek bir şair," derdi ki kocası için bu büyük bir övgüydü.

Şimdi masanın üstüne sekiz tane mum konmuş, alevler başta biraz titreştikten sonra dikleşmiş, uzun masanın tamamını ve ortasındaki sarılı-morlu meyve tabağını gözler önüne sermişti. Ne yapmış böyle, diye düşündü Mrs. Ramsay, çünkü Rose'un düzenlediği tabaktaki üzümler ve armutlar, boynuzlu, pembe damarlı deniz kabukları, muzlar, ona denizin dibinden çıkartılmış bir kupayı, Neptün'ün şölen sofrasını, leopar postlarının, kırmızı ve altın rengi titreşen meşalelerin arasındaki Bacchus'un omzundan sarkan asma yapraklarının ucundaki üzüm salkımını (bunu bir resimde görmüştü) hatırlatmıştı... Böyle birdenbire ortaya çıkınca, o tabak çok büyük bir hacme ve derinliğe sahipmiş gibi göründü, insanın eline değneğini alıp dağlarına tırmanabileceği, vadilerine inebileceği bir dünyaydı sanki, Augustus Carmichael'ın da aynı meyve tabağıyla kendine bir göz ziyafeti çektiğini, tabağın içine dalıp oradan bir çiçek, buradan bir püskül kopartarak, ziyafet bittikten sonra tekrar yerine döndüğünü görünce keyiflendi (çünkü bu, bir an için bile olsa yakınlaşmalarını sağlamıştı). Augustus Carmichael'ın bakışı böyleydi, kendininkinden farklıydı. Ama aynı yere birlikte bakmak onları birleştirmişti.

Şimdi bütün mumlar yakılmıştı, mumların ışığı masanın iki yanındaki yüzleri birbirine yaklaştırmış, alacakaranlıktakinin aksine, masanın etrafına toplanmış bir gruba dönüşmüşlerdi, çünkü artık gece, dışarıdaki dünyayı net olarak göstermek bir yana tuhaf bir şekilde dalgalandıran, salonda düzen ve kuru zemin, dışarıdaysa, her şeyin bulanıklaşarak, sıvılaşarak yok olduğu bir yansıma varmış gibi gösteren pencere camlarının ardında kalmıştı.

Birden hepsi bir değişim geçirdi, sanki böyle bir şey gerçekten olmuştu da oradakiler bir grup olarak bir kovuğun içinde, bir adada bulunduklarının bilincindeydiler; dışarıdaki o akışkanlığa karşı ortak bir amaçları vardı sanki. Paul ile Minta'nın gelmesini bekleyerek huzursuzlanan ve aklını bir şeylere vermekte zorlandığını hisseden Mrs. Ramsay, bu huzursuzluğunun yerini beklentiye bıraktığını hissetti. Artık gelmeleri gerekirdi, bu ani canlanışın nedenini anlamaya çalışan Lily Briscoe da, bunu çim tenis kortundaki, güvenilirliğin bir anda yok olup aralarına büyük mesafelerin girdiği o anla kıyasladı; işte şimdi de az mobilyalı odada yanan çok sayıdaki mum, perdesiz pencereler ve mum ışığı altında parlak maskelere benzeyen yüzler aynı etkiyi yaratmıştı. Herkesin üzerinden bir ağırlık kalkmıştı; o anda her şeyin olabileceğini hissetti Lily. Mrs. Ramsay'in, artık gelmeleri lazım, diye düşünerek kapıya baktığı anda, Minta Doyle, Paul Rayley ve elinde büyük bir servis tabağı taşıyan hizmetçilerden biri, hep birlikte içeriye girdiler. Çok geciktiklerini, feci halde geciktiklerini söyledi Minta, masanın çevresine dağılırlarken.

"Broşumu kaybettim – büyükannemin broşuydu," dedi Minta, sesi kederliydi, iri kahverengi gözleri de kızarmıştı, Mr. Ramsay'in yanında otururken durmadan gözlerini yere eğip kaldırıyordu, cesaretlenen Mr. Ramsay ona takıldı. Böyle

akılsızlık yapılır mı, diye sordu Mr. Ramsay, dağ-tepe dolaşırken mücevher takılır mı?

Minta'nın ondan korktuğu günler geride kalmıştı –Mr. Ramsay'in müthiş bir zekâsı vardı, ilk gece onun yanında oturduğunda, George Eliot'tan bahsedince, Minta gerçekten korkmuştu çünkü *Middlemarch* romanının üçüncü cildini trende unutmuştu ve sonunu asla öğrenemeyecekti; ama sonradan onunla çok iyi anlaşmıştı, hatta Mr. Ramsay, Minta'ya budala olduğunu söylemekten çok hoşlandığı için, o da kendini olduğundan daha cahil göstermeye başlamıştı. O yüzden bu gece, Mr. Ramsay onunla alay edince hiç korkmadı. Ayrıca, salona girer girmez, o mucizenin yine gerçekleştiğini hemen anlamıştı; üzerinde o altın parıltı vardı yine. Bazen oluyordu; bazen de olmuyordu. O parıltının neden gelip neden gittiğini ya da bir odaya girinceye kadar üzerinde olup olmadığını bile bilmez, sonra bazı erkeklerin bakışından hemen anlardı. Evet, bu gece yine üstündeydi, hem de muazzam bir şekilde; Mr. Ramsay'in akılsızlık etme deyişinden anlamıştı. Onun yanına oturup gülümsedi.

Öyleyse oldu bu iş, diye düşündü Mrs. Ramsay; evlenmeye karar vermişlerdi. Ve bir an, bir daha hissetmeyi hiç beklemediği bir şey hissetti – kıskançlık. Çünkü o da, kocası da hissediyordu aynı şeyi– Minta ışıldıyordu; Mr. Ramsay böyle kızlardan hoşlanırdı, bu altınımsı-kızıl saçlı, adeta uçuşan, vahşi ve uçarı bir havası olan, "saçlarını kökünden kazımayan", zavallı Lily Briscoe için dediği gibi "sıska" olmayan kızlardan. Onlarda kendisinde olmayan bir özellik, bir ışıltı, bir canlılık vardı kocasını kendine çeken, keyiflendiren, Minta gibi kızların gözdeleri arasına girmesini sağlayan. Bu kızlar kocasının saçlarını kesip alabilir, ona saat zincirleri örebilir, çalışmasını yarıda bölüp (kendi kulaklarıyla duymuştu), "Haydi Mr. Ramsay; onları

yenme sırası bizde," diye seslenebilir, o da hemen dışarı çıkıp onlarla tenis oynardı.

Aslında kıskanmıyordu, sadece, arada bir, kendini zorlayıp aynaya baktığında, kendi hatası yüzünden yaşlanmış olmasına biraz içerliyordu belki. (Seranın faturası ve bu gibi şeyler.) Kocasına takıldıkları için minnettardı o kızlara. ("Bugün kaç pipo içtiniz Mr. Ramsay?" vesaire) Yeniden genç bir adam gibi görünmesini sağlıyorlardı; kadınlara çok çekici gelen, çalışmalarının önemi ve dünyanın dertleri ve şöhreti ya da başarısızlığının yükü altında ezilmemiş, onu ilk tanıdığında olduğu gibi yine, incecik ve kibar bir adam gibi; kayıktan inmesine yardım edişini hatırlıyordu; aynı böyle, hoş bir tavırla (Minta'ya takılan kocasına baktı, Mr. Ramsay şaşılacak kadar genç görünüyordu). Kendisine gelince – "Şuraya bırak," diyerek İsviçreli kızın içinde Boeuf en Daube olan kocaman, kahverengi kâseyi yavaşça önüne koymasına yardım etti – kendisine gelince, o da şapşal delikanlıları çok seviyordu. Paul yanına oturmalıydı. Onun için yer ayırmıştı. Cidden, bazen en çok şapşal delikanlıları sevdiğini düşünüyordu. İnsanı tez konularıyla sıkmazdı onlar. Ne kadar çok şey kaçırıyorlardı bu zekâ küpü adamlar! Sonunda kuruyup kalıyorlardı hepsi de. Paul'de insana çok çekici gelen bir şeyler var, diye düşündü delikanlı yanına otururken. Tavırları, o keskin hatlı burnu ve açık mavi gözleri çok hoşuna gidiyordu. Öyle düşünceliydi ki. Neler olduğunu – artık herkes yeniden sohbete daldığına göre – anlatır mıydı acaba?

"Biz Minta'nın broşunu aramak için geri döndük," dedi Paul yanına otururken. "Biz" – bu kadarı yeterliydi. O sözcüğü zorlanarak söylemesinden, sesinin yükselmesinden, ilk kez "biz" dediğini anlamıştı. "Biz şunu yaptık, biz bunu yaptık". Bütün hayatları boyunca böyle diyeceklerini düşünürken, Martha hafiften gösterişli bir tavırla büyük kahverengi tencerenin

kapağını kaldırınca, etrafı leziz zeytin, yağ ve sos kokuları sardı. Aşçı bu yemek için üç gün uğraşmıştı. Mrs. Ramsay bu yüzden çok dikkatli olması gerektiğini düşünerek, William Bankes'e özellikle iyi pişmiş bir parça kesebilmek için o yumuşak kütlenin içine daldı. Sonra tencerenin içine, parlak kenarlarına, iştah açıcı kahverengi ve sarı etlerden, defne yapraklarından, şaraptan oluşan o karmaşaya dikkatle bakarak şöyle düşündü: Bu iyi bir kutlama olur – şenlik kutlamasındaymış gibi, hem sapkın hem de şefkat dolu, tuhaf bir his doğuyordu içinde, sanki iki duygu birden oluşuyordu, biri derin – çünkü bir erkeğin bir kadına olan aşkından daha ciddi, daha yüce, daha etkili, yüreğinde ölüm tohumlarını taşıyan başka ne olabilirdi; aynı zamanda bu âşıkların, ışıl ışıl gözlerle hayallere dalan bu insanların etrafında dans edilmeliydi, onlarla alay edilip başlarına çelenkler takılmalıydı.

"Mükemmel olmuş," dedi Mr. Bankes bir anlığına bıçağını bırakarak. Yemeğini lezzetine dikkat ederek yemişti. Nefisti; ilik gibi olmuştu. Kusursuz pişirilmişti. Kırların ortasında böyle şeyler yapmayı nasıl becerdiğini sordu Mrs. Ramsay'e. Harika bir kadındı o. Mr. Bankes'in bütün sevgisi, bütün hayranlığı geri gelmişti; Mrs. Ramsay de bunun farkındaydı.

"Büyükannemden kalma bir Fransız tarifi," dedi Mrs. Ramsay, sevinci sesinde çınlıyordu. Elbette Fransızdı. İngiltere'de yemek pişirme sanatı denen şey mide bulandırıcıydı (bunda hemfikirlerdi). Kabakları suya atıp pişirmek demekti. Eti kayış gibi oluncaya kadar fırında tutmak demekti. Sebzelerin leziz kabuklarını soyup atmak demekti. "Oysa," dedi Mr. Bankes, "sebzenin asıl besin değeri oradadır." Bir de bütün o israf, dedi Mrs. Ramsay. İngiliz bir aşçının attıklarıyla bütün bir Fransız ailesi doyabilirdi. William'ın ona olan sevgisinin geri geldiğini, her şeyin yine yolunda olduğunu, gerginliğinin sona erdiğini,

artık yine zaferler kazanıp ona buna takılabileceğini hissetmenin verdiği coşkuyla kahkahalar attı, el kol hareketleri yaptı, sonunda Lily, yine olanca güzelliğiyle karşımızda otururken sebzelerin kabuklarından söz etmesi ne kadar çocukça, ne kadar saçma, diye düşündü. Mrs. Ramsay'de insanı korkutan bir şeyler vardı. Karşı konulmaz bir kadındı. Sonunda mutlaka istediğini yaptırıyor, diye düşündü Lilly. Şimdi de bunu başarmıştı – Paul ve Minta, artık nişanlı sayılırlardı işte. Mr. Bankes akşam yemeğini orada yiyordu. Sadece dileyerek, kolayca, dolaylı yollara sapmadan, hepsine büyü yapıyordu; ve Lily ondaki bu zenginliği kendi ruhunun yoksulluğuyla kıyaslıyor, bu zenginliğin bir bakıma, Mrs. Ramsay'in yanında oturan Paul Rayley'i titretse de soyutlaştıran, dikkatini bir noktada toplamasına neden olan, sessizleştiren o tuhaf, o ürkünç şeye olan inancından (çünkü yüzü parlıyordu Mrs. Ramsay'in – genç görünmese de, etrafa ışıltılar saçıyordu) geldiğini düşünüyordu. Sebzelerin kabuklarından söz eden Mrs. Ramsay'in o şeyi yere göğe sığdıramadığını, ona taptığını hissediyordu Lily; ellerini ısıtmak, o şeyi korumak için ellerini onun üzerine tuttuğunu ama yine de, her şeyi kendisi yarattığı için, güldüğünü, kurbanlarını sunağa götürdüğünü hissediyordu. Mrs. Ramsay de kapılmıştı o duyguya şimdi – aşkın titreşimine. Paul'ün yanında kendini nasıl da silik hissediyordu! Paul heyecanlıydı, yanıyordu; o ise soğuk ve alaycıydı; Paul maceraya atılmaya hazırdı; o kıyıya demir atmıştı; Paul fırlamaya hazırdı, pervasızdı; o tek başınaydı, dışlanmıştı – ve, bu bir felaket bile olsa, Paul'ün felaketinden kendisine de bir pay verilmesini istemeye hazır, çekinerek sordu:

"Minta broşunu ne zaman kaybetti?"

Paul'ün yüzünde anıların gizlediği hayallerle karışık nefis bir tebessüm vardı. Başını salladı. "Kumsaldayken," dedi.

"Mutlaka bulacağım," dedi, "sabah erkenden kalkacağım." Minta'nın duymasını istemediği için sesini alçalttı, gözlerini Mr. Ramsay'in yanına oturmuş kahkahalarla gülen Minta'ya doğru çevirdi.

Lily şiddetle karşı çıkmak, ona yardım etme arzusunu pervasızca dile getirmek istedi, gün ağarırken kumsalda bir taşın altından görünen broşun üzerine hamle eden ilk kişinin kendisi olacağını ve böylece kendisinin de denizcilerin ve serüvencilerin arasına katılmış sayılacağını hayal ediyordu. Peki aldığı yanıt ne olmuştu? Lily nadiren dışa vurduğu bir hevesle, "Ne olur ben de geleyim," demiş, Paul'se gülmekle yetinmişti. Evet anlamına mı geliyordu gülüşü, hayır mı? Belki ikisi de. Ama önemli olan ne anlama geldiği değildi – İstersen kendini uçurumdan aşağı at, umurumda bile değil, dercesine, tuhaf bir şekilde kıs kıs gülüşüydü. Lily'nin yanaklarında aşkın ateşini, dehşetini, insafsızlığını, vicdansızlığını tutuşturmuştu. Bu ateş yakmıştı Lily'yi, ama masanın öteki ucunda Mr. Ramsay'e şirinlikler yapan Minta'ya bakıp, kızın onun pençelerinin arasında olduğunu düşününce, irkilerek haline şükretti. Çünkü ne olursa olsun, diye düşünürken gözü tuzluğa gitti, şükürler olsun ki, kendisi evlenmek zorunda değildi: öyle bir aşağılanmayı kabul etmesi gerekmiyordu. Kişiliğinden ödün vermeyecekti. Ağacı biraz daha ortaya alsa iyi olacaktı.

İşte her şey bu kadar karmaşıktı. Çünkü başına gelen şey, özellikle de Ramsay'lerin evinde kalırken, iki zıt şeyi birden aynı anda şiddetle hissetmek zorunda bırakılmaktı; sen bunu hissediyorsun biriydi bu duyguların, ben bunu hissediyorum diğeri; ve şimdi olduğu gibi, kafasının içinde bunlar sürekli çatışırdı. Bu aşk o kadar güzel, o kadar heyecan verici ki, onun kenarında durmuş tir tir titriyor ve hiç âdetim olmamasına rağmen, kumsala gidip bir broşu aramayı teklif ediyorum; ama

aynı zamanda insana ait duyguların en aptalcası, en barbarcası bu aşk, pırlanta gibi bir delikanlıyı (Paul çok ince bir insandı), Mile End Road'lu, eli levyeli bir kabadayıya çeviriyor (kabadayılaşıyor, küstahlaşıyordu). Yine de, dedi kendi kendine, dünya kurulalı beri aşk için şarkılar söylenmiş; çelenkler ve güller yağdırılmış; on kişiden dokuzu aşktan başka bir şey istemediğini söyler; ama ona kalırsa kadınlar, kendi deneyiminden yola çıkarsa, istediğimiz şey bu değil, derlerdi; dünyada aşktan daha usandırıcı, çocuksu ve zalim bir şey yoktur; ama yine de çok güzel ve gereklidir. Peki öyleyse, peki öyleyse, diye sordu, tartışmayı ötekilerin sürdürmesini beklercesine, böyle bir tartışmada insan kendi küçük okunu atıp hedefi tutturamayınca ötekilerin devam etmesini beklermiş gibi. Böylece belki bu aşk konusuna bir ışık tutabilirler diye yeniden ötekilerin neler konuştuğunu dinlemeye koyuldu.

"Bir de," diyordu Mr. Bankes, "bir de İngilizlerin kahve dediği şu sıvı var."

"Ah kahve!" dedi Mrs. Ramsay de. Ama sorun daha çok (artık iyice coştuğunu ve sözcüklerin üzerine basa basa konuştuğunu görebiliyordu Lily) gerçek tereyağı ve temiz süttü. Tatlı tatlı ve güzel sözcükler seçerek İngiliz mandıracılık sistemindeki adaletsizliği, kapınıza ne biçim sütler bıraktıklarını anlattı, suçlamalarını kanıtlamak için tam konuya girmişken, ortadaki Andrew'dan başlayarak masadaki bütün çocuklar, çalılıkta bir öbekten ötekine geçen yangın gibi gülmeye başladılar; kocası da güldü; alay ediyorlardı onunla, ateşin içinde kalmıştı, süngüsünü bıraktı, borda toplarını indirdi, masada alay konusu oluşunun öcünü ancak Mr. Bankes'e İngiliz halkının önyargılarına laf edildiğinde insanın başına neler gelebileceğine örnek olarak sofranın gülünçlüğünü, maskaralığını göstererek aldı.

Ama Mr. Tansley konusunda yardımına koşan Lily'yi bu konunun dışında tuttuğu için, "Fakat Lily benimle aynı fikirde," diyerek, biraz ürkmüş, biraz irkilmiş bir haldeki Lily'yi kendi yanına çekti. (Çünkü aşkı düşünüyordu Lily.) Hem Lily'nin hem de Charles Tansley'in, konunun dışında kaldıklarını düşünüyordu Mrs. Ramsay. İkisi de öteki iki kişinin gölgesinde kalmışlardı. Tansley'in kendini iyice dışlanmış hissettiği ortadaydı; Paul Rayley oradayken hiçbir kadın ona bakmazdı. Zavallıcık! Ama onun da, birinin bir şey üzerindeki etkisiyle ilgili tezi vardı; başının çaresine bakabilirdi. Lily içinse durum farklıydı. O etrafa ışıltılar saçan Minta'nın gölgesinde kalmıştı; gri elbisesi, o kaşık kadar ekşi suratı, Çinli gözleriyle her zamankinden daha da silik görünüyordu. Her yanı ufacık tefecikti. Yine de, diye düşündü Mrs. Ramsay ondan yardım isterken (mandıralardan, kocasının botlarından söz ettiği kadar çok söz etmediği konusunda Lily ona destek çıkmalıydı çünkü – kocası durmadan botlarını anlatırdı) onu Minta ile kıyaslayarak, ikisi de kırk yaşına geldiğinde, Lily daha iyi olacak. Lily'de ancak sezilebilen bir şey vardı; bir kıvılcım; aslında Mrs. Ramsay'in çok hoşlandığı ama hiçbir erkeğin hoşlanmayacağından korktuğu kendine özgü bir şey vardı. Ancak William Bankes gibi, kendisinden epeyce yaşlı bir erkek hoşlanabilirdi. Mrs. Ramsay'in, karısının ölümünden beri onun kendisine ilgi duyduğunu düşündüğü oluyordu. "Âşık" değildi tabii; sadece sıkça rastlanan, tanımsız denebilecek bir yakınlık duygusuydu. Ah, saçmaladığın yeter, diye düşündü; William, Lily ile evlenmeliydi. Öyle çok ortak yönleri vardı ki. Lily çiçekleri çok severdi. İkisi de soğuk, mesafeli ve kendi kendine yetebilen insanlardı. Birlikte uzun bir yürüyüşe çıkmalarını ayarlamalıydı.

Aptal gibi, tutup ikisini karşı karşıya oturtmuştu. Yarın telafi edilebilirdi bu. Hava iyi olursa, pikniğe giderlerdi. Her şey

mümkün görünüyordu. Her şey doğru görünüyordu. Şimdilik (ama bu böyle süremez, diye düşündü, herkes botlardan bahsederken, kendini o andan ayırarak), şimdilik güvene kavuşmuştu; bir kartal gibi havada süzülüyordu; vücudunun her zerresini sonuna kadar, tatlı tatlı, sessizce, hatta vakurca dolduran bir sevinç dalgasında uçuşan bir bayrak gibi; sofrada yemek yiyenlere bakarken o sevincin kocasından, çocuklardan ve dostlardan kaynaklandığını düşündü; o derin sessizlikten yükselen her şey (William Bankes'e çok küçük bir parça daha verebilmek için toprak tencerenin dibine dikmişti gözlerini) her nedense şimdi yukarı doğru yükselen bir duman, bir buhar gibi havada asılı kalmış, hepsini güven içinde bir arada tutuyordu. Hiçbir şey söylenmesi gerekmiyordu; söylenecek bir şey yoktu. O şey çevrelerini kuşatmıştı. Sonsuzluğa katıldığını hissetti, özellikle iyi pişmiş bir parçayı özenle William Bankes'e verirken; çünkü o öğleden sonra farklı bir şey hakkında da yine böyle hissetmişti; her şeyde bir tutarlılık, bir denge vardı; yani değişimden payını almayan ve (yansıyan ışıkların üzerinde dalgalandığı pencereye bir bakış attı) o akışın, faniliğin, uçucu olanın karşısında yakut gibi parlayan bir şey; böylece o gün hissetmiş olduğu bir şeyi, o huzuru, dinginliği, gece yeniden hissetmiş oldu. Böylesi anlardan, diye düşündü, oluşuyor sonsuza kadar kalan şey. Bu da öyle olacaktı.

"Evet," diyerek William Bankes'in içini rahatlattı, "herkese fazla fazla yetecek kadar var."

"Andrew," dedi, "tabağını biraz aşağıda tut yoksa dökeceğim." (Boeuf en Daube gerçekten mükemmel olmuştu.) Kaşığı bırakırken, her şeyin merkezini kuşatan o sakin yer burası işte, diye hissetti, burada hareket edebilir insan ya da durabilir; artık konuşulanlara kulak vererek bekleyebilir (herkes yemeğini almıştı); bulunduğu yükseklikten ansızın aşağı düşen bir kartal gibi gösteriş yapabilir, kolayca kahkahalar atabilir, bütün

ağırlığını masanın öteki ucunda bin iki yüz elli üçün kare köküne, bu sayının tren biletindeki sayıyla aynı oluşuna dair bir şeyler anlatan kocasına verebilirdi.

Ne demekti ki bütün bunlar? Bugüne kadar anlamış değildi. Karekök de ne demekti? Oğlanlar biliyordu. Sırtını onlara yaslamıştı, küpler ve karekökler konusunda; zaten o anda bundan söz ediyorlardı; Voltaire ve Madame de Staël'den; Napoleon'un karakterinden; Fransa'daki arazi kiralarından; Lord Rosebery'den; Creevey'nin Anıları'ndan: dalgalanan dokunun üzerine köprü kuran, dünyayı ayakta tutan demir kirişler gibi yukarı aşağı, sağa sola uzanan erkek zekâsının bu harika dokusunun kendisini kaldırıp desteklemesine izin verdi, böylece kendini ona bırakabildi, hatta gözlerini kapatabildi ya da yattığı yerden bir ağacın sayısız katmanlar oluşturan yapraklarına bakan bir çocuk gibi gözlerini kırpıştırdı. Sonra uyandı. Doku hâlâ üretiliyordu. William Bankes Waverley romanlarını övmekle meşguldü.

Altı ayda bir o romanlardan birini okuduğunu söylüyordu. Peki Charles Tansley buna neden bu kadar öfkeleniyordu? Tansley bu konuda hiçbir şey, hem de hiçbir şey bilmemesine rağmen, diye düşündü delikanlıyı dinlemekten çok gözlemleyen Mrs. Ramsay, hemen lafa daldı (bütün bunlar hep Prue'nun ona iyi davranmayışı yüzünden, diye düşündü). Tavrından onun amacını anlayabiliyordu – kendini göstermek istiyordu ve profesör olana ya da evlenene kadar bu hep böyle sürecekti, "Ben – Ben – Ben," deme ihtiyacından ancak o zaman kurtulabilecekti. Çünkü zavallı Sir Walter'ı, yoksa Jane Austen mıydı, eleştirirken, durmadan "Ben – Ben – Ben," diyordu. Sadece kendini ve bırakacağı izlenimi düşündüğünü onun ses tonundan, kelimeleri vurgulayış şeklinden ve tedirginliğinden anlayabiliyordu Mrs. Ramsay. Başarıya ulaşmak ona iyi gelecekti.

Her neyse, yine tartışmaya dalmışlardı. Artık onları dinlemesi gerekmiyordu. Bunun sonsuza kadar sürmeyeceğini biliyordu ama o anda gözleri öyle net görüyordu ki sanki masada dolaşıp herkesin gerçek yüzünü, düşünceleriyle duygularını hiç çaba harcamadan ortaya çıkartıyordu, tıpkı suyun altına süzülen, küçük dalgaları, sudaki sazları, yalpalayarak yüzen golyan balıklarını, ansızın sessizleşen alabalıkların hepsini oldukları yerde titrerlerken yakalayan bir ışık gibi. Onları görüyordu; duyuyordu; ama söyledikleri her şeyde böyle bir özellik de vardı, söyledikleri her şey bir alabalığın hareketi gibiydi, dalgacıklarla çakıltaşlarını, sağda bir şeyi, solda da başka bir şeyi aynı anda görebiliyordunuz; ve bütün bir arada tutuluyordu; ve gerçek hayatta Mrs. Ramsay her şeyi eleyip birbirinden ayırırdı; Waverley romanlarını çok sevdiğini ya da hiç okumadığını söylerdi; kendini zorlardı; şimdiyse hiçbir şey söylemiyordu. O an için havada asılı kalmıştı.

"İyi ama bunun ne kadar süreceğini sanıyorsunuz?" dedi birisi. Dışarıya antenler salmıştı da bunlar titrerken bazı sözcükleri yakalıyor ve onun dikkatine sunuyorlardı sanki. Bu cümle de onlardan biriydi. Kocası için tehlike kokusu almıştı. Bunun gibi bir sorunun ona kendi başarısızlığını hatırlatacak bir şeylerin söylenmesine yol açacağı belliydi. Kitabı ne zamana kadar okunurdu – onun aklına hemen bu gelecekti. William Bankes (onun bu gibi abes şeylerle hiç işi olmazdı) gülerek, modadaki değişimlere zerre kadar önem vermediğini söyledi. İster edebiyatta isterse başka bir konuda olsun – neyin kalıcı olacağını kim bilebilirdi ki?

"Bırakın neden keyif alıyorsak onu yapalım," dedi. Onun dürüstlüğünü çok beğendi Mrs. Ramsay. İyi ama bu beni nasıl etkileyecek, diye hiç düşünmüyordu sanki. Ama farklı bir mizaca sahipseniz, övülmeye, cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyuyorsanız, tabii ki endişe etmeye başlıyordunuz (Mr. Ramsay'in endişe

etmeye başladığını biliyordu); birilerinin, ama sizin çalışmalarınız mutlaka kalıcı olacaktır Mr. Ramsay, ya da buna benzer bir şeyler söylemesini istiyordunuz. Bu endişesini, hafif bir tedirginlikle de olsa gayet açık bir şekilde Scott'ın (yoksa Shakespeare miydi?) kendisi için ömür boyu kalıcı olacağını söyleyerek ortaya koydu. Bunu söylerken sesi gergindi. Masadaki herkesin, nedenini bilemeden, kendini biraz rahatsız hissettiğini düşündü Mrs. Ramsay. Sonra, sezgileri gayet güçlü olan Minta Doyle dobra dobra, anlamsızca, Shakespeare okumaktan hoşlanan tek bir kişi bile olduğuna inanmadığını söyledi. Mr. Ramsay de soğuk bir sesle (neyse ki böylece dikkati başka yere çekilmişti) pek az insanın Shakespeare'i iddia ettikleri kadar sevdiğini söyledi. Ama, diye ekledi, yine de bazı oyunları göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir, ve Mrs. Ramsay o an için her şeyin yine yolunda olduğunu gördü; kocası Minta'nın sözlerine gülecekti, o da, Mrs. Ramsay'in gördüğü kadarıyla, kocasının kendisiyle ilgili derin endişesinin farkında olduğu için, ona ilgi gösterecek, şu ya da bu şekilde gururunu okşayacaktı. Ama keşke buna gerek olmasaydı: Belki de bu gereksinim kendi suçuydu. Her neyse, artık Paul Rayley'nin insanın çocukken okuduğu kitaplarla ilgili neler demeye çalıştığına kulak verebilirdi. O, kitapların kalıcı olduğunu söylüyordu. Okuldayken biraz Tolstoy okumuştu. Hiç unutamadığı birisi daha vardı ama adını hatırlayamıyordu. Rus isimlerini akılda tutmanın imkânsız olduğunu söyledi Mrs. Ramsay. "Vronsky," dedi Paul. Bunu hatırlıyordu çünkü onun bir kötü adam ismine çok uygun olduğunu düşünmüştü hep. "Vronsky," dedi Mrs. Ramsay; "Ah, *Anna Karenina*," ama sohbet burada tıkandı çünkü kitaplar ilgi alanlarında değildi. Yo, Charles Tansley olsa kitaplar konusunda ikisine de hemen derslerini verirdi, ama öylesine, doğru bir şey mi söylüyorum, iyi bir izlenim yaratıyor muyum acaba, gibi kaygılar karışırdı ki sözlerine Tansley

konuşurken Tolstoy'dan çok onun hakkında bir şeyler öğrenirdiniz, oysa Paul konuşurken kendisinden değil, sadece konudan söz ederdi. Bütün budalalar gibi Paul'de de bir mütevazılık, karşısındakinin hislerine değer verme alışkanlığı vardı, arada bunu çekici bulduğu olurdu Mrs. Ramsay'in. Şimdi de kendisini ya da Tolstoy'u değil, Mrs. Ramsay'in üşüyüp üşümediğini, cereyanda kalıp kalmadığını, bir armut isteyip istemediğini düşünüyordu.

Hayır, dedi Mrs. Ramsay, armut istemiyordu. Aslında hiç kimsenin dokunmamasını dileyerek, kıskanç gözlerle kolluyordu meyve tabağını (farkında olmaksızın). Gözleri meyvelerin kıvrımlarıyla gölgelerine, Lowland üzümlerinin koyu morlarına dalıp çıkıyor, sonra deniz kabuğunun dikenli sırtında dolaşıyor, neden yaptığını ya da yaptıkça neden daha çok huzur bulduğunu bilmeden, morun yanına sarıyı, kavisli bir meyvenin yanına yuvarlağı koyuyordu; ta ki, ah, çok yazık, bunu neden yapmışlardı – bir el uzanıp armutu alarak her şeyi mahvedinceye kadar. Şefkatle Rose'a baktı Mrs. Ramsay. Jasper ile Prue'nun arasında oturan Rose'a baktı. İnsanın kendi çocuğunun böyle bir şey yapması ne tuhaftı!

Çocuklarını, Jasper'ı, Rose'u, Prue'yu, Andrew'u, neredeyse hiç ses çıkarmadan, ama dudaklarının titreyişinden anladığı kadarıyla aralarında gizli bir şakayı paylaşarak, yan yana otururken görmek ne tuhaftı. Masada olup bitenlerden apayrı, kendi odalarına gittiklerinde gülmek için sonraya sakladıkları bir şeyler vardı. Babalarıyla ilgili bir şey olmadığını umdu. Yok, değildi herhalde. Acaba ne, diye meraklandı, biraz da üzülerek, kendisi orada olmasaydı çocuklar gülerdi mutlaka. Kolay kolay konuşmalara katılmadıkları için, o sabit, donuk, maskeye benzeyen yüzlerinin ardında sonraya saklıyorlardı her şeyi; büyüklerden biraz yukarıda ya da uzakta duran izleyiciler, gözlemciler gibiydiler. Ama bu gece Prue'ya baktığında, bu durumun onun için

çok geçerli olmadığını görebiliyordu. O daha yeni yeni başlıyor, kıpırdanıyor, aralarına giriyordu. Karşısındaki Minta'nın ışıltısı, bir heyecan, bir mutluluk beklentisi yansımışçasına belli belirsiz bir ışık vardı yüzünde, sanki kadınlarla erkekler arasındaki aşkın güneşi masa örtüsünün kenarlarından doğmuştu da, Prue bunun ne olduğunu bilmeden öne eğilmiş onu selamlıyordu. Gözlerini çekinerek ama merakla Minta'ya dikmişti, Mrs. Ramsay birinden ötekine baktı ve içinden Prue ile konuşarak, bir gün sen de onun kadar mutlu olacaksın, dedi. Çok daha mutlu olacaksın, diye de ekledi, çünkü benim kızımsın; kendi kızı başkalarının kızlarından daha mutlu olmalıydı. Ama yemek bitmişti. Masadan kalkma zamanı gelmişti. Herkes tabağında kalanlarla oynayıp duruyordu. Kocasının anlattığı hikâyeye gülmelerinin bitmesini bekleyecekti. Minta ile bir iddia konusunda şakalaşmakla meşguldü Mrs. Ramsay. Sonra kalkacaktı masadan.

Charles Tansley'i sevdiğini düşündü birden; onun gülüşünü seviyordu. Paul ile Minta'ya karşı bu kadar öfkeli olmasını seviyordu. Münasebetsizliklerini seviyordu. Sonuçta çok kafalı bir çocuktu. Lily ise, diye düşündü peçetesini tabağının yanına bırakırken, kendi kendini eğlendirmesini iyi bilirdi. Lily'nin nasıl olduğunu dert etmeye gerek yoktu. Bekledi. Peçetesini tabağının altına soktu. Evet, artık kalkabilirler miydi? Hayır. Hikâye hikâyeyi kovalıyordu. Bugün kocasının keyfi yerindeydi ve herhalde, o çorba olayından sonra zavallı Augustus'un gönlünü almak için onu da sohbete dahil etmişti – okuldayken ortak arkadaşları olan birisiyle ilgili hikâyeler anlatıyorlardı. Artık camlar iyice karardığı için mumların alevinin daha da parladığı pencereye baktı ve dışarıya bakarken söylenenleri dinlemediği için sesler kulağına çok tuhaf, bir katedraldeki ayinin sesleri gibi geldi. Aniden patlayan kahkahalar, ardından tek başına konuşan birinin (Minta'nın) sesi, bir Katolik kilisesinde ayine

katılan erkeklerle çocukların Latince duaları haykırışını hatırlattı ona. Bekledi. Kocası konuşmaya devam ediyordu. Ezbere bir şey okuyordu ve konuşmasının ritminden, ses tonundaki coşkulu ve melankolik tınıdan bunun bir şiir olduğunu anladı:

Çık, gel bahçe yolundan,
Luriana, Lurilee.
Çin gülleri çiçeklenmiş, sapsarı arılar üstlerinde.

Sözcükler (pencereye bakıyordu), sanki herkesten bağımsızlarmış, onları hiç kimse söylememiş de, kendi başlarına var olmuşlar gibi gelmişti kulağına, sanki dışarıdaki suyun üzerinde yüzen çiçeklerdi.

Yaşadığımız ve yaşayacağımız bütün hayatlar
Ağaçlarla dolu ve sürekli değişen yapraklarla.

Ne anlama geldiklerini bilmiyordu, ama tıpkı müzik gibi sözcükler de kendi sesiyle, kendisinin dışında söylenir gibiydiler, kendisi farklı şeyler söylerken akşam boyunca aklında olanları kolayca ve doğal bir şekilde anlatıyorlardı. Hiç bakmasa da masadaki herkesin o sesi dinlediğini biliyordu:

Bilmem sence de öyle mi
Luriana, Lurilee

kendisiyle aynı rahatlamayı ve hazzı duyarak, sanki nihayet, söylenmesi gereken şey söylenmiş gibi, sanki o ses kendi sesleriymiş gibi.

Ama ses kesilmişti. Etrafa bakındı. Zorlanarak masadan kalktı. Augustus Carmichael da ayağa kalkmıştı, elindeki peçetesi uzun beyaz bir giysiye benziyordu, ezgili bir sesle şiire devam etti:

Kralların atlarıyla
Çayırlardan ve papatya tarlalarından
Palmiye yapraklarıyla, sedir demetleriyle geçişini
izlemek için,
Luriana, Lurilee,

Mrs. Ramsay yanında geçerken hafifçe ona doğru dönüp son sözcükleri tekrarladı:

Luriana, Lurilee,

ve sanki onu onurlandırmak istercesine eğildi önünde. Mrs. Ramsay nedenini bilemeden Augustus'un o anda kendisinden her zamankinden daha çok hoşlandığını hissetti; bir gönül ferahlığı ve minnet duygusuyla selamına karşılık verdi, geçsin diye açtığı kapıdan dışarıya çıktı.

Şimdi her şeyi bir adım daha ileriye götürmek gerekiyordu. Eşikte durdu, daha o bakarken kaybolan o tablonun içinde kaldı bir an daha, sonra da, hareketlenip Minta'nın koluna girerek odadan çıkarken, birden her şey değişti, farklı bir şekil aldı; omzunun üzerinden son bir kez göz atarken, o tablonun artık geçmişe karıştığını biliyordu.

XVIII

Her zamanki gibi, diye düşündü Lily. Tam o anda hep yapılması gereken bir şeyler olurdu, Mrs. Ramsay, kendine has nedenlerle hemen yapılmasını isterdi onun, şu anda olduğu

gibi, bazen herkes sağda solda durup şakalaşırken, sigara odasına mı yoksa salona ya da tavan arasına mı gideceklerine karar veremezken. Sonra onun bu hayhuy içinde, Minta'nın koluna girmiş durduğunu, kendine, "Evet, artık zamanı geldi," diye hatırlattığını, tek başına bir şeyler yapmak için esrarlı bir havayla ortadan kaybolduğunu gördüler. Ve o gider gitmez herkes dağılır gibi oldu; oyalandılar, sağa sola gittiler, Mr. Bankes, Charles Tansley'in koluna girerek yemekte başladıkları siyaset tartışmasını tamamlamak üzere terasa çıkarınca gecenin dengesi değişti, ağırlık başka bir yöne aktı; onları uzaklaşırken izleyen Lily, kulağına İşçi Partisi'nin politikalarına dair birkaç kelime çalınırken, sanki diye düşündü, geminin köprü üstüne çıkmışlar da kerteriz alıyorlar; şiirden siyasete geçiş onda bu etkiyi yaratmıştı; işte Mr. Bankes ile Charles Tansley dışarı çıkarlarken, Mrs. Ramsay lambanın ışığında tek başına üst kata gitti. Nereye gidiyor acaba, diye meraklandı Lily, böyle acele acele?

Aslında koştuğu ya da acele ettiği yoktu Mrs. Ramsay'in; hatta gayet ağırdı adımları. Onca sohbetten sonra bir an sakin durup tek bir şeyi ele almak geçiyordu içinden, hayati olan şeyi; ayıklamak; koparmak; bütün duygulardan, kıvır zıvırdan arındırıp karşısında tutmak ve bu gibi şeylere karar vermeleri için bir araya getirdiği yargıçların oturduğu kurulun karşısına çıkarmak. İyi mi, kötü mü, doğru mu yoksa yanlış mı? Nereye gidiyoruz hepimiz vesaire. Böylece yemeğin şokunu üzerinden attı, tamamen bilinçsizce ve ne yaptığını bilmeden, dengesini sağlamak için dışarıdaki karaağaçların dallarından yardım aldı. Kendi dünyası değişiyordu, onlarsa sabitti. Yemek onu harekete geçirmişti. Her şey düzene girmeliydi. Şunu bunu düzene sokması gerektiğini düşündü, ağaçların sükûnetindeki saygınlığı ve karaağaç dallarının şimdi yine, rüzgârla birlikte (dalgadan geçen bir geminin başı gibi) görkemle göğe uzanışını

duyarsızca onayladı. Çünkü hava rüzgârlıydı (dışarı bakmak için bir an durdu). Rüzgârlıydı ve yapraklar arada bir gökyüzünü okşayarak bir yıldızı açığa çıkartıyor, yıldızlar da sanki titreşerek ışıyor ve yaprakların kenarlarının arasından parlamaya çalışıyorlardı. Evet, bu iş olmuştu o zaman, halledilmişti; ve halledilip bitirilen her şey gibi, resmileşmişti. Şimdi düşününce, onca sohbetten ve duygudan arındıktan sonra, sanki hep orada varmış gibiydi, sadece şimdi ortaya çıkarılmıştı, çıkınca da her şeyi dengeye oturtmuştu. Hepsi de, diye düşündü yürümeye devam ederek, hayatları boyunca bu geceyi hep anacaklardı; bu ayı; bu rüzgârı, bu evi; kendisini de. Gururlanmaya en yatkın olduğu bir anda, hayatları boyunca onların kalplerinde yer alacağını düşünmek gururunu okşadı; bu da, bu da, bu da, diye düşündü gülerek, ama sevgiyle, sahanlıktaki kanepe de (annesinindi) ve sallanan koltuk da (babasınındı) ve Hebrid Adaları'nın haritası da. Bütün bunlar Paul ile Minta'nın yaşamında yeniden hayat bulacaktı; "Rayley'lerin" – bu yeni ismi tekrarladı ve eli çocuk odasının kapısında, aradaki duvarlar iyice incelmiş ve her şey pratikte (rahatlama ve mutluluk hissediyordu) bir arada akıyormuş gibi heyecandan kaynaklanan, insanlarla arasındaki o duygu birliğini hissetti; koltuklar, masalar, haritalar hem kendisinindi hem de onların, kime ait olduklarının bir önemi kalmamıştı, o öldükten sonra da Paul ile Minta bunları devam ettireceklerdi.

Kapı kolunu gıcırdamasın diye sertçe indirip içeriye girdi ve sesli konuşmaması gerektiğini kendine hatırlatmak ister gibi hafifçe dudaklarını büzdü. Ama içeriye girer girmez, tedbirli davranmanın gereksiz olduğunu görerek canı sıkıldı. Çocuklar daha uyumamıştı. Bu en kızdığı şeydi. Mildred daha dikkatli olmalıydı. James'in uyumaya hiç niyeti yok gibiydi, Cam dimdik oturuyor, Mildred yalınayak dolaşıyordu, saat neredeyse on

bir olmasına rağmen hâlâ konuşuyorlardı. Konu neydi? Yine şu korkunç kafatası. Mildred'a onu kaldırmasını söylemişti ama o tabii ki unutmuştu ve şimdi Cam de James de ayaktaydılar, saatler önce uyumuş olmaları gerekirken birbirleriyle çekişiyorlardı. Şu korkunç kafatasını, Edward hangi akla hizmet yollamıştı ki? Aptallık edip onu duvara asmalarına izin vermişti. Mildred duvara sımsıkı çivilendi demişti, Cam o kafatası odadayken uyuyamıyor, James de kafatasına dokundukları anda kıyameti koparıyordu.

Ama Cam uyumalıydı (domuzun koca boynuzları olduğunu söylüyordu Cam) – uykuya dalıp rüyasında muhteşem saraylar görmeliydi, öyle dedi Mrs. Ramsay, Cam'in yatağına oturarak. Ama odanın her yerinde o boynuzları görüyordu Cam. Doğruydu. Lambayı nereye koyarlarsa koysunlar (James karanlıkta uyuyamıyordu) boynuzların gölgesi mutlaka bir yere vuruyordu.

"Ama düşünsene Cam, o sadece yaşlı bir domuz," dedi Mrs. Ramsay, "çiftliktekiler gibi siyah ve tatlı bir domuzcuk." Ne var ki Cam onu odanın her yerinden üstüne saldıran korkunç bir şey olarak görüyordu.

"Peki öyleyse," dedi Mrs. Ramsay, "biz de üstünü örteriz," ve çocuklar gözleriyle izlerken şifoniyere gidip küçük çekmeceleri hızla birer birer açtı, işe yarar bir şey bulamayınca, hemen kendi şalını çıkarıp domuz kafasına defalarca doladı, Cam'in yanına dönüp başını yastığa, onunkinin yanına yaslayarak şimdi nasıl da güzel göründüğünü, perilerin ona nasıl da bayılacağını söyledi; kuş yuvası gibi olmuştu, yurtdışında gördüğü çok güzel bir dağa benzemişti, vadileriyle, çiçekleri ve çan sesleriyle, kuş şakımalarıyla, ufak keçileri ve antiloplarıyla... Ritmik bir sesle söylediği sözlerin Cam'in zihninde yankılandığını, kendisinin peşinden onun da domuz kafasının nasıl da bir dağa, kuş yuvasına, bahçeye benzediğini ve üzerinde küçük antiloplar

olduğunu tekrarladığını görebiliyordu, Cam'in gözleri kapanıp açılıyordu, Mrs. Ramsay gitgide tekdüzeleşen, daha ritmik ve anlamsız bir ton alan sesiyle ona gözlerini yumup uyuması ve rüyasında dağları, vadileri, kayan yıldızları, papağanları, antilopları, bahçeleri ve güzel olan her şeyi görmesi gerektiğini söylerken başını yastıktan usulca kaldırdı, daha da mekanikleşen sesiyle konuşmaya devam ederek iyice doğrulduğunda, Cam'in uyumuş olduğunu gördü.

Artık, diye fısıldadı oğlunun yatağına giderek, James de uyumalıydı, çünkü bak, dedi, yabandomuzunun kafası yerinde duruyordu; ona dokunmamışlardı; James'in istediği olmuştu; sapasağlam orada duruyordu. James kafanın şalın altında olduğuna emin oldu. Ama bir şey daha sormak istiyordu annesine. Yarın Fener'e gidecekler miydi?

Hayır, yarın değil ama yakında gideceklerini söyleyerek, ona söz verdi Mrs. Ramsay; havanın açtığı ilk gün. James uslu çocuk oldu. Uzandı. Annesi üstünü örttü. Ama onun bunu hiç unutmayacağını biliyordu, Charles Tansley'e öfkeliydi Mrs. Ramsay, kocasına da, onu umutlandırdığı için kendine de kızgındı. Elini şalına attı ama domuz kafasına sarmış olduğunu hatırlayınca ayağa kalktı, pencerenin camını dört-beş santim daha aşağı çekti, rüzgârın sesini duydu, gecenin kaygısız serinliğini içine çekti, Mildred'a iyi geceler mırıldanıp odadan çıktı, kilidin dilini deliğine yavaşça düşürdü ve gitti.

Kitaplarını odasında yere fırlatmasa, diye düşündü, Charles Tansley'in ne kadar münasebetsiz bir tip olduğunu hatırlayarak. Çünkü ikisinin de uykusu derin değildi; ikisi de tez canlı çocuklardı ve Tansley Fener hakkında öyle şeyler söylediğine göre, tam çocuklar uykuya dalacakken sakarlık edip dirseğiyle çarparak üst üste konulmuş birkaç kitabı da devirebilirmiş gibi geliyordu Mrs. Ramsay'e. Çalışmak için yukarı çıkmıştı herhalde. Yine de

pek yalnız görünüyordu; yine de o gittiği zaman rahatlayacaktı; yine de yarın ona daha iyi davranmalarını sağlayacaktı; yine de kocasına hayran bir gençti; yine de münasebetsiz tavırlarının yontulması gerekiyordu; yine de gülüşünü seviyordu – bunları düşünerek aşağı inerken, merdivendeki pencereden ayı –o sarı hasat dolunayını– görebileceğini fark edip döndüğünde, aşağıdakiler onu yukarıda, merdivende gördüler.

"İşte benim annem," diye düşündü Prue. Evet; Minta ona bir baksındı; Paul Rayley ona baksındı. Her şeyin özü bu, diye hissetti, sanki dünyada böyle bir tek kişi varmış gibi; o da annesiydi. Az önce ötekilerle tam bir yetişkin gibi konuşurken, yeniden çocuk olmuştu; yaptıkları şey bir oyundu; annesi bu oyunlarını onaylayacak mıydı, yoksa ayıplayacak mıydı. Minta'nın, Paul'ün ve Lily'nin onu gördükleri için ne kadar şanslı olduklarını, onun kızı olmakla ne kadar talihli olduğunu düşündü; hiç büyümeyecekti ve evden asla ayrılmayacaktı, bir çocuk gibi, "Dalgaları seyretmek için kumsala inmeyi düşünmüştük de," dedi.

Mrs. Ramsay bir anda, durup dururken, yirmilik, cıvıl cıvıl bir kıza dönüştü. Şenlik havasına kapılmış gibiydi. Tabii gitmeliydiler, tabii gitmeliydiler, öyle seslendi, gülerek; ve son üç-dört basamağı hızla indi, bir ona bir ötekine baktı, gülerek Minta'nın eşarbını başına doladı, onlarla gidebilmeyi çok isterdi, çok geç kalırlar mıydı; saati olan var mıydı acaba?

"Evet, Paul'ün var," dedi Minta. Paul güderi bir kılıftan çok güzel, altın bir saat çıkartarak ona gösterdi. Saati avcunun içinde tutup gösterirken içinde, "Her şeyi biliyor. Ona bir şey anlatmam gereksiz," hissi vardı. Saati ona gösterirken şöyle diyordu: "Başardım, Mrs. Ramsay. Bunu size borçluyum." Paul'ün elindeki altın saati gören Mrs. Ramsay de, Minta'nın fevkalade şanslı bir kız olduğunu düşündü. Güderi kılıflı altın saati olan bir erkekle evleniyor!

"Sizinle gelebilmeyi nasıl da isterdim!" diye haykırdı. Ama onu alıkoyan şey öylesine güçlüydü ki bunun ne olduğunu sorgulamak aklına bile gelmiyordu. Onlarla birlikte gitmesi elbette imkânsızdı. Ama öteki şey olmasaydı, gitmeyi isterdi, düşündüğü şeyin (güderi kılıflı saati olan bir erkekle evlenmenin ne büyük bir şans olduğu) abesliğini fark ederek, dudaklarında bir tebessümle, kocasının oturmuş kitap okuduğu öteki odaya girdi.

XIX

Tabii, dedi odaya girerken kendi kendine, oraya istediği bir şeyi almak için gelmesi gerekmişti. İlk başta özellikle o lambanın altına, özellikle o koltuğa oturmak istemişti. Ama ne olduğunu bilemese, ne olduğunu anlayamasa da, istediği bir şey daha vardı. Kocasına baktı (çorabını alıp örmeye başlarken) ve rahatsız edilmek istemediğini anladı – açıkça belliydi. Onu çok etkileyen bir şey okuyordu. Yüzündeki hafif gülümsemeyi görünce onun duygularını kontrol altında tuttuğunu anladı. Sayfaları hızla çeviriyordu. Rol yapıyordu – belki de kendini kitaptaki kişinin yerine koyuyordu. Hangi kitaptı acaba? Ah, Sir Walter'ın kitaplarından biri olduğunu gördü, ışık örgüsünü aydınlatsın diye lambanın siperliğini düzeltirken. Çünkü Charles Tansley demişti ki (kitapların yere çarpmasını bekler gibi tavana baktı) – Tansley insanların artık Scott okumadığını söylemişti. Bunun üzerine, insanların kendisi için de böyle söyleyeceğini düşünen kocası gidip o kitaplardan birini bulmuştu tabii. Charles Tansley'in sözlerinin "Çok doğru," olduğu sonucuna varırsa, Scott konusunda söyleneni kabul edecekti.

(Okurken bir şeyleri ölçüp biçtiğini, düşündüğünü, artısıyla eksisini değerlendirdiğini görebiliyordu.) Ama kendisiyle ilgili konuda değil. Kendisi söz konusu olduğunda hep tedirgindi. Mrs. Ramsay çok üzülüyordu buna. Kendi kitapları için her zaman kaygı duyacaktı kocası, okunacaklar mı, iyiler mi, neden daha iyi değiller, insanlar hakkımda ne düşünüyor? Onu bu halde düşünmek canını sıktı, yemekte şöhretten ve kitapların kalıcılığından söz edilirken kocasının birden tedirginleşmesinin nedeni anlaşılmış mıydı acaba, çocuklar buna mı gülmüşlerdi, çorabı seri hareketlerle örerken, dudaklarının kenarındaki ve alnındaki bütün çizgiler oyulmuş gibi belirginleşti ve Mrs. Ramsay savrulup duran ama esinti kesilince, yaprak yaprak sessizliğe gömülen bir ağaç gibi sakinleşti.

Önemli değil ki bunların hiçbiri, diye düşündü. Büyük bir adam, büyük bir kitap, şöhret – kim bilebilirdi? Mrs. Ramsay bu konuda hiçbir şey bilmiyordu. Ama kocasının özelliğiydi, bu doğruculuk – mesela yemekte de tamamen içgüdüsel bir şekilde, keşke o da konuşsa, diye düşünmüştü. Kocasına güveni tamdı. Ve bütün bunları, suya dalınca yanından geçtiği yosunları, çöpleri, hava kabarcıklarını kenara iter gibi aklından uzaklaştırdı, derinlere gömülürken holde diğerleri konuşurken hissettiği şeyi hissetti, istediği bir şey vardı – buraya onu almak için gelmişti; bunun ne olduğunu tam olarak bilemeden, gözleri kapalı, gitgide daha da derinlere düştü. Örgüsünü örerken biraz bekledi, merak ediyordu, yemekte söylenen o sözler "Çin gülleri çiçeklenmiş, sapsarı arılar üstlerinde" cümlesi tempolu bir şekilde zihninin duvarlarını yalamaya başladı, yalarken de biri kırmızı, biri mavi, biri sarı küçük lambalara benzeyen sözcükler karanlık zihninde parladı, dört bir yana uçuşmak, ya da çığlık atıp yankılanmak üzere tünedikleri yerden ayrılmış gibiydiler; Mrs. Ramsay yana dönüp sehpanın üzerindeki kitabı aradı eliyle.

Yaşadığımız bütün hayatlar
ve yaşayacaklarımız,
Ağaçlar dolu ve değişen yapraklarla,

diye mırıldanarak şişlerini çoraba batırdı. Kitabı açtı, rastgele oradan buradan okumaya, okurken de geri geri, yukarıya tırmandığını, üzerine kapanan taçyapraklarını itip kendine yol açtığını hissetmeye başladı, sadece şunun beyaz, bunun kırmızı olduğunu biliyordu. İlk başta sözcüklerin ne anlama geldiğini hiç anlayamadı.

Buraya, bitkin gemiciler, buraya kırın kanatlı hasretlerinizin dümenini!

diye okudu, iki yana sallanarak, bir oraya, daldan dala, kırmızılı-beyazlı bir çiçekten ötekine atlar gibi satırdan satıra atlayarak sayfayı çevirdi, ta ki küçük bir sesle irkilene dek – kocası bacaklarına şaplak atıyordu. Bir an göz göze geldiler; ama konuşmak istemiyorlardı. Söyleyecek bir şeyleri yoktu ama yine de, kocasından ona bir şeyler akıyordu. Bacaklarına şaplak attıran hayattı, hayatın gücüydü, o muazzam mizahtı, bunu biliyordu. Beni rahat bırak, der gibiydi, bir şey söyleme; otur orada. Ve okumaya devam etti. Dudakları oynuyordu. O şey içine dolmuştu. Onu güçlendirmişti. O akşamın bütün ufak pürüzleriyle sürtüşmelerini, insanlar sürekli bir şeyler yiyip içerken orada hiç kıpırdamadan oturmanın onu nasıl da anlatılmaz derecede sıktığını, karısına karşı nasıl da hırçın davranmış olduğunu, kitapları yok sayılırcasına elden ele geçirilirken nasıl kırıldığını, üzüldüğünü unutup gitmişti. Şu anda (eğer düşünce bir alfabe gibi A'dan Z'ye kadar gidiyorsa) Z'ye ulaşanın kim olacağının zerre kadar önemi olmadığını hissediyordu. Birisi

mutlaka ulaşacaktı – kendisi olmasa da, başka biri. Bu adamın gücü ve aklı başındalığı, hilesiz hurdasız ve basit şeylere gösterdiği duyarlılık, o balıkçılar, Mucklebackit'in kulübesindeki o zavallı çılgın yaratık ona öylesine bir enerji vermiş, bir şeylerden kurtulmasını sağlamıştı ki, kendini kışkırtılmış, muzaffer hissetti, gözyaşlarını tutamadı. Yüzünü saklamak için kitabı biraz kaldırıp gözyaşlarının akmasına izin verdi, başını iki yana sallayarak kendinden geçti (ahlak, Fransız romanları ve İngiliz romanları, Scott'un elinin kolunun bağlı olduğu ama belki kendi görüşünün de öteki görüş kadar doğru olduğuna dair birkaç şey düşünmeyi de ihmal etmeden), zavallı Steenie'nin boğuluşuyla Mucklebackit'in kederi (Scott bu romanda zirvedeydi) ve bunların tattırdığı inanılmaz zevk ve zindelik duygusu ona kendi sıkıntılarını ve sorunlarını unutturdu.

Haydi, daha iyisini yazsınlar bakalım, diye düşündü okuduğu bölümü bitirirken. Birisiyle tartışmış da onu alt etmiş gibi hissediyordu kendini. Ne derlerse desinler, bundan daha iyisini yazamazlardı; böylece kendi konumu da güvence altına alınmış oluyordu. Aşk hikâyesi çok sıradandı, diye düşündü her şeyi bir kez daha zihninde toparlayarak. Şu sıradan, bu birinci sınıf, diye düşündü her şeyi yan yana koyarak. Ama yeniden okumalıydı. Bütün yapıyı tam olarak hatırlayamıyordu. Vardığı yargıyı askıya almalıydı. Böylece öteki düşünceye geri döndü – genç adamlar bunu umursamıyorsa, *tabii* ki kendisini de umursamazlardı. Şikâyet edecek bir şey yok, diye düşündü Mr. Ramsay, genç adamların onu beğenmediğini söyleyerek karısına sızlanma isteğini bastırarak. Kararlıydı; onu bir daha üzmeyecekti. Karısının kitap okuyuşuna baktı. Çok huzurlu görünüyordu, okurken. Herkesin çekip gitmiş, ikisinin yalnız kalmış olduğunu düşünmek hoşuna gitti. Hayatın bir kadınla yatağa

girmekten ibaret olmadığını düşünerek, Scott ile Balzac'a, İngiliz romanıyla Fransız romanı konusuna geri döndü.

Mrs. Ramsay başını kaldırdı, tavşan uykusundaki birine, uyanmamı istersen uyanırım, gerçekten uyanırım, ama şart değilse biraz daha, biraz daha uyuyabilir miyim diyen birine benziyordu. Dallardan yukarı tırmanıyor, şuraya buraya gidiyor, çiçeklerin birini bırakıp birini elliyordu.

Ne de gülün kızıllığını övdüm,

diye okudu ve okurken de, en tepeye, zirveye kadar çıktığını hissetti. Ne kadar tatmin ediciydi! Ne kadar huzur vericiydi! Bu muknatıs günden arta kalan bütün kıvır zıvırı kendine çekmişti; zihni silinip süpürülmüş, temizlenmişti sanki. Ve işte oradaydı, ellerinin içinde bir bütün halini almış, çok güzel ve makul, hayatın içinden emilip çıkarılmıştı ve orada toparlanmış duruyordu: o sone.

Ama kocasının gözlerini üzerinde hissediyordu. Yüzünde alaycı bir tebessüm vardı, güpegündüz uyuyuşuyla dalga geçer gibiydi ama aynı zamanda, okumaya devam et, diye düşünüyordu. Artık üzgün görünmüyorsun, diye düşünüyordu. Ve ne okuduğunu merak ediyordu, karısının cehaletini, basitliğini abartıyordu çünkü onun pek de zeki, kitaplarla haşır neşir olan bir kadın sayılmadığını düşünmek hoşuna gidiyordu. Okuduğu şeyi anlıyor muydu acaba? Herhalde anlamıyordur, diye düşündü. İnsanın nefesini kesen bir güzelliği vardı. Güzelliği, böyle bir şey mümkünse tabii, artmış gibi göründü gözüne.

Yine de hâlâ kıştı ve sen yoksun diye,
Gölgenle oynar gibi oynadım onlarla,

diye okuyarak soneyi bitirdi Mrs. Ramsay.

"Evet?" dedi sonra, başını kitaptan kaldırarak, onun gülümsemesine dalgın dalgın karşılık verdi.

"Gölgenle oynar gibi oynadım onlarla,"

diye mırıldanarak kitabı sehpaya bıraktı.

Neler olmuştu, diye düşündü örgüsünü eline alırken, onu yalnız başına son görüşünden beri. Giyindiğini ve ayı gördüğünü hatırlıyordu; Andrew'un yemekte tabağını fazla yüksekte tuttuğunu; William'ın söylemiş olduğu bir şeye canının sıkıldığını, ağaçlardaki kuşları; sahanlıktaki kanepeyi; çocukların uyumadığını; Charles Tansley'in kitaplarını yere düşürüp onları uyandırdığını – yo, bunu kendisi uydurmuştu; Paul'ün güderi saat kılıfını. Hangisini anlatsaydı ona?

"Paul ile Minta," dedi örmeye başlayarak, "sözlenmişler."

"Tahmin etmiştim," dedi Mr. Ramsay de. Bu konuda söylenecek fazla bir şey yoktu. Mrs. Ramsay'in zihni okuduğu şiirlerle hâlâ yükselip alçalıyor, yükselip alçalıyordu; Mr. Ramsay ise Steenie'nin cenazesini okuduktan sonra kendini hâlâ capcanlı, içtenlikli hissediyordu. Bu yüzden konuşmadan oturdular. Sonra Mrs. Ramsay onun bir şey söylemesini istediğini fark etti.

Herhangi, herhangi bir şey, diye düşündü örmeye devam ederken. Ne olursa.

"Saatinin güderi kılıfı olan bir erkekle evlenmek ne kadar hoş bir şey," dedi, aralarında bu türden espriler yapmaya alışkın oldukları için.

Mr. Ramsay burnundan sesler çıkartarak güldü. Bu evlilik kararı da, onun için öteki evlilik kararlarından farklı değildi; kız o delikanlıya fazlaydı. O zaman ne demeye insanların evlenmesini isteriz, sorusu belirdi yavaş yavaş Mrs. Ramsay'in kafasında. Ne değeri, ne anlamı vardı ki her şeyin? (O anda ne

söylerlerse doğru olacaktı.) Bir şeyler söyle, diye düşündü, tek istediği kocasının sesini duymaktı. Çünkü o gölgenin, onları içine alan o şeyin, kendisini yine kuşatmaya başladığını hissediyordu. Bir şey söyle, diye yalvardı kocasına bakarak, yardım istercesine.

Mr. Ramsay konuşmuyor, kösteğinin ucundaki pusulayı ileri geri sallayarak, Scott'ın romanlarıyla Balzac'ın romanlarını düşünüyordu. Ama mahremiyetlerinin alacakaranlık duvarlarının arasından, ellerinde olmadan birbirlerine doğru çekiliyor, yan yana geliyor, iyice yakınlaşıyorlardı çünkü, kocasının zihnini kendi zihni üzerine uzatılmış bir elin gölgesi gibi hissedebiliyordu; Mrs. Ramsay'in düşünceleri şimdi kendisinin hiç hoşlanmadığı –kendi deyimiyle o "karamsarlığa" doğru– bir yola girdiği için huzursuzlanmaya başlıyordu, ama hiçbir şey demeden elini alnına götürüyor, bir tutam saçı parmağına doluyor, sonra bırakıyordu Mr. Ramsay.

"O çorabı bu gece bitiremezsin," dedi karısının elindeki çorabı göstererek. İşte Mrs. Ramsay'in istediği şey buydu –kocasının onu adeta azarlayan ses tonundaki o haşinlik. Eğer karamsarlığa gerek olmadığını söylüyorsa, herhalde yoktur, diye düşündü; evlenmeleri iyi olacaktı.

"Hayır," dedi çorabı dizine serip düzelterek. "Bitirmeyeceğim."

Şimdi ne vardı? Kocasının hâlâ ona baktığını ama bakışlarının değiştiğini hissetmişti çünkü. Bir şey istiyordu –Mrs. Ramsay'in vermekte her zaman zorlandığı bir şeyi istiyordu; onu sevdiğini söylemesini. Yo, hayır, yapamazdı. Kocası konuşmakta onun kadar zorlanan biri değildi. O bir şeyleri dile getirebilirdi – Mrs. Ramsay ise bunu hiç beceremezdi. Bu yüzden doğal olarak hep Mr. Ramsay konuşur, sonra her nedense bir anda bu durumdan rahatsız olup onu suçlardı. Kalpsiz bir

kadınsın derdi; onu sevdiğini hiç söylememişti. Ama öyle değildi işte – öyle değildi. Sadece hislerini ifade edemiyordu Mrs. Ramsay. Ceketinde ekmek kırıntısı kalmış mıydı? Onun için yapabileceği bir şey var mıydı? Ayağa kalktı, elinde kızıl-kahve çorapla pencerenin önünde durdu, hem kocasına sırtını dönebilmek, hem de onun gözleri üzerindeyken Fener'e bakmayı artık sorun etmediği için. Kendisi sırtını dönerken, onun da başını döndürdüğünü biliyordu çünkü; kendisini gözlüyordu. Her zamankinden daha da güzelsin, diye düşündüğünü biliyordu. O da kendini çok güzel hissediyordu. Bir kerecik olsun beni sevdiğini söyleyemez misin? Böyle düşünüyordu Mr. Ramsay, Minta ve kitabı filan yüzünden, akşam olduğu ve Fener'e gitme konusunda tartışmış oldukları için, hâlâ heyecanlıydı. Ama yapamazdı Mrs. Ramsay; bunu söyleyemezdi. Sonra, onun gözlerinin üzerinde olduğunu bildiği için, elinde çorapla, bir şey demeden dönüp ona baktı. Bakarken de, gülümsemeye başladı çünkü ağzından tek bir söz çıkmamış olsa bile, kocası onu sevdiğini biliyordu; tabii ki biliyordu. Bunu inkâr edemezdi Mr. Ramsay. Mrs. Ramsay gülümseyerek pencereden dışarıya baktı ve dedi ki (kendi kendine düşündü ki, dünyada hiçbir şey bu mutluluğun yerini tutamaz) –

"Evet, haklıymışsın. Yarın yağışlı olacak." Bunu söylememişti, ama kocası biliyordu. Ve gülümseyerek baktı ona. Çünkü yine zafer kazanmıştı.

İkinci Bölüm

ZAMAN GEÇER

I

"Eh, bakalım gelecek neler gösterecek," dedi terastan içeri giren Mr. Bankes.

"Hava öyle karardı ki neredeyse hiçbir şey görünmüyor," dedi Andrew, kumsaldan dönüyordu.

"İnsan denizle karayı ayırt edemiyor," dedi Prue.

"O ışığı açık mı bırakıyoruz?" dedi Lily içeride ceketlerini çıkartırlarken.

"Hayır," dedi Prue, "herkes içeri girdiyse bırakmayız."

"Andrew," diye seslendi, "holdeki lambayı söndürsene."

Yattıktan sonra biraz daha Vergilius okumak istediği için mumunu ötekilerden biraz daha uzun yanık tutan Mr. Carmichael'ınki dışında bütün ışıklar birer birer söndürüldü.

II

Bütün ışıklar söndürüldükten, ay gözden kaybolduktan sonra, incecik bir yağmur çatıda tempo tutarken, kopkoyu bir karanlık çöktü sel gibi. Karanlığın selinden, bolluğundan hiçbir şey kurtulamayacak gibiydi, anahtar delikleriyle çatlaklardan

içeri süzüldü, pancurların çevresini dolaştı, yatak odalarına daldı, şurada bir sürahiyle lavaboyu, burada kırmızılı sarılı yıldız çiçekleriyle dolu bir çanağı, öbür tarafta bir şifoniyerin keskin hatlarıyla sağlam gövdesini yuttu. Bozulanlar sadece mobilyalar değildi; insanın bakıp, "Bu odur," ya da, "Bu şudur," diyebileceği kadar bir beden ya da zihin de kalmamıştı pek. Arada bir, bir şeye tutunmak ya da bir şeyi kovmak iser gibi bir el havaya kalkıyor, birisi inliyor ya da hiçlikle şakalaşır gibi bir kahkaha atılıyordu.

Salonda, yemek salonunda ve merdivenlerde çıt yoktu. Sadece rüzgârdan kopan birkaç esinti, paslı menteşelerden ve denizin rutubetinden şişmiş ahşaplardan (ne de olsa ev harap haldeydi), köşelerden dönüyor, içeri giriyordu. Neredeyse onların, salona girdiklerinde, etrafa merakla baktıklarını, duvardaki yer yer sökülmüş duvar kâğıdıyla oynadıklarını, onun duvarda daha ne kadar kalacağını, ne zaman tamamen sökülceğini sorduklarını hayal edebiliyordunuz. Sonra duvarları yalayıp geçerek, düşünceler içinde, duvar kâğıdındaki kırmızı ve sarı güllere solup solmayacaklarını sorar gibi ilerliyorlar ve önlerinde açılan, çöp sepetindeki yırtılmış mektupları, çiçekleri, kitapları sorgulayıp (nazikçe, çünkü bol bol zamanları vardı) Dost musunuz? Düşman mısınız? Daha ne kadar dayanırsınız? diye soruyorlardı.

Sonra bulutların ardında kalmamış bir yıldızın, oradan geçen bir geminin, hatta belki Fener'in, tesadüfen oraya vuran ışığının, merdivenlere ya da kilimlere hafifçe basan ayak sesinin yönlendirmesiyle bu küçük esintiler merdivenleri çıkıp yatak odalarının kapılarına sokuldular. Ama daha öteye gidemezlerdi tabii. Başka şeyler bitmiş tükenmiş olsa da buradaki bozulmadan kalmıştı. Burada bu kayan ışıklara, yatağın tepesinde beceriksizce kıvrılıp bükülen bu esintilere, burada ne bir şeye dokunulabilirsiniz ne de bir şeyi yok edebilirsiniz denebilirdi. Bunu duyunca, tüy

kadar hafif parmakları varmış ve tüy kadar kalıcılarmış gibi, halsizce, birer hayalet gibi, oradaki kapalı gözlere, birbirine gevşekçe dokunan parmaklara bir kez bakıp, eteklerini bitkince toplar, gözden kaybolurlardı. Böylece, bir yerlere sokularak, sürtünerek, merdivendeki pencereye, hizmetçilerin odasına, tavan arasındaki kutulara giderlerdi; aşağı inip yemek masasındaki elmaları sarartırlar, güllerin taçyapraklarını dağıtırlar, tuvaldeki resme dokunurlar, kilime sürtünüp yerlere biraz kum savururlardı. Sonunda, vazgeçerek hepsi dururlar, bir araya gelirler, hep birlikte iç çekerlerdi; hepsi birden amaçsızca yakınıp soluklarını üflerler, mutfaktaki bir kapıdan buna yanıt gelirdi; kapı ardına kadar açılır, içeriye hiçbir şey almaz, çarpılarak kapanırdı.

[Vergilius'u okumakta olan Mr. Carmichael, üfleyerek mumunu söndürdü. Vakit gece yarısını geçmişti.]

III

Ama sonuçta tek bir gece nedir ki? Kısa bir boşluk; özellikle de karanlık hemen azalırsa, bir kuş erkenden cıvıldarsa, bir horoz erkenden öterse ya da bir dalganın kovuğunda, ters dönen bir yaprak gibi, açık yeşil bir renk harekete geçerse. Ama gecenin ardından gelendir gece. Kış bir yığın geceyi stokta bekletir ve yorulmak bilmeyen parmaklarla, hepsine eşit ve adil davranır. Uzarlar; kararırlar. Kimileri parlak gezegenleri, ışıktan birer tabak gibi yukarılarda tutar. Güz ağaçları, ne kadar hırpalanmış olsalar da, mermerden sayfalarda yaldızlı harflerle savaşta ölmenin ve çok uzaklardaki Hindistan topraklarında kemiklerin nasıl beyazlayıp yandığının anlatıldığı katedrallerin serin

kuytularının loşluğunda canlanan yırtık bayrakların ışıltısını alır. Güz ağaçları ayın sarı ışığında, emeğin gücünü yumuşatan, anızları yatıştıran ve dalgalara kıyıyı mavi mavi yalatan hasat dolunayının ışığında ışıldarlar.

Şimdi sanki, insanoğlunun tövbe etmesinden ve çabalarından etkilenen Yüce Güç perdeyi aralamış, arkasında tek başına, belirgin, dimdik duran tavşanı; alçalan dalgaları; sallanan bir tekneyi gösteriyordu, onları hak edersek hepsi sonsuza kadar bizim olacaktı. Ama heyhat, Yüce Güç birden ipi çekip perdeyi kapatıyor; memnun olmamış; hazinelerini bir sağanağın ardına saklıyor ve hepsini öyle bir parçalıyor, öyle bir karıştırıyor ki, bir daha eski sükûnetlerine kavuşmaları, parçalarını bir araya getirip onlardan kusursuz bir bütün oluşturabilmemiz ya da o dağınık parçalardan gerçeği açık açık okuyabilmemiz olanaksız görünüyor. Pişmanlığımız ancak kısaca göz atmayı hak ediyor çünkü; çabalarımızsa kısa bir molayı.

Geceler artık rüzgâr ve yıkımla dolu; ağaçlar eğilip bükülüyor, yaprakları karmakarışık savrulup çimenliği tamamen kaplıyor, su oluklarında birikiyor, yağmur borularını tıkıyor ve ıslak patikalara yayılıyor. Deniz de çırpınıyor, çatlıyor; uykusundan uyanıp kumsalda kuşkularına bir yanıt, yalnızlığını paylaşacak bir şey bulabilme umuduyla yatak giysilerini çıkarıp kumlarda gezinmek üzere tek başına aşağı inen biri, karşısında kendine ilahi bir hızla hizmet edecek, geceyi düzene sokabilecek, ruhun pusulasının dünyada yansımasını sağlayacak bir şey bulamayacaktır. El onun elinin içinde ufalır; ses kulaklarında kükrer. Bu karmaşanın içinde, yanıt aramak üzere uykudaki kişiyi yatağından kaldıran ne, neden, niçin gibi soruları geceye sormak yararsız görünebilir.

[Karanlık bir sabah, Mr. Ramsay kollarını uzatıp koridorda sendeleyerek yürüyordu, ama, Mrs. Ramsay önceki gece ansızın öldüğü için, uzanan kolları boş kaldı.]

IV

Ev böyle boşken, kapılar kilitli, döşekler dürülmüşken, sürüden ayrılan o esintiler, büyük orduların o öncü birlikleri, sertçe eserek içeri daldılar, çıplak ahşap döşemeleri yaladılar, kemirip yayıldılar ve kendilerine karşı koyan yatak odasında, salonda hiçbir şeyle karşılaşmadılar, sökülüp sallanan duvar kâğıtlarından, gıcırdayan ahşaplardan, masaların çıplak bacakları, çoktan paslanmış, kararmış, çatlamış tencere ve tabak-çanaktan başka bir şey yoktu. İnsanların çıkarıp öylece bıraktığı şeyler – bir çift ayakkabı, bir avcı kasketi, gardıroplardaki rengi solmuş birkaç etek ve ceket – bir tek bunlar insanın şeklini koruyor ve o boş durumdayken bir zamanlar içlerinin dolu ve hareketli olduğunu belli ediyorlardı; bir zamanlar ellerin kopça ve düğmelerle nasıl da uğraştığını; aynanın bir yüzü nasıl da yansıttığını; içinde bir siluetin döndüğü, bir elin belirip kaybolduğu, kapının açıldığı, çocukların paldır küldür içeri girdiği; ve yine dışarı çıktığı içi boşaltılmış bir dünyayı yansıttığını. Şimdi, günbegün, suya yansıyan bir çiçek gibi ışık dönüyor, berrak imgesi karşıdaki duvara vuruyordu. Sadece ağaçların gölgeleri, rüzgârda savruluyor, duvarda saygıyla eğiliyor ve bir an için duvara yansıyan ışık havuzunu karartıyordu; ya da kuşlar, uçarak, yatak odasının zemininden ağır ağır kanat çırparak geçen soluk lekeler yaratıyordu.

Güzellik hüküm sürüyordu ve dinginlik, ve birlikte güzelliğin şeklini, yaşamın uzaklaştığı o formu oluşturuyorlardı; akşam saatindeki bir havuz gibi yalnız, bir tren penceresinden görülen, ancak bir kez görülen, çok uzaklarda, akşamla solmuş havuzun

yalnızlığından sıyrılmasına fırsat vermeyecek kadar hızla gözden kaybolan. Güzellik ve dinginlik yatak odasında el ele tutuşmuştu, üzerleri örtülmüş vazoların, kılıf geçirilmiş koltukların arasına dalan rüzgâr bile, usulca sokularak sürtünen, hırıldayan, tekrar tekrar– "Göçüp gidecek misiniz? Yok olacak mısınız siz de?" –diye soran nemli ve soğuk deniz esintileri bile o huzuru, aldırmazlığı, katıksız bütünlük havasını bozamıyordu, sordukları soruya, burada kalıyoruz diye yanıt verilmesine gerek yokmuşçasına.

Hiçbir şey o imgeyi bozamaz, o masumiyeti lekeleyemez, haftalar boyunca, o boş odada kuş çığlıklarının, gemi düdüklerinin, tarlalardan gelen o tekdüze uğultunun, bir köpeğin havlayışının, bir adamın haykırışının içine kaynayan ve evi sessizce onlarla kuşatan sessizliğin dalgalanan örtüsünü hiçbir şey bozamazdı sanki. Sadece bir seferinde sahanlıktaki bir döşeme tahtası yerinden fırladı; bir seferinde, gece geç saatte, bir kayanın asırlarca yerinde kaldıktan sonra dağdan kopup hızla yuvarlanarak vadide parçalanması gibi şalın bir ucu yerinden kurtulup sağa sola sallandı. Sonra yine her yere huzur çöktü; gölgeler titreşti; kendi görüntüsüne hayran olan ışık yatak odasının duvarında eğilip büküldü; sonra Mrs. McNab, çamaşır leğeninden çıkmış elleriyle sessizlik örtüsünü yırttı, çakılları ezen çizmeleriyle sessizliği çiğneyerek aldığı talimatı yerine getirmek için bütün pencereleri açmaya, yatak odalarını temizlemeye geldi.

V

Sallana sallana (çünkü denizdeki bir gemi gibi yalpalıyordu) ve yan yan bakarak (çünkü hiçbir şeye doğrudan bakmaz,

dünyanın aşağılamasına ve öfkesine sitem edercesine belli etmeden bakardı– aklı kıt bir kadındı, bunu biliyordu), tırabzanlara tutunup zahmetle üst kata çıkar ve bir odadan ötekine girip çıkarken şarkı söylüyordu. Uzun aynanın camını silerken bir yandan da iki yana sallanıyordu, görüntüsüne yan yan bakarken dudaklarından bir ses çıktı – belki yirmi yıl önce sahnede söylendiğinde neşeli bir ezgiydi, insanlar şarkıyı mırıldanarak dans etmiş olabilirlerdi, ama şimdi, dişleri dökülmüş, başı boneli bir hizmetçi kadın söylediğinde bütün anlamını yitirmiş, sanki budalalığın, gülünçlüğün, ayaklar altında ezilmiş olsa da yeniden canlanan bir direncin sesine dönüşmüştü, bu yüzden iki yana sallanarak toz alır, silerken, hayatın nasıl da upuzun bir keder ve çile olduğunu, yataktan kalkıp tekrar yatmak, bir şeyleri çıkartıp sonra tekrar kaldırmak olduğunu anlatır gibiydi. Neredeyse yetmiş yıldır tanıdığı bu dünya hiç de kolay ve güvenli bir yer değildi. Yorgunluktan beli bükülmüştü. Ne kadar, diye sordu güçsüz dizleriyle yatağın yanına çöküp altını silerken, bu daha ne kadar sürecek? Yine de zorlukla ayağa kalktı, kendi yüzünden, kendi ıstırabından bile kaçan, yana dönen o yan bakışla, anlamsızca gülümseyerek aynaya dikti gözlerini, sonra yine ağır aksak kilimleri kaldırmaya, porselenleri yerleştirmeye, her ne olursa olsun, avunacak bir şeyi varmış, ağıtının çevresi düzelmesi olanaksız bir umutla sarılmış gibi, yan yan aynaya bakmaya devam etti. Çamaşır leğeninin başında neşeli saatler geçirmiş olmalıydı, örneğin, çocuklarıyla birlikte (ikisi hayırsız çıkmış, biri onu terk edip gitmiş olsa da); ya da meyhanede, içki içerken; çekmecelerindeki kıvır zıvırı karıştırırken. Karanlıkta bir çatlak vardı mutlaka, bilinmezliğin derinliklerinde, aynada sırtan yüzünü kıvırmasına, işine geri dönerken o eski müzikhol şarkısını mırıldanmasına yetecek kadar ışığın geçmesini sağlayan bir kanal bulunmalıydı. Bu arada

gizemciler, hayalciler kumsalda gezinip bir su birikintisini karıştırıp, bir taşa bakarak, kendi kendilerine, "Ben neyim?", "Nedir bu?" diye sordular ve ansızın (ne olduğunu tam söyleyemeseler de) bir yanıtla ödüllendirildiler: böylece ayazda içleri ısındı ve çölde rahatı buldular. Ama Mrs. McNab her zamanki gibi kafayı çekip dedikodu yapmaya devam etti.

VI

Dökülecek tek bir yaprağı olmayan ilkbahar, aşırı iffetli, namuslu ama küçümseyen bir bakire gibi çıplak ve neşeli, gözleri faltaşı gibi açık, gözlemleyerek, kendisine bakanların ne yaptığına, ne düşündüğüne aldırmadan kırlara yayılmıştı.

[Prue Ramsay, o mayıs ayında babasının kolunda dünya evine girdi. Ne kadar da yakıştılar birbirlerine, dedi insanlar. Ve ne kadar da güzel görünüyor, diye eklediler.]

Yaz yaklaşır, akşamlar uzarken, kumsalda yürüyen, su birikintilerini elleyen o uykusuzlar, o umudunu yitirmemişler, olmadık hayaller gördüler – rüzgâra kapılıp sürüklenen atomlara dönüşen beden, kalplerinde titreşen yıldızlar, içteki hayalin dağılmış parçalarını dışarıda bir araya getirebilmek için kasten bir araya getirilmiş dağlar, denizler, bulutlar ve gökyüzü. Erkeklerin zihinleri olan o aynalarda, içinde bulutların sonsuza kadar dönüp durduğu ve gölgelerin şekillendiği, hayallerin silinmediği o çalkantılı su birikintilerinde, bütün martıların, çiçeklerin, ağaçların, erkek ve kadınların, hatta beyaz toprağın bile ilan eder gibi göründüğü (ama sorulduğunda hemen geri çekildiği), iyiliğin galip geleceğini, mutluluğun hüküm sürece-

ğini, düzenin egemen olacağını ima eden o tuhaf işareti yadsımak imkânsızdı; mutlak iyiliği, tanıdık hazlardan ve bildik erdemlerden uzak, aile yaşamının işleyişine yabancı, kumlar içindeki bir elmas gibi tek, sert, parlak, ona sahip olana güven verecek bir yoğunluk kristalini aramanın peşinde oraya buraya savrulmanın, olağanüstü dürtüsüne karşı koymak da. Dahası, artık yumuşayan, uysallaşan, vızıldayan arıları ve uçuşan tatarcıklarıyla, pelerinine sarınan, gözlerini örten, başını başka yana çeviren bahar da, gölgeler gelip geçerken ve ara sıra yağmur serpiştirirken insanoğlunun ıstıraplarını öğrenmiş gibiydi.

[Prue Ramsay'in o yaz doğum sırasında ortaya çıkan bir hastalıktan ölüşünün büyük bir trajedi olduğunu söyledi insanlar. Dediklerine göre mutlu olmayı onun kadar hak eden birisi yokmuş.]

Ve şimdi yaz sıcağında rüzgâr casuslarını yine eve sokmuştu. Sinekler güneşli odalarda ağ örüyordu; camların yakınında uzayan otlar geceleri düzenli olarak pencereleri tıklatıyordu. Karanlık çöktüğünde, halının üzerine hükmedercesine vuran, halının desenini izleyen Fener ışığı, artık yumuşayan ve ayın ışığına karışan ilkbahar ışığıyla birlikte, okşarcasına ilerliyor, sezdirmeden biraz oyalanıyor, bakınıyor, sonra okşayarak tekrar geliyordu. Ama bu sevgi dolu okşayış arasında, o uzun ışın yatağın üzerine abanırken, kaya parçalandı; şalın bir kıvrımı daha yerinden kurtuldu; sarktı ve sallandı. Kısa yaz geceleri ve uzun yaz günleri boyunca, tarlaların yankıları ve sineklerin vızıltısı boş odalarda uğuldarken o uzun ışık şeridi usulca dalgalandı, amaçsızca salındı; güneş odaları böyle dilimlere ayırır ve içlerini sarı bir pusla doldururken içeri dalıp toz alan, silip süpüren Mrs. McNab de, güneşle delik deşik olan sularda kürek çeken tropikal bir balığa benziyordu.

Ama bu uyuşukluğun ve uyku halinin üstüne, yazın ilerle-

yen günlerinde, keçenin üstüne vurulan boğuk çekiç seslerine benzer meşum sesler duyulmaya başlandı ve bu ses darbeleri yinelenince şal biraz daha gevşedi, çay fincanları çatladı. Arada bir, sanki dev bir ses acıyla haykırmış da dolapta duran bardaklar bile titreşmiş gibi, dolaptan cam sesleri geliyordu. Sonra yine sessizlik çöküyordu; ve sonra da, her gece, bazen de güpegündüz, güller parlarken, ışık duvara yansırken şekli belirginleşmişken, bu sessizliğin, bu kayıtsızlığın, bu bütünlüğün içine düşen bir şeyin çarpma sesi duyulur gibi oluyordu.

[Bir bomba patladı. Fransa'da havaya uçan yirmi-otuz delikanlının arasında, ölümü neyse ki ani olan Andrew Ramsay de vardı.]

O mevsimde kumsalda yürüyüp denize ve gökyüzüne hangi haberleri vereceklerini ya da hangi hayalleri doğrulayacaklarını soranların, ilahi cömertliğin alışıldık işaretleri –denizin üzerinde batan güneş, tan ağarışı, ayın doğuşu, ay ışığındaki balıkçı tekneleri ve birbirine avuç avuç ot fırlatan çocuklar– yanında bu neşeyle, bu huzurla uyumsuz bir şeyleri de hesaba katmaları gerekirdi. Kül rengi bir geminin sessiz hayaleti vardı örneğin, gelip gidiyordu; denizin durgun yüzeyinde, sanki altta görünmeden kaynayan, kanayan bir şey bulunuyormuş gibi, morumsu bir leke vardı. En muhteşem düşünceleri hareketlendirmesi ve en rahatlatıcı sonuçlara götürmesi tasarlanmış bir sahneye izinsiz girildi. Bunları görmezden gelmek, manzaradaki önemlerini yok saymak, deniz kıyısında yürürken dışarıdaki güzelliğin içteki güzelliği nasıl da yansıttığına hayran olmamak pek zordu.

İnsanın gelişmesine katkıda bulunduğu şeyleri doğa mı tamamlıyordu? İnsanın başladığı işi o mu bitiriyordu? Aynı kayıtsızlıkla insanın ıstırabını görüyor, alçaklığına göz yumuyor ve çektiği çileye karşı çıkmıyordu. Öyleyse o yalnızlığı paylaşma, bütünleme, kumsalda yalnızken sorularına bir yanıt

bulma hayali, sadece aynadaki bir yansımaydı, o aynanın kendisi de yüce güçler altta daha uyurken o sakinlik içinde yüzeyde oluşan bir donukluk muydu sadece? Sabırsız, umutsuzluğa kapılmış olsa da gitmeyi hiç istemeyen bir ruh hali içinde (çünkü güzelliğin insanı kendine bağlayan bir yanı, sunduğu avuntular vardı), kumsalda yürümek imkânsızdı; derin düşüncelere dalmak dayanılmazdı; ayna kırılmıştı.

[Mr. Carmichael'ın o ilkbahar çıkardığı şiir kitabı beklenmedik bir başarı kazandı. Savaşın şiire duydukları ilgiyi yeniden canlandırdığını söylüyordu insanlar.]

VII

Fırtınaların gazabı, güzel havaların insanın içine işleyen dinginliği, geceler boyu, yaz kış ara vermeden hükmünü sürdürdü. Boş evin üst kattaki odalarından kulak kabartıldığında (tabii kulak kabartacak birileri olsaydı), şimşeklerle aydınlanan müthiş bir karmaşanın ortalığı dağıttığı, devirdiği duyulabilir, rüzgârlarla dalgalar, alınlarına aklın ışığından tek bir zerre düşmemiş, iri cüsseli ve biçimsiz deniz canavarları gibi kendi aralarında eğlenir, alt alta, üst üste yuvarlanır, karanlıkta ya da gün ışığında saçma sapan oyunlara dalarken (çünkü gece ve gündüz, aylar ve yıllar birbirine karışıp birlikte akmaya devam ediyordu), sonunda evren hayvani bir keşmekeş, ahlaksızca bir şehvet içinde, kendi kendine amaçsızca savaşır, devrilir gibi olurdu.

İlkbaharda rüzgârın savurduğu bitkilerin bahçede rastgele doldurduğu saksılar her zamanki gibi iç açıcıydı. Menekşeler gelmişti ve nergisler. Ama günün dinginliği ve aydınlığı da,

gecenin karmaşası ve keşmekeşi kadar tuhaftı, şurada ağaçlar, burada çiçekler, kâh yere, kâh havaya bakan ama hiçbir şeyi, görmeyen, gözsüz, bu yüzden de korkunç.

VIII

Hiçbir art niyeti olmadan, çünkü aile bir daha eve dönmeyecek diyenler vardı, zaten ev Mikail Yortusu'nda satılacaktı, Mrs. McNab evine götürmek için eğilip bir demet çiçek topladı. Toz alırken demeti masaya bıraktı. Çiçekleri severdi. Ziyan olmasınlardı. Diyelim ki ev satıldı (kollarını kavuşturup aynanın karşısında durdu), bayağı bir bakım isteyecekti – mutlaka isteyecekti. Yıllardır kimse oturmamıştı orada. Kitaplar falan hep küflenmişti çünkü savaş yüzünden yardımcı bulmak zor olduğu için evi tam istediği gibi temizletememişti. Artık tek kişinin baş edemeyeceği kadar harap bir haldeydi. Kendisi çok yaşlıydı. Bacakları sızlıyordu. Bütün kitapların güneşin altına, çimenlere serilmesi lazımdı; hole sıvalar dökülmüştü; çalışma odasının üstündeki yağmur borusu tıkanınca içeriyi su basmıştı; halı mahvolmuştu. Ama kendileri gelseydi ya; bakması için birisini yollasalardı ya. Dolaplarda giysiler vardı; bütün odalarda giysilerini bırakmışlardı. Ne yapacaktı onları? Hepsi güvelenmişti – Mrs. Ramsay'in eşyası. Zavallı hanımefendi! Bir daha hiç ihtiyacı olmayacaktı *onlara*. Öldüğünü söylüyorlardı; yıllar önce, Londra'da. Bahçeyle uğraşırken giydiği gri bir pelerin vardı (Mrs. McNab elledi onu). Elinde çamaşırlarla bahçe yolunda yürürken, Mrs. Ramsay'in çiçeklerinin üzerine eğilişini görür gibi olmuştu (artık her yerini yabani otlar sarmış olan

bahçe şimdi acınacak bir haldeydi ve çiçek tarhlarından önünüze tavşanlar fırlıyordu) – yanında çocuklarından birisi, üzerinde o gri pelerinle Mrs. Ramsay'i görür gibiydi. Botlar vardı, ayakkabılar da; tuvalet masasının üzerinde bir saç fırçasıyla tarak duruyordu, nasıl olsa yarın geri döneceğinden eminmiş gibi bıraktığı. (Neyse ki çok ani bir ölüm olduğunu söylüyorlardı.) Savaş yüzünden ve o günlerde seyahat etmek çok zor olduğu için, bir seferinde tam gelecekken ertelemişlerdi; bunca yıldır hiç gelmemişlerdi; ona para yollamışlardı; ama ne bir mektup yazmışlar ne de gelmişlerdi, geldiklerinde evi bıraktıkları gibi bulmayı mı bekliyorlardı, olacak iş miydi bu! İşte, tuvalet masasının çekmecelerinde bir sürü şey vardı (çekmecelerin hepsini açtı), mendiller, kurdeleler. Evet, elinde çamaşırlarla bahçe yolundan yürürken, Mrs. Ramsay'i görür gibi olmuştu resmen.

"İyi akşamlar Mrs. McNab," derdi gerçekten gelmiş olsa.

Ona karşı hep çok nazikti. Kızların hepsi onu severdi. Ama tabii, o zamandan bu yana çok şey değişmişti (çekmeceyi kapattı); birçok aile sevdiklerini kaybetmişti. O da ölüp gitmişti; Mr. Andrew öldürülmüştü; Miss Prue'nun da ilk çocuğuyla birlikte öldüğü söyleniyordu; ama o yıllarda herkes birilerini yitiriyordu zaten. Fiyatlar fahiş derecede artmış, üstelik bir daha da düşmemişti. Onu o gri peleriniyle öyle iyi hatırlıyordu ki.

"İyi akşamlar Mrs. McNab," der ve aşçıya onun için bir tabak sütlü çorba ayırmasını söylerdi – ta kasabadan oraya elinde o sepetle yürüdüğü için, biraz çorba içmek isteyeceğinden emin olarak. Onu görebiliyordu şimdi, çiçeklerinin üzerine eğilmiş (sarı bir ışık gibi ya da teleskopun ucundaki çember gibi soluk ve titrek, çiçeklerinin üzerine eğilmiş gri pelerinli bir hanım, yatak odasının duvarından tuvalet masasının üzerine, oradan lavaboya doğru gezinirken, Mrs. McNab de ağır saksak yürümeye, toz alıp odayı toparlamaya devam etti).

Aşçının adı neydi peki? Mildred mi? Marian mı? – öyle bir şeydi. Ah, unutmuştu – artık her şeyi unutur olmuştu. Bütün kızıl saçlı kadınlar gibi, o da heyecanlı bir tipti. Birlikte çok gülerlerdi. Mutfakta severlerdi onu. Onları güldürürdü ya. O zaman işler şimdikinden daha iyiydi.

İçini çekti; tek başına baş edemeyeceği kadar çoktu iş. Başını sağa sola çevirdi. Şurası çocuk odasıydı. İşte, her yer rutubet olmuştu; sıvalar dökülüyordu. İnsan bir hayvan kafasını neden duvara asardı ki? O bile küflenmişti. Tavan arasını fareler basmıştı. Tavan akıtıyordu. Ama birini yollamıyorlardı; hiç gelmiyorlardı. Kilitlerden bazıları bozulmuştu, kapılar çarpıp duruyordu. Akşam karanlığında orada tek başına kalmak da hoşuna gitmiyordu. Tek başına bir kadın kaldıramazdı bunca işi, kaldıramazdı. Kemikleri çatırdadı, inledi. Kapıyı çarptı. Anahtarı kilitte çevirerek evi kapalı, kilitli, yapayalnız bırakıp gitti.

IX

Ev yalnız bırakılmıştı; terk edilmişti. İçindeki yaşam çekilip gittikten sonra kum tepelerinde bırakılıp içine kuru tuz tanecikleri dolan bir deniz kabuğu gibiydi. Upuzun bir gece bastırmıştı sanki; sağı solu kemirip duran o küçük esintiler, hantalca ilerleyen o nemli ve soğuk soluklar galip gelmişti. Tencereler paslanmış, kilimler çürümüştü. Kurbağalar da içeri girmenin bir yolunu bulmuştu. Askıdaki şal miskin miskin, amaçsızca sallanıp duruyordu. Ambardaki yer karolarının arasından bir devedikeni büyümüştü. Kırlangıçlar salona yuva yapmıştı; yerler çerçöple kaplanmıştı; duvarlardan kürekler dolusu sıva dökülüyordu;

tavandaki kirişler ortaya çıkmıştı; fareler kemirecekleri kıvır zıvırı lambrilerin arkasına taşıyorlardı. Turuncu-siyah kanatlı kelebekler kozalarından fırlıyor, pencerelerde çırpınarak can veriyorlardı. Yıldız çiçeklerinin arasında gelincikler serpilmişti; çimende otlar büyümüş, rüzgârda dalgalanıyorlardı; güllerin arasından dev enginarlar yükseliyordu; lahanaların içinde saçaklı bir karanfil çiçek açmıştı; bir otun cama hafifçe vuruşu, kış gecelerinde, yazları bütün odayı yeşile boyayan sağlam ağaçlarla dikenli yaban güllerinden gelen sert darbelere dönüşmüştü.

Doğanın doğurganlığını, duyarsızlığını hangi güç önleyebilirdi ki şimdi? Mrs. McNab'in bir hanımefendiyi, bir çocuğu, bir tabak sütlü çorbayı hayal edişini? Güneş ışığı gibi gezinmişti duvarlarda hayali ve kaybolmuştu. Kapıyı kilitlemiş ve gitmişti Mrs. McNab. Tek bir kadının gücünü aştığını söylemişti. Kimseyi yollamıyorlardı. Yazmıyorlardı da. Çekmecelerdeki şeyler çürüyüp gidiyordu – onları böyle bırakmak çok yazık diyordu. Ev harabeye dönmüştü. Sadece Fener'in ışığı bir an için odalara dalıyor, kış karanlığında yatağın üstüne ve duvara şöyle bir göz atıyor, devedikeniyle kırlangıca, farelerle çerçöpe soğukkanlılıkla bakıyordu. Artık onlara karşı koyan bir şey yoktu; hayır diyen yoktu. Rüzgâr eserse essindi; gelincikler kendi tohumlarından büyüsündü ve karanfil lahanalarla birleşsindi isterse. Kırlangıçlar salonda yuva yaparsa yapsındı, devedikeni yerdeki karoları yana itsin, kelebekler koltukların solmuş kaplamaları üzerinde güneşlensindi. Kırık cam ve porselen parçaları çimenliğe yayılarak çimlerle ve yabani böğürtlenlerle sarmaş dolaş olursa olsundu.

Çünkü artık o an gelmişti, terazinin hangi tarafına bir tüy konsa o tarafın ağır basacağı, şafağın titrediği ve gecenin duraksadığı o tereddüt anı gelmişti. Bir tek tüy konsa ev çökecek, düşecek, dönüp karanlığın derinliklerine doğru inecekti. O harap olmuş

odada, piknikçiler çaydanlıklarının altını yakacaktı; âşıklar oraya sığınacak, çıplak döşeme tahtalarının üzerine uzanacaklardı; çoban öğle yemeğini tuğlaların üzerine koyacak, evsiz serseri soğuktan korunmak için paltosuna sarınıp orada uyuyacaktı. Sonra çatı çökecekti; ağaç fundalarıyla ağu otları yolu, basamağı ve pencereyi kapatacaktı; o birikintinin üzerinde, orada burada ama arsızca büyüyeceklerdi; ta ki bir gün oradan geçen birisi, ısırgan otlarının arasındaki fenerçiçeklerinden ya da ağu otlarının içindeki bir porselen parçasından, bir zamanlar burada birilerinin yaşadığını, bir ev olduğunu anlayıncaya kadar.

O tüy konmuş, terazinin kefesini aşağı itmiş olsa, bütün ev dibe çöküp unutuluşun kumları üzerine yayılacaktı. Ama işbaşında olan bir güç vardı; bilinç düzeyi pek yüksek olmayan bir şey; sendeleyerek ilerleyen, yan yan bakan bir şey; işini saygın ritüeller ya da ağırbaşlı ilahiler eşliğinde yapmayı aklına bile getirmeyen bir şey. Mrs. McNab inleyip duruyordu; Mrs. Bast'ın kemikleri çatırdıyordu. İkisi de yaşlıydı; her tarafları tutulmuştu; bacakları sızlıyordu. Nihayet süpürge ve kovalarıyla geldiler; işe koyuldular. Birdenbire, Mrs. McNab evi hazırlatabilir mi acaba, diye yazmıştı küçük hanımlardan biri: şunu yaptırabilir miydi, bunu yaptırabilir miydi? Alelacele. Yazın oraya gelebilirlerdi; her şeyi son âna bırakmışlardı; her şeyi bıraktıkları gibi bulmayı bekliyorlardı. Ağır ağır ve ağrılar sızılar içinde, süpürge ve kovalarla, yerleri paspaslayıp fırçalayarak, Mrs. McNab ile Mrs. Bast o kirliliğe ve çürümeye bir son verdiler; şurada bir lavaboyu, burada bir dolabı hızla daralıp üzerlerine kapanan Zaman havuzundan kurtardılar; bir sabah bütün Waverley romanlarıyla bir çay takımını unutuluşun elinden kaptılar; öğleden sonra pirinç bir şömine paravanıyla çelik bir şömine takımını yeniden gün ışığına çıkardılar. Mrs. Bast'ın oğlu George fareleri yakalayıp çimleri kesti. Ustalar çağırdılar.

Kadınlar bir üst katta, bir aşağıdaki bodrumda eğilir, doğrulur, inler, şarkılar söyler, bir şeyleri açıp çarparak kapatırken menteşelerin gıcırtısıyla sürgülerin gıcırtısının, nemden şişmiş ahşapların gürültüyle çarpmasının eşlik ettiği beceriksizce ve meşakkatli bir doğum oluyordu sanki. Ah, dediler, ne çok iş varmış!

Çaylarını bazen yatak odasında, bazen çalışma odasında içtiler; toza kire bulanmış yüzleri, süpürgelerin sapını kavramaktan kasılıp tutulmuş ihtiyar elleriyle, öğle vakti mola verdiler. Koltuklara yığılıp kâh musluklarla küvetlerle savaşıp ulaştıkları muhteşem zaferi, kâh bir zamanlar kömür karası, şimdiyse beyaz beyaz lekeli olan, üstlerinde soluk mantarlar üreyen, içlerinde sinsi örümcekler gizleyen sıra sıra kitaplara karşı, biraz daha zahmetle sağladıkları, biraz eksik kalan zaferi düşündüler. Mrs. McNab çayın içini ısıttığını hissederken, o teleskop bir kez daha gözüne yerleşti ve elinde çamaşırlarla bahçe yolunda ilerlerken, bir ışık halesi içinde, başını oraya buraya çevirerek, galiba kendi kendine konuşan o sırım gibi yaşlı beyefendiyi gördü. Adam onu fark etmedi. Onun öldüğünü söyleyenler vardı; kimileri de karısı öldü diyorlardı. Ölen hangisiydi acaba? Mrs. Bast da pek emin değildi. Ama genç beyefendi ölmüştü. Ondan emindi. İsmini gazetelerde görmüştü.

Bir de o aşçı vardı, Mildred mi, Marian mı, öyle bir adı vardı işte – kızıl saçlıydı, bütün kızıl saçlılar gibi asabiydi, ama huyuna gitmeyi bilirseniz, çok da iyi bir kadındı. Birlikte ne çok gülerlerdi. Maggie'ye bir tabak çorba ayırırdı hep; ya da biraz jambon; mutfakta ne kalmışsa. O günlerde iyi yaşarlardı. Hiçbir eksikleri yoktu (çocukların odasındaki şömine paravanının önüne, hasır koltuğa oturmuş, içini ısıtan çayla dili çözülmüş, neşeyle anılar yumağını çözüyordu Mrs. McNab). Evde kalanların sayısı bazen yirmiye ulaşır, iş hiç bitmez, gece yarısını geçene kadar bulaşık yıkanırdı.

Mrs. Bast (aileyi hiç tanımamıştı; o sırada Glasgow'da yaşıyordu) fincanını bırakarak, o hayvanın kafasını duvara neden astılar acaba, diye sordu. Yabancı bir ülkede vurulmuş olmalıydı.

Büyük ihtimalle öyle olduğunu söyledi Mrs. McNab de, anılarını bol keseden sergilemeye devam ederek; doğu ülkelerinde yaşayan dostları vardı; eve konuk gelen beyefendiler, gece elbiseleri giyen hanımlar; bir seferinde yemek salonunun kapısından hep birlikte sofraya oturduklarını görmüştü. Yirmi kişi vardılar herhalde, hepsi de mücevherler içinde; bulaşığa yardım etmek için kalmayı teklif etmişti çünkü gece yarısına kadar bile bitmeyecekmiş gibi görünüyordu bulaşık.

Ah, dedi Mrs. Bast, evi çok değişmiş bulacaklardı. Pencereden dışarıya sarktı. Çimleri biçen oğlu George'u izledi. Ne olmuş buraya böyle, diye sorabilirlerdi tabii, çünkü bahçeden yaşlı Kennedy sorumluydu ama o da arabadan düşünce bacağı kötü olmuştu; sonra bir yıl ya da bir yıla yakın, kimsenin eli değmemişti bahçeye; sonra da Davie Macdonald ve tohumlar gönderilmiş olabilirdi, ama ekilip ekilmediklerini kim bilebilirdi? Çok değişmiş bulacaklardı.

Çimleri biçen oğlunu izledi. Çocuk işini iyi yapanlardandı –sessiz sedasız çalışan tiplerden. Eh, artık dolapları halletmeleri gerekiyordu herhalde. Güçlükle doğrularak kalktılar.

Nihayet, içeride günlerce uğraşıldıktan, dışarısı da kazıldıktan sonra, toz bezleri pencerelerden çekildi, camlar kapatıldı, evdeki bütün kapılar kilitlendi; ön kapı çarpılarak kapandı; iş bitmişti.

Sonra, sanki bütün bu yıkayıp ovmalar, çimleri kesip biçmeler tarafından boğulmuş gibi o duyulur duyulmaz melodi, kulağın yakalar gibi olup kaçırdığı o müzik sesi, tekrar yükseldi; düzensiz, kesik kesik, yine de bir şekilde birbiriyle bağlantılı bir havlama, bir meleme; bir böcek vızıltısı, biçilmiş otların

hışırtısı, kopuk kopuk ama yine de birbirine ait; bir gübre böceğinin ötüşü, bir tekerlek gıcırtısı, yüksek, alçak, ama hepsi gizemli bir şekilde birbiriyle ilişkili; kulağın bir araya getirmek için zorlandığı ve aralarında bir uyum yakalamanın ucuna kadar gelse de, asla tam olarak duyulamayan, aralarında asla uyum olmayan sesler sonunda, akşam olunca, birbiri ardına kesilir, uyum azalır, sessizlik çöker. Gün batımıyla birlikte hatlar kayboldu, yükselen bir sis gibi, sessizlik yükseldi ve yayıldı, rüzgâr kesildi, dünya usulca sarsılıp uykuya daldı; yapraklardan boğularak geçen bir parça yeşil ya da pencerenin yanındaki beyaz çiçeklerin donuk ışıltısı dışında, zifiri bir karanlıkta.

[Lily Briscoe bir eylül akşamı geç saatlerde valizini eve taşıttı. Mr. Carmichael da aynı trenle gelmişti.]

X

Sonra cidden barış gelmişti. Denizden kıyıya barış mesajları esiyordu. Artık kıyının uykusunu bölmek için değil, daha da derin bir uykuya dalıp dinlenmesini sağlamak, hayalperestlerin gördüğü bütün kutsal, bütün bilgece hayalleri onaylamak için – başka neler mırıldanıyordu – Lily Briscoe başını o tertemiz ve dingin odada yastığa koyup denizin sesini dinlerken. Dünyanın güzelliğinin sesi açık pencereden içeriye mırıltılarla giriyor ama öyle usulca mırıldanıyordu ki ne dediği duyulmuyordu – apaçık anlaşılsa da ne fark ederdi? – uyuyanlardan (ev yine dolmuştu; Mrs. Beckwith ile birlikte, Mr. Carmichael da orada kalıyordu) kumsala inmelerini, hiç değilde perdeyi aralayarak bakmalarını rica ediyordu. O zaman gecenin mor akışını

göreceklerdi; başındaki tacı; asasındaki değerli taşları; ve gecenin gözlerine bir çocuğun nasıl bakabileceğini. Yine de kararsız kalırlarsa (seyahatten yorgun düşen Lily hemen uyumuştu; ama Mr. Carmichael mum ışığında kitap okuyordu), yine de hayır, bu ihtişamın buharlaşıp uçacağını, sabah çiyinin ondan daha güçlü olduğunu ve uyumayı tercih ettiklerini söylerlerse; o ses hiç yakınmadan ya da tartışmadan, usulca kendi şarkısını söyleyecekti. Dalgalar usulca kıyıya çarpacak (Lily uykusunda onları duyuyordu), ışık usulcacık azalacaktı (gözkapaklarından içeri süzülüyordu sanki). Ve her şey aynı yıllar önce olduğu gibi, diye düşündü Mr. Carmichael kitabını kapatıp uykuya dalarken.

Karanlığın perdesi evin üzerine, Mrs. Beckwith'in, Mr. Carmichael'ın ve Lily Briscoe'nun üzerine örtülürken ve gözlerinin üzerinde kat kat karanlıkla yatarlarken, ses gerçekten de yeniden başlayabilir, bu neden kabul edilmesin, neden bununla yetinilmesin, buna razı olup boyun eğilmesin, derdi. Adaların her tarafına ölçülü çarpan dalgaların iç çekişi onları rahatlattı; gece hepsini kuşattı; uykularını hiçbir şey bölemedi, ta ki kuşlar ötmeye ve şafak onların tiz seslerini kendi beyazlığına katmaya başlayana kadar, bir at arabası tıkırdadı, bir yerde bir köpek havladı, güneş perdeleri açtı, gözlerindeki tülü kaldırdı ve uykusunda kıpırdayan Lily Briscoe uçuruma düşerken kenardaki otlara yapışan birisi gibi battaniyesine yapıştı. Gözleri iri iri açıldı. İşte yine buradayım, diye düşündü, yatakta doğrulup oturarak. Uyanmıştı.

Üçüncü Bölüm

FENER

I

Ne demek bu o zaman, bütün bunların anlamı ne olabilir, diye sordu Lily Briscoe kendi kendine, onu yalnız bıraktıklarına göre, gidip mutfaktan bir kahve daha almasının mı yoksa orada beklemesinin mi uygun olacağını düşünerek. Ne demek bu? –diline dolanan bir cümleydi, okuduğu bir kitaptan kaptığı ve düşüncelerine biraz da olsa uygun düşen, çünkü Ramsay'lerle birlikte geçen o ilk sabahta duygularını derleyip toparlayamıyor, o sisler çekilinceye kadar elinden sadece zihninin boşluğunu yankılanarak dolduracak bir cümle kurmak geliyordu. Gerçekten de, ne hissediyordu ki, onca yıl sonra oraya tekrar gelmekle, Mrs. Ramsay artık yaşamadığına göre? Hiç, hiçbir şey – dışa vurabileceği hiçbir duygu yoktu.

Dün gece geç bir saatte, her şey gizemliyken, karanlıkken gelmişti. Şimdiyse uyanmış, kahvaltı masasındaki eski yerinde oturuyordu ama tek başınaydı. Saat de daha çok erkendi, sekiz bile olmamıştı. Yolculuk vardı – Mr. Ramsay, Cam ve James Fener'e gidiyorlardı. Çoktan gitmiş olmaları gerekirdi – gelgiti mi yakalamaları gerekiyordu ne. Ama ne Cam hazırdı ne de James, Nancy de sandviç hazırlamalarını söylemeyi unuttuğu için Mr. Ramsay küplere binmiş, kapıyı çarpıp gitmişti.

"Şimdi gitmenin ne yararı var?" diye gürlemişti.

Nancy ortadan kaybolmuştu. Mr. Ramsay terasta, öfkeyle bir

yukarı bir aşağı yürüyüp duruyordu. Evin her yerinde kapılar çarpılıyor, birileri birilerine sesleniyordu sanki. Sonra Nancy telaşla içeri girdi, etrafa bakınarak, yarı şaşkın, yarı çaresiz, tuhaf bir tavırla, kendini asla yapamayacağını düşündüğü bir şeyi yapmaya zorluyormuş gibi "Fener'e ne gönderilir ki?" diye sordu.

Fener'e ne gönderilirmiş! Başka bir zaman olsa, Lily makul davranıp çay, tütün, gazete göndermesini önerirdi. Ama bu sabah her şey o kadar olağanüstü tuhaf görünüyordu ki, Nancy'ninki gibi bir soru –Fener'e ne gönderilir ki? – insanın zihninde çarpılan, ileri geri sallanan kapılar açıyor, bön bön bakarak kendi kendine de sormasına neden oluyordu: Ne gönderilir? Ne yapılır? Ne demeye burada böyle oturulur?

Uzun masadaki kullanılmamış fincanların arasında tek başına otururken (çünkü Nancy yine gitmişti) kendini ötekilerden ayrı kalmış hissediyordu, elinden sadece izlemek, sorular sormak, meraklanmaya devam etmek geliyordu. O ev, o mekân, o sabah, hepsi de ona yabancı geliyordu. Orasıyla hiçbir bağı, hiçbir ilişkisi olmadığını hissediyordu, her şey olabilirdi, ve her ne olacaksa, dışarıdaki bir ayak sesi, birinin seslenişi ("Dolapta değil; sahanlıkta," diye bağırdı birisi), birer soruydu, normalde her şeyi birbirine bağlayan o bağ kesilmişti de, hepsi yukarıda, aşağıda, orada burada, her şekilde süzülüyorlardı sanki. Ne kadar amaçsız, ne kadar karmaşık, ne kadar gerçekdışı diye düşündü boş kahve fincanına bakarak. Mrs. Ramsay ölmüştü; Andrew öldürülmüştü; Prue da ölmüştü – bunu ne kadar tekrarlarsa tekrarlasın, içinde hiçbir his uyanmıyordu. Böyle bir sabahta böyle bir evde bir araya toplanmışız işte, dedi pencereden dışarı bakarak – çok güzel ve sakin bir gündü.

II

Mr. Ramsay oradan geçerken birden başını kaldırıp, sanki insanı bir saniye, ilk kez, sonsuza dek görüyormuş gibi delip geçen o çılgın ve vahşi, sabit bakışlarıyla ona baktı; Lily de ondan kaçabilmek için – onun ısrarından kaçabilmek, onun emredici ihtiyacından uzakta bir an daha geçirebilmek için boş fincanından kahve içiyormuş gibi yaptı. Mr. Ramsay ona bakarak başını iki yana salladı, uzun adımlarla yürümeye devam etti (Lily onun "Yalnız" dediğini duydu; "Can verdik" dediğini duydu) ve o garip sabahtaki her şey gibi sözcükler de sembollere dönüşerek, boydan boya gri-yeşil duvarlara yazıldılar. Onları bir araya getirebilse, bir cümlede buluşturabilse, işin özünü anlayabileceğini hissediyordu. İhtiyar Mr. Carmichael usulca içeri girip kendine kahve koydu ve fincanını alıp güneşte oturmak için dışarı çıktı. Bu olağanüstü gerçekdışılık korkutucuydu; ama aynı zamanda heyecan vericiydi. Fener'e gitmek. İyi ama Fener'e ne gönderilir ki? Can verdik. Yalnız. Karşı duvardaki o gri-yeşil ışık. Boş yerler. Parçalardan bir kısmı böyleydi, ama nasıl bir araya getirilebilirler, diye sordu Lily kendine. Masada yapılandırdığı hassas şekil en küçük bir müdahalede bozulabilirmiş gibi, Mr. Ramsay onu görmesin diye sırtını pencereye döndü. Kaçmanın, bir yerlerde yalnız kalmanın yolunu bulmalıydı. Birden hatırladı. On yıl önce aynı yerde son kez oturuşunda, masa örtüsünün üzerinde küçük bir dal ya da yaprak deseni vardı, bir aydınlanma anında baktığı. Bir resmin kompozisyonuyla ilgili bir sorun vardı. Ağacı ortaya getir, demişti kendi kendine. O resmi bitirememişti. Bunca yıldır aklını kurcalayıp

durmuştu. O resmi şimdi yapacaktı. Boyaları neredeydi acaba? Boyaları, evet. Dün gece holde bırakmıştı. Hemen başlayacaktı. Mr. Ramsay dönmeden çabucak ayağa kalktı.

Kendine bir sandalye aldı. Şövalesini kız kurularına yakışır hareketlerle çimenliğin kenarına, Mr. Carmichael'a çok yakın olmayan, yine de ondan destek alabileceği kadar yakın olan bir yere kurdu. Evet, on yıl önce tam da burada durmuş olsa gerekti. İşte o duvar; o çit; o ağaç. Resimdeki sorun bu figürler arasında bir ilişki kurabilmekti. Bunca yıldır hiç aklından çıkmamıştı. Çözümü bulduğunu zannediyordu: artık ne yapmak istediğini biliyordu.

Ama Mr. Ramsay başındayken, hiçbir şey yapamazdı. O ne zaman kendisine yaklaşsa – terasta bir ileri bir geri yürüyüp duruyordu – yıkım da yaklaşıyordu Lily'ye, karmaşa da yaklaşıyordu. Resim yapamıyordu. Eğildi, döndü; bir paçavrayı eline aldı; bir tüpü sıktı. Ama tek yapabildiği onu ancak bir an için başından savmak oldu. O varken bir şey yapabilmesi imkânsızdı. Çünkü ona en ufak bir fırsat verse, Lily'nin bir an için işinden başını kaldırdığını, ona doğru baktığını görse, hemen tepesinde bitecek, dün gece dediği gibi, "Bizi çok değişmiş bulacaksın," diyecekti. Dün gece ayağa kalkıp karşısında durmuş ve böyle demişti. İngiliz krallarıyla kraliçelerinin adlarını taktıkları altı çocuğun hepsi –Kızıl, Adaletli, Hain, Merhametsiz– oturmuş boş boş bakıyor olsalar da aslında için için köpürdüklerini fark etmişti Lily. İyi yürekli yaşlı Mrs. Beckwith mantıklı bir şeyler söylemişti. Ama birbiriyle ilişkisiz tutkularla dolu bir evdi orası – bunu bütün gece boyunca hissetmişti. Bütün bu karmaşanın üstüne Mr. Ramsay ayağa kalkmış, Lily'nin elini tutup sıkarak, "Bizi çok değişmiş bulacaksın," demişti ve hiçbiri ne yerinden kıpırdamış ne de bir şey söylemişti; sanki Mr. Ramsay'in bunu söylemesine izin vermek zorunda kalmışlar gibi öylece oturmuşlardı. Sadece James (Huysuz kral kesinlikle oydu) kaşlarını

çatarak lambaya bakmış, Cam de mendilini parmağına dolamıştı. Sonra Mr. Ramsay yarın Fener'e gideceklerini hatırlatmıştı. Saat tam yedi buçukta, holde hazır olmalıydılar. Sonra, eli kapının kolunda durmuş, onlara doğru dönmüştü. Yoksa gitmek istemiyorlar mıydı? Cesaret edip hayır deseler (ki Mr. Ramsay'in bunu istemek için nedenleri vardı), kendini gerisin geriye, acıklı bir hareketle umutsuzluk ırmağına atıverirdi. Numara yapmakta üstüne yoktu. Sürgüne gönderilmiş bir kral gibi görünüyordu. James sesi titremeden, gitmek istediğini söylemişti. Cam daha zavallı bir sesle, kekeleyerek konuşmuştu. Evet, tabii ki, ikisi de hazır olacaklardı. Lily o an anlamıştı, asıl trajedi buydu – tabut örtüleri, toprak ve kefen değil; çocuklara zorbalık edilmesi, ruhlarının baskı altına alınmasıydı. James on altı, Cam on yedi yaşındaydı herhalde. Lily orada bulunmayan birini arayarak etrafa bakınmıştı, Mrs. Ramsay'i aranmış olabilirdi. Ama orada yalnızca iyi yürekli Mrs. Beckwith vardı, lambanın altında eskizlerini karıştırıyordu. Sonra, yorgun olduğu, zihni hâlâ denizdeymiş gibi inip kalktığı, uzun zaman boş kalan yerlere has o tat ve koku her yerine sindiği, mumlar gözlerinde titreşip durduğu için, kendinden geçmiş, dalıp gitmişti. Yıldızlı, harika bir geceydi; üst kata çıkarlarken dalgaların sesi duyuluyordu; merdivendeki pencerenin önünden geçerken, kocaman, soluk ay onları şaşırtmıştı. Hemen uyumuştu Lily.

Ne kadar dayanıksız olsa da, Mr. Ramsay'i ve onun müşkülpesentliğini uzak tutacak kadar sağlam duracağını umduğu bir engel olsun diye temiz tuvalini şövalenin üstüne sıkıca oturttu. Mr. Ramsay'in arkası ona dönükken, resmine bakabilmek için elinden geleni yaptı; şuradaki bir çizgiye, buradaki bir figüre baktı. Ama mümkün değildi. İster on beş metre uzakta olsun, sizinle konuşmasın, isterse sizi görmesin, yine de bir yerlerden sızıyordu, hükmediyordu, kendini zorla hissettiriyordu. Her şeyi değiştiriyordu. Lily renkleri göremiyordu;

hatları göremiyordu; Mr. Ramsay'in sırtı ona dönükken bile, sadece şimdi tepemde bitecek, diye düşünebiliyordu, bir şey –ona veremeyeceğini hissettiği bir şey– talep edecek. Bir fırçayı kullanmaktan vazgeçti; başka bir tane aldı. Ne zaman gelecekti bu çocuklar? Ne zaman hep birlikte çekip gidecekler, diye geçirdi içinden huzursuzlanarak. Bu adam, diye düşündü içinde kabaran bir öfkeyle, asla vermezdi; bu adam sadece almayı bilirdi. Kendisiyse, tam aksine, vermeye zorlanacaktı. Mrs. Ramsay de vermişti. Vere vere, vere vere ölmüştü – ve geriye bunları bırakmıştı. Cidden, Lily çok öfkeliydi Mrs. Ramsay'e. Parmaklarının arasındaki fırça hafifçe titrerken, o çitlere, basamağa, duvara baktı. Hep Mrs. Ramsay'in yüzündendi. Ölmüştü. Lily ise, kırk dört yaşında, zamanını boşa harcıyor, hiçbir şey beceremeden, orada durmuş resim yapar gibi yapıyor, yapar gibi görünmemesi gereken tek şeyi yapar gibi görünüyordu ve bu Mrs. Ramsay'in suçuydu. Ölmüştü. Eskiden oturduğu o basamak bomboştu. Ölmüştü o.

Ama neden durmadan bunu söylüyordu? Neden sürekli içinden gelmeyen bir şeyi hissetmeye çalışıyordu? Bu da bir çeşit kâfirlikti. İçi kupkuruydu; büzüşüp kalmıştı: tamamen tükenmişti. Keşke davet etmeseydik onu; keşke, oraya gelmeseydi. İnsan kırk dört yaşında zamanını boşa harcayamaz ki, diye düşündü. Resim yapar gibi yapmaktan nefret ediyordu. Bir fırça, çekişmelerle, yıkımla, karmaşayla dolu bir dünyada güvenebileceğiniz tek şey – insanın, bilerek de olsa, oyunlarına alet etmemesi gereken tek şey: bundan nefret ediyordu. Ama bunu Mr. Ramsay yaptırıyordu ona. Tepesinde dikilmiş, istediğim şeyi verinceye kadar, tuvaline dokunmayacaksın, diyordu sanki. İşte, yine yaklaşmıştı, doymak bilmez, çılgın bir halde. Pekâlâ, diye düşündü Lily umarsızca, sağ elini yanına düşürerek, bu işi halledip bitirmek daha kolay olacaktı. Pek çok kadının yüzünde (mesela, Mrs. Ramsay'de) gördüğü o ışıltıyı,

heyecanı, teslimiyeti, anılarına başvurup taklit edebilirdi herhalde, bu gibi durumlarda şefkat dolu bir heyecanla, aldıkları ödülün hazzıyla –Mrs. Ramsay'in yüzündeki o ifadeyi hatırlayabiliyordu– birden ışıl ışıl oluyorlar, mantığını hiç anlayamasa da, bu ödül belli ki o yüzlere insan doğasının ulaşabileceği en büyük mutluluğu bahşediyordu. İşte oradaydı Mr. Ramsay, yanında durmuştu. Verebileceği kadarını verecekti ona artık.

III

Lily'nin biraz zayıflamış göründüğünü düşündü Mr. Ramsay. Biraz kurumuş, süzülmüş görünüyordu; ama çekici olmadığı söylenemezdi. Ondan hoşlanıyordu. Bir zamanlar William Bankes ile evleneceklerinden söz edilmiş ama o işten bir şey çıkmamıştı. Karısı da onu severdi. Kahvaltıda öfkesine hâkim olamamıştı işte. Şimdi de, şimdi de – ne olduğunu bilemese de, kim olursa olsun, herhangi bir kadına yaklaşmak, onları zorlamak için büyük ihtiyaç duyduğu anlardan biriydi, ne şekilde zorlayacağı umurunda değildi, öylesine büyük bir ihtiyaç duyuyordu, istediğini almak için: şefkati.

Onunla ilgileniyorlar mıydı? Bir eksiği var mıydı?

"Ah, teşekkürler, yok," dedi Lily Briscoe tedirgin bir sesle. Hayır; yapamayacaktı. Hemen, kabaran bir şefkat dalgasının üstünde süzülüp gitmesi gerekirdi: üzerinde o kadar muazzam bir baskı vardı. Ama o kasılıp kaldı. Korkunç bir sessizlik oldu. İkisi de denize baktı. Ben buradayken, diye düşündü Mr. Ramsay, ne demeye denize bakıyor? Denizin Fener'e yaklaşabilecekleri kadar dingin olmasını umuyordu Lily, öyle söyledi. Fenermiş! Fenermiş! Ne ilgisi var, diye düşündü Mr. Ramsay

sabırsızlıkla. Hemen, kadim bir rüzgârın gücüyle (çünkü artık kendini tutamayacaktı), dudaklarından öyle bir inleyiş döküldü ki, hangi kadın olsa bir şeyler yapar, bir şeyler söylerdi – ben hariç, diye düşündü Lily kendisiyle acı acı alay ederek, çünkü ben kadın değil, olsa olsa huysuz, hırçın, kaknem bir kız kurusuyum.

Mr. Ramsay derin bir iç çekti. Bekledi. Bu kız bir şey söylemeyecek miydi? Ondan ne istediğini görmüyor muydu? Sonra Fener'e gitmek istemesinin özel bir nedeni olduğunu söyledi. Karısı eskiden oradakilere bir şeyler gönderirdi. Oradaki zavallı bir çocuğun kalçasında tüberküloz vardı, fener bekçisinin oğluydu. Derin derin içini çekti. Anlamlı anlamlı içini çekti. Lily'nin tek istediğiyse bu muazzam keder selinden, şefkate duyulan bu doymak bilmez açlıktan, kendini ona tamamen teslim etmesi, için yapılan bu baskıdan ki o durumda bile Mr. Ramsay'de Lily'ye sonsuza kadar yetecek kadar keder vardı, kurtulmak, kendini alıp sürüklemeden önce ona (konuşmanın yarıda kesilmesi umuduyla, eve bakıp duruyordu) yön değiştirtmekti.

"Böyle geziler," dedi Mr. Ramsay botunun burnunu yere sürterek, "çok sıkıcı oluyor." Lily susmaya devam etti. (Kütük gibi, taş gibi duruyor, diye düşündü Mr. Ramsay.) "Çok yorucu oluyorlar," dedi Lily'nin midesini bulandıran hastalıklı bir ifadeyle (numara yapıyor, diye hissetti Lily, bu kocaman adam rol yapıyor) onun güzel ellerine bakarak. Korkunçtu, hiç yakışık almayan bir şeydi bu. Gelmeyecek mi bunlar, diye düşündü, çünkü bu kederin muazzam ağırlığını artık kaldıramayacak, o ağır ıstırap perdelerini (Mr. Ramsay kendini dermansız gösteren bir poz almıştı; hatta durduğu yerde hafif hafif sallanıyordu) bir saniye daha taşıyamayacaktı.

Yine de ağzını açıp bir şey diyemiyordu; nereye baksa sohbet konusu olabilecek tek bir nesne bulamıyordu; sadece orada

duran Mr. Ramsay'in kederli bakışlarının düştüğü çimenlerin solar gibi göründüğünü, halinden hoşnut durumda şezlonga uzanmış bir Fransız romanı okuyan al yanaklı, miskin Mr. Carmichael'a dönen bu gözlerin onun üzerini de bir matem tülüyle örttüğünü hissedip şaşırdı Lily, acı dolu bir dünyada mutlu kalabilmekle övünen böylesi bir varlık, dünyanın en üzücü duygularını uyandırmak için yeterliydi sanki. Bir şuna bak, der gibiydi, bir de bana bak; hatta sürekli, beni düşün, beni düşün, duygusunu taşıyordu içinde. Ah, keşke şu koca gövde sürüklenip yanlarına kadar gelebilseydi, diye düşündü Lily; keşke şövalesini onun birkaç metre daha yakınına kurmuş olsaydı; bir erkek olsa, hangi erkek olsa, bu taşkın seli durdurur, bu inlemelere bir son verirdi. Bir kadın olarak, bu dehşeti körüklemişti; bir kadın olarak, bununla nasıl baş edileceğini bilmesi gerekirdi. Hiçbir şey söylemeden öylece durması, kadın cinsi açısından bakıldığında, tamamen gözden düşmesine neden olabilirdi. Bir şey söylemeliydi –ne denirdi ki?– Ah, Mr. Ramsay! Zavallı Mr. Ramsay! falan derdi, taslaklar çizip duran o iyi yürekli yaşlı hanım, Mrs. Beckwith olsa, o anda, doğru sözcüklerle. Ama yo. Dünyanın geri kalanından yalıtılmış bir halde, orada dikilmeye devam ettiler. Mr. Ramsay'in kendine duyduğu o muazzam acıma hissi, şefkat dilenmesi içinden fışkırıyor, yere yayılarak Lily'nin ayaklarının dibinde küçük birikintiler oluşturuyordu, Lily ise, o zavallı günâhkar ise ıslanmasın diye eteklerinin uçlarını topluyordu. Boya fırçasını sımsıkı tutmuş, hiç sesini çıkarmadan duruyordu.

Tanrı'ya ne kadar teşekkür etse azdı! Evden gelen sesler duymuştu. James ile Cam geliyordu herhalde. Ama Mr. Ramsay, sanki zamanının azaldığını anlamış gibi, yoğunlaşmış kederinin baskısını bütün gücüyle Lily'nin savunmasız bedenine bindirdi; yaşının; kırılganlığının; tek başınalığının baskısını; sonra birden, o can sıkıntısıyla, sabırsızlıkla başını çevirince

–çünkü, sonuçta, hangi kadın ona direnebilirdi ki?– botunun bağlarının çözüldüğünü gördü. Ne ilginç botlar, diye düşündü onunla aynı yere bakan Lily de: kusursuz; kocaman; eprimiş kravatından düğmelerinin yarısı iliklenmiş yeleğine kadar, Mr. Ramsay'in giydiği her şey gibi su götürmez bir biçimde ona ait. O botların kendi iradeleriyle Mr. Ramsay'in odasına girdiklerini, onun yokluğunda o merhamet duygusunu, şefkat ihtiyacını, huysuzluğu, hırçınlığı, çekiciliği temsil ettiklerini görebiliyordu Lily.

"Ne güzel botlar!" dedi hayret dolu bir sesle. Kendinden utanıyordu. Mr. Ramsay ruhunu teselli etmesini istemişken, o kalkmış botlarını övüyordu; kanayan ellerini, yaralı kalbini gösterip acımasını beklerken, etrafa neşe saçarak, "Ah, ne güzel botlarınız varmış!" dediği için, Mr. Ramsay'in o fevri çıkışlarından birini, kesin bir yıkımı hak ettiğini biliyordu, bu beklentiyle başını kaldırdı.

Ama Mr. Ramsay gülümsedi. Üzerindeki o tabut örtüsü, perdeler, dermansızlık uçup gitti. Ha evet, dedi bakması için ayağını kaldırarak, birinci sınıf botlardı onlar. İngiltere'de böyle botlar yapabilen sadece tek bir adam vardı. Botların insanoğlunun üzerindeki en büyük lanetlerden biri olduğunu söyledi. "Bot yapanlar," dedi, "insanın ayağını sakatlayıp işkence etmeyi kendilerine iş edinmişler." Üstelik dünyadaki en inatçı ve dikbaşlı insanlar onlardı. Adam gibi botlar yaptırabilmek için neredeyse bütün gençliğini harcamıştı. Lily bu modelde botlar yapıldığını (önce sağ, sonra sol ayağını havaya kaldırdı) daha önce hiç görmemişti herhalde. Dünyadaki en kaliteli deriden yapılmışlardı üstelik. Çoğu deri, kahverengi kâğıt ve kartondan ibaretti. Hoşnutlukla hâlâ havada tuttuğu ayağına baktı Mr. Ramsay. Lily de barışın daim olduğu, sağduyunun hüküm sürdüğü ve güneşin hiç batmadığı güneşli bir adaya, kaliteli botların kutsanmış adasına ulaştıklarını hissetti. Yüreğinde

Mr. Ramsay'e karşı bir sıcaklık vardı. "Dur bakayım, ayakkabı bağlamayı biliyor musun," dedi Mr. Ramsay. Lily'nin dayanıksız bağlama stiline küçümseyen gözlerle baktı. Ona kendi icadı olan stili gösterdi. Bir kere bağlanınca, bir daha hiç çözülmüyordu. Lily'nin ayakkabısına üç kez üst üste düğüm attı; üç kez de çözdü.

Böylesine hiç olmayacak bir anda, Mr. Ramsay ayakkabısının üzerine eğilmişken, duyduğu şefkatle bu kadar mı ezilmişti ki, kendisi de öne doğru eğildiği sırada yüzüne kan hücum etmiş ve kendi duyarsızlığını düşünerek (Mr. Ramsay'e iyi oyuncu demişti) gözlerinin yanmaya, yaşlarla dolmaya başladığını hissetmişti? Mr. Ramsay yaptığı işle bu kadar meşgulken içinde sonsuz bir acıma hissi ve şefkat uyandırıyordu. Düğümler atıyordu. Botlar satın alıyordu. Çıktığı yolculukta ona yardım edebilmenin hiçbir yolu yoktu. Ama şimdi tam bir şeyler söylemek isterken, belki de söyleyebilecekken, gelmişlerdi işte – Cam ve James. Terasta belirmişlerdi. Yan yana, dura dura yürüyordu, o ciddi, melankolik çift.

Ama neden *öyle* geliyorlardı ki? İster istemez kızıyordu onlara; daha neşeli bir tavırla gelebilirlerdi; yola çıktıklarına göre, kendisinin vermeye fırsat bulamayacağı şeyi onlar verebilirlerdi. Birdenbire içinde bir boşluk hissetmişti çünkü; bir hayal kırıklığı. Duyguları çok geç uyanmıştı; işte hazırdı; ama bu sefer de Mr. Ramsay'in ihtiyacı yoktu artık. Fazlasıyla saygın, yaşını başını almış bir adama dönüşüvermişti birden, ona hiç ihtiyacı yoktu; Lily kendini bir köşeye fırlatılmış hissetti. Mr. Ramsay omzuna bir sırt çantası astı. Paketleri paylaştırdı – epeyce paket vardı, ambalaj kâğıtlı, üstünkörü bağlanmış. Cam'i bir pelerin alması için eve gönderdi. Tıpkı keşif gezisine hazırlanan bir ekip başı gibiydi. Sonra, geriye döndü, o harika botlarıyla, elinde ambalaj kâğıtlı paketlerle, bahçe yolunda asker adımlarıyla yürümeye başladı, çocukları da peşindeydi. Lily çocukların,

kaderin kendilerine verdiği zor bir görevi yerine getirmek üzereymiş gibi göründüklerini düşündü, o göreve yönelmişlerdi, hâlâ babalarının peşinden uysalca bir yerlere sürüklenebilecek kadar gençtiler, ama gözlerindeki donukluk sessizlik içinde geçen yılların ötesinde bir acı yaşadıklarını hissettiriyordu. Çimenliğin kenarından böylece yürürlerken Lily bir geçit töreni izler gibiydi, ne kadar ağır aksak gitseler de, birbirine sımsıkı bağlanmış küçük bir topluluk gibi görünmelerini sağlayan ortak bir duygunun gerginliği onu tuhaf bir biçimde etkiliyordu. Giderlerken, Mr. Ramsay kibarca ama çok soğuk bir tavırla elini havaya kaldırarak Lily'yi selamladı.

Bu nasıl bir yüz, diye düşündü Lily, kendisinden istenmeyen şefkatin bir ifade yolu bulsun diye kendisini rahatsız ettiğini hissederek. Bu yüzü böyle yapan neydi? Geceler boyu düşünüp durmaktı herhalde – mutfak masalarının gerçekliğini, diye ekledi, Mr. Ramsay'in Andrew hakkında ne düşündüğünü anlamaya çalışırken, aklına gelen simgeyi hatırlayarak. (Andrew'un patlayan bir bombanın parçasıyla ânında can verdiğini hatırladı.) Mutfak masası göze hitap eden, somut bir şeydi; çıplak, sert, yalın. Renksizdi, köşelerden ve açılardan oluşuyordu, kesin bir yalınlığı vardı. Ama Mr. Ramsay gözlerini onun üstünden ayırmıyor, dikkatinin dağılmasına ya da aklının çelinmesine izin vermiyor, sonunda kendi yüzü de bitkinleşiyor, dünya zevklerinden uzaklaşıyor, Lily'yi derinden etkileyen o yalın güzelliği yansıtan bir yüze dönüşüyordu. Sonra, (elinde fırçasıyla, Mr. Ramsay'in onu bıraktığı yerde durarak) o yüzün endişelerden yıpranmış olduğunu hatırladı – hem de acımadan. O masayla ilgili kuşkuları olmuştu mutlaka; o masa gerçek bir masa mıydı; ona harcadığı onca zamana değer miydi; sonunda bulabilecek miydi. Onun kuşkuları olduğunu hissediyordu Lily, yoksa insanlardan bu kadar çok şey istemezdi. Bazen gece geç saatlere kadar bunlardan söz etmişlerdi herhalde; ertesi gün

Mrs. Ramsay bitkin görünür, Lily incir çekirdeğini doldurmayacak nedenler yüzünden Mr. Ramsay'e ateş püskürürdü. Ama artık o masadan, botlarından, bağlama stilinden söz edebileceği kimse kalmamıştı; kimi mideye indirebilirim diye aranan bir aslan gibiydi, yüzündeki o umutsuzluk, o aşırılık Lily'ye bir tehlike sinyali gibi geliyor, eteklerini toplamasına neden oluyordu. Sonra bir de, o ani canlanışı, (botlarını övdüğünde) o ani parıltı, bir anda hayata geri dönerek sıradan insani şeylere ilgi duyuşu olduğunu hatırladı, ama bu da gelip geçerek (çünkü Mr. Ramsay sürekli değişiyor ve hiçbir şeyi gizlemiyordu) Lily için çok yeni olan o son aşamaya geliniyordu, Lily kabul ediyordu ki o zaman kendi gerginliğinden utanç duymuştu, çünkü Mr. Ramsay sanki bütün dert ve tasalarından, şefkat bulma umudu ve pohpohlanma arzusundan sıyrılmış, artık başka bir bölgeye geçmiş, sanki meraktan, oraya doğru çekilmiş, kendisiyle ya da kim bilir kiminle sessiz bir diyaloğa girerek, o küçük tören alayının başında gözden kaybolmuştu. Olağanüstü bir yüzdü! Bahçe kapısı çarpılarak kapandı.

IV

İşte gittiler, diye düşündü hem rahatladığı için hem de hayal kırıklığıyla içini çekerken. Duyduğu acıma hissi ve şefkat, bir böğürtlen dalı misali yüzüne çarpmıştı sanki. Kendini tuhaf bir şekilde ikiye bölünmüş hissediyor, bir yanı uzağa çekiliyordu – dingin, puslu bir gündü; Fener bu sabah çok uzaklarda görünüyordu; öteki yanıysa kendini inatla, sımsıkı oraya, o çimenliğe sabitlemişti. Sanki beyaz tuvali havada süzülerek gelmiş ve taviz vermez bir havayla oraya yerleşmiş gibiydi. Bunca telaş

ve heyecana kapıldığı, budalalık edip duygularını boşa harcadığı için soğuk bakışlarla onu azarlar gibiydi; onu ısrarla geri çağırdı ve zihnini ilk başta huzura kavuşturdu, sonra birbirine girmiş duyguları (işte Mr. Ramsay gitmişti ve onun için çok üzülmüştü ve hiçbir şey söyleyememişti) savaş alanından çekilmişlerdi; sonrası boşluk. Karşısındaki bembeyaz tuvale boş boş baktı; gözlerini tuvalden bahçeye çevirdi. Bir şey vardı (öylece durup kaşık kadar suratındaki o küçücük, Çinli gözlerini kıstı), orasını boydan boya, yukarıdan aşağı kesen çizgilerle mavili kahverengili kovuklarıyla yeşil çalılığın arasındaki ilişkide hatırladığı, aklında kalmış bir şey vardı; o şey zihnine bir düğüm atmıştı ve kimi zaman, elinde olmadan, Brompton Yolu'nda yürürken, saçını fırçalarken, kendini o resmi yaparken, gözlerini resmin üzerinde dolaştırırken ve hayalinde o düğümü açarken buluyordu. Ama tuvalin uzağındayken böyle hayali planlar yapmakla fırçayı gerçekten eline alıp ilk darbeyi vurmak arasında dünyalar kadar fark vardı.

Mr. Ramsay yanındayken heyecanlanmış, yanlış fırçayı almış, şövalesini de toprağa öyle bir sinirle oturtmuştu ki, yanlış açıda duruyordu. Artık onu düzelttiğine ve bunu yaparak dikkatini dağıtan, şöyle şöyle bir insan olduğunu, insanlarla şöyle şöyle ilişkileri olduğunu hatırlamasına neden olan bütün o münasebetsiz ve yersiz düşünceleri bastırdığına göre, fırçasını eline alıp havaya kaldırabilirdi. Fırça bir an için sancılı ama heyecan dolu bir coşkuyla titreyerek havada asılı kaldı. Nereden başlamalı? – sorun buydu; ilk fırça darbesini hangi noktaya vurmalıydı? Tuvale vuracağı tek bir darbe, onun için sayısız riski, hızla alınması gereken ve geri dönüşü olmayan kararları temsil ediyordu. Teoride basit görünen her şey pratiğe geçilince hemen karmaşıklaşmıştı; tıpkı kayanın tepesinden bakınca simetrik şekillenen ama suda yüzen kişinin derin boşluklarla ve köpüklü tepeleriyle ikiye ayrılmış gördüğü dalgalar gibi. Yine

de risk almalıydı; fırçayı tuvale vurmalıydı.

Tuhaf bir algılamayla, hem ileriye doğru itiliyormuş hem de olduğu yerde kalması gerekiyormuş gibi, seri ve kararlı bir hareketle fırçasıyla ilk vuruşu yaptı. Fırça indi. Beyaz tuvalin üzerinde kahverengi bir titreşim yarattı; uzunca bir iz bıraktı. İkinci kez aynı şeyi yaptı Lily – ve üçüncü kez. Böylece durarak, böyle titreşimler yaratarak, duruşlar ritmin bir bölümü, fırça darbeleri başka bir bölümüymüş ve hepsi birbiriyle ilintiliymişçesine oynar gibi tempolu bir hareket tutturdu; uçar gibi, seri duruşlarla, fırça darbeleriyle, tuvaline aşağı akan, tedirgin, kahverengi çizgiler kondurdu, oraya yerleştikleri anda bir boşluğu çevreleyen çizgiler (o boşluğun hayalet gibi tuvalden kendisine baktığını hissediyordu). Bir dalganın çukurundayken öteki dalganın kabararak üzerine geldiğini görüyordu. O boşluktan daha ürkünç bir şey olabilir miydi? İşte yine oradaydı Lily, o boşluğa bakmak için bir adım geri çekilmişti, dedikoduların, yaşamanın, insanlarla ilişkinin dışına çıkmış, ve o eski, ürkütücü düşmanının karşısına çıkarılmıştı – öteki şeyin, o gerçeğin, ansızın onu ele geçiren, görünümlerin ardında bütün çıplaklığıyla belirerek ilgisini talep eden o gerçekliğin. Yarı isteksiz, yarı gönülsüzdü. Neden sürekli dışarı çekiliyor, buraya sürükleniyordu? Neden rahat bırakılmıyor, çimenlikte Mr. Carmichael ile sohbet edemiyordu? Zaten çok yorucu bir ilişkiydi. Diğer tapınma nesneleri kendilerine tapınılmasıyla yetinirlerdi; erkekler, kadınlar, Tanrı, önlerinde diz çökmenize izin verirlerdi; ama bu nesne, isterse sadece hasır bir sehpanın üzerinden bakan beyaz bir abajur olsun, insanı sürekli bir savaşa zorluyor, yenileceği baştan belli bir mücadeleye girişmesi için insana meydan okuyordu. Yaşamın değişkenliğinden resim yapmanın yoğunluğuna geçmeden önce, her seferinde birkaç saniye, henüz doğmamış bir insan gibi, rüzgârlı bir tepede duraksayan, kuşkunun bütün fırtınalarına karşı savunmasız,

bedeni bulunmayan bir ruh gibi çıplak kalırdı. Öyleyse neden yapıyordu? Hafif fırça darbeleriyle kesintisiz hatlar çizdiği tuvale baktı. Herhalde hizmetçilerin odasına asılırdı. Rulo yapılıp bir kanepenin altına tıkılırdı. Öyleyse yapmanın ne anlamı vardı, resim yapmayı beceremediğini, yaratıcı olmayı beceremediğini söyleyen bir ses duydu, bir zaman sonra zihinde deneyim oluşturan, ilk olarak kimin söylediği hatırlanmadan sözcüklerin tekrarlanmasına neden olan o alışılagelmiş akıntılardan birine kapılmış gibiydi.

Resim yapmayı beceremez, yazmayı beceremez, diye mırıldandı peş peşe, nasıl bir saldırı planı uygulayacağını huzursuzca kafasından geçirerek. Çünkü o kütle önünde yükseliyordu; tuvalden dışarı fırlıyordu; gözyuvarlarına baskı yaptığını hissediyordu. Sonra, yetilerinin işler hale gelmesi için gerekli bir sıvı kendiliğinden salgılanmış gibi, mavilerle koyu kahvelerin arasına dalıp çıkmaya, fırçasını oraya buraya götürmeye başladı, ama nasıl bir tempoda çalışacağını gördüğü şeyler belirliyormuş gibi (gözlerini çalılıktan, tuvalden ayırmıyordu) fırçası ağırlaşmış, yavaşlamıştı, eli hayat kaynarken bu tempo onu kendi akışına alıp sürükleyecek kadar güçlüydü. Dış dünyayı artık algılamadığı belliydi. Dış dünyayı, kendi ismini, kişiliğini, dış görünümünü, Mr. Carmichael'ın orada olup olmadığını bile algılamazken, zihninin kuytularından o parlak, müthiş zor beyaz boşluğun üstüne fışkıran bir fıskiye gibi, sahneler, isimler, sözler, anılar ve fikirler fırlıyor, Lily de o boşluğa yeşiller ve mavilerle biçim veriyordu.

Charles Tansley derdi, hatırlamıştı, kadınlar resim yapmayı beceremez, yazmayı beceremez, diye. Nefret ettiği bir şey yapmış, Lily tam orada durmuş resim yaparken arkasından yaklaşıp yanıbaşında durmuştu, oysa Lily nefret ederdi böyle yapılmasından. Yoksulluğuyla, kendi ilkeleriyle gösteriş yaparcasına, "Elde sarma sigara," demişti, "bir onsu beş peni." (Ama

savaş Lily'nin dişiliğinin zehirli iğnesini çekip almıştı, her ikisine de yazık diyordu insan, başlarını böyle belalara sokuyorlar.) Kolunun altında hep bir kitap taşırdı Tansley – mor bir kitap. "Çalışırdı." Onun güneşin altında çalıştığını hatırlıyordu. Akşam yemeklerinde tam karşısına oturup manzarasını kapatırdı. Sonra bir de, kumsaldaki o olay vardı. İnsan bunu nasıl unuturdu. Rüzgârlı bir sabahtı. Hep birlikte kumsala gitmişlerdi. Mrs. Ramsay bir kayanın dibine oturmuş mektup yazıyordu. Yazdıkça yazıyordu. "A," demişti sonunda başını kaldırıp denizde yüzen bir şeye bakarak, "şu bir yengeç kafesi mi? Yoksa ters dönmüş bir kayık mı?" O kadar miyoptu ki göremiyordu, sonra da Charles elinden geldiğince tatlı bir insan olup çıkıvermişti. Taş kaydırmaca oynamaya başlamıştı. Düz, siyah, küçük taşlar bulup birlikte dalgaların üzerinde kaydırmışlardı. Mrs. Ramsay arada bir gözlüklerinin üzerinden onlara bakıp hallerine gülüyordu. Neler konuştuklarını hatırlamıyordu; ama taşları fırlatırken birdenbire Charles ile çok iyi anlaşmaya başlamışlar, Mrs. Ramsay de gözlerini üzerlerinden ayırmamıştı. Bunun fazlasıyla farkındaydı Lily. Mrs. Ramsay, diye düşündü geriye çekilirken, gözlerini kıstı. (O basamakta James ile birlikte oturması kompozisyonu oldukça değiştirmiş olmalıydı. Orada bir gölge vardı herhalde.) Mrs. Ramsay. Charles ile birlikte taş kaydırışlarını ve kumsalda yaşanan olayın tamamını düşündüğünde, nedense her şey o kayanın dibine oturmuş, dizinde bir bloknotla mektuplar yazan Mrs. Ramsay'e gelip dayanıyordu. (Sayısız mektuplar yazar, bazen bunlar rüzgâra kapılır ve Charles ile ikisi bir sayfayı denize düşmekten kurtarırlardı.) İnsan ruhunda nasıl bir güç var böyle, diye düşündü. O kayanın altında oturup mektup yazan o kadın her şeyi basite indirgiyordu; bütün kızgınlıkların, anlaşmazlıkların, eski paçavralar gibi dağılmasını sağlıyordu; şununla bunu, sonra başka bir şeyi bir araya getiriyor, böylece bütün o aptallıklarla inatlaşmalardan

(Charles ile ikisinin atışıp didişmelerinden, aptalca çekişmelerinden), ortaya bambaşka bir şey çıkartıyor –kumsaldaki o olay mesela, o dostluk ve paylaşım ânı– ve o şey bir bütün halinde, onca yıl sonra bile ayakta kalabiliyor, Lily ona dalıp hatırladığı Charles Tansley'e yeni bir biçim verebiliyordu, o şey insanın zihninde kalıyor ve neredeyse bir sanat eseri gibi etkileyici oluyordu.

"Bir sanat eseri gibi," diye tekrarlarken, gözleri tuvalinden salonun basamaklarına, sonra tekrar tuvale kaydı. Biraz dinlenmeliydi. Dinlenirken, boş bakışlarını birinden ötekine gezdirirken, ruhun göklerinde sürekli dolaşan, Lily'nin baskı altında tuttuğu yetilerini serbest bıraktığı bu gibi anlarda kendini ayrıntılarıyla anlatmaya yatkın olan o muazzam, o genel soru başına dikildi, orada kaldı, üzerine gölgesini düşürdü. Hayatın anlamı nedir? Bu kadardı – basit bir soru; yıllar geçtikçe insanı daha da çok pençesine alan. O büyük ilham hiç gelmemişti. O büyük ilham belki de hiç gelmeyecekti. Onun yerine gündelik küçük mucizeler, aydınlanma anları, karanlıkta beklenmedik anlarda çakılan kibritler vardı; ve bu da onlardan biriydi. Bu, öteki ve diğeri; kendisi, Charles Tansley ve sahilde kırılan dalga; Mrs. Ramsay'in onları bir araya getirişi; Mrs. Ramsay'in, "Hayat, burada sakin," deyişi; Mrs. Ramsay'in o andan kalıcı bir şey yaratışı (başka bir kürenin içinde Lily de o andan kalıcı bir şey yaratmaya çalışır gibiydi) – ilhamın böyle bir doğası vardı işte. Kaosun içinde bir şey şekilleniyordu; sonsuza kadar geçip giden ve akıp duran bu bitmeyen akış ve geçiş (kayan bulutlara ve sallanan yapraklara baktı) bir anda sabitleniyordu. Hayat, burada sakin, demişti Mrs. Ramsay. "Mrs. Ramsay! Mrs. Ramsay!" diye yineledi Lily. Bu ilhamı ona borçluydu.

Her yer sessizdi. Evin içinde hâlâ kıpırtı yok gibiydi. Yaprakların yeşilini ve mavisini yansıtan pencereleriyle, sabahın ilk ışıklarında uyumakta olan eve baktı. Aklındaki belli belirsiz

Mrs. Ramsay düşüncesi de bu sessiz evle uyumlu gibiydi; bu dumanla; bu güzel sabah havasıyla. Belli belirsiz ve gerçekdışı, inanılmaz derecede saf ve heyecan vericiydi. Keşke hiç kimse pencere açmasa, evden çıkmasa, onu düşünceleriyle, resmiyle baş başa bıraksalar, diye düşündü. Tekrar tuvaline döndü. Ama içinden gelen merakla, dışa vuramadığı şefkatin verdiği rahatsızlıkla, o küçük grubun denize açılışını görebilir mi diye birkaç adım atarak çimenliğin ucuna kadar gitti. Bazıları yelkenlerini toplamış, bazıları da hava çok dingin olduğu için ağır ağır uzaklaşan küçük teknelerden bir tanesi ötekilerden epeyce uzaktaydı. Yelkeni daha yeni açılıyordu. O çok uzaktaki, sessiz teknede, Mr. Ramsay Cam ve James ile birlikte oturuyor olmalı dedi. Sonra yelkeni fora ettiler; kısa bir çırpınıştan ve sessizlikten sonra yelkenler rüzgârla doldu ve Lily derin bir sessizliğe gömülü teknenin kararlı bir şekilde öteki tekneleri geçerek denize açılışını izledi.

V

Yelkenler başlarının üstünde çırpınıyordu. Sular, güneşin altında kıpırdamadan, uyuşuk uyuşuk duran teknenin yanlarına gülücüklerle çarpıyordu. Arada bir yelkenler, hafif bir esintiyle çırpınıyor, ama esinti onları yalayıp geçiyordu. Tekne yerinden kıpırdamıyordu. Mr. Ramsay teknenin ortasına oturmuştu. Teknenin ortasında, ikisinin arasında (James dümendeydi; Cam tek başına pruvada oturuyordu) bacaklarını kıvırıp oturmuş babasına bakan James, az sonra sabırsızlanmaya başlayacağını düşündü, Cam de öyle düşündü. Oyalanmaktan nefret ederdi. Bir-iki saniye kıpırdandıktan sonra, tabii ki Macalister'ın

oğluna ters ters bir şeyler söyledi; o da kürekleri takıp çekmeye başladı. Ama babalarının tekne son hızla gitmeye başlayıncaya kadar rahat etmeyeceğini biliyorlardı. Bir esinti bekleyip duracak, oturduğu yerde kıpırdanacak, homurdanarak söylediği şeyleri Macalister ve Macalister'ın oğlu da duyacak ve ikisinin de müthiş canı sıkılacaktı. Onları oraya o getirmişti. Zorla getirmişti. Öyle kızmışlardı ki, esintinin hiç çıkmamasını, mümkün olan her şekilde yollarından alıkonulmayı diliyorlardı çünkü hiç istemedikleri halde onları gelmeye zorlamıştı.

Kumsala ininceye kadar, sürekli, "Yürüyün, yürüyün," diye sessiz emirler yağdırmış olsa da, ikisi de onun arkasından ayaklarını sürüyerek yürümüşlerdi. Öne eğdikleri başları amansız bir rüzgârla aşağıya bastırılmıştı. Konuşamıyorlardı onunla. Gelmeleri lazımdı; peşinden gitmeleri lazımdı. Ellerinde ambalaj kâğıdına sarılı paketlerle onun arkasından yürümek zorundaydılar. Ama yürürlerken, sessizce, birbirlerini yalnız bırakmamaya ve büyük anlaşmayı uygulamaya ant içmişlerdi – zorbalığa karşı ölümüne direneceklerdi. Bu yüzden biri teknenin bir ucunda, diğeri öteki ucunda, seslerini çıkarmadan oturacaklardı. Hiçbir şey söylemeyecek, sadece arada bir bacaklarını kırmış oturan, kaş çatıp huzursuzlanan, oflayıp poflayarak kendi kendine bir şeyler mırıldanan, sabırsızlıkla bir esinti gelmesini bekleyen adama bakacaklardı. Ayrıca havanın dingin olmasını umuyorlardı. Yollarından alıkonulmayı umuyorlardı. Bu gezinin iptal edilmesini ve paketlerle birlikte kumsala geri bırakılmayı umuyorlardı.

Macalister'ın oğlu biraz kürek çektikten sonra, yelkenler yavaş yavaş doldu – döndü, tekne hızlandı, kendini toparladı ve ileriye doğru atıldı. Mr. Ramsay de hemen, sanki üzerinden ağır bir yük kalkmış gibi, bacaklarını uzattı, tütün kesesini çıkardı; hafifçe homurdanarak Macalister'a uzattığında, çektikleri eziyete rağmen, onun halinden fazlasıyla memnun olduğu-

nu biliyorlardı. Şimdi böyle saatlerce gidecekler, Mr. Ramsay –büyük ihtimalle geçen kış çıkan büyük fırtına hakkında– bir şeyler soracak, ihtiyar Macalister ona cevap verecek, birlikte pipolarını tüttürecekler, Macalister eline katranlı bir halat alacak, düğüm atacak ya da çözecek, oğlan da kimseyle konuşmadan balık tutacaktı. James gözünü yelkenlerden ayırmamak zorunda kalacaktı. Çünkü eğer unutursa, yelkenler buruşur, sallanır, teknenin hızı kesilirdi, Mr. Ramsay de sertçe "Dikkat et! Dikkat et!" der, ihtiyar Macalister de oturduğu yerde yavaşça dönerdi. Sonra Mr. Ramsay'in Noel'deki büyük fırtınayla ilgili bir şeyler sorduğunu duydular. "Şu burundan dönerek geldi," dedi ihtiyar Macalister, geçen Noel'deki büyük fırtınayı anlatarak, on tane gemi koya sığınmak zorunda kalmıştı, "biri şuradaydı, biri şurada, biri de şurada," (eliyle ağır ağır koyu gösterdi boydan boya. Mr. Ramsay de başını çevirerek onun elini takip etti.) Geminin direğine tutunmuş üç adam görmüştü. Sonra dinmişti fırtına. "Sonunda denize açılabildik," diye devam etti Macalister (ama teknenin iki ucuna oturmuş, zorbalığa ölümüne karşı koymak için anlaşma yapmış iki ortak, o öfke ve sessizlik içinde ancak arada bir birkaç kelime yakalayabiliyordu). Sonunda açılıp cankurtaran botunu indirmişler ve burundan dışarıya çıkarmışlardı – Macalister hikâyesini anlatıyordu; ancak ara sıra birkaç kelime yakalayabilmelerine rağmen babalarının sürekli farkındalardı – nasıl öne eğildiğinin, sesini Macalister'ın sesine göre ayarladığının; piposunu körükleyip Macalister'ın gösterdiği yerlere bakarken fırtınayı, o karanlık geceyi, fırtınayla mücadele eden balıkçıları düşünmekten nasıl da büyük bir haz aldığının. Erkeklerin geceleri rüzgârlı sahilde çalışıp didinerek ter dökmeleri, dalgalarla rüzgâra karşı kas ve beyin gücüyle mücadele vermeleri hoşuna giderdi; erkekler böyle didinirken, onlar dışarıdaki fırtınada boğulup giderken, kadınların evde kalmasından, içeride uyuyan çocukların yanında oturmasın-

dan hoşlanırdı. Seri hareketlerle başını oraya buraya çevirişinden, tetikte oluşundan, sesinin tınısından Macalister'a fırtınada koya gelen on gemiyle ilgili sorular sorarken diline yerleşen, onu köylüye benzeten o hafif İskoç aksanından, James de anlıyordu bunu, Cam de (bir ona bakıyorlardı, bir aralarında bakışıyorlardı). Gemilerden üçü batmıştı.

Mr. Ramsay gururla Macalister'ın gösterdiği yerlere bakıyordu; ve nedenini tam olarak bilemeden, onunla gurur duyan Cam de, orada olsa cankurtaran botunu onun indireceğini, batan gemiye onun ulaşacağını düşündü. Ne kadar cesur, ne kadar maceraperest diye düşündü Cam. Ama unutmamıştı. Anlaşma yapılmıştı; zorbalığa karşı ölümüne direnmek için. Duydukları kin üzerlerinde baskı yapıyordu. Zorlanmışlardı; emir verilmişti onlara. Babalarının kederi, otoritesi yine tepelerine çökmüş, bu güzelim sabahta, onlara yine kendi istediği şeyi yaptırmıştı; ellerinde o paketlerle Fener'e gidilecekti çünkü o öyle istiyordu; ölmüş insanların anısına kendi keyfi için gerçekleştirdiği o ritüellere katılacaklardı, bundan nefret ediyorlardı, ayakları geri geri gidiyordu, güzelim gün mahvolmuştu.

Evet, esinti ferahlık veriyordu. Tekne yana yatıyor, sular sertçe yarılarak yeşil çağlayanlar, köpüren şelaleler halinde dökülüyordu. Cam köpüklere, içinde hazineler saklayan denize bakıyordu, teknenin hızı başını döndürdü, James ile aralarındaki bağ biraz gevşedi. Biraz tavsadı. Nasıl da hızlı gidiyor. Nereye gidiyoruz böyle, diye düşünmeye başlarken teknenin hareketiyle hipnotize oldu, James de gözlerini yelkenden ve ufuktan ayırmadan, asık suratla dümeni tutmaya devam etti. Ama dümeni tutarken kaçabileceğini düşünmeye başlamıştı; bütün bunlardan kurtulabilirdi. Bir yerlerde karaya çıkabilirlerdi; ve o zaman özgür olurlardı. Bir an göz göze gelince ikisi de o hız ve değişimle birlikte, bir kaçış ve sevinç hissi yaşadı. Ama esinti Mr. Ramsay'de de aynı heyecanı yaratmıştı, ihtiyar

Macalister oltasını denize atmak için döndüğünde, "Can verdik," diye haykırdı, sonra bir kez daha, "her birimiz yalnız," diye. Sonra da, her zamanki gibi aniden pişman olup utandı, ayağa kalktı, sahile doğru el salladı.

"Şu küçük evi gördün mü," dedi işaret edip, Cam'in de bakmasını isteyerek. Cam de isteksiz bir tavırla doğrularak baktı. Hangisiydi ki? O tepedekilerden hangisinin kendi evleri olduğunu seçemiyordu artık. Hepsi de uzak, sakin ve tuhaf duruyordu. Sahil de zarif, çok uzak, gerçekdışı görünüyordu. Aldıkları kısacık yol bile onları oradan uzaklaştırmış ve gitgide uzaklaşan, insanın artık parçası olmadığı bir şeyin o değişmiş, sakin görünümünü kazandırmıştı sahile çoktan. Hangisi kendi evleriydi? Göremiyordu.

"Ama ben daha hırçın bir denizde,"[1] diye mırıldandı Mr. Ramsay. Evi bulmuş, evi görünce, kendini de orada görmüştü; terasta tek başına yürürken görmüştü kendini. Saksıların arasında bir aşağı bir yukarı yürüyordu; çok yaşlanmış, beli bükülmüş göründü kendi gözüne. Teknede otururken kamburunu çıkardı, çömeldi, birden rolünü oynamaya başladı – yalnız, dul kalmış, matemli bir adam rolünü; ona acıyan ve şefkat duyan bir sürü insan koydu karşısına; teknede otururken kendi başına küçük bir oyun sahneledi; bu oyunda dermansız, bitkin ve kederli görünmesi gerekiyordu (hayalini doğrulamak için, ellerini kaldırıp ne kadar zayıf olduklarına baktı); sonra kadınlardan bol bol şefkat gördü; o kadınların kendisini nasıl avutacaklarını, şefkat göstereceklerini hayal etti, kadınların göstereceği şefkatten alacağı muazzam hazzın az da olsa yansımasını hayalinde yaşayarak iç geçirdi, yumuşak ve kederli bir sesle, bu kederli sözlerin hepsi tarafından açık seçik duyulabileceği bir şekilde şöyle dedi:

1 18. yy.'da yaşamış İngiliz şair William Cowper'in The Castaway (Deniz Kazazedesi) adlı şiirinden (yay.n.)

Ama ben daha hırçın bir denizde
Ondan daha derin girdaplarda boğuldum.

Cam oturduğu yerde hafifçe irkildi. Dehşete düşmüştü – öfkelenmişti. İrkilişi babasını kendine getirdi; Mr. Ramsay ürperdi, kendini topladı, öyle bir ısrarla, "Bakın! Bakın!" diye bağırdı ki, James bile omzunun üzerinden adaya baktı. Hepsi baktı. Adaya baktılar.

Ama Cam bir şey göremedi. Orada yaşadıkları hayatlarla dolan, düğümlenen bütün o patikalarla çimenliğin nasıl da yok olduğunu düşünüyordu; silinip gittiğini; geçmişte kaldığını, şimdiyse bunun gerçek olduğunu; o teknenin ve yamalı yelkenin; Macalister'ın ve kulaklarındaki küpelerin; dalga seslerinin – gerçek olan bunlardı. Bunları düşünerek kendi kendine, "Can verdik, her birimiz yalnız," diye mırıldandı, babasının sözleri zihninde tekrar tekrar patlıyordu, onun böyle dalgın gözlerle baktığını gören babası Cam'e takılmaya başladı. Yoksa pusuladaki yönleri bilmiyor muydu? Kuzeyi güneyden ayırt edemiyor muydu? Cidden orada yaşadıklarını mı zannediyordu yani? Ve parmağıyla yeniden evlerinin nerede, tam şurada, o ağaçların yanında olduğunu gösterdi. Cam'in biraz daha dikkatli olmasını tercih ederdi; "Söyle bakalım – neresi doğu, neresi batı?" dedi, yarı gülerek, yarı azarlayarak, çünkü tam anlamıyla budala olmadığı sürece, pusuladaki yönleri bilmeyen birinin nasıl bir haletiruhiye içerisinde olabileceğini anlayamıyordu. Ama Cam bilmiyordu işte. Ve kızının dalgın, şimdi oldukça ürkek bakışlarını evin olmadığı bir yere diktiğini gören Mr. Ramsay hayalini unuttu; terastaki saksıların arasında nasıl da bir aşağı bir yukarı yürüdüğünü; kendisine uzanan kolları unuttu. Kadınlar hep böyledir işte, diye düşündü; zihinleri inanılmaz derecede bulanıktı; bunu hiç anlayamamıştı; ama öyleydi. Karısı – o da böyleydi. Hiçbir şeyi akıllarında tutamazlardı. Ama

ona kızmakla hata etmişti; üstelik, kadınların bu dalgınlığı gayetle hoşuna giden bir şey değil miydi? Onların o olağanüstü cazibesinin bir parçasıydı bu da. Bana gülümsemesini sağlayacağım, diye düşündü. Ürkmüş görünüyor. Cam öyle sessizdi ki. Mr. Ramsay parmaklarını kenetledi, bunca yıldır insanların ona şefkat duymasını ve övmesini sağlamak için kullandığı ses tonunun, yüz ifadesinin, o seri ve dokunaklı el kol hareketlerini bastırmaya kararlıydı. Cam'in ona gülümsemesini sağlayacaktı. Havadan sudan bir şeyler bulup söyleyecekti. Peki ama ne? Çünkü, işlerine öyle gömülmüştü ki insanların bu gibi durumlarda neler söylediğini unutmuştu. Bir köpek yavrusu vardı. Küçük bir köpekleri vardı. Bugün köpeğe kim bakıyor, diye sordu. Evet, diye düşündü James zalimce, yelkenin önündeki kız kardeşinin başını görürken, şimdi pes edecek. Zorbayla tek başıma mücadele edeceğim. Cam, zorbalığa karşı asla ölümüne direnemez, diye düşündü hınçla, onun üzgün, somurtkan, boyun eğmiş yüzünü incelerken. Bazen yeşil bir yamacın üstüne bulut gelince, oraya bir ağırlık çökünce, çevredeki bütün tepeler hüzün ve kederle kaplanınca, öteki tepeler de o bulutlu, kararmış tepelerin kaderine acırmış gibi ya da düştüğü talihsizlikten zevk alır gibi görünür ya; Cam de şimdi sakin, azimli insanların arasında oturmuş, babasının köpekle ilgili sorusuna ne cevap vereceğini düşünürken kendi üzerine de öyle bir bulut düşmüş gibi hissediyordu; babasının yakarışına karşı nasıl direneceğini düşünüyordu – affet beni, ilgilen benimle deyişine; üstelik de kanun koyucu James, ebedi bilgelik tabletlerini kucağında açıp (James'in dümen yekesini tutan eli Cam için sembolik bir anlam ifade etmeye başlamıştı), karşı koy ona, derken. Savaş onunla. Dediği çok doğruydu; haklıydı. Zorbalığa karşı ölümüne savaşmalıydılar, diye düşündü Cam. İnsani değerler içinde en çok adalete önem verirdi. Kardeşi tanrı gibiydi; babasıysa daha çok yalvaran ve talep eden biriydi. Peki şimdi hangisine

boyun eğiyordu, aralarında oturmuş hiçbir noktasını bilmediği sahile bakarken ve çimenlikle terasın ve evin şimdi nasıl da dümdüz olduğunu, orada artık huzurun hüküm sürdüğünü düşünürken.

"Jasper," dedi surat asarak. Köpeğe o bakacaktı.

Peki köpeğin ismini ne koyacaktı? Böyle sorarak konuyu uzattı babası. Küçükken onun da, adı Frisk olan bir köpeği vardı. Cam'in yüzüne farklı bir ifadenin, çok iyi bildiği bir ifadenin yerleşmesini izlerken, pes edecek, diye düşündü James. *Gözlerini, diye düşündü, örgülerine falan indirirler.* Sonra birden kaldırırlar. Mavi bir renk parlardı, diye hatırladı, sonra yanında oturan birisi güler, teslim olur, James de deliye dönerdi. Annesi olmalıydı, diye düşündü, alçak bir koltukta oturmuştu, babası da yanında ayakta duruyordu. Zamanın usulca, biteviye, yaprak yaprak, kat kat beynine yerleştirdiği sonu gelmez izlenimlerin arasında keşfe çıktı; kokuların, seslerin arasında; sert, yankılı, tatlı insan seslerinin; kayan ışıkların ve pencerelere çarpan katırtırnaklarının; denizin şırıltısı ve uğultusunun; bir aşağı bir yukarı yürüyen bir adamın sonra ansızın, tepelerine dikilişinin. O arada Cam'in parmak uçlarını suya daldırdığını, gözlerini sahile dikerek sustuğunu gördü. Hayır, pes etmeyecek, diye düşündü; o farklı, diye düşündü. Pekâlâ, Cam cevap vermeyecekse, Mr. Ramsay de onu rahat bırakacaktı, elini cebine sokarak kitabını arandı. Aslında cevap verirdi Cam; konuşmasına engel olan şeyi giderip, ah, evet, Frisk, diyebilmeyi çok istiyordu. Adını Frisk koyacağım. Hatta, kırlarda tek başına yolunu bulan köpek değil miydi o, demeyi bile çok istiyordu. Ama ne kadar denerse denesin, böyle şeyler demeyi beceremiyordu, kızgındı, verdiği söze de bağlıydı, yine de James'e sezdirmeden, babasına duyduğu sevgiyi bir tek onun anlayabileceği şekilde belli ediyordu. Çünkü diye düşündü, elini suya daldırarak (Macalister'ın oğlu bir uskumru yakalamıştı, balık

kanlı solungaçlarıyla yerde çırpınıp duruyordu), çünkü diye düşündü, kayıtsız gözlerini yelkenlerden ayırmayan, arada bir bir anlığına ufka bakan James'e bakarak, sen bunu, bu baskıyı ve duygu bölünmesini, bu olağanüstü kışkırtılmayı yaşamıyorsun. Babası ceplerini karıştırıyordu; az sonra kitabını bulacaktı. Cam için dünyadaki en çekici insan oydu; elleri çok güzeldi, ayakları da, sesi, söyledikleri, tezcanlılığı, aksiliği, tuhaflıkları, tutku dolu oluşu, herkesin önünde, can verdik, her birimiz yalnız, diyebilişi, insanlardan uzak duruşu da çok güzeldi. (Şimdi kitabını açmıştı.) Ama yine de kabul edilemez bir şey var ki, diye düşündü Cam, dimdik oturup, başka bir balığın solungaçlarından oltanın kancasını çıkartan Macalister'ın oğluna bakarak, o da bütün çocukluğunu zehirleyen ve içinde acı fırtınalar kopartan duyarsızlığı ve kaba körlüğüydü, şimdi bile geceleri öfkeden titreyerek uyanıyor ve onun verdiği emirlerden birini hatırlıyordu; aşağılayarak, "Şunu yap", "Bunu yap" deyişini; "Bana itaat et" diye tahakküm edişini.

Bu yüzden hiçbir şey demeden, inatla ve üzüntüyle, huzur örtüsüne bürünmüş sahile baktı; oradaki insanların hepsi uykuya dalmış sanki, diye düşündü; duman kadar özgürler, birer hayalet gibi serbestçe gelip gidebilirler. Orada hiç acı çekilmiyor, diye düşündü.

VI

Evet, bu onların teknesi, diye karar verdi Lily Briscoe çimenliğin ucunda durarak. Suda yan yatarak koyda hızla ilerlemeye başladığını gördüğü, grimsi kahverengi yelkenleri olan tekneydi. İşte orada oturuyor o, diye düşündü, çocuklarsa hâlâ

çıt çıkarmıyor. Kendisi de ona ulaşamamıştı. Ona vermediği şefkatin yükü altında eziliyordu. Bu yük resim yapmasını zorlaştırıyordu.

Onun zor biri olduğunu düşünmüştü hep. Hatırlıyordu; onun yüzüne karşı güzel şeyler söylemeyi hiç beceremişti. Bu da aralarındaki ilişkiyi cinsiyetten yoksun yapıyordu, Mr. Ramsay'in Minta'ya centilmence hatta neredeyse hovardaca davranmasını sağlayan o cinsellik öğesi kendi ilişkilerinde yoktu. Minta'ya çiçekler kopartır, kitaplar verirdi. Minta'nın onları cidden okuduğuna inanıyor muydu acaba? Minta bahçede gezinirken kitapları yanına alır, kaldığı yeri işaretlemek için içlerine yapraklar koyardı.

"Hatırlar mısınız, Mr. Carmichael?" diye soracaktı neredeyse ihtiyar adama bakarken. Ama o şapkasını alnının ortasına kadar çekmişti; ya uyuyor, ya hayaller kuruyor ya da sadece uzanmış sözcük peşinde koşuyordu herhalde.

"Hatırlar mısınız?" diye sormak istedi yanından geçerken, yine Mrs. Ramsay'in kumsaldaki halini düşünerek; batıp çıkan varili; uçuşan kâğıtları. Öncesindeki ve sonrasındaki her şey, kilometreler boyunca tam bir boşlukken, bunca yıl sonra, halka içine alınmış, en ince ayrıntısı görülecek şekilde aydınlatılmış olarak, neden geriye bir tek bu kalmıştı?

"Şuradaki kayık mı? Yoksa mantar mı?" derdi, diye tekrarladı Lily, isteksizce tuvalinin başına dönerken. Ne yazık ki boşluk sorunu olduğu gibi duruyor, diye düşünerek fırçasını tekrar eline aldı. Açık seçik karşısındaydı. Resmin bütün dengesini bozan bir ağırlık gibiydi. Resmin yüzeyi güzel ve parlak, hafif ve uçucu olmalı, renkler bir kelebeğin kanadındaki renkler gibi birbirlerinin içinde erimeliydi; ama alttan da demir cıvatalarla sımsıkı tutturulmuş olmalıydı o doku. Nefesinizle dalgalandırabilmeliydiniz onu; aynı zamanda bir at sürüsü bile yerinden oynatamamalıydı. Tuvale bir kırmızı, bir gri sürmeye, oradaki o

boşluğu şekillendirmeye başladı. Aynı zamanda hâlâ kumsalda Mrs. Ramsay'in yanında oturuyor gibiydi.

"Şuradaki kayık mı? Yoksa mantar mı?" dedi Mrs. Ramsay. Etrafta gözlüğünü aranmaya başladı. Bulduktan sonra da, sessizce oturup denize baktı. Lily azimle resim yaparken, sanki bir kapı açılmış gibi oldu, sanki kapıdan geçip katedrale benzeyen çok karanlık, çok kasvetli ve yüksek tavanlı bir yerde durup sessizce etrafa bakınıyordu. Uzaklardaki bir dünyadan bağırtılar geliyordu. Vapurlar ufukta incecik dumanların arasında gözden kayboluyordu. Charles denize taş fırlatıp kaydırıyordu.

Mrs. Ramsay sessiz sedasız oturuyordu. Konuşmadan, böyle sessizliğe gömülmekten memnun olduğunu düşündü Lily; insan ilişkilerinin o muazzam bilinmezliğinde kalmaktan. Kim olduğumuzu, ne hissettiğimizi kim bilebilirdi? En mahrem anlarda bile, kim, işte bilgi, diyebilirdi? Bazı şeyleri söyleyince, diye sorabilirdi Mrs. Ramsay (onun yanında böyle sessizlik içinde sık sık oturmuştu), bozmaz mıyız? Bu şekilde kendimizi daha iyi ifade etmiyor muyuz? Hiç olmazsa o an olağanüstü bir doğurganlığa sahip gibiydi. Kumda küçük bir çukur açıp üzerini kapattı, o ânın kusursuzluğunu içine gömdü. İnsanın içine daldığı ve geçmişin karanlığını aydınlattığı bir an yaşar gibiydi.

Lily resme –o durumda– bakmak için geriye çekildi. Garip bir yolda yürümekti, bu resim yapma işi. İnsan gitgide uzaklaşıyor, ötelere gidiyor, sonunda denizin tepesinde, incecik bir kalasın üzerinde tek başına kalıyordu. Lily fırçayı mavi boyaya daldırırken, oradaki geçmişe de dalıyordu. Sonra Mrs. Ramsay'in kalktığını hatırlıyordu. Eve dönme vakti gelmişti –hafif bir öğle yemeği saatiydi. Sahilden yukarı hep birlikte yürümüşlerdi, William Bankes ile ikisi arkada kalmıştı, önlerinden giden Minta'nın çorabında bir delik vardı. Pembe topuğu o minik yuvarlak delikten kendini nasıl da gururla sergiliyordu! William Bankes, hatırladığı kadarıyla bu konuda hiçbir şey

söylemeden, durumu nasıl da esefle karşılamıştı! Onun gözünde bu durum kadınlığın ayaklar altına alınışı, pislik ve düzensizlik, hizmetkârlar izinli olduğu için yatakların gün ortasına kadar yapılmayışı –nefret ettiği her şey– demekti. Bazen ürperir, görmek istemediği bir şeyi –elini öne doğru uzatarak– uzakta tutmak ister gibi parmaklarını ayırırdı ya, yine öyle yapmıştı. Minta önlerinden yürümüş ve herhalde Paul'e rastlayıp onunla birlikte bahçeye girmişti.

Rayley'ler, diye düşündü Lily Briscoe yeşil boya tüpünü sıkarken. Rayley'ler ile ilgili izlenimlerini toparladı. Yaşamları bir dizi olay halinde görüyordu: bir tanesi, şafak vakti merdivende olmuştu. Paul eve gelip erken yatmıştı; Minta ise geç gelmişti. Sabahın üçünde yorgun argın, süslü püslü, merdivenlerdeydi. Paul hırsız girmiş olabilir diye eline bir ocak süngüsü alıp pijamasıyla odadan çıkmıştı. Minta merdivenin ortasındaki bir pencerede, cılız sabah ışığında durmuş sandviç yiyordu ve halıda bir delik vardı. Peki ne konuşmuşlardı, diye sordu Lily kendi kendine, o tabloya bakarken onları duyabilecekmiş gibi. Sert bir konuşmaydı. Paul konuşurken, Minta sandviçini yemeye devam ederek onu iyice çileden çıkarmıştı. Çocukları, iki küçük oğlanı uyandırmamak için ağzının içinden, öfke ve kıskançlık dolu sözlerle ona saldırmıştı Paul. Paul solgun, bitkin görünüyordu; Minta ise göz alıcı, umursamaz. Çünkü ilk bir yıldan sonra falan işler sarpa sarmıştı; evlilikleri bir hayli kötüye gitmeye başlamıştı.

İşte, diye düşündü Lily yeşil boyayı fırçasına alırken, adına insanları "tanımak", onları "düşünmek", "sevmek" dediğimiz şey, böyle olaylar çıkarmaktı işte! Tek bir kelimesi bile doğru değildi; hepsini o uydurmuştu; ama onları bu halleriyle tanımıştı yine de. Resminin içine, geçmişe doğru tünel kazmaya devam etti.

Bir başka sefer, Paul "kahvehanelerde satranç oynadığını"

söylemişti. Lily bu sözün üstüne de eksiksiz bir yapı kurmuştu kafasında. Paul bunu söylerken, onun hizmetçiye telefon açıp, "Mrs. Rayley dışarıdalar efendim," yanıtını aldıktan sonra, eve gitmemeye karar verdiğini hayal etmişti, hatırlıyordu. Dumanların yumuşak kırmızı koltuklara sindiği, garson kızların gelenleri tanıdığı kasvetli bir yerin bir köşesinde, çay ticaretiyle uğraştığı ve Surbiton'da yaşadığı dışında, hakkında hiçbir şey bilmediği ufak tefek bir adamla satranç oynayışı gelmişti gözünün önüne. Eve döndüğünde Minta hâlâ gelmemişti ve merdivendeki o olay yaşanmış, Paul hırsız girmiş olabilir diye (kuşkusuz bir de Minta'yı korkutmak için) eline bir ocak süngüsü alıp ona çok ağır sözler etmiş, hayatını mahvettiğini söylemişti. Her neyse, Rickmansworth yakınındaki bir kır evinde ziyaretlerine gittiğinde, araları müthiş gergindi. Paul yetiştirdiği Belçika tavşanlarını göstermek için onu bahçeye çıkarmış, Minta da şarkı söyleyerek peşlerinden gelip Lily'ye bir şey anlatmasın diye çıplak kolunu Paul'ün omzuna atmıştı.

Minta'nın tavşanları sıkıcı bulduğunu düşünmüştü Lily. Ama Minta duygularını asla belli etmezdi. Kahvehanelerde satranç oynadığı türünden şeyler söylemezdi hiç. Bunu yapmayacak kadar kendine hâkim, temkinli bir kadındı. Ama Rayley'lerin hikâyesine devam etmek gerekirse – artık o tehlikeli dönemi atlatmışlardı. Geçen yaz bir ara onlarda kalırken araba bozulmuş, Minta'nın Paul'e aletleri vermesi gerekmişti. Paul yola oturmuş arabayı tamir ederken, Minta'nın aletleri ona veriş tarzı –sadece işini yaparak, hiçbir anlam yüklemeden, dostça– artık aralarının iyi olduğunu kanıtlıyordu. Artık "âşık" değildiler; hayır, Paul başka bir kadınla, saçlarını ören ve yanında bir iş çantası taşıyan (Minta ondan minnetle, neredeyse hayranlıkla söz ediyordu), toplantılara giren, arazi ve sermaye vergisi konularında Paul'ün (gün geçtikçe daha da belirginleşen) görüşlerini paylaşan bir kadınla birlikteydi. Bu birliktelik evliliği

bozacağına, düzeltmişti. Paul yolda oturur, Minta aletleri ona verirken, çok iyi birer arkadaş oldukları belliydi.

İşte Rayley'lerin hikâyesi böyle, diye düşünerek gülümsedi Lily. Bu hikâyeyi Rayley'lerin ne durumda olduğunu öğrenmek için can atacak olan Mrs. Ramsay'e anlattığını hayal etti. Evliliğin pek de başarılı olmadığını anlatırken, Mrs. Ramsay'e karşı zafer kazanmış gibi hissederdi kendini herhalde.

Ama ölüler, diye düşünürken kompozisyonda bir engelle karşılaşınca durup biraz kafa yordu, yarım metre kadar geriye çekildi, ah ölüler! diye mırıldandı, insan onlara acırdı, onları bir kenara iter, hatta biraz hor görürdü. Bizim insafımıza kalmışlardı. Mrs. Ramsay göçüp gitti, diye düşündü. Artık onun isteklerini bir kenara itebilir, o kısıtlı, eski moda fikirlerinin ötesine geçebiliriz. Bizden gitgide daha çok uzaklaşıyor. Mrs. Ramsay'in o yıllar koridorunun ucundan alay eder gibi bakarak, söylenecek başka şey yokmuş gibi, (sabah erkenden, bahçede kuşlar şakımaya başlarken, dimdik oturmuş) "Evlenin, evlenin!" dediğini görür gibi oldu. Birilerinin de ona, hiçbir şey istediğiniz gibi olmadı, demesi gerekiyordu. Onlar öyle mutlu; ben de böyle. Hayat çok değişti. Bu noktada Mrs. Ramsay'in bütün varlığı, hatta güzelliği, bir an için tozlanmış ve modası geçmiş göründü. Lily de bir an, sırtını ısıtan güneşin altında, orada durmuş Rayley'lerin hayatını düşünürken, Paul'ün kahvehanelere gittiğini ve bir metresi olduğunu; Paul yerde otururken, Minta'nın aletleri ona nasıl verdiğini, kendisinin orada durmuş resim yaptığını, hiç evlenmediğini, William Bankes ile bile, asla öğrenemeyecek olan Mrs. Ramsay'e karşı bir zafer kazanmış oldu.

Mrs. Ramsay'in planı buydu. Yaşasa, belki de zorla yaptırırdı. O yaz çoktan "dünyanın en kibar adamı" olmuştu bile William Bankes. "Kocamın söylediğine göre, o yaştaki ilk bilimadamı" diyordu. Aynı zamanda da "zavallı William –onu

görmeye gittiğimde, evinde tek bir güzellik görememek beni öyle üzüyor ki– çiçeklerini düzenleyecek hiç kimsesi yok" dediği adamdı. Bu yüzden birlikte yürüyüşlere gönderiliyorlar ve Mrs. Ramsay, parmaklarının arasından kayıp gitmesine neden olan o hafif alaycı tavrıyla, Lily'ye bilimsel düşünceye yatkın bir aklın var, diyordu; söyleniyordu; çiçekleri seviyorsun; titizsin. Bu evlilik takıntısının nedeni neydi acaba, diye düşündü Lily, şövalesine bir yaklaşıp bir uzaklaşarak.

(Birden, bir yıldızın kayışı kadar aniden, zihninde Paul Rayley'yi kaplayan, Paul'den çıkan kırmızı bir ışık yanar gibi oldu. Uzak bir adada yaşayan vahşilerin şenlik ateşi gibiydi. O uğultuyu, çıtırtıları duydu. Bütün deniz göz alabildiğine kırmızıya ve altın rengine büründü. Şaraba benzer bir kokuyla karışıp Lily'yi sarhoş etti, uçurumdan atlayıp bir kumsalda bir inci broş ararken boğulma arzusunu depreştirdi. O uğultu ve çıtırtılar korkuyla ve tiksintiyle geriye çekilmesine neden oldu, çünkü ihtişamının ve gücünün yanında, o evin hazinesinden, açgözlü, mide bulandıran bir şekilde nasıl da beslendiğini görebiliyordu sanki ve bundan nefret ediyordu. Ama bir manzara, bir ihtişam olarak Lily'nin bildiği her şeyi aşıyordu, denizin bir ucundaki ıssız bir adada yakılmış bir işaret ateşi gibi yıllar boyu yanmaya devam etti ve insanın bir tek "âşık" demesi yeterliydi, o zaman şimdi olduğu gibi, Paul'ün ateşi yeniden yükselirdi. Ateş söndü, Lily gülerek, kendi kendine, "Rayley'ler," dedi; Paul nasıl da kahvehanelere gidip satranç oynardı.)

Kendisi de kıl payı kurtulmuştu gerçi. O masa örtüsüne bakarken, bir anda ağacı ortaya çekmesi gerektiğini ve hiç kimseyle evlenmek zorunda olmadığını fark edince müthiş bir sevinç duymuştu. Artık Mrs. Ramsay'in karşısında durabileceğini hissetmişti – Mrs. Ramsay'in insanlar üzerinde sahip olduğu müthiş güce bir saygıydı bu. O bir şeyi, yap, derdi ve yapardınız. Resimdeki pencerede James'in yanındaki silueti bile

otorite yüklüydü. Anne ile oğulun önemini yok sayışının, William Bankes'i nasıl da dehşet içinde bıraktığını hatırlıyordu. Onların güzelliğine hayranlık duymuyor muydu, diye sormuştu. Ama bunun saygısızlık olmadığını açıklarken, William'ın o bilge çocuk gözleriyle onu dinlediğini de hatırlıyordu; orada bir ışık varsa şurada da bir gölge olması gerekiyordu falan. Raphael'in, ikisinin de hemfikir olduğu gibi, kutsal saydığı bir konuyu küçümsüyor falan değildi. Tam aksine. Neyse ki bilimsel düşünen bir adam olduğu için, anlamıştı – Lily'nin çok hoşuna giden ve içini fazlasıyla rahatlatan tarafsız bir zekâsı olduğunu kanıtlamıştı William. İnsan bir erkekle ciddi ciddi resim yapmaktan söz edebiliyordu demek. Hatta, William'ın dostluğu hayatındaki en büyük hazlardan biri olmuştu. William Bankes'i seviyordu.

Hampton Court'a[1] gittiklerinde William, gerçek bir beyefendi gibi, Lily'ye ellerini yıkaması için bol bol zaman tanıyarak, kendisi nehir kenarında dolaşıyordu. İlişkileri böyleydi. Söylenmeyen çok şey vardı. Sonra sarayın avlularında gezinir, her yaz oradaki dengeye ve çiçeklere hayran kalırlar, yürürlerken William perspektifle, mimariyle ilgili bir şeyler anlatır, bir ağaca, göl manzarasına bakmak, bir çocuğu hayran hayran izlemek için (hayıflanıp dururdu – bir kız çocuğu olmadığı için), ya da sadece nefes almak için, zamanının çoğunu laboratuvarlarda geçiren ve dışarı çıktığında gözleri kamaşan bir adam için çok doğal sayılan o ilgisiz ve soğuk tavırla elini gözlerine siper ederek durur, başını geriye atardı. Sonra kâhyasının tatilde olduğunu anlatırdı; merdiven için yeni bir halı alması gerektiğini. Merdiven için yeni halı bakmaya, Lily de onunla birlikte gitmek isterdi belki. Bir seferinde konu Ramsay'lere gelmiş ve Mrs. Ramsay'i ilk gördüğünde başında gri bir şapka olduğunu anlatmıştı; en fazla on dokuz, yirmi yaşında olduğunu. Baş

1 Thames Nehri kıyısında, VIII.Henry'nin sarayı. (yay.n.)

döndürecek kadar güzel olduğunu. Onu havuzların arasında görebilecekmiş gibi, orada durup Hampton Court'taki caddenin aşağısına bakmıştı.

Lily, salonun önündeki basamağa baktı. Orada, William'ın gözlerinden, gözlerini yere eğmiş, huzurlu ve sessiz bir kadının siluetini gördü. Dalgın dalgın oturuyor, bir şeyler düşünüyordu (o gün griler giymişti, diye düşündü Lily). Yere bakıyordu. Gözlerini kaldırmıyordu. Evet, diye düşündü Lily dikkatle bakarak, onu bu şekilde görmüş olsam gerek, ama griler içinde değil; ne bu kadar hareketsiz, ne bu kadar genç ne de bu kadar huzurluydu. O resim gözünün önünde kolayca canlanmıştı. Baş döndürecek kadar güzel demişti, William. Ama güzellik her şey demek değildi. Güzelliğin bedeli vardı – hem de hemen, eksiksiz geliyordu. Hayatı durduruyordu – donduruyordu. Ufak tefek kusurları unutuyordu insan; o yüzün kızarışını, solgun olduğu zamanları, yüzdeki tuhaf bir çarpıklığı, yüzü bir an için tanınmaz hale getiren ama bir kez gördükten sonra aklınızdan çıkmayacak bir özellik ekleyen bir ışığı ya da gölgeyi. Bütün bunları güzellik maskesi altında unutmak daha kolaydı. Peki ama, diye düşündü Lily, Mrs. Ramsay avcı kasketini başına geçirirken, çimenlerde koştururken, bahçıvan Kennedy'yi azarlarken nasıl görünüyordu bu yüz? Bunu ona kim söyleyebilirdi? Bu konuda kim yardım edebilirdi?

Hiç istemeden yüzeye çıktı ve kendini, resimden dışarıya sarkmış, gerçekdışı şeyler görür gibi biraz şaşkın, Mr. Carmichael'a bakarken buldu. Mr. Carmichael şezlonguna uzanmış, ellerini göbeğinin üstünde birleştirmişti, ne kitap okuyor, ne de uyuyordu, ağzına kadar hayatla dolu bir yaratık gibi tatlı tatlı güneşleniyordu. Kitabı çimene düşmüştü.

Doğruca yanına gidip ona, "Mr. Carmichael!" demek istedi. O zaman o iyilik dolu, dumanlı, duygularını pek belli etmeyen yeşil gözlerini kaldırıp ona bakacaktı. Ama insan birilerini

ancak onlara ne söyleyeceğini bildiği zaman uyandırırdı. Oysa Lily tek bir şey değil, her şeyi söylemek istiyordu. Düşünceyi bölüp parçalarına ayıran ufak sözcüklerin hiçbir anlamı yoktu. "Ölüm ve yaşam hakkında; Mrs. Ramsay hakkında" – hayır, diye düşündü, insan hiç kimseye hiçbir şey söyleyemez. O ânın aciliyeti içinde hedef şaşılıyordu. Sözcükler başka yönlere uçuşup hedefi birkaç santim aşağıdan vuruyordu. O zaman insan vazgeçiyordu; düşündüğü şey geriye gidiyordu; o zaman bütün orta yaşlılar gibi temkinli, kaçamaklı, kaşlarının arasında çizgiler, gözlerinde sürekli anlayış dolu bakışlar olan birine dönüşüyordunuz. Bedendeki bu hisleri kim sözcüklere dökebilirdi? Oradaki o boşluğu kim ifade edebilirdi? (Salonun önündeki basamaklara bakıyordu; inanılmaz derecede boş görünüyorlardı.) Hisseden insanın bedeniydi, zihni değil. Basamakların boş görüntüsüne eşlik eden bedensel duyular birdenbire fazlasıyla tatsızlaşmıştı. Arzulamak ve sahip olamamak, tüm bedenine bir kasılma, bir boşluk, bir gerginlik hissi vermişti. Arzulamak ve sahip olamamak –arzulamak ve arzulamak– insanın yüreğini nasıl da burkuyordu, tekrar tekrar! Ah Mrs. Ramsay! diye seslendi sessizce, kayığın yanında oturan o öze, ondan yapılma o soyutluğa, o grili kadına, gittiği, gittikten sonra da geri döndüğü için sövercesine. Az önce onu düşünmek öyle güvenli bir şey gibiydi ki. Bir hayalet, hava, hiçlik, gece ya da gündüz, istediğiniz her an kolayca ve güven içinde oynayabileceğiniz bir şeyken, birdenbire elini uzatıp insanın kalbini böyle burkuvermişti. Salonun önündeki boş basamaklar, içerideki koltuğun püsküllleri, terasta yuvarlanıp duran köpek yavrusu, bahçedeki kımıldanma ve uğultu, birdenbire, mutlak bir boşluğun merkezinin çevresini bezeyen kıvrımlara ve süslemelere dönüşmüştü sanki.

"Bunun anlamı nedir? Bütün bunları nasıl açıklarsınız?" demek istedi yine Mr. Carmichael'a dönerek. Çünkü sabahın bu

erken saatinde bütün dünya bir düşünceler havuzunun, derin bir gerçeklik küvetinin içinde çözülmüş gibiydi ve Mr. Carmichael bir konuşsa, minik bir gözyaşının bile bu havuzun yüzeyini parçalayabileceğini hayal edebilirdiniz. Ya sonra? Bir şey belirecekti. Havuzdan bir el çıkacak, bir bıçak parıldayacaktı. Bunların hepsi saçmalıktı tabii.

Söyleyemediği her şeyi, Mr. Carmichael'ın yine de duyduğu gibi garip bir fikre kapıldı birden. Sakalındaki sarı lekeyle, şiirleriyle, bulmacalarıyla, yelkenini açmış tüm dileklerini yerine getiren bir dünyada rahatça giden, esrarengiz bir ihtiyardı o, ve çimende yattığı yerde elini nereye uzatsa her istediğini elde edebileceği düşüncesine kapıldı Lily. Yaptığı resme baktı. Mr. Carmichael'ın cevabı da bu olurdu herhalde –"sen", "ben" ve "o"nun gelip geçerek yok olduğu; hiçbir şeyin kalıcı olmadığı; her şeyin değiştiği; sözcükler ve resimler dışında. Ama tavan aralarına asılacak, diye düşündü; rulo yapılıp bir kanepenin altına atılacak; öyle de olsa, böyle bir resim için bile, bu geçerliydi. Bu karalamanın bile, resmin kendisinin değilse de, yapmaya çalıştığı şeyin bile "sonsuza kadar kalacağı" söylenebilirdi, söylerdi Lily, ya da ima edebilirdi, çünkü söylendiklerinde bu sözcükler kendisine bile fazla abartılı geliyordu; sonra, baktığı resmi göremediğini fark ederek hayrete düştü. Gözleri, dudaklarının sertliğini bozmasa da havayı yoğunlaştıran, yanaklarından aşağı süzülen, (ilk başta gözyaşı olabileceğini aklına bile getirmediği) sıcak bir sıvıyla dolmuştu. Bunun dışında kendine –Evet!– tamamen hâkimdi. Herhangi bir mutsuzluk hissetmeden Mrs. Ramsay için mi ağlıyordu? Yine içinden ihtiyar Mr. Carmichael ile konuştu. Neydi bu böyle? Ne anlama geliyordu? Nesneler ellerini uzatıp insanı yakalayabilir miydi; bıçak kesebilir miydi; yumruk inebilir miydi? Güvende olmak mümkün değil miydi? Dünyanın nasıl işlediğini ezbere öğrenemez miydi insan? Hiçbir rehber, sığınacak tek bir yer yok muydu, her

şey bir mucize, bir kulenin tepesinden havaya sıçramak mıydı? Yaşlı insanlar için bile, hayatın böyle bir şey olması mümkün müydü? – sarsıcı, beklenmedik, bilinmeyen? Bir an, burada, şimdi bu çimenlikte, ikisi birden ayağa kalksa ve neden bu kadar kısa, neden bu kadar anlaşılmaz olduğuna dair bir yanıt istese, ve bunu ısrarla, kendilerinden hiçbir şeyin saklanamayan tam donanımlı iki insan gibi söyleseler, o zaman güzellik önlerinde açılıverecekmiş gibi geldi; boşluk dolacakmış gibi; o boş kıvrımlar şekillenecekmiş gibi; var güçleriyle haykırsalar, Mrs. Ramsay geri dönecekmiş gibi geldi. "Mrs. Ramsay!" diye seslendi, "Mrs. Ramsay!" Gözyaşları yanaklarından aşağı süzüldü.

VII

[Macalister'ın oğlu balıklardan birini alıp oltasına yem yapmak için yan tarafından dörtgen bir parça kesti. Hırpalanmış balık (hâlâ canlıyken) tekrar denize atıldı.]

VIII

"Mrs. Ramsay!" diye haykırdı Lily, "Mrs. Ramsay!" Ama hiçbir şey olmadı. Acı arttı. Bu ıstırap insanı alıp budalalığın dibine vardırıyor, diye düşündü! Zaten ihtiyar onu duymamıştı. Müşfik, sessiz sakin yatmaya devam ediyordu – görkemli bir şekilde de denebilirdi. Şükürler olsun ki, o utanç verici çığlığı

attığını kimse duymamıştı, git acı, git! Aklını yitirmediği görünüyordu. O ince tahta parçasından yıkım denizine atladığını gören olmamıştı. Elinde bir fırçayla çimenlikte duran kaknem bir kız kurusuydu hâlâ.

Sonra olmayanın acısı ve o keskin öfke (tam da bir daha Mrs. Ramsay için üzülmeyeceğini düşünürken, geri çağrılmanın getirdiği o öfke. Kahvaltıda kahve fincanlarının arasında otururken özlemiş miydi onu? Kesinlikle hayır) azaldı; o ıstıraptan geriye, panzehir olarak, merhem gibi bir rahatlama hissi, bir de daha gizemli bir şey, orada birisinin, Mrs. Ramsay'in olduğu duygusu kaldı, dünyanın sırtına bindirdiği yükten bir an için kurtulmuştu, kaygısızca yanında duruyordu, sonra (çünkü bu, bütün güzelliğiyle Mrs. Ramsay'di) alnına beyaz çiçeklerden bir çelenk oturtarak gitmişti. Lily yine tüplerini sıktı. Çit sorununa döndü. Garipti ama onu ne kadar da net görmüştü, her zamanki gibi telaşla kırlarda yürüdüğünü, oradaki mora çalan yumuşak kıvrımların, sümbül ve zambakların arasında gözden kaybolduğunu. Ressam gözünün oynadığı bir oyundu bu. Ölüm haberini aldıktan sonra da günler boyunca, onu böyle, çelengini alnına oturtup yol arkadaşı olan gölgeyle, sorgusuz sualsiz kırlarda yürürken görmüştü çünkü. Bir görüntünün, bir sözün, teskin edici bir gücü vardı. Nerede olursa olsun, resim yaparken, burada, kırlarda ya da Londra'da, o görüntü gözlerinin önüne geliyor ve Lily'nin yarı aralık gözleri gördüğü şeyi oturtacak bir temel arıyordu. Bir vagondan, tramvaydan dışarı bakıyor, bir omuz ya da yanaktan bir çizgi alıyor; gözleri karşıdaki pencerelere, ya da geceleri bir dizi lambayla donanan Piccadilly'ye kayıyordu. Bunların hepsi ölüm tarlalarının birer parçasıydı. Ama her seferinde bir şey –bu bir yüz, bir ses, bir gazeteci çocuğun *Standard, News*, diye bağırışı olabilirdi– bu görüntüyü delip geçiyor, itip kakıyor, uyandırıyor, kendisiyle ilgilenmesini isteyip sonunda istediğini elde ediyor, bu yüzden

de o görüntünün sürekli olarak yeniden yaratılması gerekiyordu. Şimdi yine, içgüdüsel bir uzaklık ve mavilik ihtiyacıyla duygulanmışken, aşağıdaki koya baktı, dalgaların mavi çubuklarında tümsekler, daha mor olan yerlerde taşlı tarlalar gördü. Her zamanki gibi hiç olmayacak bir şey yüzünden böylesine duygulanmıştı işte. Koyun ortasında kahverengi bir leke vardı. *Bir tekneydi. Evet, hemen anlamıştı bunu. Ama kimin teknesi?* Mr. Ramsay'in teknesi, oldu yanıtı. Mr. Ramsay; soğuk bir tavırla elini kaldırıp selamlayarak, bir kafilenin başında, o güzel botlarıyla, uygun adım yürüyerek yanından geçen, ondan şefkat bekleyen ama Lily'nin şefkat göstermediği adam. Tekne koyun ortasına varmıştı.

Arada sırada kendini şurada burada hissettiren bir esinti dışında öylesine güzel bir sabahtı ki, yelkenler yükselip gökyüzüne dayanmış ya da bulutlar denize kadar inmiş gibi, denizle gökyüzü tek bir dokuya dönüşmüştü. Açıklardaki bir gemi havaya iri bir duman sarmalı salmıştı, hava her şeyi yakalayıp usulca ağında tutan, sadece hafif hafif oraya buraya sallayan ince bir tülmüş gibi, duman orada asılı kalmış, bükülerek göğü süslüyordu. Güzel havalarda bazen olduğu gibi, kayalıklar gemilerin, gemiler kayalıkların farkında gibiydi, birbirlerine sadece kendilerinin anlayabildiği gizli bir sinyal iletiyorlardı. Bazen sahile çok yakın görünen Fener, o sabah o pusun içinde fazlasıyla uzak duruyordu.

"Neredeler şimdi?" diye düşündü Lily denize bakarak. Kolunun altında ambalaj kâğıdına sarılı bir paketle, yanından sessizce geçen o ihtiyar adam neredeydi? Tekne koyun tam ortasındaydı.

IX

Oradakiler hiçbir şey hissetmiyor, diye düşündü Cam, yükselip alçalarak gitgide daha da uzaklaşan ve daha da huzurlu bir yere dönüşen sahile bakarak. Eli denizi yararak ardında bir iz bırakırken, zihni suların o yeşil girdaplarında ve izlerinde desenler oluşturuyor, bir sis perdesinin ardında ve uyuşmuş bir halde, dizi dizi incilerin beyaz beyaz sürgünler verdiği, yeşil ışığın içinde insanın bütün zihninin değişim geçirdiği ve yeşil bir pelerine sarınmış bedeninin yarı saydam parladığı o sualtı âleminde gezindiğini hayal ediyordu.

Sonra eline çarpan sular yavaşladı. Çırpınan sular yatıştı; dünya küçük çıtırtılarla ve gıcırtılarla doldu. Limana demir atmışlar gibi dalgaların yanlardan tekneye çarpıp kırıldığı duyuluyordu. Her şey çok yakınlaşmıştı. Çünkü James'in yakından tanıdığı birine dönüşecek kadar gözünden ayırmadığı yelken kendini aşağı salmıştı; sahilden, Fener'den millerce uzakta durmuş, sıcak güneşin altında sallanarak bir esinti çıkmasını bekliyorlardı. Dünya durmuş gibiydi. Fener yerinden oynamaz olmuş, uzaktaki sahil çizgisi sabitlenmişti. Güneş iyice ısıtmaya başlamış ve herkes birbirine sokulur, birbirlerinin varlığını neredeyse unutmuşken, yeniden hisseder olmuşlardı adeta. Macalister'ın misinası doğruca denizin dibine çekildi. Ama Mr. Ramsay bacaklarını altına almış, okumaya devam ediyordu.

Parlak kapağı yağmurkuşu yumurtası gibi alacalı, küçük bir kitaptı okuduğu. O korkunç sükûnette beklerlerken, ara sıra bir sayfa çeviriyordu. Ve James her sayfanın özellikle kendisini hedef alan anlamlı bir hareketle çevrildiğini hissediyordu; kâh

kendinden fazlasıyla emin, kâh tahakküm kuran, kâh insanların ona acımasını amaçlayan; babası o küçük sayfaları çevirip dururken, James de hep başını kaldırıp ona bir konuda ters bir şeyler söyler diye korkuyla bekledi. Neden orada oyalandıklarını sorabilirdi ya da ona benzer ipe sapa gelmez bir şey söylerdi. Eğer söylerse, diye düşündü James, o zaman bıçağı alır kalbine saplarım işte.

Bıçağı alıp babasının kalbine saplamak bir simge olarak sürekli içinde taşıdığı bir şeydi. Ancak şimdi, yaşı büyüdükçe ve orada oturup iktidarsız bir öfkeyle ona bakarken, öldürmek istediği aslında babası, kitap okuyan o yaşlı adam değil, üzerine çullanan o şeydi – belki haberi bile olmadan; soğuk ve sert pençeleri ve gagasıyla tekrar tekrar saldıran (çıplak bacaklarında, çocukken saldırısına uğradığı yerlerde o gagayı hissedebiliyordu), sonra da kaçıp giden o vahşi, beklenmedik, siyah kanatlı harpyaydı, işte oradaydı, kitap okuyan çok üzgün, yaşlı bir adam. Öldüreceği, bıçağı kalbine saplayacağı oydu. Ne yaparsa yapsın –(ki her şeyi yapabileceğini hissediyordu o Fener'e, uzaktaki sahile bakarken)– ister işadamı, ister bankacı, ister avukat, ister şirket başkanı olsun, insanlara istemedikleri şeyleri yaptıran, konuşma haklarını ellerinden alan –zorbalık, despotluk diyordu bunun adına– bu şeyle savaşacak, peşini bırakmayıp onu yok edecekti. O, Fener'e gelinecek, dediğinde, kim, gelmiyorum, diyebilirdi ki? Şunu yap. Bunu getir. Kara kanatlar açılır, o sert gaga bir yerinizi parçalardı. Ve bir saniye sonra, o orada oturmuş kitabını okuyor olurdu; başını kaldırır ve –asla bilemezdiniz– belki de gayet anlayışlı gözlerle size bakardı. Macalister'lar ile konuşurdu. Sokakta soğuktan donmuş ihtiyar bir kadının eline para sıkıştırırdı, diye düşündü James; balıkçılar arasında yapılan bir yarışta avaz avaz bağırırdı; elini kolunu coşkuyla havalara savururdu. Ya da akşam yemeğinin başından sonuna dek ağzını bıçak açmadan otururdu. Evet,

diye düşündü James tekne sıcak güneşin altında kımıldayıp oyalanırken; karlar ve kayalarla kaplı, ıssız ve kasvetli, bomboş uzanan bir yer vardı; son zamanlarda, babası başkalarını şaşırtan bir şeyler söylediğinde ya da yaptığında, orada sadece iki çift ayak izi olduğunu hisseder olmuştu sık sık; kendisine ve babasına ait. Bir tek ikisi birbirini tanıyordu. Nedendi öyleyse bu dehşet, bu nefret? Geçmişin içinde biriktirdiği onca yaprağın içinde ters dönerek, ışık ve gölge kesişmelerinin bütün şekilleri çarpıttığı gözlerine kâh güneş, kâh karanlık bir gölge düşerken kişinin yanıldığı o ormanın içlerine iyice bakarak, o duyguyu yatıştıracak, koparıp alarak somut bir şekle sokacak bir imge aradı. Çocukken bir bebek arabasının içinde ya da birinin dizinde savunmasız otururken, ne yaptığından habersiz masum bir el arabasının, birinin ayağını ezdiğini görmüş olduğu düşünülürse? Varsayalım ki önce ayağı görmüş olsun, çimlerin üstünde, düzgün ve bütün halinde; sonra tekerleği; sonra yine ayağı, mosmor, ezilmiş. Ama tekerlek masumdu. İşte şimdi de, babası sabah erkenden koridorda hızla yürüyerek Fener'e gitmek için onları ayaklandırdığında, tekerlek James'in ayağını, Cam'in ayağını, herkesin ayağını ezip geçmişti. Hepsi oturup seyretmişlerdi.

Peki ama bu düşündüğü kimin ayağıydı ve bütün bunlar hangi bahçede olmuştu? Böyle sahneler için bir dekora ihtiyaç vardı; orada büyümüş ağaçlar; çiçekler; oraya has bir ışık; birkaç siluet. Her şey bütün bu kasvetin ve elleri kolları havalara savurmaların olmadığı bir bahçede geçiyor gibiydi; insanlar normal ses tonuyla konuşuyorlardı orada. Bütün gün boyunca bahçeye girip çıkıyorlardı. Mutfakta dedikodu yapan yaşlı bir kadın vardı; perdeler esintiyle bir içeri bir dışarı uçuyordu; her şey uçuşuyor, her şey serpiliyordu; ve geceleri, bir asma yaprağı gibi, bütün o tabaklarla kâselerin ve oraya buraya eğilen kırmızılı-sarılı uzun saplı çiçeklerin üzerine ipince, sarı bir tül

örtülüyordu. Geceleri her şey daha sakin ve daha karanlıktı. Ama yaprağa benzeyen o tül o kadar inceydi ki, ışıklar bile onu kaldırabiliyor, sesler bile onu buruşturabiliyordu; o tülün arasından eğilen bir siluet görebiliyor, bir elbisenin hışırtısının, bir zincirin şıkırtısının yaklaşıp uzaklaştığını duyabiliyordu.

O tekerleğin birisinin ayağını ezdiği dünya buydu. Orada, bir şey tepesine dikilip gölgesini üzerine düşürmüştü; gitmek bilmemişti; havada bir şey büyümüştü, orada bile tatsız ve keskin bir şey inmişti yere, bir kılıç gibi, bir pala gibi, o mutlu dünyadaki yapraklarla çiçekleri bile ezmiş, o dünyayı kurutup yok etmişti.

"Yağmur yağacak," dediğini hatırlıyordu babasının. "Fener'e gidemeyeceksin."

Fener o zamanlar gümüş rengi, akşamları ansızın ve usulca açılan sarı bir gözü olan, puslu bir kuleydi. Şimdiyse –

James Fener'e baktı. Beyaz badanalı kayaları görebiliyordu; çıplak ve dimdik duran kuleyi; kafes şeklindeki siyah-beyaz çizgileri; pencereler de vardı; kurumaları için kayalara serilmiş çamaşırları bile görebiliyordu. Demek Fener buydu, öyle mi?

Yo, öteki de Fener'di. Hiçbir şey sadece tek bir şey değildi çünkü. Öteki şey de Fener'di. Bazen koyun öbür tarafından zar zor görünürdü. Akşamları bakıldığında o göz açılıp kapanırdı, ışığı o havadar ve güneşli bahçede, oturdukları yere kadar ulaşırdı. Yerinde doğruldu. Ne zaman "onlar" ya da "birisi" dese, sonra da yaklaşan birinin hışırtısını, uzaklaşan birinin tıkırtısını duysa, aynı odada bulunan insanların varlığına karşı aşırı duyarlı olurdu. Şimdiki de babasıydı. Gerilim çok artmıştı. Çünkü eğer esinti çıkmazsa, babasının kitabını kapatıp, "Ne oldu şimdi? Neden burada oyalanıyoruz, ha?" demesi an meselesiydi, aynı, terasta otururlarken kılıcını oradakilerin arasına indirdiği ve annesinin kaskatı kesildiği o gün olduğu gibi; eğer orada bir balta, bir bıçak ya da sivri uçlu herhangi bir şey olsaydı, James

hemen kapıp babasının göğsüne saplayıverecekti. Annesi kaskatı kesilmişti, sonra kolu gevşeyince, James onun artık babasını dinlemediğini hissetmişti, annesi yerinden kalkabilmiş, babasını elinde bir makasla, âciz, gülünç bir vaziyette yerde otururken bırakıp gitmişti.

En ufak bir esinti yoktu. Teknenin dibinde üstlerini kaplayamayacak kadar az bir suyun içinde çırpınan üç-dört uskumru kuyruklarını suya vurup duruyorlardı. Mr. Ramsay (James ona bakmaya pek cesaret edemiyordu) her an doğrulup kitabını kapatabilir, ters bir şeyler söyleyebilirdi; ama şimdilik okuyor, James de sezdirmeden, bir tahtayı gıcırdatıp bekçi köpeğini uyandırmaktan korkarak yalınayak merdivenden inercesine annesinin nasıl biri olduğunu, o gün nereye gittiğini düşünmeye devam ediyordu. Odadan odaya onu izlemişti, bir sürü porselenden yansırcasına mavi ışıklı bir odada annesi birisiyle konuştu; James de onu dinledi. Bir hizmetçiyle konuşuyor, o anda aklına gelenleri söylüyordu. "Bu gece büyük bir tabağa ihtiyacımız olacak. Nerede o – mavi tabak?" Bir tek o gerçeği söylerdi; James gerçeği bir tek ona söyleyebilirdi. James'in duyduğu bitmeyen çekimin kaynağı belki de buydu; Mrs. Ramsay aklınıza gelen her şeyi söyleyebileceğiniz türden bir insandı. Ama onu düşündüğü sürece bütün düşüncelerini babasının izlediğini, üzerlerine gölgesini düşürdüğünü, ürperttiğini, tökezlettiğini hissediyordu.

Sonunda düşünmekten vazgeçti; güneşin altında, gözleri Fener'in, eli dümen yekesinin üstünde, hareket etmekten âciz, zihnine birbiri ardına yerleşen o keder zerreciklerini silkip atmaktan âciz, öylece oturdu. Sanki bir halatla oraya bağlanmış, halatın düğümünü babası atmıştı, kaçabilmenin tek yolu eline bir bıçak alıp saplamaktı... Ama tam o anda yelken hafifçe döndü, yavaşça rüzgârla doldu, tekne sallanır ve sonra uykusunda yarı bilinçli hareket eder gibi oldu, sonra da uyanıp

dalgaların arasından öne atıldı. Olağanüstü bir rahatlamaydı. Birbirlerinden uzaklaşıp yine kendi dünyalarına dalar gibi oldular, misinalar teknenin yanında arkaya doğru gerildiler. Ancak babası doğrulmadı. Sadece, gizli bir senfoniyi yönetir gibi sağ elini iyice havaya kaldırmakla, sonra da tekrar dizine düşürmekle yetindi.

X

[Lekesiz, tertemiz bir deniz, diye düşündü hâlâ bahçede duran Lily Briscoe koya bakarak. Deniz koy boyunca çarşaf gibi serilmişti. Uzaklığın olağanüstü bir gücü vardı; uzaklık onları yuttu, sonsuza kadar yok oldular, nesnelerin doğasına karıştılar, diye hissetti. Her şey öyle dingin, öyle sessizdi ki. Gemi de gözden kaybolmuş, ama o iri duman sarmalı hâlâ havada asılı kalmıştı, üzülerek veda edercesine aşağıya sarkıyordu.]

XI

Demek ada böyle bir yermiş, diye düşündü Cam, parmaklarını bir kez daha dalgaların içinden geçirerek. Daha önce hiç denizden görmemişti. Ortasında bir girinti ve iki sarp kayalıkla, denizin içinde öylece uzanmış yatıyordu ha, deniz orayı yalıyor, adanın dört bir yanından millerce ve millerce uzaklara kadar yayılıyordu demek. Çok küçüktü; dik duran bir yaprağa benziyordu. Biz küçük bir tekneye bindik, diye düşünerek

batan bir gemiden nasıl kurtulduklarıyla ilgili bir serüven anlatmaya başladı kendi kendine. Ama deniz parmaklarının arasından akıp giderken, bir öbek yosun parmaklarının arasından kayıp geride kalırken, kendi kendine ciddi bir hikâye filan anlatmak istemiyordu; o macera ve kaçış duygusuydu hissetmek istediği, çünkü tekne yoluna devam ederken, babasının pusuladaki yönler yüzünden duyduğu öfkenin, James'in anlaşma konusundaki inadının, kendi acısının, hepsinin kayıp gittiğini, gelip geçtiğini, uzaklaştığını düşünüyordu. Peki bundan sonra ne gelecekti? Nereye gidiyorlardı? Denize daldırdığı, buz gibi olan elinden, o değişim, o kaçış, o macera sayesinde (hayatta kaldığı, orada bulunduğu için) sevinç fışkırdı. Ve aniden fışkıran bu pervasız sevinç fıskiyesinden su damlaları karanlıkta oraya buraya, zihnindeki uyuklayan şekillerin üzerine düştü; gerçekleşmeyen bir dünyaya ait olan ama kendi karanlıkları içinde dönen, şurada burada bir ışık yakalayan şekiller: Yunanistan, Roma, İstanbul. Ne kadar küçük olsa da, arasından, çevresinden üzerine altın tozu serpilmiş sular akan, dik duran bir yaprağa benzese de burasının da evrende bir yeri vardı herhalde – bu küçük adanın bile, öyle mi? Çalışma odasındaki yaşlı beyler söyleyebilirlerdi bunu ona belki. Bahçede gezinirken, bazen onları bu halde yakalamak için kasten odaya dalardı. O alçak koltuklarda (ya Mr. Carmichael ya da Mr. Bankes, oldukça yaşlı, her tarafları tutulmuş iki adam) karşılıklı otururlardı. Bahçeden odaya daldığında, önlerinde duran *The Times* gazetesinin sayfalarını beceriksizce hışırdatıyor olurlardı, ya birisinin İsa hakkında söylediği bir şey olurdu, ya Londra'da kazılan bir sokakta bulunan mamut ya da büyük Napoleon'un nasıl bir adam olduğu. Sonra tertemiz elleriyle (üzerlerinde gri takımlar olurdu; süpürgeotu kokarlardı) sayfaları alarak buruşukluklarını düzeltir, sonraki sayfayı çevirir, bacak bacak üstüne atıp arada bir kısaca konuşurlardı. Cam, transa geçmiş gibi

raftan bir kitap alarak orada durur, babasının sayfaları bir yandan bir yana düzgün ve dengeli yazısıyla dolduruşunu izlerdi, babası arada bir hafifçe öksürür ya da karşısındaki yaşlı beye birkaç kelime söylerdi. Cam elinde açık kitabıyla orada dururken, insanın buradayken düşüncelerini suya düşen bir yaprak gibi genişletebileceğini düşünürdü; ve eğer fikirleri orada, pipo içen yaşlı beylerin yanında ve *The Times* hışırtıları arasında işe yararsa, bu doğru olduklarını gösterirdi. Babasını çalışma odasında yazı yazarken izlediğinde, diye düşündü (şimdi teknede otururken), çok sevimli, çok bilgeydi; ne kendini beğenmişti ne de zorba. Hatta, eğer Cam'in orada kitap okuduğunu görürse, bütün kibar kişiler gibi, ona verebileceği bir şey olup olmadığını sorardı.

Yanılıyor olabilir mi diye, yağmurkuşu yumurtası gibi alacalı ve parlak bir kapağı olan o küçük kitabı okuyan babasına baktı. Hayır; doğruydu. Ona şimdi bir bak, diye haykırmak istedi James'e. (Ama James'in gözü yelkendeydi.) Sivri dilli canavarın teki, derdi James. Lafı durmadan kendisine ve kitaplarına getirir, derdi. Bencilliği insanın tahammül sınırlarını aşıyor. Daha da kötüsü, tam bir zorba. Şimdi bir bak, dedi Cam, ona bakarak. Şimdi bak ona. Bacaklarını altına alıp otururak o küçük kitabı okuyan babasına baktı; içinde ne yazdığını bilmese de, o sarımtırak sayfalarını çok iyi bildiği o küçük kitabı. Kitap çok küçüktü; satırları arasında hiç boşluk yoktu; öndeki boş sayfaya akşam yemeği için on beş frank harcadığını yazmıştı, bunu biliyordu; şarap çok pahalıydı; garsona çok para bırakmıştı; hepsinin toplamını sayfanın en altına özenle yazmıştı. Ama cebinde dura dura kenarları aşınan o kitabın içinde neler yazdığını bilmiyordu. O an babasının aklından neler geçtiğini hiçbiri bilmiyordu. Ama kitaba dalmıştı; ve şimdi yaptığı gibi bir an başını kaldırdığında, bunu bir şey görmek için yapmıyordu; bir fikri kafasına iyice yerleştirmek için yapıyordu. Yerleştirince de

içi rahat ediyor ve tekrar okumaya dalıyordu. Babasının birilerine önderlik edermiş, büyük bir koyun sürüsünü güdermiş ya da daracık bir patikada zahmetle yol alırmış gibi okuduğunu düşündü; bazen de yoluna hızla devam ediyor, dümdüz yürüyordu, sık çalılıkların arasından kendine yol açıyor, bazen de suratına bir dal çarpıyor, bir böğürtlen körleştiriyor ama o yenilgiyi kabul etmiyordu; sayfaları peş peşe çevirerek yoluna devam ediyordu. Ve Cam batan bir gemiden kurtulduklarına dair o hikâyeyi kendi kendine anlatmaya devam etti, çünkü babası orada otururken kendisi güvendeydi; bahçeden odaya süzülüp, raftan bir kitap aldığı ve yaşlı bir beyin aniden gazetesini indirerek, gazetenin üstünden Napoleon'un karakteriyle ilgili bir şeyler söylediğinde olduğu gibi güvendeydi.

Tekrar denize, adaya baktı. Ama yaprak keskin hatlarını yitirmeye başlamıştı. Çok küçüktü; çok uzaktaydı. Artık deniz sahilden daha önemliydi. Çevrelerinde dalgalar kabarıp iniyor, dalgalardan birine bir kütük dalıyor, bir başkasının üzerinde bir martı gidiyordu. Buralarda, diye düşündü Cam, parmaklarını suya daldırarak, bir gemi batmıştı, ve yarı uykulu, rüya görür gibi, can verdik, her birimiz yalnız, diye mırıldandı.

XII

Demek ki, diye düşündü Lily Briscoe neredeyse lekesiz, yelkenlerle bulutların onun maviliğine gömülmüş gibi göründüğü denize bakarak, demek ki uzaklık, diye düşündü, birçok şeyi değiştiriyor; insanların yakınımızda ya da uzağımızda oluşu; Mr. Ramsay koyda gitgide uzaklaşırken, Lily'nin onun için hissettikleri de değişmişti çünkü. Çocuklarıyla birlikte o maviliğin,

o uzaklığın içinde kaybolmuş gibiydi; oysa orada, çimenlikte, yanıbaşındaki Mr. Carmichael'dan ansızın bir homurtu duyuldu. Lily güldü. Mr. Carmichael kitabını çimenlerin üstünden kaptı. Bir deniz canavarı gibi oflayıp poflayarak yeniden şezlonguna kuruldu. O çok yakınında olduğu için, bu tamamen farklı bir şeydi. Sonra yine her yer sessizleşti. Şimdiye kadar kalkmış olmaları gerekirdi, diye düşündü Lily eve bakarak, oysa o tarafta hiç hareket yoktu. Ama yemeklerden sonra herkesin bir yerlere sıvışıp kendi işine baktığını hatırladı. Her şey bu sessizlikle, bu boşlukla ve bu erken sabah saatinin gerçekdışılığıyla uyum içindeydi. Bazen böyle olur, diye düşündü bir an durup parıldayan uzun pencerelere ve bacadan çıkan mavi dumana bakarak: onlar da gerçekdışıydı. Yolculuktan döndüğünde ya da hastalıktan kalktığında, alışkanlıklar tekrar yüzeye çıkıp ağlarını örmeden önce, insan gerçekdışılığı hissederdi ve şaşırırdı; bir şeylerin şekillenmeye başladığını hissederdi. Hayat o zaman hareketlenirdi. İnsan gevşerdi. Bereket, dışarıya çıkıp oturacak bir köşe aranan Mrs. Beckwith'i selamlamak için çimenlikten geçerken neşeyle, "Ah günaydın Mrs. Beckwith! Ne güzel bir gün! Güneşte oturmayı göze alabiliyor musunuz? Jasper bütün sandalyeleri saklamış. Ben size hemen bir tane bulayım!" gibisinden boş laflar etmesi gerekmezdi. Konuşması bile gerekmezdi. Süzülerek yürür, nesnelerin arasında, nesnelerin ötesinde yelkenlerini rüzgâra açardı (koy hareketlenmiş, tekneler yol almaya başlamıştı). Boş değil, tıka basa doluydu. Lily ağzına kadar bir maddenin içine batmış gibiydi, orada hareket ediyor, yüzüyor ve o maddenin içine gömülüyordu, evet, çünkü bu sular çok derindi. İçlerine kim bilir kaç yaşam saçılmıştı. Ramsay'lerinki; çocuklarınki; onların yanında her çeşit başıboş, dağınık şeyin. Elinde sepetiyle çamaşırcı bir kadın; bir ekinkargası; bir fener çiçeği; çiçeklerin morlarıyla gri-yeşilleri: bütünü bir arada tutan ortak bir duygu.

On yıl önce, aşağı yukarı aynı yerde durarak, buraya âşık olduğunu söylemesine neden olan şey de belki böylesi bir bütünlük duygusuydu. Aşkın binlerce şekli vardı. Bazı öğeleri seçip bir araya getirme, böylece onlara hayatta sahip olmadıkları bir bütünlük kazandırma yeteneği bahşedilmiş âşıklar vardı belki de, bir manzaradan, ya da bir araya gelen insanlardan (artık hepsi de kendi yoluna gitmişti) anlamlar çıkartırlar, üzerinde düşünülen ve aşkın oyunlar oynadığı o yoğunlaşmış, küreselleşmiş şeylerden birini yaratırlar.

Gözleri Mr. Ramsay'in teknesi olan o kahverengi benekte takılı kaldı. Öğle yemeği zamanında Fener'e varmış olurlardı herhalde. Ama yeniden rüzgâr çıkmıştı ve gökyüzü hafiften değişir, deniz hafiften değişir, teknelerin konumu farklılaşırken, az önce mucizevi bir şekilde sabitlenmiş gibi görünen manzara, şimdi tatmin edici değildi. Rüzgâr dumanı etrafa dağıtmıştı; gemilerin konumunda hoş olmayan bir şey vardı.

Oradaki orantısızlık kendi zihnindeki bir uyumu da bozuyor gibiydi. İçinde tuhaf bir sıkıntı vardı. Resmine döndüğünde sıkıntısı doğrulanmış oldu. Bütün sabahını boşa harcamıştı. Her nedense iki karşıt güç arasındaki o bıçak sırtı dengeye ulaşamıyordu; Mr. Ramsay ve resim arasındaki; aslında bu denge gerekliydi. Acaba kompozisyonda mı hata vardı? Duvarın çizgisini mi kırmalıydı, yoksa ağaçları mı azaltmalıydı? Yüzünde alaycı bir tebessüm belirdi; başlarken, sorunu çözdüğünü düşünmemiş miydi?

Mesele neydi öyleyse? Elinden kaçıp duran bir şeyi yakalaması lazımdı. Mrs. Ramsay'i düşündüğü zaman kaçıveriyordu; şimdi resmi düşününce yine kaçmıştı. Sözler geliyordu. Görüntüler geliyordu. Çok güzel görüntüler. Çok güzel sözler. Ama onun yakalamak istediği şey tam sinirlerin uyarıldığı o andı, o şeyin başka bir şeye dönüştürülmeden önceki ham haliydi. Onu bul ve yeniden başla; onu bul ve yeniden başla dedi

umutsuzca, şövalesinin tam karşısında dikilerek. İnsan aygıtı resim yapmak için de, hissetmek için de berbat bir makine, yetersiz bir makine, diye düşündü; en kritik anda bozulurdu hep; insanın cesaret bulup onu zorlaması gerekirdi. Alnını kırıştırarak, iyice bir baktı. Çit oradaydı, tamam. Ama zorlayarak hiçbir şey elde edemezdiniz. Duvar çizgisine bakmak ya da düşünmek ancak bir parıltı sağlayabilirdi gözlerinizde– gri bir şapkası vardı. Baş döndürecek kadar güzeldi. Olacaksa olsun, diye düşündü. İnsanın ne düşünebildiği ne de hissedebildiği anlar olurdu çünkü. Düşünemiyor ve hissedemiyorsa, diye düşündü, insan nerede o zaman?

Burada, çimlerin üzerinde, yerde, diye düşündü oturup fırçasıyla dokunduğu bir sinirotu kümesini karıştırarak. Çimenlik çok bakımsızdı çünkü. Burada, dünyanın üzerinde otururken, diye düşündü, o sabah her şeyin ilk kez, belki de son kez olduğu hissinden bir türlü kurtulamıyordu, tıpkı yarı uykulu olsa da, bir yolcunun, trenin penceresinden dışarıya bakarken şimdi bakması gerektiğini, çünkü o kasabayı, o katır arabasını, tarlalarda çalışan o kadını bir daha asla göremeyeceğini bilmesi gibi. Çimenlik dünyaydı; orada, o yüce durakta (o kadar zamandır tek bir söz etmiş olmasalar da) diye düşündü düşüncelerini paylaştığını hissettiği ihtiyar Mr. Carmichael'a bakarak. Ve belki de onu bir daha göremeyecekti. Mr. Carmichael yaşlanıyordu. Aynı zamanda da, diye hatırladı ayağının ucunda sallanan terliğe gülümseyerek bakarken, ünleniyordu. İnsanlar şiirleri için "öyle güzeller ki" diyordu. Tutup adamcağızın kırk sene önce yazdığı şeyleri yayınlamışlardı. Artık Carmichael isminin çok ünlü olduğunu düşünüp gülümsedi, insan kaç şekle bürünebiliyordu, gazetelerde nasıldı ama burada her zamankinden hiçbir farkı yoktu. Aynı görünüyordu – saçları ağarmıştı sadece. Evet, aynı görünüyordu ama birilerinin dediğine göre, Andrew Ramsay öldüğünde (bir bombanın patlamasıyla he-

men ölmüştü; yaşasaydı, büyük bir matematikçi olacaktı), Mr. Carmichael "hayata karşı bütün ilgisini" yitirmişti. Ne demekti acaba – bu laf, merak ediyordu. Eline koca bir sopa alıp Trafalgar Meydanı'nda mı yürümüştü? St John's Wood'daki odasında tek başına oturup, hiç okumadığı sayfaları çevirip durmuş muydu? Andrew'un öldüğünü duyunca Mr. Carmichael'ın neler yaptığını bilmiyordu, ama neler hissettiğinin farkındaydı. Sadece merdivenlerde karşılaştıklarında karşılıklı bir şeyler mırıldanmışlardı; gökyüzüne bakıp havanın iyi olacağını ya da olmayacağını söylemişlerdi. Ama insanları tanımanın bir yolu da bu, diye düşündü; ayrıntıları değil, anahatları bilmek, birinin bahçesinde oturup bir tepenin uzaklardaki fundalığa kadar inen mor yamaçlarına bakmak. Onu bu şekilde tanıyordu. Bir şekilde değişmiş olduğunun farkındaydı. Şiirlerinin tek bir dizesini bile okumamıştı. Ama nasıl da ağır ve çınlamalı bir dili olduğunu tahmin ediyordu. Yıllanmış ve olgun. Çöl ve deve hakkında. Palmiye ağacı ve gün batımı hakkında. Fazlasıyla genel; ölüm hakkında bir şeyler anlatan; aşk hakkındaysa pek az şey. İnsanlarla arasında bir mesafe vardı Mr. Carmichael'ın. Onlardan pek bir şey istediği yoktu. Kolunun altına bir gazete sıkıştırıp salonun penceresinin önünden tuhaf bir tavırla seğirterek geçmez miydi hep, her nedense pek hoşlanmadığı Mrs. Ramsay'den kaçmaya çalışarak. O böyle yapınca, tabii ki, Mrs. Ramsay de her seferinde onu durdurmaya çalışırdı. Mr. Carmichael eğilip selam verirdi. İsteksizce durur ve yerlere kadar eğilip selam verirdi. Onun hiçbir talebi olmayışına canı sıkılan Mrs. Ramsay (sesini duyabiliyordu Lily) bir ceket, battaniye, bir gazete isteyip istemediğini sorardı. Hayır, bir şey istemiyordu. (Bunu söylerken eğilirdi.) Mrs. Ramsay'in tavrında hoşlanmadığı bir şeyler vardı. İnsanları yönetmeyi sevişi, baskıcı bir insan oluşu, gerçekçi yanıydı belki de. Mrs. Ramsay lafı hiç dolandırmazdı.

(Bir ses dikkatini salonun penceresine çekti – gıcırdayan bir menteşe. Hafif esinti pencereyle oynamaya başlamıştı.)

Mrs. Ramsay'den hiç hoşlanmayan insanlar da vardı herhalde, diye düşündü Lily. (Evet; salonun önündeki basamağın boş olduğunun farkındaydı ama bu onu hiç mi hiç etkilemiyordu. Mrs. Ramsay'i istemiyordu artık.) – Onun kendinden fazla emin, fazla katı olduğunu düşünenler vardı. Ayrıca güzelliği de insanlara itici geliyordu büyük ihtimalle. Ne kadar sıkıcı, derlerdi herhalde, hep aynı! Onlar başka tarz bir güzelliği tercih ederdi – esmerleri, cıvıl cıvıl olanları. Bir de kocasına karşı zaafı vardı. Sürekli olay çıkarmasına ses etmezdi. Ayrıca çok da ketumdu. Mrs. Ramsay'in hayatında neler olduğunu tam olarak kimse bilemezdi. Ve (Mr. Carmichael'a ve onun Mrs. Ramsay'den hoşlanmama nedenine geri dönmek gerekirse) Mrs. Ramsay'in bütün bir sabah boyunca çimenlikte durup resim yaptığını, uzanıp kitap okuduğunu hayal dahi edemezdiniz. Böyle bir şey düşünülemezdi. Görev edindiği tek işi yapmaya gittiğini, yoksullara yardım etmek, birinin daracık ve basık yatak odasında biraz oturmak için kasabaya indiğini koluna taktığı sepetinden anlardınız. Bir oyunun, bir tartışmanın ortasında, koluna sepetini takmış dimdik yürüyerek, sessiz sedasız gittiğini görürdü Lily sık sık. Döndüğünde nasıl olduğunu da fark etmişti. Yarı gülerek (çay fincanları konusunda öyle titizdi ki), yarı etkilenmiş bir halde (güzelliği insanın başını döndürürdü), size acıyla kapanan gözler bakmış, diye düşünürdü. Onların yanındaymışsınız.

Sonra birilerinin geç kalışı, tereyağının taze olmayışı, demlikte küçük bir kırık oluşu canını sıkardı Mrs. Ramsay'in. O tereyağının taze olmadığından söz ederken, siz de sürekli Yunan tapınaklarını, asıl güzelliğin orada olduğunu düşünürdünüz. O konudan hiç söz etmezdi – tam zamanında çıkıp giderdi. Kırlangıçların güneye göç edişi, enginarların güneşe uzanışı

gibi, şaşmaksızın insan ırkına doğru dönmesini, insanlığın kalbinde yuva kurmasını sağlayan, içgüdüsel bir şeydi onun için bu gidişler. Ve bütün içgüdüler gibi, bu da aynı duyguyu paylaşmayan insanlar için yorucu bir şeydi; Mr. Carmichael için de öyle olsa gerekti; kendisi için kesinlikle öyleydi. İkisinde de eylemin yetersiz, düşüncenin daha üstün olduğu inancı vardı. Mrs. Ramsay'in bu gidişleri ayıplarını yüzlerine vuruyor, dünyayı farklı bir gözle görmelerine, inandıkları şeylerin yok olduğunu görerek onlara inatla sarılmalarına neden oluyordu. Charles Tansley de böyleydi: insanın ondan hoşlanmamasının bir nedeni de buydu. İnsanın dünyasındaki orantıları bozardı. Şimdi neler yapıyor acaba, diye düşündü fırçasının ucuyla tembel tembel sinirotlarını karıştırarak. Bursunu almıştı. Evlenmişti; Golder's Green'de oturuyordu.

Savaş sırasında bir gün, bir salonda yaptığı konuşmayı dinlemişti. Bir şeylere itiraz ediyordu: birilerini suçluyordu. Kardeş sevgisi vazediyordu. Lily'nin tek düşündüğüyse Tansley gibi bir resmi ötekinden ayırt edemeyen, arkasında durup en ucuz tütünü içen ("onsu beş peni Miss Briscoe") ve inandığından falan değil, kim bilir hangi nedenden öyle olmasını istediği için, kadınların yazmayı beceremediğini, resim yapmayı beceremediğini söylemeyi kendine iş edinen birisinin, kardeş sevgisini nasıl gösterebileceği olmuştu. İşte kürsüye çıkmış insanın kulağını tırmalayan bir sesle sevgi vazediyordu, o kızıl saçlı, sıska adam (Lily fırçasıyla sinirotlarının arasında dolaşan karıncaları rahatsız etmişti – kırmızı, hareketli, Charles Tansley'e oldukça benzeyen karıncalar). Yarı boş salonda oturduğu yerden alaycı gözlerle onu, o soğuk boşluğa sevgi pompalayışını izlerken, birdenbire karşısında dalgaların içine batıp çıkan o eski varil, ya da her neyse onu ve çakılların arasında gözlük kabını arayan Mrs. Ramsay'i bulmuştu. "Of Tanrım! Başımın belası! Yine kayboldu. Boş verin Mr. Tansley. Her yaz binlercesini kaybederim

zaten," ve Tansley bunun üzerine, sanki böyle bir abartıyı onaylamak istemezmiş ama Mrs. Ramsay'i sevdiği için yine de katlanıyormuş gibi çenesini gömleğinin yakasına bastırmış ve tatlı tatlı gülümsemişti. Dönüşte insanların birbirinden ayrılıp eve tek başına yürüdüğü o uzun gezilerden birinde Mrs. Ramsay'e içini açmış olsa gerekti. Mrs. Ramsay, Lily'ye Tansley'in kız kardeşini eğittiğini söylemişti. Bu durum gözündeki değerini fazlasıyla artırmıştı. Lily fırçasıyla sinir otlarını karıştırırken kendisinin Tansley hakkındaki düşüncelerinin gülünç şeyler olduğunu düşündü. Sonuçta insanın başkaları hakkındaki düşüncelerinin çoğu gülünçtü zaten. İşinize geldiği için öyle düşünürdünüz. Lily için Tansley bir şamar oğlanıydı. Ne zaman tepesi atsa, kendini onun o sıska sırtını kırbaçlarken buluyordu. Onu ciddiye almak istediği zamanlarda da Mrs. Ramsay'in sözlerini hatırlaması, Tansley'e onun gözlerinden bakması gerekiyordu.

Karıncaların tırmanması için ufak bir dağ yaptı. Kozmogonilerine yaptığı bu müdahaleyle onları bir keşmekeşe sürükledi. Kimileri bir yöne, kimileri başka bir yöne doğru kaçıştı.

İnsanın elli çift göze ihtiyacı var görmek için, diye düşündü. Elli çift göz bile o kadınla başetmeye yetmezdi, diye düşündü. İçlerinde güzelliğine karşı tamamıyla kör bir çift göz de olmalı. İnsan en çok, anahtar deliklerinden içeriye süzülerek, örgü ördüğü, konuştuğu, pencerede tek başına sessizce oturduğu yerlerde onu kuşatacak, hava kadar hafif, gizli bir duyusu olsun istiyordu; geminin dumanını içinde tutan hava gibi, onun düşüncelerini, hayallerini, tutkularını kendine katıp bir hazine gibi saklayacak bir duyu. O çitin onun için anlamı neydi, bahçenin anlamı neydi, çatlayan bir dalganın anlamı neydi? (Mrs. Ramsay'in yaptığını gördüğü gibi, başını kaldırdı Lily; bir dalganın kıyıya çarpışını o da duymuştu.) Sonra çocukların kriket oynarken, "Nasılmış? Nasılmış?" diye bağrıştıklarını duydu-

ğunda, aklında hangi düşünce kımıldamış, titreyerek geçmişti? Bir an için örgü örmeyi bırakırdı. Dikkatle oraya bakardı. Sonra tekrar örgüsüne dalardı; Mr. Ramsay hızla yürürken ansızın önünde duruverir ve Mrs. Ramsay'in bütün vücudundan sanki tuhaf bir şok geçer, o şokun heyecanıyla sarsılır gibi olurdu; kocasının tepesinde dikilerek ona yukarıdan bakardı. Mr. Ramsay'i o halde görebiliyordu Lily.

Elini uzatıp Mrs. Ramsay'i koltuğundan kaldırmıştı. Her nedense bunu daha önce de yapmış gibiydi; bir zamanlar aynı şekilde eğilerek, bir adadan beş-on santim uzakta durduğu için, hanımların kıyıya çıkmak için beylerin yardımına ihtiyaç duyduğu bir tekneden inmesine yardımcı olmuştu sanki. Çemberli etekler ve külot pantolonlar giyilmiş olmasını gerektiren, eski moda bir tabloydu bu. Onun kendisine yardım etmesine izin verirken (Lily'ye sorarsanız), Mrs. Ramsay de artık zamanın geldiğini düşünmüştü. Evet, onunla evlenecekti. Kıyıya yavaşça, sessizce inmişti. Elini elinden çekmeden, herhalde tek bir şey söylemişti. Seninle evleneceğim, demiş olabilirdi eli hâlâ onun elindeyken; ama o kadar. Birlikteyken sık sık aynı heyecanı yaşıyorlardı – bu çok belliydi, diye düşündü Lily karıncalar için bir yol açarak. Bir şey yaratıyor değildi; sadece yıllar önce ona katlanmış olarak verilen bir şeyi açmaya çalışıyordu; gördüğü bir şeyi. Çünkü gündelik hayatın hayhuyu içinde, bütün o çocukların, konukların arasında, insan her şeyin sürekli tekrarlandığını hissediyordu – her şey birbiri ardına sürekli aynı yere düşüyor, çınlayan bir yankı yaratarak havayı titreşimlerle dolduruyordu.

Ama ilişkilerini basite indirgemenin hata olacağını düşündü, Mrs. Ramsay'in omzunda yeşil şalı, Mr. Ramsay'in boynunda uçuşan kravatı, kol kola girip birlikte yürüyerek seranın önünden geçişlerini hatırlayarak. Hiç de tekdüze bir saadet sayılmazdı onlarınki – Mrs. Ramsay'in atılganlığı ve tezcanlılığı;

Mr. Ramsay'in endişeleri ve kasveti. Yo. Sabahın köründe yatak odasının kapısı çarpılırdı. Mr. Ramsay masadan bir hışımla fırlardı. Tabağını pencereden dışarıya fırlatıverirdi. Sonra da bütün evde sanki sert bir rüzgâr çıkmış da kapılar çarpılıp perdeler uçuşurmuş gibi bir his olur, insanlar sürgüleri çekip yapılması gerekenleri yapmak için telaşla oraya buraya koştururdu. Bir gün böyle bir vaziyette merdivenlerde Paul Rayley ile karşılaşmışlardı. İki küçük çocuk gibi, gülmüşlerdi de gülmüşlerdi çünkü kahvaltıda içeceği sütün içinde bir kulağakaçan bulup bardağı aldığı gibi pencereden terasa fırlatmıştı Mr. Ramsay. "Kulağakaçan," diye mırıldanmıştı Prue hayretler içinde, "sütün içinde." Başka biri olsa, çıyanı bile umursamazdı. Ama o etrafına öyle mukaddes bir çit örmüştü, bulunduğu yeri öyle krallara yaraşır bir edayla işgal ediyordu ki, sütündeki bir kulağakaçan bile onun için bir canavar demekti.

Ama Mrs. Ramsay'i yoruyordu, biraz yıldırıyordu – havada uçuşan tabaklarla çarpılan kapılar. Bazen aralarında uzun ve gergin suskunluklar olur, Mrs. Ramsay, Lily'yi üzen bir ruh haline girer, yarı ağlamaklı, yarı küskün, sanki bu fırtınayı atlatamayacakmış, onlarla birlikte gülemiyormuş, o bitkinliği içinde sanki bir şeyler gizliyormuş gibi görünürdü. Sessizce oturup düşüncelere dalardı. Bir süre sonra Mr. Ramsay çaktırmadan karısının etrafında dolanmaya başlardı – oturup mektup yazdığı ya da birileriyle sohbet ettiği bir pencerenin altında dolanır dururdu çünkü oradan geçecek olsa, Mrs. Ramsay hemen meşgul olacak bir şeyler bulur, onu yok sayar, görmezden gelirdi. Sonra ipek gibi yumuşacık, içten, kibar bir adama dönüşür, onu böyle tavlamaya çalışırdı. Mrs. Ramsay yine pes etmez, kısa bir müddet için de olsa, güzelliği yüzünden hakkı sayılabilecek ama genelde hiç başvurmadığı birtakım gösterişli tavırlar takınır, havalar atardı; başını çevirirdi; yanında her zaman Minta, Paul ya da William Bankes, birileri bulunur, omzunun üstün-

den şöyle bir bakardı. Sonunda, grubun dışında aynı aç kurt gibi durarak (Lily çimenlerin üstünden kalkıp, Mr. Ramsay'i gördüğü basamaklara, o pencereye baktı) karısının ismini sadece bir kez, tıpkı karlar içinde uluyan bir kurt gibi haykırır ama Mrs. Ramsay yine oralı olmazdı; Mr. Ramsay ismini bir kez daha söyler, bu sefer ses tonundaki bir şey Mrs. Ramsay'in yerinden kalkmasına neden olur, birdenbire yanlarından ayrılıp kocasının yanına gider, armut ağaçlarının, lahanaların ve ahududu tarhlarının arasından birlikte yürüyerek uzaklaşırlardı. Sorunu birlikte çözerlerdi. Peki ama nasıl davranarak ve neler konuşarak? Aralarındaki ilişkide öyle bir saygınlık vardı ki, Lily, Paul ve Minta başlarını çevirip meraklarını ve rahatsızlıklarını saklayarak çiçekler koparmaya, top atıp tutmaya, çene çalmaya başlarlardı, ta ki akşam yemeği saati gelinceye kadar, ve ikisi de yine orada, Mr. Ramsay masanın bir ucunda, Mrs. Ramsay öteki ucunda olurdu, her zamanki gibi.

"Ne diye biriniz de botaniğe ilgi duymazsınız?.. Bu kadar adam arasından bir kişi de duymaz mı..?" Her zamanki gibi böyle konuşur, gülüşürlerdi çocukların arasında. Her şey eskisi gibi olur, tek bir titreşim, armutlarla lahanaların arasında geçen o bir saatin ardından çocukları yine çorba tabakları önlerinde otururken görmek aralarındaki gerginliği hatırlamalarına neden olmuşçasına, havada uçan bir bıçak gibi aralarında gidip gelirdi. Mrs. Ramsay, diye düşündü Lily, özellikle Prue'ya bakardı. Prue hep kardeşlerinin ortasında oturur, gördüğü kadarıyla, bir pürüz çıkmaması için o kadar çok uğraşırdı ki, pek ağzını açmazdı. Sütten çıkan o kulağakaçan yüzünden kendini nasıl suçlamıştı kim bilir! Mr. Ramsay bardağı pencereden dışarı fırlatınca yüzü nasıl da bembeyaz olmuştu! Aralarındaki o uzun suskunlukların altında nasıl da eziliyordu! Her neyse, annesi şimdi bütün bunları unutturmak ister gibiydi; her şeyin yolunda olduğunu söyler gibiydi; günün birinde onun da böyle

mutlu olacağına dair söz verir gibiydi. O mutluluğu bir yıl boyunca bile tadamamıştı ama.

Çiçeklerin sepetinden dökülmesine aldırmazdı, diye düşündü Lily gözlerini kapatıp sıkarak ve sanki resmine bakar gibi geriye çekilerek, ama dokunmadan, çünkü bütün yetileri bir trans halinde, yüzeyde donup kalmış ama altta aşırı bir hızla hareket ediyordu.

Çiçeklerin sepetinden dökülmesine aldırmadan, onları çimenlerin üstüne döküp saçarak, isteksizce ve çekinerek ama sorgusuz sualsiz ve şikâyet etmeden –kusursuzluğa boyun eğme yetisi yok muydu?– gitmişti. Bembeyaz ve çiçekler saçılmış tarlalardan aşağı inmiş, vadileri geçmişti – resmini böyle yapardı Lily. Tepeler zorluydu. Kayalık; dik. Aşağıdaki taşlara çarpan dalgalardan boğuk bir ses geliyordu. Üçü birlikte yürümüşler, Mrs. Ramsay köşe başında birine rastlamayı umar gibi hızlı hızlı önlerinden gitmişti.

Baktığı pencerede ansızın beyaz bir şey belirdi. Sonunda birisi salona gelmişti demek; koltuğa oturmuştu. Tanrı aşkına, diye dua etti, orada otursun, çimlere bata çıka konuşmak için yanıma gelmesin. Neyse ki, salondaki her kimse hiç kıpırdamadan oturmaya devam etti; şansı yaver gitti de, bir tek basamağın üstüne tuhaf bir üçgen şeklindeki gölgesini düşürmekle yetindi. Bu durum resmin kompozisyonunu biraz değiştirmişti. Çok ilginçti. İşe yarayabilirdi. Lily'nin morali yerine gelmeye başladı. İnsan duygu yoğunluğunu bir an bile bozmadan bakmaya devam etmeli, kararlılığını yitirmemeli, başka şeylere kanmamalıydı. O manzarayı – işte böyle – bir mengenenin içinde kısılı tutmalı ve başka şeylerin gelip onu bozmasına izin vermemeliydi. İnsan, diye düşündü fırçasını kararlı bir hareketle boyaya daldırarak, sıradan deneyimle aynı düzeyde olmak, şunun bir koltuk, bunun bir masa olduğunu hissetmek istiyor, ama aynı zamanda, bu bir mucize, bir vecit hali. Sonunda sorun

çözülecekti belki de. Ah, ama ne olmuştu öyle? Pencere camının üzerinden beyaz bir dalga geçmişti. Esinti salonun içindeki bir farbalayı oynatmıştı herhalde. Yüreği ağzına geldi, onu ele geçirdi, işkence etti.

"Mrs. Ramsay! Mrs. Ramsay!" diye haykırdı yeniden o dehşeti hissederek – olmayan bir şeyi istemek, çok istemek. Hâlâ böyle bir acı verebilir miydi? Sonra, usulca, Mrs. Ramsay kendine hâkim olmuş gibi, bu da sıradan deneyimin bir parçasına dönüşerek, o koltukla, o masayla aynı düzeye geldi. Mrs. Ramsay –bu da Lily'ye yaptığı büyük iyiliğin bir parçasıydı– sadece orada, koltukta oturup şişlerini oynattı, kızıl-kahve çorabını ördü, gölgesini basamağa düşürdü. Orada öylece oturdu.

Ve sanki paylaşması gereken bir şey varmış ama şövalesinin başından ayrılamıyormuş, zihni düşündüğü, gördüğü şeyle fazlasıyla doluymuş gibi bir tavırla, Mr. Carmichael'ın yanından geçerek çimenliğin ucuna kadar gitti Lily. Neredeydi bu tekne şimdi? Mr. Ramsay? Onu istiyordu.

XIII

Mr. Ramsay'in okuması bitmek üzereydi. Bir elini bitirdiği anda çevirmeye hazırlanmış gibi sayfanın üzerinde tutmuştu. Şapkasız oturduğu için rüzgâr saçlarını savuruyor, her şeye karşı olağanüstü savunmasız görünüyordu. Çok yaşlı bir hali vardı. Aynı, diye düşündü James babasının başını bir Fener'in önüne, bir açıklara doğru hızla akan suların önüne getirerek, kumların üzerindeki eski bir taşa benziyor; sanki fiziksel olarak ikisinin de zihinlerinin gerisinde yatıp duran o şeye dönüşmüştü – ikisi için de gerçekliğin ta kendisi olan o yalnızlığa.

Kitabın sonuna gelmek için sabırsızlanır gibi, çok hızlı okuyordu. Zaten artık Fener'e de çok yaklaşmışlardı. Çıplak ve dimdik, siyah-beyaz parlayarak, öylece yükseliyordu ve kıyıya çarpan dalgaları kayalarda parçalanan camlar gibi görüyordunuz. Kayaların içinde çizgiler ve kırışıklıklar görüyordunuz. Pencereleri de çok net görüyordunuz; bir tanesinde beyaz bir leke, kayanın üzerinde bir tutam yeşillik. Bir adam dışarı çıkıp dürbünle onlara baktıktan sonra tekrar içeri girdi. Demek böyle bir şey, diye düşündü James, yıllar boyu koyun öteki tarafından gördüğümüz bu Fener; çıplak bir kayanın üstündeki basit bir kule. Bir tatmin hissi duydu. Kendi kişiliği hakkında hissettiği belirsiz bir şey doğrulanmıştı. O yaşlı hanımlar, diye düşündü aklına evin bahçesini getirerek, çimenlikte sandalyelerini sürükler durur. Yaşlı Mrs. Beckwith, örneğin, durmadan ne kadar güzel, ne kadar hoş olduğunu, gurur duymaları, çok mutlu olmaları gerektiğini söyler dururdu, ama işin aslı, diye düşündü James, işte böyleydi. Bacaklarını altında sımsıkı kıvırmış, harıl harıl okuyan babasına baktı. "Bir boranın önünde sürükleniyoruz – batmamız gerek," demeye başladı kendi kendine, aynı babası gibi, yarı duyulur bir sesle.

Asırlardır kimse konuşmamıştı sanki. Cam denize bakıp durmaktan sıkılmıştı. Yanlarından küçük küçük siyah mantar parçaları akıp gidiyordu; teknenin içindeki balıklar ölmüştü. Babası hâlâ okuyor, James ona bakıyor, Cam ona bakıyordu ve zorbalığa ölümüne kadar karşı koymaya ant içmiş olsalar da, o bundan tamamen bihaber okumaya devam ediyordu. Bu onun kaçış yolu, diye düşündü Cam. Evet, o koca alın ve koca burnuyla, o küçük kitabın alacalı kapağını hiç kıpırdatmadan önünde tutarak, kaçıyordu. Onu yakalamaya çalışırsanız, tıpkı bir kuş gibi kanatlarını açacak, havalanıp ona ulaşamayacağınız bir yerlere uçacak, uzaklardaki yalnız bir ağaç kütüğünün üstüne konacaktı. Göz alabildiğine uzanan denize baktı Cam.

Ada artık o kadar küçülmüştü ki pek yaprağa benzemiyordu. Büyük bir dalganın altında kaybolabilecek bir kayanın tepesi gibi görünüyordu. Ama bütün o kırılganlığın içinde patikalar, teraslar, yatak odaları vardı – bütün o sayısız şeyler. Yine de, uykudan hemen önce nasıl her şey basite indirgenir ve sayısız detay içinden sadece bir tanesi öne çıkacak gücü bulabilirse, o da uykulu gözlerle adaya bakarken, bütün o patikalarla teraslaın ve yatak odalarının belirsizleşip gözden kaybolduğunu, geriye sadece zihninde ritmik hareketlerle oraya buraya sallanan açık mavi bir buhurdanlığın kaldığını hissediyordu. Bir asma bahçeydi bu; bir vadiydi, kuşlarla, çiçeklerle ve antiloplarla dolu... Uyumak üzereydi.

"Haydi," dedi Mr. Ramsay aniden kitabını kapatarak.

Nereye? Olağanüstü bir maceraya mı? Cam irkilerek uyandı. Bir yerlerde karaya çıkılacak, bir yerlere mi tırmanılacaktı? Onları nereye sürüklüyordu? Daldığı o muazzam sessizlikten sonra konuşması herkeste şaşkınlık yaratmıştı. Ama sudan bir sebep için. Acıktığını söylüyordu. Öğle yemeği vakti gelmişti. Ayrıca, bakın, dedi. İşte Fener. "Neredeyse geldik sayılır."

"İşini iyi yapıyor," diyerek James'i övdü Macalister. "Tekneyi iyi idare etti."

Ama babası onu hiç övmezdi, diye düşündü James hırsla.

Mr. Ramsay paketi açıp sandviçleri dağıttı. Şimdi mutluydu, o balıkçılarla peynir ekmek yerken. Bir kulübede yaşayıp limanda aylaklık ederek öteki ihtiyarlarla birlikte yerlere tükürmek çok hoşuna giderdi, diye düşündü James, babasının çakısıyla peynirinden incecik dilimler kesişini izleyerek.

Çok doğru, işte bu, diye düşünüp duruyordu Cam katı pişmiş yumurtasının kabuğunu soyarken. Şimdi çalışma odasında *The Times* okuyan o yaşlı adamlarla birlikteymiş gibi hissediyordu kendini. Şimdi canının istediğini düşünmeye devam edebilir, ne bir uçurumdan aşağı düşer ne de boğulurum çünkü

o orada, bana göz kulak oluyor, diye düşündü.

Aynı zamanda kayaların arasından o kadar hızlı gidiyor olmaları çok heyecan vericiydi – iki işi bir arada yapıyor gibiydiler; hem güneşin altında öğle yemeklerini yiyor hem de batan bir gemiden kurtulmak için büyük bir fırtınanın içinde sığınacak bir yer arıyorlardı. Suları yetecek miydi? Tedarikleri yetecek miydi, diye sordu kendi kendine bir hikâye anlatarak ama aynı zamanda gerçeğin ne olduğunu da bilerek.

Yakında göçüp gideceklerini söylüyordu Mr. Ramsay ihtiyar Macalister'a; ama çocukların göreceği çok garip şeyler vardı daha. Macalister geçen mart yetmiş beş olduğunu söyledi; Mr. Ramsay yetmiş bir yaşındaydı. Macalister bir kez olsun doktora gitmediğini söyledi; bütün dişleri yerindeydi. Ben de çocuklarımın böyle yaşamasını isterdim işte – Cam babasının böyle düşündüğünden emindi çünkü sandviçini denize atmak üzereyken, balıkçıları ve ne kadar zor bir hayat yaşadıklarını düşünür gibi onu durdurmuş, yemek istemiyorsa paketin içine geri koyabileceğini söylemişti. İsraf etmemesi gerekirdi. Bunu öyle bilgece, dünyada olup biten her şeyi bilir gibi bir havayla söylemişti ki, Cam hemen pakete geri koymuş, babası da ona (bunu öyle zarif bir tavırla yapmıştı ki, pencereden bakan bir hanıma çiçek uzatan büyük bir İspanyol soylusuna benzediğini düşündü Cam) zencefilli-fıstıklı kurabiye vermişti. Ama kendisi nasıl göründüğünü umursamadan, kendi halinde, peynirle ekmek yemeye devam etti; yine de onları, Cam'in sonunda boğulup gideceklerine emin olduğu, büyük bir maceraya sürüklüyordu.

"İşte burada battı," dedi Macalister'ın oğlu birden.

"Şu anda bulunduğumuz yerde üç adam boğuldu," dedi ihtiyar balıkçı da. Adamların gemi direğine yapıştığını kendi gözleriyle görmüştü. James ile Cam, şöyle bir etrafa bakınan Mr. Ramsay'in patlayarak haykırmak üzere olduğundan korktular:

Ama ben daha hırçın bir denizde,

diye ve eğer bunu yaparsa, dayanamayacaklardı; onlar da var güçleriyle çığlık atacaklardı; içinde köpürüp duran tutkunun bir kez daha patlamasına katlanamayacaklardı; ama o ikisini de şaşırtarak, sadece "Ah," demekle yetindi, sanki içinden, bunda bu kadar büyütecek ne var ki, diye düşünmüş gibi. Fırtınada birkaç adamın boğulması gayet doğal; bu gayet normal bir şey ve denizin derinliklerinde de (sandviçinin kâğıdındaki kırıntıları o derinliklere yolladı) sadece su var sonuçta. Piposunu yakıp saatini çıkardı. Gözlerini kısarak saate baktı; belki de aklından bir matematik hesabı yaptı. Sonra, bir zafer kazanmış gibi konuştu:

"Aferin!" James tekneyi doğuştan denizci gibi idare etmişti.

İşte! diye düşündü Cam, içinden James ile konuşarak. Sonunda aldın. Çünkü James'in istediği şeyin bu olduğunu, şimdi alınca da ne babasına, ne ona ne de bir başkasına bakmadan, halinden gayet memnun bir şekilde öylece oturacağını biliyordu. Eli yekenin üstünde, alnını hafif kırıştırmış, somurtarak öylece oturuyordu. O kadar sevinçliydi ki bu hazzın tek bir zerresini bile elinden almalarına izin veremezdi. Babası onu övmüştü. İnsanlar bunun umurunda bile olmadığını zannetmeliydi. Ama aldın işte, diye düşündü Cam.

Rüzgârı arkalarına almış, sığ kayalığın yanından, onları olağanüstü bir kıvraklık ve coşkuyla birbirlerine fırlatan uzun ve sarsıcı dalgaların üzerinden hızla, hiç batıp çıkmadan ilerliyorlardı. Yan tarafta, suyun sığlaşıp yeşil bir renk aldığı yerde bir dizi kahverengi kaya görünüyor, içlerinden bir tanesine, daha yüksekçe olan bir kayaya sürekli dalga çarpıyor, su damlacıklarından küçük bir sütun yükselerek tekrar aşağı yağıyordu. Dalganın çarpışı ve damlacıkların patır patır düşüşüyle birlikte, sanki tamamıyla özgür ve zamanın başlangıcından beridir

böyle esip gürleyerek oyunlar oynayan vahşi yaratıklarmış gibi yuvarlanıp duran, hoplayıp sıçrayan, kayaları tokatlayan dalgalardan gelen hışırtıya, tıslamaya benzer bir sesi de duyabiliyordunuz.

Artık Fener'deki iki adamın onları izlediğini ve karşılamaya hazırlandığını görebiliyorlardı.

Mr. Ramsay ceketinin önünü ilikleyip pantolonunun paçalarını kıvırdı. Oturup Nancy'nin hazırladığı, ambalaj kâğıdıyla üstünkörü sarılmış büyük paketi dizine koydu. Karaya çıkmaya hazır bir halde geride kalan adaya baktı. Uzağı görebilen gözleriyle altın bir tabağın içindeki dik duran bir yaprağa benzeyen ama gitgide uzaklaşmış olan adanın şeklini, o gayet net görebiliyordu belki de. Ne kadarını görebiliyor acaba, diye merak etti Cam. Kendisinin gördüğü sadece bulanık bir lekeydi. Ne düşünüyor acaba, diye merak etti. Ne arıyordu bu kadar kararlı, gözlerini dikerek ve sessizce? İkisi birlikte, kucağında o paketle, şapkasını takmadan oturmuş, yanıp kül olmuş bir şeyin dumanına benzeyen o kırılgan ve mavi şekle bakıp duruşunu izlediler. İstediğin ne, diye sormak istedi ikisi de. Ne istersen iste, vereceğiz, demek istediler. Ama onlardan istediği bir şey yoktu. Oturmuş adaya bakarak belki de, Can verdik, her birimiz yalnız, diye ya da işte geldim, diye düşünüyordu. Buldum, diye düşünüyor ama bir şey söylemiyordu.

Sonra şapkasını başına taktı.

"Şu paketleri alın," diyerek başıyla Nancy'nin Fener'e götürmeleri için hazırladığı şeyleri işaret etti. "Paketler Fener'dekiler için," dedi. Ayağa kalkıp teknenin başında, dimdik ve upuzun durduğunda, sanki tüm dünyaya hitap eder gibi, diye düşündü James: "Tanrı yok," diye ve Cam de, sanki uzaya atlayacak gibi, diye düşündü ve Mr. Ramsay paketi elinde delikanlılar gibi çevik bir hareketle kayanın üstüne atlarken, peşinden gitmek için, ikisi birden ayağa kalktılar.

XIV

"Varmış olmalı," dedi Lily Briscoe, birden kendini tamamen bitkin hissederek. Fener neredeyse görünmez olmuş, mavi bir pusun içinde erimiş, oraya bakmak için harcadığı çaba ve Mr. Ramsay'in Fener'e çıkışını düşünmek için harcadığı çaba, ki bunların ikisi de aslında aynı ve tek bir çabaydı sanki, bedenini ve zihnini son raddeye kadar zorlamıştı çünkü. Ah, ama çok rahatlamıştı. O sabah yanından ayrılırken, ona vermek istediği her neydiyse, sonunda verebilmişti.

"Fener'e çıktı," dedi. "Bitti artık." Sonra, ihtiyar Carmichael birden ayaklanıp hafifçe oflayarak, darmadağın olmuş saçlarında otlar, elinde üç çatallı mızrağıyla (aslında bir Fransız romanıydı), eski bir pagan tanrısı gibi yanında durdu. Çimenliğin yanında, o koca cüssesiyle hafiften sallanarak yanında durup, elini gözüne siper ederek, "Artık Fener'e çıkmış olmalılar," dediğinde, Lily yanılmadığını anladı. Gerçekten de konuşmaları gerekmiyordu. Aynı şeyleri düşünmüşler ve o bir şey sormadan, Mr. Carmichael Lily'ye cevap vermişti. Ellerini açıp insanlığın bütün zaafları ve acılarının üzerinde tutarak, orada öylece durdu; hoşgörüyle, sevgiyle, nihai kaderlerini gözden geçirdiğini düşündü Lily. Şimdi olayı taçlandırdı, diye düşündü Mr. Carmichael'ın eli yavaşça yanına düşünce, sanki yükseklerdeki yerinden menekşe ve asfodellerden yapılmış bir çelengi bıraktığını, çelengin ağır ağır dalgalanarak düşüp boylu boyunca yeryüzüne serildiğini görmüş gibi.

Bir şey tarafından çağırılmış gibi, hemen tuvalinin başına

döndü. İşte oradaydı – resmi. Evet, bütün o yeşilleriyle mavileri, yukarı aşağı ve bir yandan ötekine giden çizgileri, bir şey yaratma çabasıyla oradaydı. Tavan aralarına asılacağını düşündü; yok olup gideceğini. Ama ne fark eder ki, diye sordu kendi kendine, fırçasını tekrar eline alarak. Basamaklara baktı: boştular; tuvaline baktı: bulanık görünüyordu. Birden dikkatini topladı, bir an için de olsa resmi net olarak görmüşçesine, oraya, tam ortaya bir çizgi çekti. Olmuştu; resim bitmişti. Evet, diye düşündü aşırı bir yorgunlukla fırçasını elinden bırakarak, görmem gerekeni gördüm.

Yirminci yüzyıl edebiyatına damgasını vuran yazarlardan Virginia Woolf, roman sanatındaki teknik buluşlarıyla, özellikle de bilinçakışı tekniğini ustalıkla uygulamasıyla bilinir. Virginia Woolf'un en otobiyografik romanı olarak nitelenenen *Deniz Feneri*, yazarın kendi ailesinin izlerini taşır. Sıcak ve içtenlikli bir aile atmosferiyle dokunan roman, sekiz çocukları ve dostlarıyla birlikte bir adada yaz tatilini geçiren Ramsay ailesinin çevresinde döner. Kocasına hayran güzel Mrs. Ramsay, ressam olmak isteyen, yaşı geçkin bekâr Lily, züğürt Tansley, eşiyle çocuklarına duyarsız davranan bencil Mr. Ramsay, *Deniz Feneri*'nin öne çıkan figürleri. Bu kişilerin karakterlerini ele veren iç monologlarıyla gelişen roman, adanın açıklarındaki deniz fenerine yapılacak gezinin ve Lily'nin elinden çıkacak Mrs. Ramsay tablosunun izleğinde ilerliyor. Woolf'un şiirsel metni adanın seslerini ve görünümleri okura taşırken, I. Dünya Savaşı öncesi İngiltere'sinin geleneksel aile yaşamının felsefi ama son derece özel portresini de çiziyor. *Deniz Feneri*, Woolf'un kendi çocukluğuyla uzlaşması olduğu kadar yirminci yüzyıl başlarında kadının toplumdaki yerini, evlenmenin kadın yaşamındaki rolünü, kadının hayatta evlilik dışında anlamlı bir hayatı olup olamayacağını derinlemesine irdeleyen, feminist sorunlar üzerine eğilen bir roman.

ISBN 978-605-5340-21-6

KIRMIZIKEDI ÇAĞDAŞ KLASİKLER www.kirmizikedikitap.com 16.5